Het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond 1923-1940

Volkert Bultsma - Evert van der Tuin

ANARCHISTIESE UITGAVEN
AMSTERDAM

Het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond 1923-1940

Anarchistiese Uitgaven
Postbus 1329
Amsterdam

Volkers Bultsma, Evert van der Tuin

HET
NEDERLANDSCH
SYNDICALISTISCH VAKVERBOND
1923-1940

ANARCHISTIESE UITGAVEN
AMSTERDAM
1980

INHOUD

VOORWOORD

Zonder overdrijving kan men stellen dat anarchisme en syndikalisme de stiefkinderen zijn van de geschiedschrijving over de nederlandse arbeidersbeweging. In tegenstelling tot sociaaldemokratie en kommunisme zijn beide stromingen vrijwel geen voorwerp geweest van historisch onderzoek, zij het dat hierin gedurende de laatste jaren enige verandering is opgetreden. Een van de oorzaken van die geringe belangstelling is wellicht dat er van de kant van syndikalisten en anarchisten zelf – en ook dit in tegenstelling tot sociaaldemokraten en kommunisten – bijzonder weinig aan geschiedschrijving is gedaan. Literatuur, memoires en herdenkingsmateriaal dat als uitgangspunt voor historisch onderzoek zou kunnen dienen, is dan ook schaars.

Het bovenstaande gaat zeker op voor het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond (NSV), waarover we in de bestaande literatuur weinig meer kunnen lezen dan dat het in 1923 ontstond door een scheuring in het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS). Verder komt het in allerlei publikaties in het gunstigste geval slechts zijdelings ter sprake. Onderzoek naar ontstaan, ontwikkeling en aanhang en rol ervan in de nederlandse arbeidersbeweging, leek ons dan ook gewenst.

Het NSV werd in juni 1923 opgericht door een grote minderheid van syndikalisten die het in 1893 gestichte NAS verlieten, nadat de meerderheid in deze vakorganisatie zich had uitgesproken voor aansluiting bij de Rode Vakverenigings Internationale (RVI), de vakbondsektie van de Komintern. De stichting van de RVI in 1921 en die van de anarcho-syndicalistische Internationale Arbeiders Associatie (IAA) als haar tegenhanger in 1922 leidde tot een verscherping van reeds lang bestaande tegenstellingen binnen het NAS. Die latente tegenstellingen tussen libertaire en autoritaire socialisten konden na de oprichting van deze beide vakbondsinternationales niet langer worden verhuld: er moest een keuze gemaakt worden, kompromissen waren niet langer

mogelijk. In 1923 kwam het naar aanleiding van dit probleem van de internationale aansluiting dan ook tot een breuk en richtte de uittredende minderheid het NSV op, dat zich aansloot bij de IAA.

Het NSV beschouwde zich als 'erfgenaam van de beginselen van het NAS'. Dat was ook in die zin het geval dat het, ondanks de aansluiting bij de anarcho-syndikalistische IAA, aanvankelijk een neutraal syndikalistische organisatie bleef door zich a-politiek en a-godsdienstig te verklaren en vast te stellen de arbeiders te willen organiseren *ongeacht* hun politieke of godsdienstige overtuiging. Met de oprichting van de Gemengde Syndikalistische Vereeniging in 1926 deed een sterk ideologisch gerichte stroming haar intrede in het NSV, die een ontwikkeling in anarcho-syndikalistische richting in gang zette. De anarcho-syndikalisten stelden zich op een raden-standpunt, wezen de 'ongeacht-clausule' af, en eisten een aktieve bestrijding van alle politieke partijen.

De tweespalt tussen anarcho-syndikalisten en neutraal-syndikalisten bereikte een hoogtepunt tijdens de in 1927 begonnen fusiebesprekingen tussen het NSV en het NAS. In 1928 scheidde een deel van de anarcho-syndikalisten zich zelfs af om het Syndicalistisch Verbond van Bedrijfsorganisaties (SVB) op te richten, dat na het niet doorgaan van de fusie in 1929 weer terugkeerde in het NSV. Tijdens en na de fusiebesprekingen raakte het NSV een belangrijk deel van haar aanhang kwijt; de overgeblevenen namen nu spoedig de anarcho-syndikalistische uitgangspunten over, zodat het NSV nu niet langer de erfgenaam van het NAS was.

Ondanks de ideologische eensgezindheid waarvan na 1929 sprake was, leed het NSV voortdurend ledenverlies, zodat het een numeriek steeds onbeduidender faktor binnen de nederlandse arbeidersbeweging werd. Zijn betekenis moet dan ook vooral in het kwalitatieve vlak worden gezocht. Binnen de nederlandse arbeidersbeweging liet het NSV een geheel eigen geluid horen, waarbij de uitgave van het weekblad *De Syndicalist* en van het theoretisch orgaan *Grondslagen* van groot belang waren.

Ons onderzoek werd bemoeilijkt door het ontbreken van archiefmateriaal: tijdens de tweede wereldoorlog is het NSV-archief verdwenen en tot op heden kwam het niet meer boven water. We waren dan ook vooral aangewezen op de door het NSV en de bij haar aangesloten organisaties uitgegeven periodieken en op archiefstukken van andere organisaties. Een gevolg hiervan is dat met name de schets van de organisatorische ontwikkeling van het NSV fragmentarisch van aard is.

Dit werk werd aanvankelijk als skriptie geschreven. Vandaar het grote aantal verwijzende noten in de tekst. De belangrijkste verklarende noten zijn onderaan de bladzijden opgenomen.

Onze dank gaat uit naar het personeel van de leeszaal van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Voorts naar Rudolf de Jong, Jaap Kloos-

terman en Arthur Lehning, die ons tijdens het onderzoek vele waardevolle aanwijzigen en adviezen gaven en tenslotte het manuskript doorlazen en ons een aantal nuttige suggesties voor de definitieve tekst aan de hand deden.

Amstelveen, juli 1978

Volkert Bultsma
Evert van der Tuin

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABB	Amsterdamsche Bestuurders Bond
ACBB	Amsterdamsche Christelijke Bestuurders Bond
ANTIFO	Anti Fascisme en Oorlog
ANV	Algemeen Nederlandsch Vakverbond
AW	Algemene Weerstandskas
BAS	Bond van Anarcho-Socialisten
BBA	Bestuurders Bond Amsterdam
BKSP	Bond van Kommunistische Strijd- en Propagandaclubs
BRAC	Bond van Religieuze Anarcho-Communisten
CAO	Collectieve Arbeids Overeenkomst
CGL	Confederazione Generale del Lavoro
CGT	Conféderation Générale du Travail
CGTSR	Conféderation Générale du Travail Syndicaliste-Révolutionnaire
CGTU	Conféderation Générale du Travail Unitaire
CNT	Confederación Nacional del Trabajo
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
CPH	Communistische Partij Holland
CPN	Communistische Partij Nederland
EVC	Eenheids Vak Centrale
FAI	Federación Anarquista Ibérica
FAN	Federatie van Anarchisten in Nederland
FAUD	Freie Arbeiter Union Deutschlands
FBAK	Federatieve Bond van Arbeiders in de Kleedingindustrie
FIS	Fonds voor Internationale Solidariteit
FSTB	Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers in Nederland
GGB	Gemeenschappelijk Grondbezit
GEW-Vooruit	Vereeniging van Personeel der gemeente-electriciteltswerken

	Vooruit
GSV	Gemengde Syndicalistische Vereeniging
HVC	Haagsch Vak Comité
IAA	Internationale Arbeiders Associatie
IAK	Internationale Antimilitaristische Kommissie
IAMB	Internationaal Anti Militaristisch Bureau tegen oorlog en reactie
IAMV	Internationale Anti Militaristische Vereeniging
IRH	Internationale Roode Hulp
ISIB	Internationaal Syndicalistisch Informatie Bureau
IVV	Internationaal Verbond van Vakverenigingen
IWW	International Workers of the World
LFBA	Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders
LFMA	Landelijke Federatie van Metaalarbeiders
LFSA	Landelijke Federatie van Sociaal Anarchisten in Nederland
LFT	Landelijke Federatie van Textielarbeiders
LFTA	Landelijke Federatie van Transportarbeiders
LSFBA	Landelijke Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders
LSVB	Landelijke Syndicalistische Vrouwen Bond
MS	Maatschappelijke Steun
NAMB	Nederlandsch Anti Militaristisch Bureau
NAS	Nationaal Arbeids Secretariaat
NFFA	Nederlandsche Federatie van Arbeiders werkzaam in de voedings- en genotmiddelen, chemische en fabrieksmatige bedrijven
NFLTVA	Nederlandsche Federatie van Land-, Tuin- en Veenarbeiders
NSB	Nationaal Socialistische Beweging
NSFvO	Nederlandsche Syndicalistische Federatie van Overheids-personeel
NSV	Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond
NVV	Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen
OJP	Ontspanningsschool de Jonge Proletaar
OSP	Onafhankelijk Socialistische Partij
OVB	Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties
PAS	Plaatselijk Arbeids Secretariaat
RCV	Revolutionair Comité tegen de Vlootwet
RKSP	Rooms Katholieke Staats Partij
RKWV	Rooms Katholiek Werklieden Verbond
RKV	Roomsch Katholieke Volksbond
RSAP	Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij
RSP	Revolutionair Socialistische Partij
RVI	Rode Vakvereenigings Internationale
SAJO	Syndicalistische Arbeiders Jongeren Organisatie

SAS	Syndicalistisch Arbeids Secretariaat
SAV	Sociaal Anarchistisch Verbond
SDAP	Sociaal Democratische Arbeiders Partij
SDB	Sociaal Democratische Bond
SFM	Syndicalistische Federatie van Mijnwerkers
SFMA	Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders
SFSP	Syndicalistische Federatie van Spoorwegpersoneel
SFTA	Syndicalistische Federatie van Transportarbeiders
SP	Socialistische Partij
SVB	Syndicalistisch Verbond van Bedrijfsorganisaties
USI	Unione Sindacale Italiana
VJV	Vrije Jeugd Verbond
VVS	Vereeniging van Vrije Socialisten
WRI	War Resisters International

I. HET SYNDIKALISME ROND 1920

'De bevrijding der arbeiders kan alleen het werk van de arbeiders zelf zijn' is de zinsnede waarmee de beginselen van het syndikalisme het best worden gekarakteriseerd.

Het syndikalisme, schreef Clara Meijer-Wichmann rond 1920 in de brochure *De theorie van het syndicalisme,* is meer dan alleen een organisatievorm, het is een reaktie op de verburgerlijking van de sociaaldemokratie, waarvan het op een drietal punten afwijkt. Allereerst ten aanzien van het doel: het syndikalisme wil een einde maken aan de staatsmacht, terwijl de sociaaldemokratie die staatsmacht juist veroveren wil. Ten tweede ten aanzien van het middel om dat doel te bereiken: de sociaaldemokraten willen hun doel langs parlementaire weg bereiken, terwijl de syndikalisten voor de direkte aktie kiezen als middel om het socialisme te verwezenlijken. Die direkte aktie moet zo mogelijk naast, maar zonodig ook tegenover de parlementaire aktie van de arbeiders-afgevaardigden in vertegenwoordigende lichamen als parlement en gemeenteraad plaatsvinden. Als de arbeiders in hun strijd zouden steunen op afgevaardigden in vertegenwoordigende lichamen zou het resultaat op lange termijn slechts het omhoogbrengen van enkele mensen zijn. Bovendien getuigt de direkte aktie van revolutionair élan.

Tenslotte was er een verschil van aanzien van het beginsel: de sociaaldemokraten wilden een meerderheidsdemokratie, terwijl de syndikalisten veel meer rekening hielden met minderheden 1). Zo schreef Christiaan Cornelissen in *Op weg naar een nieuwe maatschappij* over de minderheden in de socialistische maatschappij het volgende:

> "De regeling van den arbeid naar den wil van de meerderheid der werklieden zal daarom ook slechts dan op den duur uitvoerbaar zijn, wanneer de minderheid in geen enkel opzicht wordt verhinderd, zich opnieuw zelfstandig te groepeeren." 2)

De afkeer van de syndikalisten van het parlement

> "kwam niet voort uit Prinzipienreiterei, maar uit vrees voor innerlijke ververwording van het socialisme, wanneer al meer de actie voor het socialisme tot een actie van enkele afgevaardigden zou worden beperkt." 3)

De syndikalisten waren zeker niet neutraal,

> "... maar zij verkozen de druk van buiten boven de onderhandelingen van binnen." 4)

Volgens het syndikalisme moest de arbeidersklasse haar strijd voor het socialisme middels de eigen vakverenigingen voeren. Die vakorganisatie diende dan wel los te staan van politieke partijen, terwijl ze evenmin tot taak had anarchistische propaganda te maken. De vakbeweging moest duidelijk maken dat ze het sociale leven kon beheersen, mét de wet, zonder de wet, en als het moest ook tégen de wet. 5) Haar taak was dus niet de 'collective bargaining' die Henri Polak voorstond, maar

> "... strijden, en niet met het doel het dragelijk maken van het kapitalisme, maar het verwezenlijken, met eigen handen, door zelfstandige groei, van het socialisme, desnoods door veel lijden heen." 6)

Eerste strijdmiddel van de syndikalisten was de staking. De staking werd niet alleen beschouwd als een middel om loon- en andere konflikten op te lossen, men hechtte ook veel waarde aan solidariteitsstakingen. De staking bevorderde ook de strijdbaarheid en de onderlinge solidariteit der arbeiders.

Voorts waren er boycot en label: slechte werkgevers moesten zo mogelijk geboycot worden en er moesten witte lijsten worden aangelegd van goede werkgevers. Met de koncentratie van het kapitaal werd label overigens een minder geschikt middel. De boycot werd echter nog steeds aktueel geacht, bijvoorbeeld de boycot van reaktionaire landen. Dan was er de sabotage, waarvan vele vormen denkbaar waren, zoals stiptheidsakties, langzaam-aan-akties, of zelfs het vernietigen van machines. 7)

Het belangrijkste strijdmiddel dat de syndikalisten propageerden was de algemene werkstaking, als middel om het socialisme te bereiken. De 'gewone' staking achtte men van belang vanwege de opvoedende waarde ervan in de strijd en omdat het kapitalisme erdoor verzwakt werd. De algemene staking was echter een strijdmiddel in dienst van de sociale revolutie, ze voerde de verzwakking van het kapitalisme namelijk op tot een verlamming. Van een algemene staking was sprake wanneer een dermate groot deel van de arbeiders staakte, dat die verlamming feitelijk bereikt was. Het was dus niet noodzakelijk dat alle arbeiders in een bepaald gebied of in een bepaalde industrie staak-

ten, maar dat hun aantal groot genoeg was om effektief te zijn. Cornelissen schatte een periode van 48 uur voldoende om de macht in handen van de arbeiders te leggen:

"In twee maal vier en twintig uur zal meer kunnen worden bereikt voor den vooruitgang van ons menschengeslacht, dan in twee maal vier en twintig jaar praten op de kussens van de parlementen." 8)

Het syndikalisme was antimilitaristisch, omdat het militaire apparaat een belangrijke sta-in-de-weg was bij de direkte aktie der arbeiders. Binnen het kapitalisme werd een leger immers ingezet tegen stakende en postende arbeiders. Om tot ekonomische bevrijding van de arbeidersklasse te komen moest de propaganda voor het antimilitarisme dan ook verbonden worden met de propaganda voor de algemene werkstaking. Zo schreef B. Reijndorp in *Het Anarchistisch Socialisme en de Economische Actie* dat het:

"... hoofdzakelijk van het doordringen der antimilitaristische ideeën onder de arbeidersmassa zal afhangen, of de algemeene werkstaking al dan niet onoverkomelijke hinderpalen op haar weg zal vinden." 9)

Als die antimilitaristische propaganda geen vruchten afwierp zouden bij de algemene staking de soldaten immers met sukses tegen de arbeiders worden ingezet.

De algemene staking kon ook worden gebruikt tegen de oorlog. Al in 1891 stelde Domela Nieuwenhuis op het kongres van de Tweede Internationale voor om de algemene werkstaking te propageren als strijdmiddel van de arbeidersklasse tegen de oorlog. Het voorstel werd weliswaar verworpen, doch betekende een belangrijke stap vooruit in de strijd tegen oorlog en oorlogsdreiging: Domela gaf hier een middel aan om oorlogen in het kapitalisme tegen te gaan, terwijl de Eerste Internationale daarover slechts te berde had gebracht dat oorlogen samenhingen met het kapitalisme en dan ook zouden verdwijnen als het kapitalisme vernietigd zou zijn. 10)

Tijdens de socialistische revolutie zouden de vakorganisaties der arbeiders in de stad en op het platteland moeten worden omgevormd tot produktieve associaties, die de leiding en het beheer over produktie en distributie moesten krijgen. Primaire levensbehoeften als voedsel en kleding dienden in deze periode gratis te worden verstrekt. Geweld ter verdediging van de revolutie werd geoorloofd geacht, doch het zou een tijdelijk karakter moeten hebben. Het moest gebeuren door een gewapende burgerij onder leiding van tijdelijk benoemde chefs. Alle vroegere funktionarissen als ministers, parlementsleden, politie- en legerchefs moesten gearresteerd worden. Post-, telefoon- en telegraafkantoren zouden bezet moeten worden en men diende de geschreven

pers onder kontrole te stellen.11)

De ideale manier om de produktie te kontroleren was er als:

> "... bij een werkelijk kommunistische (bedoeld wordt hier het anarchistisch kommunisme zoals Kropotkin dat propageerde, VB/EvdT) regeling der samenleving, steeds de arbeiders zelve de regeling van de produktie en distributie der goederen in handen zullen hebben, daarbij handelend gelijk de partikuliere ondernemers van onze tijd, onder kontrole der publieke opinie." 12)

In de ideale maatschappij werkte een ieder naar vermogen en nam ieder naar behoefte.

De ideeën der syndikalisten vond men terug in hun organisatievorm: er was sprake van een federalistische organisatiestruktuur. Daarbij ging het niet om een absolute tegenstelling tussen centralisme en federalisme, zaken als bijvoorbeeld spoorwegen dienden immers ook volgens de syndikalisten centraal te worden georganiseerd. Het ging evenwel om de invalshoek van waaruit de organisatie plaatsvond. Het centralisme wilde zoveel mogelijk vanuit het midden organiseren, terwijl het federalisme uitging van kleine eenheden, die vrijwillig een deel van hun zelfstandigheid opgaven ten gunste van het centrale lichaam.

Als voorbeeld van deze organisatievorm noemde Clara Meijer-Wichmann de organisatiestruktuur van het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS). Ze betoogde dat ook hier de verschillen met de anarchisten lagen: de syndikalisten hielden veel meer dan de anarchisten rekening met de ekonomische realiteit en de klassenstrijd. 13)

Clara Meijer-Wichmann bekritiseerde het centralisme in de vakbeweging omdat dat bureaukratiserend werkte, en die bureaukratie leidde tot opportunisme. De syndikalisten hadden ook bezwaren tegen grote weerstandskassen, omdat de arbeiders dan in hun strijd niet langer rekenden op de solidariteit van hun medearbeiders maar op de stakingskas. Ook tegen een groot aantal vrijgestelden had men ernstige bezwaren, dit kon immers evenals centralisme tot vakbondsbureaukratie leiden. De syndikalisten legden ook minder de nadruk op ziekte- en werkloosheidskassen, de vakorganisatie moest immers geen sociaal verzekeringsinstituut worden, maar een strijdorganisatie. 14)

De syndikalisten werd nogal eens verweten dat hun ideeën onvoldoende steunden op ekonomische en historische analyses. Clara Meijer-Wichmann achtte die kritiek niet onterecht: het was juist dat de syndikalisten zich meer door de wil dan door analyses lieten leiden. Maar deze 'intuïtie' had wel zeer vroegtijdig de sociaaldemokratie juist getaxeerd, al ver voor 1914. Ze verweet de socialistische kritici van het syndikalisme dat in hun kritiek

"... de stevige vakverenigingsorganisatie en het economisch-historisch wetenschappelijk inzicht gesteld werd boven de revolutionaire socialistische wil." 15)

Dit volontaristische element speelde naast de ekonomische krisis echter een bijzonder belangrijke rol in de revolutie. Wetenschappelijk socialisten liepen haars inziens teveel rond met het idee tevoren te kunnen bepalen wanneer het tij voor de staking of de revolutie gunstig was. Dat kon echter pas achteraf worden geanalyseerd. 16)

In Europa waren rond 1920 sterke syndikalistische vakorganisaties in Frankrijk, Spanje en Italië, terwijl er in Zweden, Duitsland en Nederland syndikalistische vakorganisaties waren die in elk geval in een aantal sektoren en gebieden een belangrijke positie innamen.

In 1906 formuleerde de Franse CGT haar syndikalistische principes in de Chartes van Amiens. In dit handvest verklaart de CGT zich politiek en godsdienstig neutraal en gaf ze in de 'ongeacht'-clausule aan, de arbeiders te willen organiseren ongeacht hun politieke en godsdienstige overtuiging. Bovendien werd verklaard dat de vakverenigingen na de overwinning van de arbeidersklasse de dragers van produktie en distributie zouden moeten worden. De steeds reformistischer koers van de CGT leidde ertoe dat in 1922 de kommunisten en syndikalisten uittraden om de CGTU te vormen, waarin de kommunisten een meerderheid hadden. Hierop werd in 1926 door de syndikalisten de Confédération Générale du Travail Syndicaliste-Révolutionnaire (CGTSR) opgericht. 17)

In Italië trad in 1912 een syndikalistische minderheid uit de Confederazione Generale del Lavoro (CGL). De door hen gestichte Unione Sindacale Italiana (USI) maakte in de jaren na de eerste wereldoorlog een stormachtige groei door. De USI, die vooral aanhang had onder bouwvakkers, spoorwegarbeiders, metaalarbeiders en landarbeiders, groeide van 100.000 leden in 1919 naar 500.000 leden in 1923. 18)

De grootste syndikalistische vakorganisatie was de Spaanse CNT, die in 1910 werd opgericht. Ondanks de gewelddadige repressie van overheidswege maakte de CNT een enorme groei door, zodat er in 1923 al meer dan 1.000.000 leden waren. 19)

De in 1897 opgerichte Freie Vereinigung Deutscher Gewerkschaften had vooral aanhang onder de arbeiders in Berlijn en Hamburg. In 1919 werd de organisatie omgedoopt in de Freie Arbeiter Union Deutschlands, die een anarcho-syndikalistische stellingname had en ongeveer 120.000 leden telde. De Zweedse SAC bereikte in 1924 haar hoogtepunt met 24.000 leden. 20)

In Nederland besloot het kongres van de Sociaal Democratische Bond in 1892 tot oprichting van een Nationaal Arbeids Secretariaat, dat vooral de verbin-

ding van de verschillende vakverenigingen ten doel had. Op initiatief van de SDB kwamen op 9 juli 1893 afgevaardigden van verschillende vakorganisaties bijeen om de oprichting van een Nationaal Arbeids Secretariaat te bespreken. De bedoeling was dat alle arbeidersorganisaties in dat secretariaat verenigd zouden worden:

> "Om de aaneensluiting duurzaam en hecht te doen zijn tusschen de verschillende vakbonden en algemeene arbeidersorganisaties, moet in het secretariaat plaats zijn voor alle arbeidersorganisaties, zoowel socialistische als niet-socialistische, wanneer ze slechts overtuigd waren dat alle arbeidersbonden, hoezeer ook verschillend in streven, met elkaar in verbinding moesten worden gebracht, daar toch ook de patroons in Nederland nog altijd beter gemeene zaak met elkaar weten te maken dan de arbeiders." 21)

Hieruit blijkt overduidelijk dat het Nationaal Arbeids Secretariaat zich aanvankelijk niet op socialistisch standpunt stelde. Daar echter de christelijke en neutrale vakverenigingen niet aan de vorming van het arbeidssecretariaat deelnamen en bovendien ook de SDB zich bij het secretariaat zou aansluiten kreeg het secretariaat vanaf de aanvang een sterk socialistische inslag.

Op 27 augustus 1893 werd door de SDB en door een aantal vakverenigingen het Nationaal Arbeids Secretariaat (NAS) opgericht. In de beginselverklaring stelde het NAS zich het volgende ten doel:

"1. de verschillende arbeidersbonden, zoowel arbeidersvereenigingen in het algemeen als vakorganisaties in 't bijzonder, met elkaar in verbinding te brengen, zoodat wanneer het noodig mocht zijn – bijvoorbeeld bij werkloosheid, in tijden van staking, bij de betooging voor hervorming op maatschappelijk gebied, die de belangen der geheele arbeidersklasse raakt, enz. – een gemeenschappelijk optreden van alle arbeidersorganisaties in Nederland vergemakkelijkt wordt;
2. het verzamelen van statistische gegevens en het verstrekken van inlichtingen, de organisatie der arbeiders betreffende, tusschen de verschillende aangesloten vereenigingen;
3. het onderhouden van correspondentie met Arbeids-Secretariaten van andere landen." 22)

Door de nauwe band van het NAS met de SDB hadden de ontwikkelingen in de SDB ook hun weerslag in het NAS. Toen de SDB zich sterk in anarchistische richting begon te ontwikkelen traden in 1894 de parlementair-socialisten uit deze organisatie om de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) op te richten. Sedertdien streden SDB en SDAP in het NAS om de voorrang. In een poging om een eind aan de tweespalt te maken besloot het NAS-kongres van 1897 dan ook dat uitsluitend vakverenigingen zich bij het NAS zou-

den kunnen aansluiten. Reeds voor dit besluit genomen was had de SDB zich uit het NAS teruggetrokken, omdat het de vakbeweging buiten de politieke twisten wilde houden. De SDAP, die nog wel een vertegenwoordiger in het NAS had, moest nu ook het veld ruimen. Dit kongresbesluit illustreert de ontwikkeling van het NAS in syndikalistische richting, die haar beslag kreeg in de duidelijk door de Charte van Amiens beïnvloedde nieuwe beginselverklaring die in 1907 werd aangenomen. Daarin plaatste het NAS zich "... zonder eenig voorbehoud op het standpunt van de klassenstrijd..." en wierp het zich op als "de zelfstandige, onafhankelijke, op vrijwillige samenwerking berustende klasseorganisatie der arbeiders." 23) Bovendien verklaarde men de arbeiders te willen organiseren "... ongeacht hun politieke of godsdienstige meeningsverschillen" en werd betoogd dat de vakorganisatie in de toekomst de produktie en distributie zou moeten gaan regelen. Een en ander zou gerealiseerd moeten worden door de direkte aktie der arbeiders. 24)

Het NAS bereikte een voorlopig hoogtepunt van zijn aanhang in 1895, toen het 18.700 leden telde. Na dit jaar nam het ledental langzaam af. Vooral na het mislukken van de tweede spoorwegstaking van 1903 volgde er een uittocht uit het NAS, en was men eigenlijk alleen in de havens nog een faktor van betekenis.

Bovendien kreeg het te maken met de konkurrentie van het in 1906 opgerichte Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen (NVV), dat sterk op de SDAP gericht was. In datzelfde jaar bereikt het ledental van het NAS een dieptepunt: men had nog slechts 3200 leden.

Bovendien had men te kampen met een zware schuldenlast en een ontredderde organisatie. Om die reden werd er in 1906 een reorganisatiekommissie benoemd. De onder Kolthek en Kruis doorgevoerde reorganisatie kwam de centrale ten goede: het ledental begon weer te stijgen en weldra kon het NAS-orgaan *De Arbeid* in plaats van éénmaal in de week tweemaal per week gaan verschijnen. Tijdens de eerste wereldoorlog maakte het NAS een sterke groei door: van 9700 leden in 1914 naar 14.300 in 1918. Die groei werd nog sterker in de eerste jaren na de wereldoorlog, zodat men in 1920 51.500 leden telde. 25)

Het NAS had een min of meer federalistische struktuur. De arbeiders uit de verschillende bedrijfstakken waren verenigd in plaatselijke federaties. Die plaatselijke federaties hadden weer hun vertegenwoordiger in de landelijke federaties. Vaak vormden de plaatselijke federaties tezamen een Plaatselijk Arbeids Secretariaat (PAS). De PASsen en de landelijke federaties vaardigden vertegenwoordigers af naar het hoofdbestuur van het NAS.

II. HET ONTSTAAN VAN DE INTERNATIONALE ARBEIDERSASSOCIATIE

In 1907 verliet het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS) het Internationale Vakbondssekretariaat, dat sedert 1903 de nationale vakcentrales van Europa verenigde. De formele reden hiervoor was dat door de onwil van het Berlijnse sekretariaat van het Internationaal Vakbondssekretariaat geen voor het NAS wezenlijke zaken als antimilitarisme en algemene werkstaking aan de orde konden worden gesteld.

In februari 1913 sprak het NAS zich uit voor het houden van een internationale vakbondskonferentie, om tot oprichting van een revolutionair syndikalistische vakbondsinternationale te komen. De belangrijkste andere kritikus van het Internationaal Vakbondssekretariaat, de Franse Confédération Générale du Travail (CGT), was tegen dit voorstel omdat ze wilde pogen de Berlijnse Internationale om te vormen tot een syndikalistische Internationale.

Toch werd van 27 september tot 3 oktober 1913 in Londen een internationaal kongres gehouden, waar in totaal 38 gedelegeerden 65 syndikalistische federaties of centrales vertegenwoordigden. De belangrijkste deelnemende organisaties waren de Unione Sindacale Italiana (USI), de Zweedse Arbetares Centralorganisation, de Freie Vereinigung Deutscher Gewerkschaften en het NAS. Het kongres sprak zich uit tegen het kapitalisme en de staat en voor de klassenstrijd, internationale solidariteit en de onafhankelijke organisatie van de arbeidersklasse, gebaseerd op vrije associatie. Die organisatie had als doel de direkte materiële en intellektuele ontwikkeling van de arbeidersklasse en de afschaffing van het kapitalisme. De vakorganisaties zouden de regeling van produktie en distributie in handen moeten nemen en moesten dit bereiken door de direkte aktie.

We treffen hier een drietal elementen aan, die we ook in de beginselverklaring van de Internationale Arbeiders-Associatie (IAA) zullen tegenkomen: vernietiging van kapitalisme én staat, regeling van produktie en distributie door ekonomische organisaties, en de direkte aktie die alle partijpolitieke ak-

tie uitsluit.

Dit kongres kan beschouwd worden als de eerste poging om te komen tot een internationale organisatie van het revolutionaire syndikalisme. Het voorstel van de Duitsers en de Nederlanders om een nieuwe Internationale te stichten kreeg echter geen steun van de andere organisaties, die de tijd daarvoor niet rijp achtten. Wel kwam er een Informatie Bureau, dat werd gevestigd in Nederland. Tevens werd besloten tot de uitgave van een *Bulletin International du mouvement syndicaliste*, waarvan Christiaan Cornelissen de belangrijkste redakteur was. Het eerste nummer ervan verscheen in april 1914.

Door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en enkele andere problemen kwamen er na dit kongres geen vervolgkongressen. 1)

In juli 1920 werd op initiatief van de Komintern en de Russische vakcentrale en met medewerking van vakorganisaties uit een aantal andere landen de Internationale Raad van Vak- en Industriebonden opgericht. Deze organisatie werkte volgens de door haar kongres vastgelegde voorwaarden en in overeenstemming met de door de exekutieve van de Komintern aangegeven lijn. De Raad en de Komintern hadden ook vertegenwoordigers in elkaars organisatie. In 1921 zou deze Raad worden omgezet in de Rode Vakvereenigings Internationale (RVI).

De RVI werd enerzijds opgezet als tegenwicht tegen het in 1919 gevormde gele Internationaal Verbond van Vakverenigingen. 2) Anderzijds had de RVI tot taak de syndikalisten en anarchisten voor zoveel dit nog mogelijk was voor de Russische zaak te behouden. In *De linkse stroming, een kinderziekte van het communisme* noemde Lenin het anti-parlementarisme immers de kinderziekte van de revolutionaire arbeidersbeweging. Er konden dan ook geen anti-parlementaire organisaties toetreden tot de Komintern, die zich in navolging van Lenin stelde op het standpunt van de noodzakelijkheid van de leiding die de kommunistische partij aan de massa moest geven. Om de syndikalisten en anarchisten nu toch niet geheel van de Sowjet Unie te vervreemden ging de Komintern over tot de vorming van de RVI, waarbij ook de revolutionair syndikalistische organisaties – die vanwege hun a-politieke traditie natuurlijk zelf ook geen enkele behoefte aan aansluiting bij de uit politieke partijen bestaande Komintern hadden – zich zouden kunnen aansluiten. 3)

In december 1920 hielden de syndikalisten een konferentie in Berlijn, die enerzijds moet worden beschouwd als een vervolg op het Londens kongres van 1913. Het NAS en de Freie Arbeiter Union Deutschlands (FAUD) wilden de draad van 1913 weer opnemen, en werden daarbij gesteund door de Franse en Italiaanse syndikalisten. De konferentie werd anderszijds gehouden met het oog op het vakbondskongres dat voor 1 mei 1921 door de voorlopige RVI bijeengeroepen was:

"Van 16 tot en met 21 december 1920 kwamen de afgevaardigden van ver-

schillende revolutionair-syndikalistische en industrie-organisaties bijeen op een internationale konferentie te Berlijn, met het doel een gemeenschappelijk standpunt te bepalen ten aanzien van de Rode Vakverenigings Internationale van Moskou en een platform te vormen voor de diskussie op het internationale kongres van revolutionaire vakverenigingen dat door de raad van deze internationale voor mei 1921 bijeengeroepen was." 4)

Op dit kongres brachten de Franse syndikalisten naar voren wel deel te willen nemen aan de te vormen RVI, omdat er huns inziens een keus gemaakt moest worden tussen het IVV en de RVI. Men was van mening voor de RVI te kunnen kiezen zonder zich aan een politieke partij ondergeschikt te maken. 5) Lansink jr., de voorzitter van het NAS, bracht op het kongres naar voren dat er zijns inziens slechts één revolutionaire vakbondsinternationale moest komen. Op het kongres, waar ook Belinky van het Russische vakverbond aanwezig was, bepleitte hij ook de vorming van een komité, dat met de RVI moest gaan onderhandelen om tot eenheid te komen. 6)

Lansink jr. behoorde samen met Rudolf Rocker van de FAUD tot de opstellers van de slotresolutie, welke we in de volgende jaren regelmatig zullen tegenkomen als de 'Berlijnse verklaring van 1920'. Deze slotresolutie luidde als volgt:

" 1. De Revolutionnaire vakvereenigings-internationale stelt zich zonder eenig voorbehoud op het standpunt van den revolutionnairen klassenstrijd en de macht der arbeidersklasse.
2. De RVI streeft naar de vernietiging en afwering van het economische, politieke en geestelijke regime van het kapitalistische systeem en van den staat.
Zij streeft naar de vestiging van een vrije communistische maatschappij.
3. De conferentie stelt vast, dat de arbeidersklasse alleen in staat is de economische, politieke en geestelijke slavernij van het kapitalisme te vernietigen door de scherpste toepassing van hare economische machtsmiddelen, welke hun uitdrukking vinden in de revolutionnaire directe actie der arbeidersklasse ter bereiking van dit doel.
4. De RVI stelt zich verder op het standpunt, dat de opbouw en regeling van de productie en distributie de taak is van de economische organisaties in ieder land.
5. De RVI is volkomen zelfstandig en onafhankelijk van iedere politieke partij. In het geval dat de RVI een actie besloten heeft en politieke partijen of andere organisaties verklaren zich daarmee eens, of omgekeerd, dan kan de uitvoering van deze actie gemeenschappelijk met deze partijen en organisaties geschieden.
6. De conferentie roept alle revolutionnair-syndicalistische en industrieeële organisaties dringend op, deel te nemen aan het, door den Provisori-

schen raad der Roode Vakvereenigings-Internationale tegen 1 mei 1921 te Moskou samengeroepen congres, ten einde daar een eendrachtige Revolutionnaire Vakvereenigings Internationale van alle revolutionnaire arbeiders der wereld te stichten." 7)

Men riep dus alle revolutionaire vakorganisaties op om zich aan te sluiten bij de RVI van Moskou. Maar dan wel op basis van deze, syndikalistische grondslag. Er was dus een duidelijk verschil met het oorspronkelijk uitgangspunt van de RVI, waarin gesteld werd dat tegenover de diktatuur van de bourgeoisie in de overgangsfase naar de socialistische maatschappij de diktatuur van het proletariaat moest worden gesteld. 8) In de verklaring stond immers dat de organisatie los moest staan van alle politieke partijen en als doel moest hebben de ekonomische organisatie van de arbeidersklasse en dat de ekonomische arbeidersorganisaties de produktie en de distributie zouden moeten regelen.

Op het kongres werd besloten tot oprichting van een Internationaal Syndicalistisch Informatie-Bureau, dat werd gevestigd in Amsterdam en waarvan Lansink jr. sekretaris werd. 9)

Na het Berlijnse kongres van 1920 vond er in de Sowjet Unie een gebeurtenis plaats die van grote invloed zou zijn op de stellingname van de syndikalisten ten aanzien van de te stichten RVI. Ten tijde van het Berlijnse kongres in 1920 genoten de niet-Bolsjewistische organisaties in de Sowjet Unie nog enige vrijheid. De Bolsjewisten hadden weliswaar de staatsmacht al gegrepen, doch konden vanwege de interventie der geallieerden nog niet zo scherp tegen die niet-Bolsjewistische revolutionairen (linkse-sociaal-revolutionairen, maximalisten, syndikalisten en anarchisten) optreden als op grond van de vrij omvangrijke akties tegen met name anarchisten die medio 1918 plaatsvonden verwacht zou kunnen worden. Toen vond in maart 1921 de opstand van soldaten en matrozen in Kroonstad plaats, die door de Bolsjewistische autoriteiten in bloed gesmoord werd. Na dit gewelddadig optreden van de Russische regering vluchtten vele syndikalisten en anarchisten naar het Westen, waar ze hun geestverwanten inlichtten over de repressie in de Sowjet Unie. Zoals reeds opgemerkt was die repressie er voor de kommune van Kroonstad ook al, doch sedertdien was er sprake van een duidelijke verscherping van het Bosjewistisch optreden.

Bovendien was er in West-Europa weinig over de ontwikkelingen in de Sowjet Unie bekend, zodat ook de syndikalisten slecht geïnformeerd waren over de situatie in de Sowjet Unie. Hierin kwam nu verandering. Zo gingen de gevluchte Russische syndikalisten een beslissende invloed uitoefenen op de ontwikkelingen in het syndikalistische kamp. Ze hadden vooral invloed op de Duitse syndikalisten, die onder leiding stonden van Rudolf Rocker, die bij de totstandkoming van de IAA een belangrijke rol zou spelen. Uitgeweken Rus-

sen als Schapiro en Mratchny speelden een belangrijke organisatorische rol bij het tot stand komen en de ontwikkeling van de IAA. 10)

Die invloed bleek reeds duidelijk toen van 3 tot 19 juli 1921 in Moskou het vakbondskongres werd gehouden waar de RVI werd opgericht. Met uitzondering van de Portugese syndikalisten en de FAUD waren alle syndikalistische organisaties hier aanwezig. De Portugezen en de Duitsers weigerden de RVI te aksepteren zolang er geen reële garanties voor haar onafhankelijkheid werden gegeven. Tijdens dit kongres gingen een aantal Russische anarchistische politieke gevangenen, waaronder Volin, Mratchny, Maximov en Jartchuk, in hongerstaking. Ze kregen bij hun aktie steun van onder meer Alexander Berkman, Emma Goldman en Alexander Schapiro. Een en ander leidde ertoe dat op 12 juli een groot aantal politieke gevangen werd vrijgelaten en verbannen, op voorwaarde dat op het kongres de libertaire beweging en haar problemen niet aan de orde zouden worden gesteld. 11)

Voor de verhouding van de hier gestichte RVI tot de Komintern was vooral artikel 11 van de statuten van belang. Dat artikel luidde als volgt:

> "Om goede banden tussen de RVI en de Derde Internationale te bewerkstelligen zal de Centrale Raad:
> 1. drie stemgerechtigde leden afvaardigen naar het Executief Comité van de Derde Internationale;
> 2. gemeenschappelijke zittingen organiseren met de Executieve van de Derde Internationale voor de bespreking van de belangrijkste vraagstukken aangaande de internationale arbeidersbeweging en voor de organisatie van gezamenlijke akties;
> 3. als de situatie het vereist, verklaringen uitvaardigen in overeenstemming met de Kommunistische Internationale." 12)

Hieruit blijkt duidelijk dat de RVI volkomen ondergeschikt gemaakt werd aan de Komintern. Mede daarom weigerde direkt al een aantal van de aanwezige organisaties zich bij de RVI aan te sluiten: de Amerikaanse International Workers of the World, de Federación Obrera Regional Argentina, de Federación Obrera Rebional Uruguay, de USI, de Confederación Nacional del Trabajo (CNT) en de Skandinavische en Nederlandse vakorganisaties. 13)

In oktober 1921 vond na het dertiende kongres van de FAUD een bespreking plaats met de daar aanwezige buitenlanders. Men konstateerde er dat de RVI het internationale syndikalisme niet vertegenwoordigde en besloot tot de vorming van een eigen syndikalistische Internationale:

> "Daar het Moskouse kongres van de Rode Vakverenigings Internationale niet tot de oprichting van een syndikalistische internationale leidde, zien

de op 13 oktober te Düsseldorf bijeengekomen vertegenwoordigers van de syndikalistische organisaties uit Duitsland, Nederland, Zweden, Tsjecho-Slowakije en de Amerikaanse IWW zich genoodzaakt tot een nieuw internationaal syndikalistisch kongres op te roepen. Blijkens een ontvangen telegram is ook de Unione Sindacale Italiana het hiermee eens. Als grondslag dient het op de Berlijnse konferentie van december 1920 genomen besluit, dat behalve punt zes van kracht blijft." 14)

De delegatie van het NAS had op deze konferentie overigens geen mandaat van haar organisatie. 15)

In het kort hierna uitgegeven *Bulletin International des Syndicalistes révolutionnaires et industrialistes* werd gesteld dat de vorming van een syndikalistische organisatie noodzakelijk geworden was. De kommunisten trachtten hun invloed door middel van cellenbouw te behouden, al was het maar middels de Komintern en ze poogden bovendien de syndikalistische organisaties te breken. Tegenover dat kommunistische optreden wilde men een syndikalistische tegenmacht vormen. Een Internationaal Bureau zou het reformisme moeten bestrijden en het anti-centralisme en het anti-étatisme tegenover de kommunisten moeten verdedigen. 16)

In juni 1922 vond er weer een konferentie plaats in Berlijn. Aan deze konferentie, die werd gehouden van 16 tot 19 juni, nam het NAS niet deel omdat het referendum over de internationale aansluiting nog liep. Wel waren er twee afgevaardigden van de (niet bij het NAS aangesloten) Zeeliedenvereniging De Eendracht, die een adviserende stem hadden. 17) Doel van de konferentie was nogmaals te overwegen of men zich bij de RVI moest aansluiten, of dat er een nieuwe syndikalistische Internationale moest komen. Dit, tezamen met het formuleren van de beginselen en de taktiek van het syndikalisme, was de enige taak van de konferentie.

Op de konferentie waren vertegenwoordigers van de volgende organisaties aanwezig: FAUD (Rocker, Kater, Souchy), de Franse van de CGT afgescheiden Confédération Générale du Travail Unitaire (CGTU) (Totti, Besnard, Lacoin), de USI (Borghi, Bonazzi, Negro), de revolutionair-syndikalistische minderheid van de Sowjet Unie (Mratchny, Schapiro), de Zweedse SAC en de Noorse NSF (beide vertegenwoordigd door Jensen). Voor De Eendracht was ondermeer Wolfson aanwezig. 18)

Hier dienden Schapiro en Mratchny een motie in tegen de vervolgingen in de Sowjet Unie en tegen het stilzwijgen van de RVI en de Komintern daarover. Dit leidde tot een felle diskussie met Andreyeff, de gedelegeerde van de officiële Russische vakbond, waarbij door Schapiro en Mratchny uitvoerig verslag werd gedaan van arrestaties in de Sowjet Unie. Een en ander had tot gevolg dat Andreyeff de konferentie reeds op de tweede dag verliet. Men had de officiële delegatie van de Sowjet Unie tot drie maal toe gevraagd of ze bereid

was te ijveren voor de vrijlating van de gearresteerde Russische anarchisten en syndikalisten, en voor hun recht om vrijelijk propaganda voor hun ideeën te maken. Hierop had de Russische delegatie steeds een ontwijkend antwoord gegeven. Uiteindelijk werd de motie op verzoek van de Franse syndikalisten ingetrokken om het komende CGTU-kongres niet te bemoeilijken (men vreesde dat de kommunisten de motie anders als wapen tegen de syndikalisten zouden gebruiken). Ze werd echter wel afgedrukt in het verslag van de konferentie. 19)

De meningen bleken op de konferentie enigszins verdeeld te zijn: de Italianen wilden het nog eens met de RVI proberen, terwijl de Skandinaviërs daar in het geheel geen heil meer in zagen. Schapiro was van mening dat men gewoonweg met de vorming van een eigen Internationale moest beginnen, de RVI moest dan maar beoordelen of ze zich daarbij al dan niet kon aansluiten en moest daartoe maar naar de konferentie komen die in december 1922 in Berlijn zou worden gehouden.

Uiteindelijk werd besloten tot de oprichting van een Bureau International Provisoire des Syndicalistes Révolutionnaires, dat tot taak kreeg de op de konferentie genomen besluiten uit te voeren. 20)

Voorts werd met algemene stemmen de volgende resolutie aangenomen:

> "De voorbereidende internationale konferentie van revolutionaire syndikalisten konstateert: (...)
> 2. Dat de Rode Vakverenigings Internationale nóch in principieel opzicht, nóch op grond van haar statuten een internationale organisatie is die in staat is het internationale revolutionaire proletariaat in één enkele strijdorganisatie te verenigen;
> besluit daarom een voorlopig revolutionair-syndikalistisch informatiebureau in te stellen, dat de opdracht krijgt van 12 tot 19 november een wereldkongres van revolutionair-syndikalistische vakcentrales bijeen te roepen.
> Besluit bovendien dat dit bureau de besluiten van deze konferentie aan de Executieve van de Rode Vakverenigings Internationale zal meedelen in de hoop dat de bij deze Internationale aangesloten vakcentrales aan het geplande kongres zullen deelnemen om de basis te onderzoeken waarop de vereniging van alle revolutionair-syndikalistische krachten ter wereld in één organisatie mogelijk is." 21)

Het slot van het inleidende artikel bij het verslag van de konferentie luidde:

> "Leve de bevrijding van de arbeid! Leve de revolutionair-syndikalistische internationale!" 22)

Op de konferentie werd een aantal stellingen aangenomen betreffende de beginselen en de taktiek van het revolutionair syndikalisme, die later als beginselverklaring van de IAA zouden gaan fungeren. Kenmerken van deze stellingen waren de strijd tegen kapitalisme en Staat, regeling van produktie en distributie door de ekonomische organisaties der arbeiders die de grondslag van de vrij kommunistische maatschappij zouden moeten gaan vormen en de direkte aktie. (Zie voor de volledige beginselverklaring Bijlage I.)

Over de nieuwe beginselverklaring van het syndikalisme schreef *Der Syndikalist*, het orgaan van de FAUD:

> "Toen deze beginselverklaring aangenomen was kon men met blijdschap vaststellen, dat het internationale syndikalisme zich nu een grondslag gekreëerd had, waarop zich in de toekomst een internationale syndikalistische beweging verheffen zal..." 23)

Men nam duidelijk afstand van de Sowjet Unie en de RVI door te schrijven dat de konferentie de basis had gelegd voor een werkelijke Internationale en dat de Sowjet Unie niet langer het centrum van de internationale arbeidersbeweging was. 24)

Op 22 december 1922 begon in Berlijn het wereldkongres van de syndikalisten. Er waren vertegenwoordigers aanwezig van syndikalistische organisaties uit Argentinië, Chili, Denemarken, Duitsland, Italië, Mexico, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Tsjecho-Slowakije en Zweden. De delegatie van het NAS had opdracht om niet mee te werken aan de vorming van een nieuwe vakbondsinternationale, aangezien de RVI op zijn novemberkongres de uitwisselingsklausule (die de organisatorische band met de Komintern regelde) had geschrapt. 25)

Ondanks de aan hen verstuurde uitnodigingen waren de bij de RVI aangesloten vakorganisaties niet komen opdagen. Op het kongres werd felle kritiek geuit op de Sowjet Unie en de RVI. De uitwisselingsklausule mocht weliswaar geschrapt zijn, maar de RVI bleef ondergeschikt aan de Komintern, zo werd algemeen betoogd. 26)

Over de Internationales van Amsterdam (IVV) en Moskou (RVI) zei de op dit kongres opgerichte IAA het volgende:

> "De Amsterdamse Internationale, ondergegaan in het reformisme, meent dat de enige oplossing van het sociale probleem gelegen is in de klassensamenwerking, in de vereniging van arbeid en kapitaal en in de geduldig afgewachte en gerealiseerde revolutie, zonder geweld of strijd en met instemming en goedkeuring van de bourgeoisie.
>
> De Internationale van Moskou is van haar kant van mening dat de kommunistische partij de hoogste leider van elke revolutie is, en dat de komen-

de revoluties slechts onder verantwoordelijkheid van deze partij ontketend en volbracht kunnen worden. Het valt te betreuren dat in de rijen van het bewuste en georganiseerde revolutionaire proletariaat nog richtingen zijn die datgene aanhangen dat, nóch in theorie, nóch in praktijk staande gehouden kan worden: het staatsapparaat, dat wil zeggen de organisatie van de slavernij, van de loonarbeid, van de politie, van het leger, van het politieke juk, – in één woord, van de zogeheten diktatuur van het proletariaat, die niets anders zijn kan dan een rem op de direkte onteigenende kracht en een onderdrukking van de werkelijke souvereiniteit van de arbeidersklasse, en die daardoor uitloopt op het ijzeren diktatuur van een politieke kliek *over* het proletariaat." 27)

Daarom werd overgegaan tot oprichting van de Internationale Arbeiders Associatie. Als beginselverklaring nam men de in juni 1922 in Düsseldorf geformuleerde grondbeginselen van het Revolutionair Syndikalisme over. Het sekretariaat van de IAA werd gevestigd in Berlijn; als leden hiervan werden gekozen Rudolf Rocker, Augustin Souchy en Alexander Schapiro. 28)

Ten aanzien van de taktiek werd vastgesteld dat het syndikalisme zich zou baseren op de direkte revolutionaire aktie van het proletariaat, te weten:

- propaganda voor syndikalistische ideeën;
- staking, hetgeen van belang werd geacht voor het gezamenlijk optreden en voor solidariteit;
- boycot van bepaalde produkten of wetten indien nodig;
- sabotage, doch uitsluitend in het algemeen belang;
- aktie van sociale verantwoordelijkheid, tegen schadelijke of inferieure produktie;
- algemene werkstaking, waarbij men onderscheid maakte tussen die voor beperkte doeleinden en de Algemene Sociale Werkstaking als middel om de sociale revolutie te realiseren. Middel daartoe is de bezetting van fabrieken en grond.

Voorts werd een positief oordeel uitgesproken over de produktieve associaties. 29)

III. DE TEGENSTELLINGEN BINNEN HET NAS EN DE OPRICHTING VAN HET NSV

Aan de afsplitsing van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond (NSV) van het NAS ging een periode vooraf, waarin het NAS werd geteisterd door ernstige meningsverschillen. Die meningsverschillen betroffen de opbouw, het antimilitarisme, de cellenbouw, en zuiver persoonlijke konflikten, maar ze zouden zich vooral toespitsen op het punt van de internationale aansluiting. Bij dit alles speelde de tegenstelling tussen libertair en autoritair socialisme een duidelijke rol op de achtergrond.

Deze problematiek hing voor een belangrijk deel samen met de toenadering tussen het NAS en de Communistische Partij Holland (CPH) tijdens en vlak na de eerste wereldoorlog. Een belangrijk deel van de NAS-bestuurders die een rol speelden in de aan de scheuring voorafgaande konflikten (onder meer Bouwman, Dissel, Kitsz en Lansink jr.) waren tevens lid van de Landelijke Federatie van Sociaal-Anarchisten (LFSA). De ontmoediging over het verval en het falen van de anarchistische beweging enerzijds en anderzijds hun solidariteit met de Sowjet Unie deed een belangrijk deel van de leden van de LFSA hun bezwaren tegen de diktatuur van het proletariaat opzij zetten. Hiermee verdween een belangrijk verschilpunt met de kommunisten: beide groeperingen aksepteerden nu de diktatuur van het proletariaat in de overgangsfase naar de klassenloze maatschappij waarin de Staat vanzelf zou afsterven. Gevolg van deze ontwikkeling was dat, hoewel bepaald niet overlopend van sympathie voor de CPH een aantal NAS-bestuurders toch lid van de CPH werd. 1) Ook bij de 'gewone' leden van het NAS was er tengevolge van het enthousiasme over de Russische revolutie sprake van een toeloop naar de CPH.

Anderzijds was de CPH zich steeds meer op het NAS gaan richten, hetgeen weinig verwonderlijk was gezien de sterke groei die het NAS sedert 1917 doormaakte. In 1918 besloot het CPH-kongres zelfs dat de kommunisten zich

niet bij het sociaaldemokratische NVV, maar bij het NAS moesten aansluiten. Naar aanleiding van de door Lenin in zijn in 1920 geschreven brochure *De linkse stroming, een kinderziekte van het communisme* bepleite intrede van kommunisten in sociaaldemokratische vakorganisaties en de dienovereenkomstige besluiten van de Komintern, besloot het partijkongres van 1921 dat de kommunisten zowel in het NVV als in het NAS moesten werken voor een fusie van beide bonden en voor aansluiting bij de RVI. 2)

Uit die nauwer wordende relatie tussen het NAS en de CPH, die ertoe leidde dat het NAS een brandpunt van met elkaar strijdige syndicalistische en bolsjewistische opvattingen werd, vloeiden een aantal problemen voort waarop hieronder nader zal worden ingegaan. Daarbij wordt vooral aandacht besteed aan de internationale aansluiting, daar hierover de konflikten het hoogst oplaaiden en deze kwestie uiteindelijk ook leidde tot de scheuring in 1923.

1. De opbouw

Vooral rond 1920 was er een geweldige groei van het aantal produktieve associaties in Nederland. Over de rol die deze associaties in de klassenstrijd konden spelen bestonden binnen het NAS verschillende opvattingen. De voorstanders van de produktieve associaties waren van mening dat door de vorming van die associaties het kapitalisme kon worden uitgehold en de grondslagen voor een nieuwe maatschappij konden worden gelegd. Bovendien beschouwde men de associaties als een leerschool voor de arbeiders, die in de toekomstige socialistische radenrepubliek immers ook zelf de produktie en distributie moesten gaan regelen.

De tegenstanders waren van mening dat de associaties geen verandering in het kapitalisme konden bewerkstelligen en dat de associanten eenvoudigweg nieuwe kapitalistische baasjes zouden worden. De strijd moest volgens hen niet naast, maar in de bedrijven worden gevoerd. Zij achtten evenals de kommunisten de beweging van de produktieve associaties kleinburgerlijk. In het NAS kwam men nooit tot een afgerond standpunt over deze problematiek. 3)

In het begin van 1920 wilde Lansink jr., die behalve voorzitter van het NAS ook redakteur van het NAS-orgaan *De Arbeid* was, aftreden wegens kritiek op een artikel over de opbouw. Het betrof een artikel van Bijlstra, waarin betoogd werd dat de produktieve associaties juist in tijden van felle strijd tegen het kapitalisme de arbeidersklasse uitstekende diensten zouden kunnen bewijzen en dat er veel overeenstemming was tussen hetgeen de produktieve associaties wilden en het einddoel van de onafhankelijke vakbeweging, te weten de regeling van produktie en distributie door de arbeiders zelf. De redaktie had onder het artikel een kommentaar geschreven waarin te lezen viel dat de arbeiders in de associaties het gevaar liepen kleine baasjes te worden en dat de

associaties de macht van het kapitaal niet konden breken omdat ze de strijd naast, in plaats van in de bedrijven voerden. 4)

De kritiek op Lansink jr. was afkomstig van NAS-bestuurder Dissel, die van mening was dat de redakteur van *De Arbeid* niet in strijd mocht komen met de heersende opvattingen binnen het NAS. Uiteindelijk kwam het niet tot aftreden: de stemming in de bestuursvergadering (1 voor aftreden, 8 tegen en 2 blanko) had tot gevolg dat Lansink jr. aanbleef. 5)

De tegenstellingen werden op de spits gedreven toen in juli 1922 de Amsterdamse Federatie van zelfstandig werkende Groepen, een bouwassociatie, besloot een loonsverlaging door te voeren om haar financiële moeilijkheden te boven te komen. Hierop proklameerde de bij het NAS aangesloten Plaatselijke Federatie van Bouwvakarbeiders de staking. Dat gebeurde tegen de zin van het bestuur van de Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders (LFBA), waarvan de Plaatselijke Federatie deel uitmaakte.

De staking werd fel bekritiseerd door ondermeer de LFBA-bestuurder Loek Spanjer en NAS-veteraan Harm Kolthek van de Socialistische Partij (SP). Ook in *De Arbeid* van 26 augustus werd de Plaatselijke Federatie van Bouwvakarbeiders fel bekritiseerd. In hetzelfde artikel werd overigens tevens kritiek geuit op de Federatie van zelfstandig werkende Groepen, die zonder overleg te hebben gepleegd tot loonsverlaging was overgegaan. 6)

Deze gang van zaken was voor LFBA-bestuurder Spanjer aanleiding om uit het NAS te stappen. Hij verweet de LFBA-bestuurders geen standpunt te hebben bepaald ten aanzien van de produktieve associaties en niet te hebben opgetreden tegen het groepsegoïsme van de opperlieden en metselaars die met hun tegen het eenheidsloon gerichte lijntrekkerij de kosten der bouwwerken aanmerkelijk hadden doen toenemen, waardoor genoemde associatie met ernstige financiële problemen te kampen kreeg. 7)

In september 1923 kwam op het kongres van de Federatie van zelfstandig werkende Groepen een landelijk reorganisatieplan aan de orde, waarin werd gepleit voor een strakke centrale organisatie terwille van de efficiëncy. Het inmiddels opgerichte NSV sprak in haar orgaan *De Syndicalist* van een waardevol plan, doch kon vanwege haar geringe aanhang onder de Amsterdamse bouwvakarbeiders aan de verwezenlijking ervan geen bijdrage leveren. 8)

In de kwestie rond de opbouw bleken de kommunisten felle tegenstanders van de produktieve associaties, hetgeen onder meer tot uiting kwam in de bijzonder vijandige houding van *De Tribune* jegens de associaties 9), terwijl meer anarchistisch georiënteerde leden van het NAS als Loek Spanjer de nadruk legden op de leerschool die de arbeiders in de associaties hadden voor het zelf regelen van de produktie, zoals dat later ook in de socialistische maatschappij zou gebeuren. De laatste groep zullen we later voor een belangrijk deel in het NSV aantreffen.

2. Het antimilitarisme

In maart 1921 werd op het antimilitaristisch kongres in Den Haag het Internationaal Anti-Militaristisch Bureau tegen oorlog en reactie (IAMB) opgericht. Het IAMB was toegankelijk voor alle revolutionair antimilitaristische organisaties. Met de oprichting ervan beoogde men te komen tot een werkelijke antimilitaristische Internationale; de daartoe in 1903 opgerichte Internationale Anti-Militaristische Vereeniging (IAMV) was immers een Nederlandse aangelegenheid gebleven.10)

Een belangrijke rol bij de oprichting van het IAMB werd onder meer gespeeld door Bernard Lansink sr., die deel uitmaakte van het hoofdbestuur van het NAS. In een vergadering van het dagelijks bestuur van het NAS in december 1921 bepleitte hij toetreding van het NAS tot het IAMB, omdat het NAS immers antimilitaristisch was. Zijn medebestuurders Bouwman en Dissel verklaarden zich hiertegen, omdat het IAMB volgens hen een politieke organisatie was terwijl het NAS politiek onafhankelijk was. Een besluit over al dan niet aansluiting werd toen niet genomen. Wel besloot men dat Lansink sr. een referaat zou gaan houden vóór aansluiting, terwijl Dissel of Bouwman daartegen zouden pleiten. 11) Het NAS sloot zich uiteindelijk niet aan bij het IAMB en *De Arbeid* plaatste in tegenstelling tot tal van andere bladen geen kommunikées en oproepen van het IAMB. 12)

Een rol bij de meningsverschillen zal ongetwijfeld de beoordeling van het Russische leger gespeeld hebben. Bij haar voorlopige oprichting in 1920 had het IAMB een oproep gedaan tot verzet tegen de interventie van de Entente in de Sowjet Unie, hoe men verder ook over de Russische revolutie dacht. In haar beginselverklaring had het IAMB zich ook niet over het Russische leger uitgesproken. Op het antimilitaristisch kongres van maart 1921 hadden de CPH-leden Henriëtte Roland Holst en Brommert (die ook lid van het NAS was) het rode leger van Trotsky betiteld als 'antimilitaristische organisatie'. De eerste konferentie van het IAMB, gehouden in januari 1923 in Berlijn sprak zich daarentegen ondubbelzinnig uit tegen het Russische 'rode militarisme'. 13)

Ook hier liep er een duidelijke scheidslijn door het NAS: de kommunisten spraken ten aanzien van het Russische leger van "verdediging van de revolutie", terwijl de meer anarchistisch en syndikalistisch getinte leden van het NAS het optreden van dit leger als rood militarisme veroordeelden.

3. De cellenbouw

Ook over de cellenbouw der kommunisten, die zowel binnen het NAS als binnen het NVV plaatsvond, ontstonden de nodige konflikten. De problemen be-

gonnen naar aanleiding van een cirkulaire van de Landelijke Vakvereenigings-commissie van de CPH, die was opgenomen in *De Arbeid* van 31 december 1921.

In de cirkulaire werd verslag gedaan van een op 12 december gehouden vergadering van het partijbestuur van de CPH, de Landelijke Vakvereenigings Commissie, leden van het Amsterdamsche Uitvoerend Comité der Frakties en "eenige in de vakbeweging vooraanstaande partijgenooten". De vergadering had besloten dat de CPH-leden in het NAS en in het NVV het eenheidsfront moesten propageren, dat wil zeggen samenwerking van deze vakorganisaties voor een aantal konkrete eisen.

Voorts werd besloten het orgaan *De Roode Vak-Internationale* als maandblad te laten verschijnen:

> "... er moeten abonnées, zoo mogelijk collectieve abonnementen in vakorganisaties voor worden gewonnen".

Bovendien moesten overal kommunistische frakties gevormd worden, die in kontakt met de kommissie moesten staan en van de kommissie ook instrukties zouden krijgen hoe op ekonomisch gebied te handelen. Doel van de frakties werd in de cirkulaire als volgt omschreven:

> "De taak der fracties bestaat vooral hierin dat zij de partijgenooten brengen tot een eensgezind en gedisciplineerd optreden in de vakorganisaties en in de werkplaatsen."

De cirkulaire ging vergezeld van een vragenlijst aan de afdelingen van de CPH, waarover men het volgende schreef:

> "Wij wijzen er op dat de Landelijke Vakvereenigings-Commissie aan de hand van de ingekomen lijsten moet kunnen beoordelen waar en op welke wijze de Communisten het best hun actie kunnen inzetten om de vakorganisaties te doordringen van Communistischen geest."

Gevraagd werd onder meer of de kommunisten invloed hadden in de plaatselijke bestuurdersbond van het NVV of in het PAS en of men bij aktiviteiten op de steun van niet-partijgenoten kon rekenen. In een kommentaar in *De Arbeid* werd gepleit voor het royeren van een ieder die meewerkte aan de uitvoering van hetgeen in de cirkulaire bepleit werd. Immers, zo schreef men

> "Het gaat om de vraag: of wij als vakbeweging zelf zullen bepalen hoe en op welke wijze wij willen optreden, dan wel of het PB van de CP dat zal decreteren."

De problemen werden vergroot toen Louis de Visser, die voorzitter van deze Vakvereenigings-Commissie was, in het NAS-bestuur werd gekozen. Op een vergadering in mei 1922 diende Theo Dissel een voorstel in om cellenbouwers te royeren. Dat royement zou dan moeten gebeuren door het optreden van een kommissie en er moest de mogelijkheid komen zich op het NAS-kongres te beroepen.

Bij stemming bleken acht bestuurders tegen deze motie te zijn en drie voor. De bestuurders die op deze vergadering aanwezig waren beschouwden dit probleem binnen het NAS als een typische strijd tussen de opvattingen van Marx en die van Bakoenin. Tenslotte werd dan toch een motie aangenomen, waarin men zich uitsprak tegen cellenbouw en voor royement van cellenbouwers, met zeven voor en vier tegen. 14)

Op een bestuursvergadering in juli 1922 deelde Lansink jr. mee dat hij een vergadering met het Plaatselijk Arbeids-Secretariaat (PAS) van Wageningen gehad had over cellenbouw. Van werkelijke cellenbouw kon weliswaar niet gesproken worden, maar dat er in Wageningen ondanks mogelijkheden hiertoe geen afdeling van de Metaalbewerkersbond van het NAS tot stand gekomen was, was wél het gevolg van kommunistisch optreden: een kommunistische leraar had met een beroep op de Groninger motie van de CPH verhinderd dat de afdeling tot stand kwam. 15)

In *De Arbeid* van oktober 1922 verscheen een artikel tegen de cellenbouw, waarin betoogd werd dat de cellenbouwers de taktiek en de strijdwijze van de onafhankelijke vakbeweging niet onderschreven. Als dat wel het geval zou zijn, behoefde men immers geen cellen te vormen om de organisatie in een andere richting te sturen.

> "De strijd welke er heden gevoerd wordt in de onafhankelijke vakbeweging, is een herhaling van den strijd tusschen Marx en Bakoenine,"

zo werd gesteld. Voorstanders van de cellenbouw zijn hetzij ondoordacht bezig, hetzij voorstanders van het staatssocialisme, schreef men. 16)

Op de vergadering van het NAS-bestuur van 18 januari 1923 deed Lansink sr. het voorstel om De Visser als bestuurslid te schorsen, een voorstel dat werd verworpen met negen tegen drie bij één blanko. 17)

4. De internationale aansluiting: Berlijn of Moskou

In september 1920 deelde Lansink jr. de toenmalige voorzitter van het NAS, het dagelijks bestuur van het NAS mee, de Freie Arbeiter Union Deutschlands (FAUD) te hebben geschreven over de kwestie van de internationale aansluiting en het met betrekking tot die aansluiting in te nemen standpunt. Hij had

daarop van de FAUD het antwoord gekregen dat deze organisatie voorstander was van de vorming van een syndikalistische internationale en daarover met de Spaanse en Italiaanse syndikalisten had overlegd. De Duitsers, Italianen en Spanjaarden wilden in november 1920 in Berlijn een konferentie houden, om te pogen het kongres van de Komintern, dat in februari 1921 zou plaatsvinden, te bewegen tot de vorming van een syndikalistische vakbondsinternationale. 18)

Men besloot om Bouwman en Lansink jr. als afgevaardigden van het NAS naar de konferentie in Berlijn te sturen. 19)

In deze tijd kwam de meningsverschillen over de internationale aansluiting voor het eerst naar voren. Lansink jr. bleek van mening te zijn dat er één Internationale moest komen, die los moest staan van alle politieke partijen. Hierop bracht Bouwman naar voren dat de eenheid van groot belang was, en dat men het aantal organisaties in Moskou niet moest onderschatten. Toch stelde hij: "Moscou heeft geen perspectief, maar Berlijn ook niet". Hij was van mening dat de FAUD nog in een eerste, anarchistisch stadium verkeerde en dat bovendien hun organisatie niets voorstelde. Het NAS moest zich zijns inziens voorzichtig opstellen, omdat de revolutionaire vakbeweging zich verder zou ontwikkelen; vooral in Skandinavië, Spanje, Frankrijk en Italië voorzag hij een ontwikkeling naar links, dat wil zeggen in bolsjewistische richting. Hij wilde pas na het kongres in Moskou een besluit aangaande aan aansluiting nemen. Lansink jr. reageerde hierop met de opmerking dat de Russen de vakbeweging wilden uithollen, waarop Bouwman antwoordde dat men daar juist "verzameling van alle revolutionaire elementen in de vakbeweging wil".

Lansink jr. was op dit tijdstip nog van mening dat als Moskou een onafhankelijke vakbeweging wilde, het NAS zich daarbij ondanks de kleine verschillen die er waren diende aan te sluiten. 20)

Na de in december 1920 te Berlijn gehouden konferentie, waar de syndikalisten besloten tot aansluiting bij de op te richten Rode Vakbonds Internationale (RVI), mits deze een syndikalistische grondslag zou krijgen, gingen de diskussies en ruzies in het NAS over de internationale aansluiting door.

Zo bekritiseerde Lansink jr. het redakteurschap van NAS-sekretaris Dissel van het blad *De Roode Vakvereenigings Internationale*, dat hij nadelig achtte voor de onafhankelijke vakbeweging. NAS-bestuurder August Rosseau bestempelde de kwestie als een drijven van Moskou dat tot een breuk in het NAS zou kunnen leiden. 21)

Korte tijd later maakte Dissel op een bestuursvergadering in april 1921 gewag van het ageren van verschillende federatiebladen tegen het zenden van een delegatie naar Moskou, waar dat jaar het RVI-kongres zou worden gehouden. 22)

In november 1921 besloot een buitengewone bestuursvergadering van het

NAS om zich als NAS niet af te scheiden van het Internationaal Syndicalistisch Informatie Bureau (ISIB) dat in december 1920 was gevormd, maar om zolang als het NAS-kongres zich niet over al dan niet aansluiting bij de RVI had uitgesproken, ook geen nieuwe Internationale te stichten. Bovendien besloot men om niet deel te nemen aan het in eind 1922 te houden syndikalistisch kongres. 23)

In deze tijd bleek er ook kritiek te zijn op de berichtgeving over de internationale aansluiting in *De Arbeid.* Om die reden stelde de Federatie van Meubelmakers voor om een tweehoofdige redaktie te gaan vormen. Bouwman bleek hiervan een groot voorstander te zijn, terwijl vooral Lansink jr. en Wolff (van de sigarenmakers) bezwaar maakten. Het voorstel van de meubelmakers werd uiteindelijk verworpen. 24)

Er bleek zelfs verschil van mening te zijn over de vaststelling van de agenda voor het NAS-kongres van begin 1922. Dissel wilde de internationale aansluiting als eerste agendapunt, terwijl Lansink sr. de beginselverklaring als eerste agendapunt wilde. Dissel kreeg voor zijn voorstel steun van Van Zelm, die van mening bleek te zijn dat men met beginselen niets te maken had, maar praktisch moest werken. Een overeenkomstig advies ging naar de bestuursvergadering. 25) Dat DB-advies om de aansluiting bij de RVI als eerste punt op de agenda te zetten werd in de NAS-bestuursvergadering weer met 6 tegen 2 en één blanko verworpen. 26)

Vanaf 30 januari 1922 vond in Moskou de zitting van de Centrale Raad van de RVI plaats. Voor het NAS waren Schenk, Bouwman en Lansink jr. hier aanwezig. Hun taak was vooral een eind te maken aan de verwarring die er in het NAS over het vorige kongres bestond. Lansink jr. deed hier een oproep om de Berlijnse verklaring van 1920 te aanvaarden als grondslag van de RVI. Die verklaring was volgens hem algemeen revolutionair en niet typisch syndikalistisch. Hij sprak de bereidheid uit om één Internationale te vormen:

> "Wij verklaren ons bereid, met u één Revolutionaire Vakvereenigings-Internationale te stichten, mits gij haar losmaakt van de politieke partij en de zelfstandigheid en de onafhankelijkheid als haar grondslag met ons wilt aanvaarden. Daartoe zijn niet alleen wij, Hollanders, doch alle Syndicalisten, ook de Duitse, bereid." 27)

Losofsky riep Lansink jr. op om zich met het NAS bij de RVI aan te sluiten. Revolutionair links moest samenwerken, zo stelde hij, en "Bij ons kunnen de Syndicalisten hun ideologie behouden". Voorts reageerde Brandler, die voor de Komintern aanwezig was, op een verwijzing van Lansink jr. naar het laatste RVI-kongres. Daar was besloten dat er eenheid moest komen tussen de revolutionaire vakbonden en de kommunistische partijen.

Volgens Lansink jr. betekende dit, dat de vakorganisaties de besluiten van

de Komintern of van de nationale kommunistische partijen zouden moeten gaan uitvoeren.

Brandler wees er op dat de kongresuitspraak, "... dat het noodzakelijk is, een werkelijke en innige revolutionaire eenheid der Roode Vakvereenigingen en de Communistische Partijen voor te bereiden..." 28) de noodzaak uitsprak van het vormen van een Eenheidsfront. Voorts verweet hij Lansink jr. dat deze geen enkele kritiek uitsprak op het aktieprogramma van de RVI en stelde hij dat er voor het NAS dus weinig reden was om zich niet bij de RVI aan te sluiten.

Bouwman wees er op dat bij de revolutie ook de politieke partijen van belang konden zijn en noemde als voorbeeld hiervan de Sowjet Unie. Schenk, die aanvankelijk geen voorstander van aansluiting van het NAS bij de RVI was, kwam tot de overtuiging dat onderschikking van de vakbonden aan de Komintern middels de RVI niet de bedoeling was en werd dan ook gewonnen voor aansluiting van het NAS bij de RVI.

Uiteindelijk werd door de NAS-delegatie geen eensgezinde resolutie ingediend. Lansink jr. diende de volgende resolutie in:

> "De tweede zitting van den Centralen Raad van Profintern, erkennende de noodzakelijkheid eener eensgezinde Internationale van alle Revolutionnaire Vakvereenigingen der Wereld, uit de meening dat de RVI een zelfstandige organisatie moet worden zonder verbinding met ongeacht welke politieke partij, hoewel zij het noodzakelijk acht in bepaalde bijzondere acties met revolutionaire politieke partijen samen te werken." 29)

Deze resolutie was dus geheel in de geest van de Berlijnse verklaring van 1920.

Bouwman diende een andere resolutie in:

> "De tweede zitting van den Centralen Raad der RVI erkent de noodzakelijkheid eener eensgezinde Internationale der Revolutionaire Vakbeweging; zij meent dat de besluiten van het eerste congres der RVI dit mogelijk maken, ook met betrekking tot de verhouding van de RVI tot de Communistische Internationale, wijl door geen enkel der bovengenoemde besluiten de zelfstandigheid der RVI en de aangesloten landelijke centralen wordt aangetast, ook niet in de uitwisselingsclausule in de statuten, die geen ander doel heeft dan om de gansche revolutionaire arbeidersbeweging op één eenheidsfront samen te brengen." 30)

Bouwman sloot zich dus geheel aan bij het standpunt van Brandler. Uiteindelijk legden Schenk en Bouwman een niet door Lansink jr. onderschreven verklaring af, waaruit bleek dat ze aansluiting van het NAS bij de RVI verwachtten:

"... Hoewel niet geheel bevredigd, meent de delegatie toch, mede te moeten werken aan den uitbouw van den RVI, wijl haar is gebleken, dat de leiding van deze Internationale en de belangrijkste aangesloten organisaties daarvan, b.v. de Russische, voor een zeer belangrijk deel de ideeën van het Syndicalisme in toepassing brengt. Derhalve verklaart de delegatie, aan het in maart 1922 te houden Buitengewoon Congres van het NAS, te adviseren tot aansluiting bij de RVI." 31)

In hetzelfde nummer van *De Arbeid* als waarin het verslag van deze zitting werd afgedrukt, stond een artikel van Lansink jr. waarin men kon lezen dat de RVI onder leiding van de Komintern stond. Dat zou onder meer hieruit zijn gebleken dat de RVI een beslissing aangaande het Eenheidsfront opschortte totdat de Komintern hierover een besluit genomen had, waardoor men zes dagen niet had kunnen vergaderen. Bovendien werd nogmaals betoogd dat er één revolutionaire vakinternationale moest komen op grondslag van de Berlijnse verklaring van 1920. 32)

In maart 1922 hield het NAS een buitengewone bestuursvergadering over de internationale aansluiting. De RVI had zich namelijk uitgesproken tegen het oprichten van nieuwe vakcentrales. Er moest naar eenheid in de vakbeweging worden gestreefd. De voorzitter van het NAS vond dat wat moeilijk. Op deze vergadering verklaarde behalve Lansink jr. ook Schenk, dat Brandler op het RVI-kongres had verklaard dat de band tussen RVI en Komintern niet verbroken zou worden.

Vervolgens merkte Dissel op dat de NAS-delegatie naar Moskou het schrappen van de uitwisselingsklausule had moeten bewerkstelligen, waarop Lansink jr. er nogmaals op wees dat RVI en Komintern hun organisatorische band wensten te handhaven. Ook Huve, van de federatie van textielarbeiders, was van mening dat bij het schrappen van de uitwisselingsklausule mogelijk aansluiting van het NAS bij de RVI had kunnen plaatsvinden.

Bouwman was de mening toegedaan dat het allemaal zo'n vaart niet zou lopen, de tegenstanders van aansluiting vochten immers het strijdprogramma van de RVI niet aan.

Lansink jr. verklaarde op deze vergadering voorstander te zijn van de oprichting van een nieuwe vakbonds-internationale, en wel op de grondslag van de verklaring van Berlijn van 1920. Uiteindelijk kwam er voor het komende NAS-kongres een meerderheids- en een minderheidsvoorstel. 33) Het standpunt van de meerderheid van het NAS-bestuur sloot aan bij de Berlijnse verklaring van 1920: men wilde geen aansluiting bij de RVI, doch wilde eventueel wel met de RVI samenwerken in een nieuwe Internationale. In de minderheidsresolutie van Dissel, Schenk, Remeijn, Maters en Van Zelm werd aansluiting bij de RVI bepleit. 34) Deze minderheidsresolutie werd echter teruggetrokken ten gunste van een resolutie met dezelfde strekking van de Lande-

lijke Federatie van Transportarbeiders (LFTA). 35)

Op het NAS-kongres in maart 1922 kwamen uiteindelijk drie voorstellen aan de orde:

1. van de Nederlandsche Federatie van Transportarbeiders, waarin voor aansluiting bij de RVI werd gepleit;
2. van het bestuur van de Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders (LFBA). Deze resolutie wilde pas aansluiting bij de RVI als de uitwisselingsklausule en de bepalingen omtrent de toelating van cellen werden geschrapt;
3. van de meerderheid van het NAS-bestuur, waarin betoogd werd dat een revolutionaire vakbeweging onafhankelijk diende te zijn, en dat dat bij de RVI niet het geval was, hetgeen bleek uit de statuten en uit het eerste RVI-kongres. Het NAS moest zich daarom niet bij de RVI aansluiten, doch zijn bestuur opdracht geven tot het bijeenroepen van een konferentie ten einde een zelfstandige revolutionaire vakbondsinternationale te stichten op grondslag van de Berlijnse verklaring van 1920. Mocht de RVI verklaren het zelfstandige en onafhankelijke karakter te aanvaarden, dan moest het NAS meewerken aan het samengaan van beide vakbondsinternationalen. 36)

Uiteindelijk werd op het kongres het voorstel van de bouwvakarbeiders aangenomen met 125 – voor, 53 – tegen en 27 – onthoudingen. 37)

Nu ontstond er zelfs verschil van mening over de interpretatie van deze uitslag. *De Arbeid* reageerde met de koppen 'Aansluiting bij de RVI verworpen' en 'De Dictatuur van de IIIe Internationale afgewezen'. 38) Bouwman daarentegen was van mening dat het NAS-kongres besloten had dat alleen aansluiting bij de RVI mogelijk was en dat het kongres aansluiting bij een Berlijnse vakinternationale verworpen had.

Ook kongresvoorzitter Wolff zag het zo: als beide bezwaren tegen aansluiting bij de RVI zouden worden weggenomen, zou het NAS zich bij de RVI kunnen aansluiten. Het kongres sprak zich in beginsel dus uit voor aansluiting bij de RVI, zo stelde Bouwman. 39)

Er moest echter middels een referendum der leden over de voorstellen besloten worden. Daarbij kreeg de resolutie van de transportarbeiders 1948 stemmen, die van de bouwvakarbeiders 1702 en die van de meerderheid van het NAS-bestuur 2198. Voorts waren er nog 223 blanko en 816 ongeldige stemmen.

We kunnen hieruit opmaken dat slechts 6887 van de 27.145 NAS-leden aan het referendum over de internationale aansluiting hadden deelgenomen. 40) Daar geen van de resoluties bij het referendum de meerderheid gekregen had moest er nu herstemming komen tussen de resoluties van de trans-

portarbeiders en die van het NAS-bestuur.

Tijdens het bovengenoemde referendum vonden in mei uitvoerige diskussies plaats over een brief die men van de Italiaanse syndikalisten had ontvangen, en waarin men werd uitgenodigd voor de konferentie van Berlijn die voor de maand juni op stapel stond.

De konferentie zou ten doel hebben de bezwaren tegen aansluiting bij de RVI weg te nemen. Lansink jr. was voorstander van deelname aan de konferentie. Ook Lansink sr. wilde wel deenemen aan de bespreking, omdat het volgens hem de vorming van een nieuwe vakbondsinternationale zou kunnen voorkomen. Bouwman en Dissel waren van mening dat deelname aan de konferentie niet gewenst was, omdat het referendum over de aansluiting bij de RVI nog liep. 41) Het NAS-bestuur besloot tenslotte om niet aan de konferentie deel te nemen. 42) Eerder had men op een bestuursvergadering in april reeds besloten om niet naar de oprichtingsvergadering van de IAA te gaan. 43)

Over de plannen en besluiten van de konferentie van Berlijn die in juni 1922 gehouden werd en waar een nieuwe beginselverklaring van het syndikalisme geformuleerd werd, die de grondslag van de te stichten Internationale Arbeiders Associatie (IAA) vormde, ontving het NAS een overzicht. Over de inhoud daarvan scheen Lansink jr. op de vergadering waar hij ontvangst van dat overzicht meedeelde echter niets te zeggen. 44)

Onderwijl ging de polemiek in *De Arbeid* tussen voor- en tegenstanders van Berlijn door. Zo schreef Dissel in juli dat hij beslist geen voorstander van staatssocialisme was.

> "En met betrekking tot de internationale verbindingen van het NAS, zeggen wij geen communistische vakinternationale te willen, maar ook geen anarchistische, doch uitsluitend een revolutionaire vak-internationale." 45)

Half augustus was de uitslag van de referendumstemming bekend. De LFTA-resolutie had 4458 stemmen gekregen en die van de NAS-bestuursmeerderheid 5826; voorts waren er 92 stemmen blanko en 100 ongeldig. Het kwam dus niet tot aansluiting bij de RVI. 46)

Voor het voorstel van het NAS-bestuur was een meerderheid bij ondermeer de bouwvakkers, de fabrieksarbeiders, de kleermakers, de metaalarbeiders, het overheidspersoneel, de sigarenmakers en de textielarbeiders. Het voorstel van het LFTA-bestuur kreeg een meerderheid bij het handelspersoneel (een relatief kleine bond), de meubelmakers, de mijnwerkers en de transportarbeiders. 47)

Het wachten was nu op de ontwikkelingen op het komende RVI-kongres en op de gebeurtenissen in Berlijn. Wellicht zou de RVI een aantal besluiten ne-

men, die de bezwaren tegen de aansluiting konden wegnemen. Zo schreef *De Arbeid* in augustus in een redaktioneel artikel:

> "Als de RVI inderdaad een revolutionair zelfstandige vakvereenigingsinternationale wil, zoals dat in de Berlijnsche verklaring geformuleerd is, dan zal dat wel blijken uit de beslissingen welke het a.s. november-congres in Moscou zal nemen." 48)

In september besloot het NAS-bestuur dat Lansink jr. naar Berlijn moest worden gestuurd, om daar te informeren of het nieuw tot stand gekomen Syndicalistische Informatie Bureau zich nog steeds baseerde op de bekende Berlijnse verklaring van 1920. 49) Lansink jr. kwam toen hij uit Berlijn terugkeerde met de mededeling dat dit inderdaad het geval was. 50) Hierop besloot men om alsnog deel te nemen aan het internationaal vakverenigingskongres dat op 22 december in Berlijn zou beginnen. 51)

Door de ontwikkelingen in Berlijn en in Moskou kwam het konflikt nu tot een klimax. Het RVI-kongres van november 1922 schrapte namelijk de uitwisselingsklausule uit de statuten. Het NAS-bestuur reageerde hierop met het met 7 tegen 6 stemmen genomen besluit om de NAS-delegatie naar Berlijn op te dragen om niet mee te doen aan de oprichting van een nieuwe vakinternationale, maar aan te dringen op hereniging met Moskou. Lansink jr. noemde dit verkrachting van het referendum-besluit dat immers afwijzing van de RVI en de oprichting van een nieuwe internationale behelsde. 52)

De zaak werd verder gekompliceerd door het kongres van Berlijn, dat op 22 december begon. Op dit kongres, waar delegaties uit 12 landen aanwezig waren, werd de IAA opgericht. 53)

Voor het NAS gingen Dissel, Van Zelm en Schenk naar het kongres. Lansink jr. was er voor het Internationaal Syndicalistisch Bureau, waarbij het NAS zich in september had aangesloten. Behalve hen waren op het kongres ook nog aanwezig Roodveldt, Ultee en Doornebosch.

De NAS-delegatie stelde hier voor om geen nieuwe vakbondsinternationale te stichten, maar samen te gaan met de RVI. Dit voorstel werd met algemene stemmen minus die van de NAS-delegatie verworpen. Bovendien bleek hier dat reeds op de juni-konferentie was besloten dat de Berlijnse verklaring van 1920 niet langer van kracht was, en dat dit kongres op een geheel andere grondslag stond: er zou een zuiver syndikalistische internationale worden gesticht. Rudolf Rocker verklaarde dat er geen enkel verband bestond tussen het Amsterdamse Bureau en dat waardoor het in juni 1922 vervangen was.

De NAS-delegatie was woedend en woonde het kongres verder nog slechts als bezoeker bij. Toen Dissel Lansink jr. om opheldering vroeg over het feit dat deze in september nog gerapporteerd had dat de Berlijnse verklaring van 1920 nog van kracht was, terwijl dit nu niet het geval was, zou Lansink jr. ge-

antwoord hebben dat Dissel Rocker verkeerd verstaan had. Van Zelm, Schenk en Roodveldt verklaarden echter dat Dissel Rocker wel degelijk goed verstaan had. 54)

Naar aanleiding van deze zaak zou Dissel Lansink jr. in de brochure *Berlijn of Moscou* later verwijten dat deze de verklaring van 1920 niet verdedigd had, en toch op 15 december 1922 Losofsky nog opgeroepen had om de Berlijnse verklaring van 1920 te aanvaarden, terwijl deze al lang niet meer van kracht was. Zonder slag of stoot liet Lansink jr. de verklaring dus los, maar hij bleef haar tegenover de RVI wel gebruiken. 55)

Teruggekeerd in Nederland schreef Lansink jr. in *De Arbeid* van 13 januari zeer enthousiast over de oprichting van de IAA, zonder verder nog te reppen over de Berlijnse verklaring van 1920. 56)

Er was nu inmiddels een aantal bestuursleden en federaties van mening dat het NAS zich bij de RVI diende aan te sluiten en een andere groep die duidelijk voor aansluiting bij de IAA ging pleiten. Zo maakte *De Tabaksbewerker* melding van de oprichting van de IAA en drukte het blad direkt de beginselverklaring ervan af. Er werd geschreven dat die beginselen geen enkele belemmering vormden voor aansluiting van vakorganisaties op revolutionaire grondslag. Het NAS had deze zaken al jaren voorgestaan. Er werd dan ook gekonkludeerd:

> "Alleen gezagsaanbidders kunnen bezwaren opperen. Maar de NAS-leden, die het staatssocialisme steeds hebben verworpen, vinden hier de grondslag voor internationale verbinding." 57)

Ook *De Kleedingindustrie* was bepaald niet gelukkig met de verklaring van het NAS-bestuur van 20 december, dat het NAS zich bij de RVI kon aansluiten:

> "Een meerderheid van het NAS-bestuur verkracht het referendumbesluit,"

schreef men, en

> "Dit is een schandelijke verkrachting van wat tot heden nog altijd in de onafhankelijke vakbeweging als hoogste goed heeft gegolden, n.l. het referendumbesluit: de collectieve wil der leden!" 58)

De Vrije Textielarbeider schreef:

> "Wij zijn van oordeel, dat wanneer het NAS zich mocht aansluiten bij de RVI, het met de onafhankelijkheid van het NAS gedaan is. Ten tweede:

dat doel, tactiek en strijdwijze van de RVI absoluut in strijd zijn met de beginselen van het NAS en dat dus, bij een eventuele aansluiting, waarbij dan het NAS de grondslagen van de RVI moet aanvaarden, ook ieder lid de besluiten van dit lichaam moet uitvoeren." . . . "Dat de voorstanders van Moscou nu reeds verklaren dat zij bij een eventuele aansluiting van het NAS bij Berlijn toch in het NAS zullen blijven moet door de leden van het NAS zeer ernstig onder de oogen worden gezien. Want hoe wordt dan den toestand? Kort en bondig: dat hij blijft zooals hij is, d.w.z. een gestook, een gewroet en geklier van de zijde van de voorstanders van Moscou, zooals wij de laatste jaren hebben gezien en de werkkracht van het NAS tot nul heeft gereduceerd. Dat kan zoo niet doorgaan. Er moet gekozen worden: Berlijn of Moscou."

Als de meerderheid Berlijn kiest,

"d.w.z. aanvaarden zij de grondslagen van de aldaar gestichte Syndicalistische Internationale, welks grondslagen de aloude beginselen van het NAS het meeste dekken.",

dan moeten de anderen eruit. Zonodig moesten zij verwijderd worden.

"Beter is het te werken met een kleine organisatie die bestaat uit eenswillende en één doel nastrevende leden, dan met een groote organisatie welke bestaat uit heterogene bestanddeelen en waarin men in de regel onder elkaar aan het bakkeleien is." 59)

Het *Transportbedrijf* nam een geheel ander standpunt in:

"Het lijdt geen twijfel, in Berlijn is een vakinternationale tot stand gekomen wier hoofddoel niet kan zijn, bestrijding van het internationale kapitalisme, doch oorlog tegen het internationale communisme." 60)

Het blad pleitte dan ook voor aansluiting van het NAS bij de RVI.

Hoe fel men tegenover elkaar stond was ook al naar voren gekomen op een bestuursvergadering in begin januari. Een voorstel van Brandsteder om zowel voor- als tegenstanders van Berlijn in *De Arbeid* te laten schrijven, werd hier met slechts 9 tegen 5 stemmen bij één blanko aangenomen. Een motie van Blijenburgh, om ondanks de kongresuitspraak de eenheid te bewaren werd met dezelfde stemmenverhouding aangenomen.

Huve kondigde op deze vergadering reeds aan zonodig uit het NAS te stappen. Naar aanleiding van de notulen van de vorige vergadering merkte Dissel op, dat enkele bestuurders toen hadden gezegd dat de uitwisselingsklausule

niet de hoofdoorzaak van hun bezwaren tegen de RVI was. Bovendien had Lansink jr. in die vergadering over scheuring van het NAS gesproken, zo stelde hij.

Lansink jr. merkt in deze vergadering nog op, dat er geen NAS-delegatie naar het juni-kongres in Berlijn was geweest zodat men ook niet kon stellen dat het huidige IAA-standpunt in strijd was met de Berlijnse verklaring van 1920. Een voorstel om de diskussie over de aansluiting in *De Arbeid* te staken werd verworpen met 9 tegen 8 stemmen. 61)

Met name in *De Vrije Textielarbeider* werd fel stelling genomen tegen aansluiting bij de RVI:

> "Zal het (NAS – VB/EvdT) zich aansluiten bij de RVI van Moscou, het filiaal van de communistische derde internationale, en daardoor zijn historische wording van zelfstandige, onafhankelijke, los van alle politieke partijen staande vakbeweging prijsgeven? Zal het NAS zich onderwerpen aan de dictatuur van Moscou? (...) Naar Berlijn moeten we toe, om reden de Internationale aldaar, het vorige jaar met de kerstdagen gesticht, de eenige Internationale is, wier beginselen parallel loopen met de beginselen van het NAS." 62)

Van 31 maart tot 2 april 1923 werd in Amsterdam het NAS-kongres gehouden. Voorstanders van de aansluiting bij de RVI betoogden hier dat die aansluiting vanzelfsprekend was omdat het geheel in de geest van het referendumbesluit van 1922 zou zijn. Aansluiting bij de IAA zou daarentegen onlogisch zijn, omdat die de Berlijnse verklaring van 1920 inmiddels verworpen had.

De voorstanders van aansluiting bij de IAA wezen op de overeenstemming tussen de beginselen van de IAA en die van het NAS, terwijl het RVI-program dogmatisch en autoritair marxistisch was. Zij waren van mening dat het weer de aloude strijd Marx-Bakoenin, Domela-Troelstra was die gevoerd werd.

Op het kongres spraken 99 afgevaardigden zich uit voor aansluiting bij de RVI, 84 afgevaardigden waren voor aansluiting bij de IAA en 9 stemmen blanko. Deze meerderheid voor aansluiting was echter niet beslissend, omdat het besluit uiteindelijk middels een referendum der leden genomen moest worden. 63)

Naar aanleiding van deze kongresuitspraak schreef Lansink jr. een artikel in *De Arbeid* onder de titel 'De beginselloosheid heeft gezegevierd', waarin hij stelde dat de RVI-aanhangers slechts hadden gewezen op de negatieve overeenkomsten tussen het NAS en de RVI, te weten de strijd tegen het kapitalisme en reaktie, en elk principieel debat vermeden hadden. Er was ook geen aandacht besteed aan de verschillen tussen de RVI en het NAS aangaande de positieve kanten van de vakbond. Hij voorspelde een spoedig samengaan van de RVI en het Internationaal Verbond van Vakverenigingen (IVV) vanwege

hun gemeenschappelijke sociaaldemokratische beginselen en sprak de verwachting uit dat het NAS wel spoedig terug zou komen op het besluit zich bij de RVI aan te sluiten. 64)

De Vrije Textielarbeider schreef over het kongres dat het in een buitengewoon vijandige sfeer verliep. Zo was Souchy op het kongres aanwezig als IAA-vertegenwoordiger en werd hem het spreken onmogelijk gemaakt door het 'hysterisch gekrijs' der bolsjewisten. Het blad schreef dat de kongresmeerderheid voor de voorstanders van de RVI het gevolg was van het feit dat veel afdelingen van de metaalbewerkers en fabrieksarbeiders uit protest tegen het bolsjewistisch drijven van het kongres waren weggebleven. De leden van de federatie werden opgeroepen om bij het referendum voor aansluiting bij de IAA te stemmen. 65)

Ook *De Tabakswerker* was teleurgesteld over de genomen beslissing op het kongres, en schreef een artikel dat als volgt eindigde:

> "Hiermede zij volstaan. Het referendum zal uitwijzen of beginsellooze leiders de meerderheid achter zich hebben. We raden de lezers aan 't congresverslag oplettend te lezen en speciaal datgene wat Souchy gezegd heeft. De vertooning was zeer onbelangrijk. Jammer van den tijd en het geld dat eraan vermorst is." 66)

In *De Arbeid* van 7 april verscheen een verklaring van een aantal personen en organisaties, die zich voor aansluiting bij de IAA verklaarden: de NAS-bestuurders Lansink jr., Lansink sr., Huve, Van Rijssel, Meisner, Rosseau, Wolff en Walraven. Voorts de federatiebestuurders Haasma (sigarenmakers), Van der Horst (kleermakers), Heuting en Postmus (textielarbeiders), Hooze (metaalarbeiders) en Dekker en De Bruin (fabrieksarbeiders). Bovendien de PAS-sen van Culemborg, Haarlem, Alkmaar, Groningen, Hengelo, Enschede, Rotterdam en Schiedam en een aantal plaatselijke organisaties. 67)

Het referendum moest dus de beslissing brengen. Het NAS-bestuur besloot dat er met het oog hierop een brochure zou worden uitgegeven. In deze brochure, getiteld *Berlijn of Moscou,* bracht Lansink jr. het standpunt van de Berlijners naar voren en Dissel dat van de Moskovieten. Lansink jr. vergeleek de tweespalt met die van de periode 1900-1905: evenals toen was ook nu de tegenstelling tussen gezags- en vrijheidlievend socialisme de oorzaak van de geschillen. Om aan te tonen dat de onafhankelijkheid van het NAS bij de RVI niet gewaarborgd is haalde hij een these van Losofsky uit de 31e paragraaf van het eerste RVI-kongres naar voren, waar deze over het vraagstuk van de taktiek zei:

> "Het neutralisme en de onafhankelijkheid der vakvereenigingen behoorden en behoren nog steeds tot het parool van het achterlijkste deel der vakver-

eenigingsbeweging in alle landen." 68)

En de uitwisselingsklausule mocht dan geschrapt zijn, de praktijk van overheersing door de politieke partij bleef, al was de formele band gebroken:

> "Van zelfstandig bepalen, beoordelen en besluiten door het Bestuur van de RVI is geen sprake. Ook thans nog fungeert het Bestuur van de Derde, Communistische Internationale als de toeziende partijvoogd." 69)

Een ander bezwaar tegen aansluiting bij de RVI was dat het NAS bij aansluiting bij de RVI met het NVV zou moeten fuseren. Moskou wilde immers organisatorische eenheid. Hiervoor haalde hij Wijnkoop aan, die in *De Tribune* van 14 januari 1923 al duidelijk gemaakt had dat het NAS ingeval van aansluiting bij de RVI via Moskou bij het IVV terecht zou komen. 70) Bovendien was het NAS voorstander van de regeling van produktie en distributie door de ekonomische organisaties der arbeiders, terwijl de RVI voorstander was van de staat, het centralisme en de diktatuur van bovenaf, zo betoogde Lansink jr. 71)

Zijn keuze voor de IAA motiveerde hij nauwelijks, hij stelde eigenlijk slechts dat de beginselen van het NAS en de IAA volkomen overeen stemden.

Dissel betoogde dat de uitwisselingsbepalingen nooit eenzijdige ondergeschiktheid van de RVI aan de Komintern ten gevolge zouden kunnen hebben en dat bovendien de organistorische verbinding tussen de RVI en de Komintern uit de statuten geschrapt was. 72) Er was zijns inziens alle reden voor het NAS om zich bij de RVI aan te sluiten: het stichtingskongres van de RVI

> "... heeft het directe actie-standpunt aanvaard. Eveneens de onverzoenlijke revolutionaire klassenstrijd. Precies als het NAS. De revolutionaire grondslagen van de RVI en het NAS zijn gelijk aan elkander." 73)

Hij konstateerde daarentegen een aantal verschillen tussen het NAS en de IAA: de IAA was antiparlementair en dus in strijd met de ongeachtklausule van het NAS. Bovendien konden leden van het Internationaal Bureau geen funktie aanvaarden in een openbaar politiek lichaam; ook dat was bij het NAS niet principieel onverenigbaar. 74)

In mei 1923 werd de uitslag van het referendum bekend: 7703 stemmen voor aansluiting bij de RVI en 6489 stemmen voor aansluiting bij de IAA. De stemverhoudingen per bedrijfsgroep waren als volgt:

BEDRIJFSGROEP	MOSKOU	BERLIJN	BLANKO	ONGELDIG	TOTAAL
bouwvakarbeiders	1763	1221	119	98	3231
fabrieksarbeiders	244	691	3	11	949
handelspersoneel	43	6	–	–	49
kleermakers	15	228	1	3	247
landarbeiders	42	38	1	–	81
metaalarbeiders	499	1037	18	55	628
meubelmakers	440	171	5	12	628
mijnwerkers	27	19	–	–	46
openbare dienst	1125	794	124	64	2107
sigarenmakers	342	789	28	6	1165
spoor en tram	54	80	1	–	135
textielarbeiders	281	870	1	6	1158
transportarbeiders	2376	536	13	85	3010
courantenbez. A'dam	13	7	–	1	21
huispersoneel	8	1	1	–	10
TOTAAL	7302	6489	315	341	14447

75)

Hierop werd een kompromiskommissie ingesteld, waarin voor de aanhangers van de RVI Roodveldt en Dissel, en voor die van de IAA Wolff en Sarton zitting hadden. Dat het referendumbesluit niet zonder meer werd uitgevoerd gebeurde mede op advies van de RVI. Men wilde pogen de eenheid te bewaren. Van de leden van de kompromiskommissie zou Sarton later verklaren ideologisch weliswaar voorstander van aansluiting bij de IAA te zijn doch ten koste van alles de eenheid te hebben willen bewaren. 76)

De kompromiskommissie kwam tot de konklusie dat moest worden afgezien van direkte aansluiting bij de RVI en dat het NAS moest pogen binnen twee jaar de RVI en de IAA te doen samengaan. Enkele federaties, waaronder de federatie van textielarbeiders, waren niet bereid het kompromisvoorstel te aanvaarden, waarop de verdere afwikkeling in handen van het NAS-bestuur werd gelegd, dat hierop met hetzelfde kompromisvoorstel kwam. 77)

Het NSV-jaarverslag over 1923-'24 zou hierover later terecht schrijven dat de kommunisten nu met de overwinning in hun maag zaten, en over kompromissen begonnen te praten om een uittocht uit het NAS te voorkomen. 78)

Bertus Bouwman zou later eveneens schrijven dat het referendumbesluit niet werd uitgevoerd in de hoop de eenheid te bewaren; dit besluit werd mede op advies van de RVI genomen. 79)

Het NSV beschouwde het later als een grote taktische fout dat de Berlijners op deze kompromispogingen ingingen en zich bereid toonden tot het openen van onderhandelingen. Bovendien bleek zoals reeds eerder werd ver-

meld een van de kommissieleden, Sarton, uiteindelijk toch voor de RVI te kiezen. 80)

Op 7 juni 1923 werd het kompromisvoorstel behandeld op een vergadering van Federatie- en PAS-besturen. Het werd bestreden door de LFTA, de Federatie van Handelspersoneel en de Federatieve Bond van Houtbewerkers en Meubelmakers, die alle kommunistische besturen hadden. Het werd uiteindelijk afgewezen.

Hierop kwam er nog een kompromisvoorstel van de Berlijners, dat het volgende behelsde:

1. samengaan op basis van de beginselverklaring van het NAS, hetgeen impliceerde:
   - het NAS moest onafhankelijk blijven tegenover alle politieke partijen en tegenover alle – ook revolutionaire – regeringen;
   - aktie tegen militarisme en oorlog op grondslag van stopzetting van de produktie en transport van oorlogstuig;
   - ook praktische dagelijkse strijd in volle ernst;
   - leden en bestuursleden van het NAS moesten uittreden van NAS-leden uit andere organisaties bevorderen;
2. geen cellenbouw;
3. geen propaganda voor een van beide internationales;
4. één redakteur voor *De Arbeid* (de RVI-aanhangers wilden voor beide richtingen een redakteur, terwijl de IAA-aanhangers van mening waren dat er slechts één richting was: de NAS-richting).

Ook dit voorstel werd echter afgewezen. 81)

Volgens het jaarverslag van het NSV werd na het verwerpen van beide kompromisvoorstellen besloten tot een afzonderlijke vergadering van beide stromingen, waarna er een laatste plenaire zitting zou volgen.

Bij de aanhangers van de RVI was er een felle diskussie tussen Dissel enerzijds, en Brandsteder en Van Zelm anderzijds, die het standpunt van hun besturen wensten te handhaven. Toch legde Dissel na deze bespreking een verklaring af, dat men bereid was om het kompromisvoorstel van de Berlijners te aanvaarden. Hij wekte de indruk dat die verklaring eenstemmig was, maar na de vergadering werd bekend dat dit niet het geval was.

Hierop kwamen de aanhangers van de IAA tot de overtuiging dat de kompromispogingen slechts 'Moscovitisch bedrog en zwendel' waren en dat het de kommunisten om tijdwinst ging. Vervolgens besloot een 'Comité voor de verdediging van de Onafhankelijke Vakbeweging' tot een konferentie op 24 juni, om te bezien wat er nu diende te gebeuren. 82)

Al voordat deze konferentie plaatsvond, besloot het kongres van de Neder-

landsche Federatie van Personeel in Openbare Dienst op 8 en 9 juni 1923 om zich bij uitvoering van het referendumbesluit van het NAS af te scheiden. 83)

Ook op een op 9 juni gehouden vergadering van het bestuur van de Federatie van Textielarbeiders werd besloten om het op 1 juli te houden buitengewoon kongres voor te stellen om zich per 29 juli 1923 af te scheiden van het NAS en over te gaan tot oprichting van een nieuwe vakcentrale, die zich zou moeten aansluiten bij de IAA.

Men motiveerde dit door te stellen dat de federatie, gezien de uitspraak van de leden bij het referendum, niet mee kon doen aan aansluiting bij de RVI. Bovendien wilde men de voorstanders van de aansluiting bij de RVI uit de federatie gooien. 84) Ook *De Kleedingindustrie* bleek van mening te zijn dat het referendumbesluit, d.w.z. aansluiting bij de RVI, niet diende te worden uitgevoerd. 85)

5. Persoonlijke verhoudingen

Als gevolg van de politieke tegenstellingen werden ook de persoonlijke verhoudingen in het NAS-bestuur er niet beter op. Zo kwamen op het NAS-kongres van 1920 ernstige persoonlijke konflikten naar voren. Dissel verweet hier Lansink sr., de toenmalige sekretaris van het NAS, de steunbeweging voor de stakende transportarbeiders te hebben verwaarloosd toen Maters, de penningmeester, ziek was. Hij zou de administratie van de steun overgelaten hebben aan de schoonmaakster van het NAS-gebouw, mej. Kitsz.

Een ingestelde kommissie van onderzoek wees op de slechte verstandhouding tussen Maters en Lansink sr., die verlammend werkte op de aktiviteiten van het NAS. De bewering over de steunbeweging was echter onjuist. Men was van mening dat voorkomen moest worden dat Maters en Lansink sr. verder nog samen op het NAS-kantoor moesten werken. Dit leidde er uiteindelijk toe dat Lansink sr. een andere gesalarieerde funktie kreeg. 86)

Voorts bleek dat het NAS-bestuur op 27 maart 1920 het besluit genomen had om Jouhaux van de CGT bericht te sturen dat zijn voorgenomen aanwezigheid op het komende NAS-kongres niet op prijs gesteld werd. Lansink jr. voerde dit besluit niet uit en ook de sekretaris (Lansink sr.) had daarvoor geen zorg gedragen. Dit werd door het NAS-bestuur afgekeurd, men noemde het sabotage van belangrijke besluiten en er werd besloten direkt een door Rosseau opgesteld telegram te versturen. De vergadering keurde het telegram goed, doch nu weigerde de sekretaris het te tekenen, vervolgens weigerde ook de voorzitter dit. Uiteindelijk tekende de voorzitter toch. Deze gang van zaken leidde ertoe dat Blijenburgh en Kelder onder protest de vergadering verlieten. Rosseau, Bouwman, Dickhout, Van Zelm en Botter uitten naar aanleiding van deze gang van zaken felle kritiek op Lansink sr. 87)

Dat de geest in het NAS-bestuur ook later bepaald niet optimaal genoemd

kan worden, komt onder meer naar voren uit een op een vergadering in 1923 door Blijenburgh gemaakte opmerking dat het goed zou zijn bij de bestuursverslagen in *De Arbeid* de cijfers der stemming maar niet te vermelden, omdat daaruit de geest in het NAS-bestuur teveel bleek. 88)

6. De oprichting van het Nederlansch Syndicalistisch Vakverbond

Op 24 juni 1923 werd de landelijke konferentie in Utrecht gehouden. Er waren 50 personen aanwezig, die 21 organisaties vertegenwoordigden. De vergadering stond onder leiding van C. Wolff, de voorzitter van het Comité voor de verdediging van de Onafhankelijke Vakbeweging.

Men besloot er tot vorming van een nieuwe centrale, het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond (NSV), en tot de uitgave van het weekblad *De Syndicalist.* De stichtingsresolutie van het NSV, die met algemene stemmen werd aangenomen, kwam op het volgende neer:

1. Door het optreden van de kommunisten en de aanhangers van de RVI is in het NAS een vijandige sfeer ontstaan, waardoor positieve vruchtbare arbeid voor de onafhankelijke vakbeweging onmogelijk is geworden.
2. Het optreden van de kommunisten is een gevolg van het feit dat ze "... als aanhangers van de RVI te Moscou de Marxistische en Autoritaire socialistische beginselen huldigen en dientengevolge in den grond van de zaak vijandig staan tegenover de syndicalistische beginselen van de onafhankelijke vakbeweging".
3. De RVI-aanhangers hebben, zich op de ongeachtklausule van de NAS beroepende, aan cellenbouw gedaan om de onafhankelijke vakbeweging aan zich ondergeschikt te maken.
4. De RVI heeft geestverwanten in Nederland opgeroepen om hiermee door te gaan "... opdat in de toekomst de aansluiting van het NAS bij de RVI meer 'vruchtbaar dan op heden' kan geschieden".
5. De kompromisvoorstellen van de aanhangers van RVI zijn dus gewoon taktische manoeuvres.
6. De marxistische en autoritaire beginselen van de RVI en haar ondergeschiktheid aan de Komintern en de Sowjet Unie kunnen door de aanhangers van de IAA van Berlijn niet worden aanvaard.
7. Daarom is het zinloos en gevaarlijk om nog langer met de aanhangers van de RVI één organisatie te vormen.

Men besloot daarom:

1. Er bij de revolutionair syndikalistische organisaties op aan te dringen uit het NAS te treden.

2. Het NSV te stichten.
3. Alle aanhangers van libertair kommunistische en syndikalistische beginselen op te roepen uit het NAS te stappen en naar het NSV te komen om kapitalisme en Staat te vernietigen en het socialisme te verwezenlijken. 88)

Zowel landelijke federaties als plaatselijke organisaties zouden zich bij het NSV kunnen aansluiten. Als grondslag voor de nieuwe centrale nam men de beginselverklaring van de IAA. Tot NSV-bestuurders werden gekozen: C. Wolff, voorzitter, Bernard Lansink jr., sekretaris-redakteur, Otto Vonk, penningmeester en voorts Huve, W. Walraven, Joh. Meisner en August Rosseau. 89)

Zo waren Lansink jr., die vrijgestelde voor het NSV geworden was, en enkele andere NSV-bestuurders nu plotseling bestuurder van een tweetal vakorganisaties. Dat was echter van korte duur daar Lansink jr. op de bestuursvergadering van het NAS van 25 juni, na deze geopend te hebben, meedeelde per direkt ontslag te nemen. Enkele NAS-bestuurders, waaronder Lansink sr., volgden hem 90)

IV. HET NSV IN DE TWINTIGER JAREN

1. De ideologische ontwikkeling

De Syndicalist van 30 juni 1923 schreef over de oprichtingsvergadering van het NSV dat er was besloten "te breken met het door Moscou ondergraven en ondermijnde NAS". De oorzaken van de breuk werden nog eens opgesomd:

> "Kwesties als antimilitarisme, anti-oorlogsactie, onafhankelijkheid en zelfstandigheid ten opzichte van alle partijen en alle regeeringen, strijd tegen het fascisme, doelbewuste scholing van de arbeidersklasse, etc., over al deze vraagstukken waarover steeds in het NAS in de groote lijnen volkomen eenstemmigheid bestond, waren thans twee gedachten en twee opvattingen te onderscheiden: de Moscouvitische- en de oude NAS-opvattingen."

Het NSV vertegenwoordigde de oude NAS-opvattingen:

> "Wij wensen de oude beginselen, de historie en het karakter van de revolutionair onafhankelijke en zelfstandige vakbeweging te handhaven. Ter onderscheiding hebben wij onze nieuwe vakcentrale het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond genoemd, maar in de grond der zaak is het niet anders dan een voortzetting van het oude NAS en zijn beginselen." 1)

Op het novemberkongres van het NSV werd de beginselverklaring aangenomen. (Zie voor de volledige beginselverklaring Bijlage II) De eerste negen artikelen daarvan spraken afschuw uit over het kapitalisme, de staat, de bewapening, etc. Van dat geheel ging een sterke repressie uit, waartoe ook behoorde de te lage beloning van de werkende bevolking. Tenslotte luidde artikel 10:

> "Het NSV wil in Nederland zijn het centrale verband van allen, die zich om

bovengenoemde redenen willen vereenigen op federatieve grondslag in op vrijwillige samenwerking van hoofd- en handarbeiders berustende bedrijfsorganisatie voor het voeren van actie op economisch en politiek terrein, noodig voor de verwezenlijking van het libertair socialisme, dat steunt op de vrijwillige samenwerking der menschen in systematisch en blijvend plaatselijk, nationaal en internationaal verband.

Het zal zijn actie en zijn macht als centrale van vakvereenigingen alleen rechtstreeks en direct aanwenden tegen de machtsinstrumenten van het kapitalisme en generlei parlementaire actie steunen of bevorderen. Het wil samenwerken met andere organisaties in die gevallen en acties, die niet in strijd met de beginselen zijn, zoo vaak dat voor de bevordering van de belangen der arbeiders nuttig en nodig is, doch treedt steeds op als een volkomen zelfstandige en onafhankelijke organisatie voor de bevrijding van den arbeid." 2)

Op dit kongres was nogal wat diskussie over het al dan niet handhaven van de oude NAS-statuten, vooral in verband met de ongeachtklausule. Tegen de zin van het NSV-bestuur werd op het kongres een voorstel van de Zeeliedenvereniging 'De Eendracht' aangenomen om in de statuten een bepaling op te nemen dat leden van parlementaire politieke partijen geen deel mochten uitmaken van het NSV-bestuur.

Individuele leden mochten wel lid zijn van een politieke partij. Het NSV-bestuur wilde gelijke rechten voor alle leden, als de beginselen maar werden aanvaard en de besluiten maar werden eerbiedigd. Het voorstel van de zeelieden kreeg echter een kleine meerderheid, hetgeen resulteerde in het vastleggen van een bepaling met de desbetreffende strekking in artikel 9 van de statuten. 3)

Onder meer de sigarenmakers waren bepaald ongelukkig met dit besluit, hetgeen naar voren kwam in het kommentaar erop in hun orgaan *De Tabaksbewerker:*

"Wij betreuren dit besluit zeer. Wel kan het referendum deze even dwaze als noodlottige beslissing ongedaan maken – en in het belang onzer Centrale hopen wij dat het geschieden zal – maar voorlopig lachen de tegenstanders onzer centrale, die vurig hopen dat ze aan sectarisme zal sterven." 4)

Het NSV beriep zich op Bakoenin. Er moest gestreefd worden naar de vernietiging van de in het centrale staatsgezag belichaamde overheersing van bovenaf. In plaats daarvan moesten worden gesteld de op federatieve grondslag samenwerkende ekonomische bedrijfsgroepen van hand- en hoofdarbeiders. De maatschappelijke struktuur en de regeling van produktie en distributie moesten gebaseerd worden op het verantwoordelijkheidsbesef en de zelfwerkzaamheid van de federatief samenwerkenden. Tegenover dit vrijheidsprincipe stelde

men het gezagsprincipe: "de strenge centralisatie, het regeeren, heerschen en bevelen van bovenaf – het streven naar de verovering van de staatsmacht" van de sociaaldemokraten en de kommunisten.

Bij deze hoofdstromingen in de arbeidersbeweging ging het niet alleen om de taktiek en de methode die verschilden, zo stelde men. De beginselen stonden wat uitgangspunt en opgaande lijn betrof ook diametraal tegenover elkaar. 5)

Het NSV was dus voorstander van het libertair socialisme, en niet van het staatssocialisme zoals de sociaaldemokraten en de kommunisten. Hoe moest men dit vrijheidlievend socialisme nu verwezenlijken?

In de brochure *Wat wil het NSV* zocht Lansink jr. de oplossing in de bedrijfsorganisatie, zowel op lokaal niveau als met een vertikale opbouw: plaatselijk, regionaal, nationaal en ook internationaal. Die vertikale opbouw was noodzakelijk in een komplexe industriële maatschappij om tot een verantwoorde produktie voor de gehele samenleving te komen. 6)

Op de vraag of het NSV ook binnen het kapitalisme moest werken antwoordde Lansink jr. volmondig ja. Men zou met een goede organisatie klaar moeten staan wanneer de maatschappelijke omwenteling (die chaotisch zou verlopen) plaatsvond, teneinde een en ander te koördineren.

Bovendien moesten de arbeiders worden voorbereid op de taken die ze na de revolutie te vervullen zouden krijgen. De huidige toestand der arbeiders was bedroevend (lage lonen, lange werkdagen), zodat ze niet in staat waren zich afdoende te scholen. Strijd voor de direkte belangen ter verbetering van de levensomstandigheden was daarom noodzakelijk; dan zou er ruimte voor scholing en dergelijke komen. 7)

Het NSV stond met deze opvattingen alleen, aldus Lansink jr. De sociaaldemokraten en de kommunisten wilden immers gezagssocialisme en zelfs de SP beschouwde de staat als een instituut dat op een of andere wijze als toeziend voogd moest fungeren. Aan de andere kant vonden veel anarchisten zelfs het NSV te knellend als organisatie. 8)

Op het kerstkongres van 1925 werd de laatste alinea van artikel 9 van de statuten geschrapt. Daarin stond het volgende:

> "Personen, die deel uitmaken van een parlementair-politieke partij kunnen geen lid zijn van het bestuur."

Dat gebeurde overigens op het nippertje: 26 voor schrappen, 23 tegen en 1 blanko. Men motiveerde het schrappen van deze bepaling hiermee dat het de groei van het NSV in de weg zou staan, dat een verbod voor bestuurders niet zinvol was wanneer gewone leden wel lid van een politieke partij konden zijn en dat het NSV de bepaling niet nodig had, omdat de grondbeginselen voor iedereen duidelijk genoeg waren. De tegenstanders van schrappen vreesden dat het NSV nu dezelfde weg zou opgaan als het NAS. 9)

De verhouding tot het anarchisme in de beginperiode van het NSV wordt duidelijk uit een artikel dat in januari 1925 verscheen in *De Syndicalist*. Het NSV, zo werd geschreven legde bij haar syndikalistisch streven de nadruk op een tweetal zaken. In geestelijk opzicht op het aankweken van verantwoordelijkheidsbesef, gemeenschapszin en individualiteit en in materieel opzicht op organisatorische samenvoeging, plichtsbetrachting en technische geschooldheid. Alleen dan kon de arbeidersklasse de socialistische maatschappijvorm realiseren.

Het anarchisme werd verweten tegen organisatie te zijn, ook tegen systematische en organisatorische opbouw van de arbeidersbeweging in bedrijfsgewijs samengevoegde verenigingen. Men beschouwde daar de vakbeweging als een kwaad, dat was ontstaan ten gevolge van de wanverhoudingen in de kapitalistische maatschappij. Het NSV wilde daarentegen naast de theorie de organisatie stellen:

> "Het woord (organisatie, VB/EvdT) heeft, vooral in onze kringen, een hatelijke klank, maar hier moet revolutionaire discipline betracht worden en het persoonlijke ondergeschikt zijn aan het algemene." 10)

Hierover dachten de anarchisten heel anders, aldus *De Syndicalist:*

> "In het NSV kan het niet voorkomen dat, als we bijvoorbeeld een geconcentreerde steunactie voor stakende kameraden hebben loopen, hier of daar een onzer afdeelingen daarnaast nog een steunbeweging op touw zet... Voor het NSV geldt: straffe systematische organisatie, naast geestelijke scholing en zin voor de praktijk der dingen." 11)

Een van de anarchisten die de vakbeweging bestreed was Anton Constandse. Hij schreef in 1922 de brochure *Weg met de vakorganisaties*, die vooral gericht was tegen het syndikalisme. Hij verweet het syndikalisme er weliswaar heel mooie theorieën op na te houden: direkte aktie, eenheid op klassebasis, vernietiging van de staat, etc., doch toch ook naar verbeteringen binnen het kapitalisme te streven, waardoor het verwaterde. Men wilde toch iets van het 'roofdier' gedaan krijgen. En als die verbeteringen er niet onder dwang van de arbeidersklasse konden komen moest er maar onderhandeld worden. Dat leidde tot parlementarisme en had zeer konkreet het ontstaan van de SP (de partij van oud-NAS-leider Harm Kolthek, VB/EvdT) tot gevolg gehad.

Het anarchisme kende die banden niet en richtte de strijd alleen op de revolutie, zo stelde Constandse nogal simpel. Dat was de

> "... onverzoenlijken kamp tegen staat, kapitalisme, militarisme en kerk, tegen de nieuwe priesters en sjacherende onderhandelaars." 12)

Zijn kritiek op het syndikalisme spitste zich toe op de strijd voor betere loon- en arbeidsvoorwaarden. Hij noemde dit een koncessie aan het kapitalisme en zijn loonarbeid:

"Wie recht doet aan den loonarbeid en de klassenverhoudingen, doet recht aan het kapitalisme."

Volgens hem werkte het syndikalisme er aan mee de ontevredenheid der arbeiders onschadelijk te maken door middel van de bliksemafleider die loonsverhoging heette:

"De dagelijksche arbeid voor beter loon- en arbeidvoorwaarde sluit den revolutionnairen strijd uit." 13)

Ook na het ontstaan van het NSV bleven Constandse en zijn aanhangers doorgaan met hun bestrijding van de vakbeweging.

Het NSV was tegenstander van akties die opriepen om bij verkiezingen niet te gaan stemmen; dat achtte men een zinloze zaak. Het ging niet om een momentopname, veel belangrijker was voortdurende direkte aktie. Een anti-verkiezingsaktie vond men eigenlijk hetzelfde als een verkiezingsaktie: in beide gevallen werden de mensen tijdelijk voor het karretje van een bepaalde organisatie gespannen. Het NSV hield zich dan ook geheel en al buiten de verkiezingsstrijd. Wel werd tegenover het parlementarisme de zelfaktie gesteld. 14)

Met de oprichting van de Gemengde Syndicalistische Vereeniging (GSV) werden ondermeer Arthur (Müller) Lehning en Albert de Jong lid van het NSV, waarbij zij vanaf die tijd een belangrijke rol zouden gaan spelen, de eerste vooral theoretisch en de tweede vooral organisatorisch. Hun aktiviteiten in het NSV begonnen met de uitgave van de brochure *Anarcho-syndicalisme*, de tekst van een door Arthur Lehning op de GSV-oprichtingsvergadering van 17 november 1926 uitgesproken redevoering waarin het anarcho-syndikalisme in Nederland werd geïntroduceerd. 15) Vanwege het belang ervan voor de ideologische ontwikkeling van het NSV, die van 'neutraal' syndikalistisch naar anarcho-syndikalistisch, zullen we hier uitgebreid op de inhoud van deze brochure ingaan.

Volgens Lehning moest de oorzaak van de verzwakking van de anarchistische beweging geweten worden aan het ontbreken van een program, dat aangaf hoe de verwezenlijking van het anarchisme na de sociale revolutie zou moeten plaatsvinden. De les die er uit het falen van de anarchistische en syndikalistische groepen in de Russische revolutie kon worden getrokken was dat er door de anarchisten teveel aandacht was besteed aan zelforganisatie, terwijl de voor het welslagen van de revolutie noodzakelijke organisatie van de arbei-

dersklasse in zelfstandige ekonomische organisaties ernstig verwaarloosd was.

De plaats van de anarchist was echter binnen de door de arbeiders zelf geschapen organisaties en vóór alles in de ekonomische organisaties, niet alleen na de revolutie maar ook in de tijd van voorbereiding voor de revolutie. Het was een misverstand om de strijd voor verbeteringen onder het kapitalisme eenvoudigweg als reformistisch af te doen. Verschil was dat het reformisme de basis van het bestaande systeem wil handhaven en wil werken via wettelijke maatregelen door middel van de staat. Dat was met het syndikalisme bepaald niet het geval. 16)

Het ging vooral om de organisatie van de produktie na de vernietiging van het kapitalisme.

> "Daarom vatten wij tegenwoordig de leus der algemene staking, die op zichzelf het kapitalisme wel lam legt, maar geen constructieve daad verricht, zoo op, dat de arbeiders de bedrijven niet moeten verlaten, maar de bedrijven moeten bezetten." 17)

Bedrijfsbezetting alleen was echter onvoldoende. Door de vertikale en horizontale kartel- en trustvorming werd de ekonomie steeds meer samenhangend en internationaal. En daarom kon de aloude anarchistische leus en ideaal van de autonome kommune nog wel het doel, maar niet meer het uitgangspunt van de sociale revolutie zijn. De ekonomische organisatie die het kapitalisme wilde vervangen zou in zijn organisatie rekening moeten houden met de ontwikkeling van de kapitalistische maatschappij:

> "Naast de organisaties der beroepen, industriefederaties en plaatselijke organisaties zullen bedrijfsraden op den voorgrond moeten treden. De industriefederaties kunnen niet bij willekeurig getrokken grenzen halthouden, maar moeten evenals het kapitalisme internationaal zijn. De internationale organisatie van het proletariaat op economisch gebied is een even noodzakelijke voorwaarde als die op nationaal gebied." 18)

Het anarcho-syndikalisme keerde zich tegen medewerking van de vakbeweging aan "'de kapitalistische productieorganen, die in de vorm van medezeggenschap en 'controle' over de industrie gepropageerd worden."

Doel van de ekonomische organisatie moest zijn de onteigening van staat en kapitalisme:

> "In de plaats van de organen van staat en kapitalisme moeten de productieve vereenigingen der arbeiders gesteld worden, die de dragers zijn van het geheele economische leven. De basis hiervoor moet zijn het bedrijf; de bedrijfsraad, de bedrijfsorganisatie moet de kiemcel vormen voor de nieuwe

economische maatschappelijke organisatie. Op de federatie van bedrijfsraden van industrie en landbouw moet het geheele productiesysteem worden opgebouwd. Naast de vereeniging in beroepen en industriefederaties moet voor den constructieven opbouw van den maatschappij de nadruk gelegd worden op deze industrieële organisaties." 19)

Vreemd genoeg hadden velen in deze technische vraag van organisatie in verband met de ontwikkeling van de maatschappij steeds een principieel verschil met de grondgedachte van het syndicalisme willen zien,

"terwijl daarentegen de bedrijfsorganisatie juist de logische gevolgtrekking van het syndicalistisch beginsel is." 20)

Naast de ekonomische macht, die de arbeiders moesten bezitten, moesten zij over minstens even grote ekonomische kapaciteiten als de bourgeoisie beschikken om de nieuwe maatschappij ekonomisch te doen funktioneren. Het kapitalisme deed de maatschappij immers ook funktioneren, al was het dan dankzij het rentabiliteitsprincipe, ten dienste van een bevoorrechte klasse, gebaseerd op uitbuiting en al bracht het krisis en oorlog met zich mee.

Ook was er steeds verder toenemend ingrijpen van de staat in het ekonomisch leven waarneembaar. Staatssocialisten willen de staat het ekonomisch leven doen beheersen. Wie staat en kapitalisme wilde vervangen had slechts één mogelijkheid, aldus Lehning: ze door andere organen vervangen. Dat zouden slechts de producenten zelf kunnen. En alleen gezamenlijk, in hun organisaties.

"Daarom moeten zij zich organiseren om door hun federalistisch industrieele organisaties de productiemiddelen te beheersen en zodoende het geheele economische leven op industrieële en federalistische basis te organiseeren." 21)

Iedere vorm van zelforganisatie – vakvereniging, koöperatie, associatie, etc. – was van betekenis voor de bevrijding van het proletariaat. Daarom moest er ook onder het kapitalistisch stelsel goed en verantwoordelijk gewerkt worden. Dat bevorderde de voor de socialistische maatschappij benodigde gezindheid. Lehning zette zich dan ook scherp af tegen de 'werken-is-misdaad'-theorie. 22)

Syndikalistische organisatie bracht het gevaar met zich mee naar reformisme te neigen. Die neigingen zouden echter des te minder naar voren komen naarmate de anarchisten hun taak ten opzichte van de vakbeweging begrepen. Dat dit meer en meer het geval was kwam tot uitdrukking in het anarchosyndikalisme.

Het uitgangspunt was dat de ekonomische opbouw van de nieuwe maatschappij slechts mogelijk was door de ekonomische organisatie van de arbei-

ders zelf. Slechts de syndikalistische arbeidersbeweging speelde daarbij echter een rol. Het ging immers om meer dan alleen de dagelijkse strijd: die strijd alleen had voor de wording van de nieuwe maatschappij geen betekenis.

Daarom was het NSV ook aangesloten bij de IAA, die immers het dagelijks leven wilde organiseren op

> "anti-etatistischen en federalistischen grondslag, op die van het vrije communisme ... De economische doeleinden van het anarchisme en het syndicalisme zijn hetzelfde." 23)

Daarom was de beschuldiging van de kant van het NAS dat de oprichting van de GSV een vorm van cellenbouw was volgens Lehning dan ook onjuist: cellenbouw was immers slechts mogelijk in een vreemd, te veroveren orgaan, niet in een orgaan waarvan men beginselen en doel aanvaardde.

> "Het syndicalisme wil het staatssocialisme niet, onder geen enkele vorm, het kan dus niet anders dan het vrij socialisme willen." 24)

Maar: "A-parlementair is niet voldoende, het moet anti-parlementair zijn." Dat bewees het verloop van het Franse revolutionair syndikalisme en het was ook uit de ontwikkelingen in het NAS gebleken: het revolutionair syndikalisme kon zich tegenover de politieke partijen die er greep op trachtten te krijgen niet verdedigen door neutraal te blijven.

De enige weg voor het anarchisme naar de proletarische bevrijding was "dat het den weg terug vindt naar de georganiseerde arbeidersklasse." 25)

Nieuwe organen voor de regeling van produktie en konsumptie moest men zelf scheppen om het ontstaan van een nieuwe autoriteit na de revolutie te voorkomen.

> "Daarom kunnen alleen de economische arbeidersorganisaties de grondslag zijn voor de anarchistische maatschappij. De syndicalistische practijk wordt zoodoende de anarchistische theorie-in-actie." 26)

Ook Albert de Jong, die onder invloed van Arthur Lehning anarcho-syndicalist werd, zou later schrijven dat veel anarchisten de fout maakten buiten elke organisatie te blijven, omdat geen enkele organisatie aan hun anarchistische beginselen beantwoordde. 27)

Kernpunt van de opvattingen van De Jong en Lehning was dus dat het er niet om ging de anarchisten te organiseren, maar dat men de arbeiders als arbeiders moest organiseren in ekonomische organisaties. Het doel van die organisaties moest niet in de eerste plaats anarchistische propaganda zijn, maar sociaal-revolutionaire aktie.

Tekenend voor deze ideologische ontwikkeling in het NSV waren de vele artikelen over Bakoenin in *De Syndicalist* in de eerste helft van 1926, vooral van de hand van Arthur Lehning. *De Syndicalist* van 3 juli 1926 was grotendeels gewijd aan de 50-jarige sterfdag van Bakoenin.

In december 1926 stond er in *De Syndicalist* een artikel getiteld 'Het syndicalisme als revolutionaire beschavingsmacht', waarin ondermeer het volgende te lezen viel:

> "Het revolutionaire syndicalisme is de eenige richting van het economische georganiseerde wereldproletariaat die bewust en rechtstreeks streeft naar de verwerkelijking van de vrije socialistische gemeenschap."

Men wilde niet de staatsmacht, maar direkte ekonomische aktie en een federatieve organisatie van het proletariaat. Er werd ook een bepaald beschavingspeil beoogd. Syndikalisten dienden verstandig en redelijk te zijn, beter dan andere mensen. Hun hogere beschavingspeil zou kunnen uitstralen over de arbeiders:

> "Zij zullen een voorbeeld moeten zijn door scherpte van verstand en helderheid van inzicht, door onweerstaanbaren wetensdrang en volhoudende onderzoeksijver, door beginseltrouw en broederlijke solidariteit en tenslotte ook door innerlijke goedheid en reinheid van levenswandel, verafschuwend iedere bedwelming en beneveling van den geest en verwaarlozing van het lichaam."

Middel om een en ander te bereiken waren volksontwikkeling en praktische lering en ervaring, opgedaan in de klassenstrijd. 28)

2. Organisatorische ontwikkeling

Vrijwel direkt na de oprichting van het NSV sloten zich een aantal NAS-federaties bij de nieuwgevormde vakcentrale aan. Zo stelde het bestuur van de Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers in Nederland (FSTN) voor het op 15 en 16 juli 1923 te houden kongres van genoemde federatie aansluiting bij het NSV voor. Dit voorstel werd gedaan op grond van het aantal stemmen dat in de federatie voor aansluiting bij de IAA was uitgebracht: 789 tegen 342 voor aansluiting bij de RVI. 29) Hierop besloot het kongres met 28 voor, 3 tegen en 1 blanko, tot afscheiding van het NAS en aansluiting bij het NSV.

De Tabaksbewerker reageerde verheugd op deze beslissing:

> "De beginselstrijd is niet tevergeefs gevoerd, van autoritair communisme en zijne methoden moet de overgrote meerderheid der leden niets hebben." 30)

Ook het bestuur van de Landelijke Federatie van Textielarbeiders (LFT) besloot op grond van de laatste kongresuitspraak van de federatie (als er geen kompromis zou komen diende de federatie zich aan te sluiten bij een nieuw te vormen centrale) per 1 juli 1923 tot aansluiting bij het NSV over te gaan. 31) Op het kongres in juli van dat jaar kregen de federatiebestuurders de nodige kritiek te horen op het feit dat reeds voor het kongres tot afscheiding van het NAS was overgegaan. Het bestuur verweerde zich met de verklaring dat dit was gebeurd op grond van de verhoudingen in de federatie. Op het julikongres waren 12 afdelingen voor afscheiding en 8 tegen (ondermeer de afdelingen Almelo, Borne, Overdinkel en Leiden). 32) De referendumuitslag gaf echter een overduidelijke meerderheid voor afscheiding te zien: 943 voor, 29 tegen en 20 blanko en ongeldig. 33)

In de bouwvak was men in de provincie over het algemeen voor aansluiting bij de IAA. Verder waren er meerderheden voor Berlijn in Den Haag (300 tegen 50) en in ondermeer Deventer, Groningen, Rotterdam, Utrecht, Velzen en Vlissingen. In Amsterdam was de overgrote meerderheid der bouwvakkers voor aansluiting bij de RVI: 1350 tegen 400. In totaal waren 26 bouwvakafdelingen voor aansluiting bij de IAA en 15 voor aansluiting bij de RVI. De LFBA sloot zich niet aan bij het NSV; wel werd op 8 juli 1923 een Landelijke Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders (LSFBA) opgericht. 34)

Andere federaties die van het NAS naar het NSV kwamen waren die van de kleermakers, die van de land-, tuin- en veenarbeiders en de Landelijke Federatie van Metaalarbeiders (LFMA). 35) Voorts sloten een groot aantal plaatselijke afdelingen van federaties die in het NAS bleven zich aan bij het NSV en ging een groot aantal PASsen over naar het NSV.

Op de oprichtingsvergadering van 24 juni 1923 werd besloten dat de leden per week drie cent kontributie voor de huishoudelijke kas moesten betalen en 5 cent voor de weerstandskas. Aspirant-leden betaalden 3 cent per week en werklozen waren vrijgesteld van kontributie voor de weerstandskas.

Het NSV handhaafde de organisatorische struktuur zoals die ook bij het NAS funktioneerde. Die struktuur was federalistisch. Allereerst was er de onderverdeling per bedrijfstak in federaties. Plaatselijk vormden de afdelingen van de verschillende federaties een Syndicalistisch Plaatselijk Arbeids Secretariaat (SAS).* De bestuurders van de verschillende federaties en van de SASsen vormden een bestuursraad. Voorts was er een geschillenkommissie en

---

* In de eerste jaren na de oprichting van het NSV komen we voor de plaatselijke sekretariaten verschillende aanduidingen tegen. In Amsterdam presenteerde men zich tijdelijk als Landelijk Syndicalistisch Arbeids Secretariaat en in Groningen bleef men jarenlang als Plaatselijk Arbeids Secretariaat naar bui-

een kontrolekommissie. 36)

Het kongres van 1923 had, hoewel de ontwerp-statuten voorzagen in een kollektief referendum, besloten het individueel referendum, zoals ook het NAS dat kende, te handhaven. Op kongressen had elke delegatie één stem; er werd dus niet naar verhouding van de ledentallen gestemd. 37)

Blijkens het verslag van het NSV-kongres van november 1923 waren er aan het eind van 1923 11 aangesloten federaties met ongeveer 7250 leden en nog eens 8 plaatselijke organisaties die ongeveer 750 leden telden. We komen dus op een totaal van 8000 leden. In deze tijd verscheen *De Syndicalist* in een oplage van 6000 exemplaren. 38)

Er waren de volgende federaties aangesloten:

- Landelijke Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders
- Federatieve Bond van Arbeiders in de Kleedingindustrie (FBAK)
- Syndicalistische Federatie van Mijnwerkers (SFM)
- Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders
- Landelijke Federatie van Textielarbeiders
- Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers in Nederland
- Nederlandsche Federatie van Land-, Tuin- en Veenarbeiders (NFLTVA)
- Syndicalistische Federatie van Spoorwegpersoneel (SFSP)
- Syndicalistische Federatie van Transportarbeiders (SFTA)
- Nederlandsche Federatie van Arbeiders werkzaam in de voedings- en genotmiddelen, chemische en fabrieksmatige bedrijven (NFFA)
- Zeeliedenvereeniging 'De Eendracht'

Eind 1924 waren er bovendien SASsen in : Alkmaar, Amsterdam, Delft, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Hengelo, Leiden, Rotterdam, Schiedam, Utrecht, Veendam, Vlissingen, Wormerveer-Krommenie en Zaandam. 39)

Voor de jaren 1923/24 gaf het NSV-jaarverslag de volgende ledentallen:

Bedrijfsgroep	**1-1-1924**	**31-12-1924**
Bouwbedrijven	490	530
Fabriekmatige bedrijven	585	635
Houtbedrijven	180	165
Kledingindustrie	295	306

---

ten treden. Het merendeel der plaatselijke organisaties trad echter vrijwel vanaf de oprichting van het NSV op als Syndicalistisch Arbeids Secretariaat. Terwille van de overzichtelijkheid gebruiken wij in alle voorkomende gevallen dan ook de aanduiding SAS.

Bedrijfsgroep	1-1-1924	31-12-1924
Landbouw	55	45
Metaalindustrie	2170	1900
Mijnbedrijven	50	48
Spoor- en trampersoneel	75	70
Tabaksindustrie	1245	1295
Textielindustrie	1190	1350
Transportbedrijven	485	430
Zeevaart	680	765
Totaal	**7500**	**7539**

40)

Dat het NSV slechts een klein deel van de georganiseerde arbeiders organiseerde wordt duidelijk als we de ledentallen van het NSV vergelijken met het totaal aantal georganiseerde arbeiders in Nederland:

datum	totaal georg. arbeiders	leden NSV	percentage
1-1-1924	385.286	7713	2,001
1-1-1925	371.316	7288	1,963
1-1-1926	361.973	6221	1,719
1-1-1927	374.793	4939	1,318
1-1-1928	389.056	4686	1,204

41)

Vanaf 1925 is er dus ook duidelijk een procentuele daling van het aantal in het NSV georganiseerden op het totaal van de georganiseerde arbeiders. Daarbij is het bovendien nog maar zeer de vraag of bovengenoemde cijfers (die afkomstig zijn uit *Voor de bevrijding van de arbeid* van Ger Harmsen en Bob Reinalda, die tot deze aantallen kwamen op grond van de CBS-gegevens) geheel betrouwbaar zijn. Zo was de begroting van NSV-penningmeester Otto Vonk voor het jaar 1926 gebaseerd op een ledental van 5000. 42) Ook zijn de door het NSV zelf opgegeven ledentallen nogal dubieus. Volgens NAS-bestuurder Cornelis Kitsz zat Lansink jr. bij zijn opgave van de ledenaantallen veel te hoog. Zo gaf hij voor 31 december 1925 een ledental van 7539, terwijl volgens Kitsz uit de kontributieontvangsten bleek dat de penningmeester slechts 5806 leden telde. Voorts zou Lansink jr. voor de tabaksbewerkers teveel leden hebben opgegeven omdat deze federatie er per 31 december 1925 zelf slechts 1191 telde en zou de textielarbeidersbond voor deze datum slechts 881 leden hebben opgegeven. 43)

Er werd overigens niet alleen vanuit NAS-kringen kritiek uitgeoefend op de

werkwijze van Lansink jr. Zo werd er op het NSV-kongres van 1925 van diverse kanten geklaagd dat bepaalde artikelen niet werden opgenomen in *De Syndicalist*. Lansink jr. verweerde zich door te stellen dat lang niet alles dat werd ingezonden kon worden geplaatst, omdat het vaak te lang was en teveel bewerking vereiste en soms zelfs over bijeenkomsten van tegenstanders ging. Al eerder had in *De Syndicalist* een brief gestaan waarin werd geklaagd dat er regelmatig geen publikatie plaatsvond van ingezonden brieven. Ook toen had Lansink jr. geschreven dat het teveel moeite kostte om de artikelen om te werken en hem hiervoor de tijd ontbrak. Dat gold overigens niet voor aktieverslagen, zo stelde hij. Voorts bleek Lansink jr. van mening dat niet elke NSV-er zomaar lukraak in *De Syndicalist* kon schrijven. Uiteindelijk werd zijn redaktioneel beleid goedgekeurd met 44 voor, 3 tegen en 5 blanko. 44)

Uit de diskussie over het sekretariaatsverslag bleek dat in Schiedam drie kommunisten als lid van het NSV geroyeerd waren. 45)

Tot zijn vertrek naar het NAS in 1929 bleef Lansink jr. sekretaris van het NSV en redakteur van *De Syndicalist*. Hij was de enige vrijgestelde in het hoofdbestuur. Op het kerstkongres van 1923 werd August Rosseau tot voorzitter van het NSV gekozen. Hij bleef dat tot hij in 1936 werd gedwongen zijn politieke aktiviteiten in Nederland te staken. 46)

Hieronder willen we in het kort aandacht besteden aan de ontwikkelingen bij de diverse federaties, waarbij tevens de regionale spreiding aan de orde komt. Door het geheel ontbreken van archiefmateriaal zijn de gegevens voor een aantal federaties bijzonder fragmentarisch.

Bouwvakarbeiders

De Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders werd in september 1923 opgericht met 255 leden. De federatie verklaarde zich principieel tegenstander van het afsluiten van CAO's, doch wees erop zonodig met de realiteit rekening te zullen houden. 47) In 1925 besloot het federatiekongres dan ook om ondanks alle bezwaren die men daartegen had deel te nemen aan de onderhandelingen over een kollektief kontrakt. 48)

In Amsterdam was medio 1924 een syndikalistische bedrijfsorganisatie van asbest-cementbewerkers, die ongeveer 100 leden telde. 49) Per 1 november 1924 waren er afdelingen in Amsterdam, Deventer, Enschede, Groningen, metselaars Groningen, Halfweg, Rotterdam, Utrecht, Vlissingen, Zaandijk en grondwerkers Zaandijk. 50) In april 1925 waren er inmiddels 13 afdelingen met in totaal 550 leden. 51) In november 1925 waren er afdelingen in Amsterdam, Amsterdam asbest-cementwerkers, Beverwijk, Deventer, Enschede, Groningen-bedrijfsorganisatie, Groningen-metselaars, Halfweg, Hengelo,

Oostzaan, Vlissingen en Wormerveer. 52) Volgens het jaarverslag van de sekretaris op het kongres van 24 en 25 april 1926 waren er toen 13 afdelingen met 575 leden. Op dit kongres werd een voorstel verworpen om de uitgave van het federatieorgaan *De Bouwvakarbeider* te staken. 53)

Kleermakers

In 1924 verloor de Federatieve Bond van Arbeiders in de Kleedingindustrie volgens het kongresverslag 44% van zijn leden. Dit werd ondermeer geweten aan de steeds slechter wordende ekonomische situatie in het bedrijf en aan de strijd in het NAS, als gevolg waarvan er afmatting en moedeloosheid zou zijn opgetreden. Bovendien had de federatie een aantal leden geroyeerd; waarom is niet duidelijk.

Omdat deze teruggang zich gedurende de volgende jaren voortzette stelde het federatiebestuur op het kongres van september 1926 voor om de funktie van gesalarieerde in verband met de slechte financiële toestand van de federatie op te heffen. Hierover was ook op het kongres van 1924 reeds gesproken. Echter:

> "De saamgestelde loonacties in ons bedrijf, de landelijke arbeidsovereenkomsten met de talrijk daaruit voortvloeiende werkzaamheden, de uitgebreidheid der tarieven, maakt het noodig, dat alles zich concentreert vanuit het centrale punt der leiding." 54)

Daarom was er toch een permanent bestuur nodig, anders zou de federatie naast de loonaktie komen te staan. Uiteindelijk besloot het kongres dan ook om de funktie van gesalarieerde voorlopig te handhaven. 55)

In 1924 had de FBAK afdelingen in Amsterdam, Deventer, Haarlem, Den Haag (de kleermakersvereniging 'De Ster'), Enschede, Groningen, Leiden en Rotterdam. 56)

Volgens het CBS-maandblad voor juli 1927 had de federatie toen 392 leden. Sedert 1927 nam het ledental weer toe: van januari 1928 tot half juni 1928 met 30 mannen en 1 vrouw. 57)

In het begin van juni 1928 had men zich beklaagd over de geringe invloed van de federatie. De andere bonden zegden toen de CAO niet op. Zelf had men dat best willen doen, maar:

> "De drie andere bonden namen het standpunt in de CAO voor dit jaar niet op te zeggen, waarbij de Federatie zich tenslotte aansloot, omdat het opzeggen van de CAO door ons alleen geen voldoende beteekenis had." 58)

Op hun kongres van 15 en 16 september 1928 besloten de kleermakers tot de

oprichting van een landelijke werklozenkas. 59)

Mijnwerkers

De Syndicalistische Federatie van Mijnwerkers werd op 17 juni 1923 opgericht door de afdeling Heerlen die zich afscheidde van het NAS. In de jaren 1923/24 schommelde het ledental van deze federatie tussen de 40 en 50 leden. 60) Of er buiten de afdeling Heerlen nog meer afdelingen waren is onduidelijk, evenals de levensduur van deze federatie.

Metaalarbeiders

De Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders was de grootste bij het NSV aangesloten federatie. Op 1 januari 1924 telde deze organisatie nog 2170 leden en op 31 december 1924 had men nog 1900 leden, ondanks de achteruitgang nog een respektabel aantal. De federatie had afdelingen in Amsterdam, Haarlem, Den Haag, Hengelo, Enschede, Groningen, Utrecht en Vlissingen.

Vanaf eind 1925 gaf men het blad *De Metaalarbeider* uit, dat tot doel had de dagelijkse strijd te bespreken en onder de metaalarbeiders propaganda voor de syndikalistische beginselen en strijdmiddelen te maken. 61)

Textielarbeiders

De Landelijke Federatie van Textielarbeiders sloot zich direkt na de scheuring bij het NSV aan. In 1925 (na de Twentse textielstaking) hield de federatie een buitengewoon kongres, waar de wens werd uitgesproken om met de andere textielarbeidersorganisaties tot samenwerking te komen. Hierop schreef het bestuur de andere organisaties aan en nodigde hen uit om gezamenlijke akties te voeren voor een nieuw kontrakt; het oude kontrakt liep per 31 december 1925 namelijk af. De bij het NVV, het Rooms-Katholieke Werklieden Verbond in Nederland (RKWV) en het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) aangesloten organisaties weigerden dit. Hierop vond op 14 november een vergadering plaats van de federatie, de bij het NAS aangesloten Federatieve Bond en de neutrale organisatie van textielarbeiders. Men stelde ook gezamenlijke eisen aan de werkgevers. 62) Herhaaldelijk werd gepoogd met andere vakorganisaties tot samenwerking te komen. Zo werd bij loononderhandelingen verschillende malen gezamenlijk opgetreden met de bij het NVV aangesloten textielarbeidersbond 'De Eendracht'. In 1927 hield men met deze organisatie zelfs een aantal gezamenlijke personeelsvergaderingen. 63)

Volgens het jaarverslag van het NSV over 1923/24 had de federatie op 1 januari 1924 1190 leden en op 31 december 1924 1350. Blijkens het verslag van het kongres van de federatie waren er in juli 1923 afdelingen in Almelo, Arnhem, Borne, Deventer, Enschede, Glanerbrug, Goor, Hengelo, Leiden, Overdinkel en Vroomshoop. 64)

Omtrent de aanhang in 1925 kunnen we iets opmaken uit een referendumuitslag over het kongres van de federatie, die in maart 1925 werd gepubliceerd in *De Vrije Textielarbeider*; voor de volgende afdelingen werden de volgende aantallen stemmen uitgebracht: Almelo 45, Arnhem 12, Deventer 29, Enschede 239, Glanerbrug geen stemmen uitgebracht, Goor 22, Hengelo 94, Leiden 7. 65) De aantallen uitgebrachte stemmen zeggen weinig over het ledental daar lang niet alle leden zullen hebben deelgenomen aan het referendum, de enig mogelijke konklusie wat dat aangaat is dat het er meer dan 448 waren. De afdelingen Borne, Overdinkel en Vroomshoop waren kennelijk opgeheven.

Op het kongres van 1927 waren weer dezelfde afdelingen aanwezig. Hoewel het aantal afdelingen dus gekonsolideerd was, bleek het ledental teruggelopen. Volgens LFT-voorzitter Huve was dit het gevolg van de scheuring in het NAS in 1923, de grote textielstaking van 1923/24 en de kontributieverhoging waartoe direkt na deze staking was besloten. 66)

Tijdens de textielstaking van 1923/24 had de federatie f 2000,– steun ontvangen van het NAS. Men maakte dat destijds niet bekend, doch deelde het de afdelingen pas in 1926 mee. Volgens het federatiebestuur was dit geld destijds ontvangen omdat het NAS de zaak rond de beslaglegging op de tegoeden van de federatie ter voldoening van haar schulden aan het NAS in der minne wilde schikken en de federatie als dank daarvoor deze f 2000,– ter hand had gesteld. 67)

Sigarenmakers en Tabaksbewerkers

Krachtens referendumstemming besloot de Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers in Nederland per 1 september 1923 over te stappen naar het NSV. Bij deze federatie deed zich in 1923 een opmerkelijke daling van het ledental voor: van 1777 in begin 1923 tot 1258 op 31 december 1923. Men verloor in één jaar tijds dus bijna een derde van de leden. Als oorzaak hiervan werd in het jaarverslag van de federatie aangevoerd de oprichting van een NAS-federatie en het geharrewar dat daarbij plaatsvond, voorts dat degenen die in 1923 uit het NAS stapten niet voor uitkeringen in aanmerking kwamen, het optreden van kommunisten en tenslotte normaal verloop door overgang naar andere bedrijven.

De federatie had maar liefst drie vrijgestelden: Wolff, Walraven en Haasma, die in 1923 tezamen f 4603,27 van de f 14730,77½ aan ontvangen kontributie opslokten. Ook in het volgende jaar ging men er in ledental op achteruit: van

1258 op 31 december 1923 naar 1200 op 31 december 1924. Aan salarissen werd dit jaar f 3253,12 uitbetaald op een totaal aan ontvangen kontributies van f 13409,32½. 68)

In 1925 bedroeg het ledental 1103, een dieptepunt. Toen men in 1926 kongresseerde was dat aantal weer gestegen tot 1151. De teruggang werd geweten aan de werkloosheid in de grote steden (Amsterdam, Arnhem, Groningen, Rotterdam en Utrecht). Op dit kongres sprak de federatie zich uit tegen invoering van de sigarenmachine wegens de verwachte teruggang van de kwaliteit van de sigaren en de afnemende werkgelegenheid die een en ander tot gevolg zou hebben.

In de jaren die aan het kongres vooraf gingen was men betrokken geweest bij stakingen in Apeldoorn, Beesd, Deventer, Groningen, Utrecht en Zwolle.

Op het kongres ontstond nogal wat deining naar aanleiding van een tweetal voorstellen van de afdeling Utrecht. Het eerste voorstel, om zich als federatie per 1 juli 1926 van het NSV los te maken werd van de agenda afgevoerd. Het tweede voorstel behelsde aansluiting bij het NAS. Naar aanleiding van dit voorstel besloot het kongres met 27 voor en 3 tegen om dergelijke voorstellen niet meer op de agenda te plaatsen. Zoiets stond immers in het geheel niet ter diskussie omdat het NAS en de RVI principiële tegenstanders van het vrije kommunisme waren en bovendien het NAS en de CPH aan cellenbouw deden.

Voorts besloot men op dit kongres om de drie gesalarieerden te handhaven. 69) Later bleek het aantal gesalarieerden toch met één te zijn teruggebracht: Haasma werd afgevoerd. 70)

Landarbeiders

Op 5 augustus 1923 had het kongres van de Landelijke Federatie van Land-, Tuin- en Veenarbeiders besloten tot aansluiting bij het NSV. Dit besluit werd op 1 oktober van dat jaar door een referendum bekrachtigd. Voor deze periode zijn we alleen een afdeling tegengekomen in Noordwolde. Het ledental schommelde in de jaren 1923/24 tussen de 45 en 60. 71)

Spoorwegarbeiders

De Syndicalistische Federatie van Spoorwegpersoneel werd opgericht in augustus 1923. In de jaren 1923/24 bedroeg het ledental tussen de 70 en 80. 72)

Transportarbeiders

In augustus 1923 werd de Syndicalistische Federatie van Transportarbeiders opgericht. Het ledental varieerde in 1923/24 van 430 tot 485. Er waren afdelingen in Alkmaar, Amsterdam, Deventer, Haarlem, Den Haag, Rotterdam en Schiedam. 73)

Fabrieksarbeiders

De Nederlandse Federatie van Arbeiders werkzaam in de voedings- en genotmiddelen, chemische en fabrieksmatige bedrijven kwam van het NAS over naar het NSV. Het ledental bedroeg op 31 december 1923 585 en op 31 december 1924 635. Over de afdelingen is verder weinig bekend. 74)

Op 1 juli 1923 scheidde de Amsterdamse afdeling zich af. Volgens *De Syndicalist* gebeurde dit onder invloed van het optreden van kommunisten. De leden die het met de afscheiding niet eens waren moesten maar op de vergadering komen. Voor het vergaderlokaal was echter een knokploeg geposteerd, die zou ingrijpen als de vergadering doorging zodat er van vergaderen niets kwam. 75)

Op het kongres van de federatie in 1925 bleken er 19 afdelingen te zijn. 76)

Zeelieden

De Zeeliedenvereniging 'De Eendracht' stapte na de staking van 1920 uit de bij het NAS aangesloten Federatie van Transportarbeiders en was sedertdien geheel zelfstandig, behalve dan dat men was aangesloten bij de Internationale van Zeevarenden. Het was een zuiver Rotterdamse organisatie. 77) In juli 1923 had men zich bij het NSV aangesloten. Het ledental nam van 31 december 1923 tot 31 december 1924 toe van 680 tot 765. 78)

Over het wel en wee van de Eendracht is ons verder weinig meer bekend dan dat ze een fel tegenstandster was van het afsluiten van CAO's, waarvan ze van mening was dat ze het kapitalisme versterkten. In juni 1925 meldde men dan ook niet zonder trots dat dankzij haar optreden het op stapel staande kollektief kontrakt niet was doorgegaan. 79)

De Gemengde Syndicalistische Vereniging

Op 14 december 1926 werd de mogelijkheid tot oprichting van een Gemengde Syndicalistische Vereeniging (GSV) besproken. Hiervan zouden personen lid kunnen worden die zich vanwege hun werkkring niet bij een bij het NSV

aangesloten federatie konden aansluiten, maar toch de syndikalistische principes waren toegedaan. De GSV zou zich dan weer bij het NSV aansluiten.

De initiatiefnemers tot de oprichting van de GSV waren Cesar Domela Nieuwenhuis (kunstenaar), Willy Eikeboom, Albert de Jong (stenograaf), Bernard Lansink sr., Arthur Müller Lehning (publicist), Loek Spanjer en Martha Wolters. Na hun voorbereidend werk vond op 17 november 1926 de oprichtingsvergadering plaats. Voorzitter van de GSV werd Albert de Jong. Op deze oprichtingsvergadering hield Arthur Lehning een inleiding over het anarcho-syndikalisme, die van groot belang zou blijken voor de ideologische ontwikkeling van het NSV. 80)

De oprichting van de GSV was vooral van belang voor de ontwikkeling van het NSV, omdat hiermee een aantal personen naar de centrale kwamen die een belangrijke rol zouden gaan spelen in het ontwikkelingsproces van het NSV van neutraal-syndikalistisch naar anarcho-syndikalistisch, zoals dat in de volgende jaren zou plaatsvinden.

De Syndicalistische Arbeids Secretariaten

In de jaren 1923/24 werden Syndicalistische Arbeids Secretariaten gesticht in de volgende plaatsen: Alkmaar, Amsterdam, Delft, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Hengelo, Leiden, Rotterdam, Schiedam, Utrecht, Veendam, Vlissingen, Wormerveer-Krommenie en Zaandam. 81)

In Den Haag werd pas in 1925 een SAS opgericht. Dit gebeurde naar aanleiding van de aansluiting van het Haagsch Vak Comité (HVC) bij het NAS in 1923. Volgens *De Syndicalist* had het HVC zich weer bij het NAS aangesloten nadat de Haagse bouwvakarbeiders zich weer bij de bij het NAS aangesloten LFBA hadden aangemeld. De Hagenaars waren destijds uit de LFBA getreden om zich niet te hoeven mengen in de strijd tussen het NAS en het NSV. Men was echter van mening dat het NSV ook niet aan de oude NAS-idealen kon voldoen en koos nu toch voor het NAS als grotere organisatie. 82) In het Haagse SAS zaten kleermakers (de vereniging 'De Ster'), bouwvakkers, metaalarbeiders, sigarenmakers en transportarbeiders. 83)

3. Sociaal-ekonomische problematiek

Het jaar 1924 was een jaar van teruggang voor de Nederlandse arbeidersbeweging. Het NSV klaagde over apathie en lusteloosheid bij de Nederlandse arbeiders, waarvoor het de werkloosheid en de slechte ekonomische positie van de arbeidersklasse als oorzaak aanwees. Veel van wat in de roerige jaren na de Eerste Wereldoorlog bereikt was ging verloren: de achturendag, de loonsverhoging.

"De mentaliteit van het volk blijft nog steeds beneden het vriespunt en de 'godsvrede' doolt nog steeds rond over de aarde, het kwaad steeds dieper invretende." 84),

schreef *De Syndicalist* aan het eind van 1924.

In het NSV werden deze ontwikkelingen om diverse redenen van belang geacht. In een referaat voor het IAA-kongres in 1925 over de betekenis van de strijd voor praktische lotsverbetering stelde Lansink jr. dat deze kwestie van belang was in verband met de vraag hoe men de arbeiders in geestelijk en moreel opzicht uit de ellende en afstomping van het kapitalisme kon verheffen. Zijns inziens bood de praktische strijd de gelegenheid tot scholing van het proletariaat voor de strijd en tot geestelijke ontwikkeling. Hij wees hierbij ook weer op de betekenis van de produktieve associaties, die de mogelijkheid boden om routine en geschooldheid te verkrijgen; na de revolutie moest de arbeidersklasse immers de produktie en distributie ook zelf regelen. 85)

Over de ontwikkelingen in deze jaren en hun betekenis werd in het jaarverslag over 1923/24 het volgende geschreven:

"Niettegenstaande dat millioenen menschen aän allerlei levensbehoeften gebrek hadden, er voldoende arbeidskrachten beschikbaar en de noodige grondstoffen, materialen en machines aanwezig waren, en er dus allerlei gelegenheid bestond om aan de levensvoorwaarden van allen te voldoen, was er grooten nood en zorg in ontelbaren gezinnen. De maatschappelijke onhoudbaarheid van het kapitalistische stelsel werd klaar en duidelijk door de feiten gedemonstreerd." 86)

Voor de toenemende krisis van het kapitalisme bood het protektionisme volgens het NSV geen oplossing, integendeel: het vergrootte slechts de kans op imperialistische oorlogen. 87) Dat zelfs de knapste ekonomen het probleem van de werkloosheid niet konden oplossen bewees volgens het NSV duidelijk het fiasko van het kapitalisme.

Het enige antwoord dat dezen konden bedenken was werkverschaffing. Maar dit achtte men geen oplossing, en bovendien konstateerde het NSV dat de werkverschaffing gebruikt werd voor loondrukpolitiek. Daarbij kwam dan nog eens dat vaak gewone produktieve werkzaamheden als werkverschaffing werden aangemerkt om het werk goedkoper te kunnen laten uitvoeren. Tenslotte heersten er in de werkverschaffing veelal onmenselijke toestanden. 88)

In tegenstelling tot ondermeer het NVV was het NSV tegen verplichte werkloosheidsverzekering. Het was van mening dat daardoor de arbeider gedwongen werd om medeverantwoordelijkheid te dragen voor de uitwassen van het kapitalisme:

"Wij verklaren ons vierkant en zonder eenige reserve tegen de verplichte

werkloosheidsverzekering." 89)

Men eiste daarentegen premievrije werkloosheidsverzekering en verstrekking van produktief werk. 90)

Op het kerstkongres van 1925 werd een resolutie aangenomen aangaande de binnenlandse situatie. Hierin werden het in gebreke blijven van het kapitalistische stelsel en de achteruitgang van het levenspeil van de arbeidersklasse gekonstateerd. Er werden de volgende eisen geformuleerd:

- achturendag en 45-urige werkweek;
- zesurendag in gevaarlijke en voor de gezondheid schadelijke bedrijven en industrieën;
- verbod van arbeid voor kinderen beneden 16 jaar in alle fabrieken en werkplaatsen of andere bedrijven;
- zesurige arbeidsdag voor alle personen beneden 16 jaar;
- twee weken vakantie met behoud van loon voor alle arbeiders;
- produktieve werkverschaffing aan werkloze arbeiders tegen lonen als die welke in het betreffende bedrijf gelden;
- premievrije verzekering tegen de gevolgen van werkloosheid, ouderdom, ziekte, ongevallen en invaliditeit;
- afschaffing van alle indirekte belastingen; vrijstelling van direkte belastingen voor inkomens tot f 3000,– per jaar;
- kosteloos onderwijs tot 16 jaar, ook op vakscholen;
- opheffing van de uitzonderingswetten tegen revolutionaire arbeiders;
- krachtige bevordering van de woningbouw. 91)

Hierbij werd echter het volgende verklaard:

> "Het congres is er zich ten volle van bewust, dat van een waarachtige en volledige opheffing van den toestand van maatschappelijke afhankelijkheid en slavernij, waarin de arbeidersklasse verkeert, geen sprake kan en zal zijn, zoolang de kapitalistische grondslagen der maatschappij gehandhaafd blijven, dat alle hervormingen binnen het raam van de kapitalistische verhoudingen slechts betrekkelijke waarde hebben en dat alleen een op socialistische grondslagen berustend productiesysteem de arbeiders werkelijk vrij zal maken van de economische uitbuiting en van de politieke overheersing van den staat." 92)

Het NSV was van mening dat sociale wetgeving niets aan de afhankelijkheidspositie der arbeiders veranderde. Bovendien werd de ontwikkeling van de sociale wetgeving sterk bepaald door de ups en downs in de arbeidersbeweging. In feite waren de rechtsverhoudingen immers een weerspiegeling van de machts-

verhoudingen binnen de maatschappij. De bezittende klasse hanteerde de sociale wetgeving om de bestaande orde te handhaven. 93)

Een andere manier om de bestaande kapitalistische orde te handhaven was het fascisme zoals dat zich in Spanje en Italië manifesteerde. In 1926 schreef NSV-voorzitter August Rosseau dat de Nederlandse kapitalisten het fascisme vooralsnog niet nodig hadden.

> "Mochten echter de arbeiders iets meer gaan doen als praten, dan, wij weten het, staat het fascisme reeds klaar om in te grijpen." 94)

Men onderkende overigens dat er ook in Nederland ongunstige tendensen waren. Zo verklaarde Lansink jr., die voor het NSV zitting had in de Hoge Raad van Arbeid, zich tegen de mogelijkheid van verbindend- en onverbindend-verklaring van CAO's door de minister. Dit werd beschouwd als een van staatswege ingevoerde dwangmaatregel om de klassenstrijd te temperen. 95)

3.1. De Twentse textielstaking van 1923/24

Zeer kort na zijn ontstaan raakte het NSV betrokken bij een der grootste arbeidskonflikten die zich in de twintiger jaren in Nederland voordeden. Het betrof de staking in de Twentse textielindustrie.

Het merendeel van de Twentse textielarbeiders werkte op stukloon. Medio 1922 bedroeg het gemiddeld verdiende weekloon f 27,50. In december 1922 voerden de fabrikanten een loonsverlaging van 10% door, hetgeen het gemiddelde weekloon deed dalen van f 27,50 tot f 24,75. Nu wilden de textielbaronnen in 1923 opnieuw een loonsverlaging van 10% doorvoeren, zodat het weekinkomen van f 24,75 tot gemiddeld f 22,25 zou dalen. De textielarbeiders zouden er in één jaar tijds dus f 5,25 op achteruit gaan, hetgeen neerkomt op bijna 20%. Bij dit laatste voorstel tot loonsverlaging werd tegelijkertijd bekend gemaakt dat de arbeiders langer zouden kunnen werken. Met name daarom werd het konflikt dat hierover ontstond algemeen aangemerkt als een aanval van de ondernemers op de achturendag en als een uiting van de reaktie van ondernemerszijde op hetgeen de arbeiders in de roerige tijd rond 1918 aan konkrete lotsverbetering hadden weten te bewerkstelligen. 96)

Over de ekonomische achtergronden van deze staking werd belangrijke informatie verstrekt door De Vries, die onder het pseudoniem 'Insider' een aantal artikelen publiceerde in *Het Volk* over de Twentse textielindustrie, die later zouden worden uitgegeven in brochurevorm. In zijn brochure getiteld *Het konflikt in de Twentsche Textielindustrie* schreef Insider dat zijn belangen parellel liepen met die van de textielfabrikanten. 97) Hij schreef zelfs:

"In den strijd zelf zou ik, als hij eerlijk gestreden was geworden, niet eens aan de zijde der arbeiders hebben kunnen staan." 98)

Maar hij verweet de fabrikanten oneerlijk te zijn en schreef voorts dat

"... men van de ontwikkelden, bereisden en breed opgevoeden werkgever een bezadigden en menschelijker optreden tegenover zijn tegenstander mag verwachten dan omgekeerd van den gebreklijdende arbeider, die zich door zijn vrees voor den naderenden winter en zijn angst voor zijn gezin gemakkelijker tot overijlde daden zal laten verleiden." 99)

Op verklaringen in de pers van Mr. Ten Bruggen Cate, de sekretaris van de textielfabrikantenvereniging, dat de lonen verlaagd moesten worden, had *De Vrije Textielarbeider,* het orgaan van de toen nog bij het NAS aangesloten Landelijke Federatie van Textielarbeiders, in het voorjaar van 1923 reeds gereageerd met de mededeling dat Nederland in 1922 1.800.000 katoenen manufakturen meer had uitgevoerd dan in het jaar daarvoor. Daaruit bleek zonneklaar dat men de konkurrentie met Engeland en Japan, waarover de fabrikanten steeds klaagden, best aankon. 100)

Ook Insider ging in op deze beweringen van de fabrikanten. Zij klaagden voortdurend over de lage lonen en de lange werktijd in Japan. De arbeiders daar waren echter niet of nauwelijks geschoold en werkten bovendien met slechte grondstoffen en slechte machines. De produktiviteit was in Japan dan ook beslist niet hoger dan in Nederland, aldus Insider. Bovendien werden in Twente heel andere artikelen gemaakt dan in Japan. De Twentse textielindustrie had dan ook niets van de Japanse te duchten. Ook Engeland was geen noemenswaardige konkurrent meer sedert de lonen daar opmerkelijk waren gestegen. 101)

Hij wees er dan ook op dat de werkgevers steeds weer met eisen tot loonsverlaging zouden komen. Het was immers een middel om de achturendag af te schaffen. 102) Dat het de ondernemers vooral hier om te doen was bleek volgens Insider ook wel uit de bewering van Ten Bruggen Cate dat er in de textielbranche ongewenste voorraadvorming optrad. Waarom wilden de fabrikanten dan een 53-urige werkweek, zodat de produktie nog eens met 10% zou stijgen, zo vroeg Insider zich af. 103) Bovendien werd de loonsverlaging door de fabrikanten beschouwd als een remedie tegen de prijsdalingen in Nederlandsch Indië. Die prijzen daalden echter niet door de buitenlandse, maar door de onderlinge konkurrentie. 104)

De inmiddels bij het NSV aangesloten Landelijke Federatie van Textielarbeiders (door Harmsen en Reinalda in hun boek *Voor de bevrijding van de arbeid* bij de beschrijving van deze staking ten onrechte als NAS-organisatie aangeduid, VB/EvdT) 105) wilde in deze zaak samenwerken met de bij het NVV

aangesloten textielarbeidersorganisatie 'De Eendracht' en stuurde deze bond op 22 augustus 1923 een brief, waarin werd voorgesteld een gezamenlijke reaktie naar de werkgevers te sturen. Hierop ontving men van De Eendracht een schrijven waarin werd meegedeeld dat genoemde organisatie dat niet noodzakelijk achtte: de katholieke en protestantse textielarbeidersorganisaties hadden immers ook afzonderlijk geantwoord en bovendien was het hoofdbestuur van De Eendracht van mening dat

> "de bedoelde kwestie nog slechts in het eerste stadium verkeert en daarom nu nog niet kan worden vastgesteld in hoeverre samenwerking met andere organisaties verder gewenscht en mogelijk kan zijn." 106)

Het NSV had behalve het voorstel voor een gezamenlijk antwoord aan de patroons ook plannen voor gemeenschappelijke ledenvergaderingen, openbare vergaderingen in Twente en een gezamenlijk manifest dat opriep om overwerk te weigeren. 107)

Toen kwam van de werkgevers de mededeling dat per 28 september 1923 in 39 bedrijven een loonsverlaging van 10% zou worden doorgevoerd. 108) Hierop bepleitte het NSV een algemene staking. Het was van mening dat de textielbaronnen op een partiële staking zouden reageren met uitsluiting, waarbij de uitgeslotenen op straat zouden staan zonder deel te nemen aan de strijd, daar ze de loonsverlaging praktisch aanvaard hadden. Dat zou ontmoedigend werken. Bovendien zou zelfs in het geval dat de staking gewonnen kon worden de loonsverlaging voor de niet-stakers en de uitgeslotenen gewoon gehandhaafd blijven, die hadden zich immers tegen die verlaging niet verzet. Men was ook van mening dat de uitgeslotenen als stakingbrekers zouden worden gebruikt. De LFT wilde wel een staking, maar dan een algemene. Bovendien wilde men een gezamenlijke steunbeweging voor de ongeorganiseerden. De andere vakorganisaties weigerden dit, en dat terwijl slechts 12.000 van de 22.000 Twentse textielarbeiders georganiseerd waren. 109)

Dat het NSV ernstige bezwaren had tegen een partiële staking is begrijpelijk. De Twentse textielfabrikanten waren bijzonder goed georganiseerd. Bovendien was er in die organisatie van textielfabrikanten een reglement van kracht, volgens welk bij een partiële staking na enige tijd uitsluiting van alle textielarbeiders volgde. Die uitsluiting begon met een dag per week en liep steeds verder op, totdat men voor de gehele week was uitgesloten. 110) De textielfabrikanten zouden niet zomaar toegeven, zodat het te verwachten was dat het spoedig tot een uitsluiting zou komen, met alle door het NSV geschetste nadelen in vergelijking met een (algemene) staking. Bovendien zou het niet steunen van de ongeorganiseerden zich zeker tegen de bonden zelf kunnen keren: door geldgebrek zouden zij spoedig gedwongen zijn weer aan het werk te gaan.

De andere bonden voelden echter niets voor een algemene staking. Hoewel

het NSV geen enkel heil zag in een partiële staking deed het toch mee aan de op 24 oktober 1923 door de andere bonden geproklameerde staking bij 'Kremersmaten' in Enschede, een van de belangrijkste bedrijven van de firma Van Heek. De staking omvatte 170 man. Hoewel het NSV wel meedeed, wees het alle verantwoordelijkheid voor de staking in deze vorm van de hand. 111)

Op 26 november gingen de ondernemers over tot uitsluiting van 10.000 textielarbeiders in Enschede, Glanerbrug en Lonneker. Het NSV, dat met 900 leden in de strijd stond en per week ongeveer f 10.000,– moest uitkeren, begon hierop een steunaktie. 112) Het besluit tot uitsluiting werd door de fabrikanten genomen toen de toestand zodanig was, dat het voor de fabrikanten voordeliger was om de produktie stop te zetten dan om door te produceren. Sedert ongeveer 20 november was er echter een ommekeer in de textielbranche opgetreden: een prijsstijging van ruwe katoen, een kleinere katoenoogst in Amerika dan ooit tevoren, opleving van de Chinese en Engels-Indische markten. Kortom, een algemene opleving van de afzetmogelijkheden voor de textielondernemers.

Bovendien waren op Java de verkoopprijzen van cambrics (één meter brede effen doeken die de grondstof voor de Javaanse batikindustrie vormden) met 20% gestegen, en dit was hét produkt van de Twentse textielfabrieken. Deze prijsstijging trad op omdat de fabrikanten buiten de importeurs om waren gaan werken. Die importeurs berekenden volgens Insider te lage prijzen. 113)

Op 23 november was er een konferentie geweest tussen Mr. Zaalberg, de Directeur-Generaal van de Arbeid, en vertegenwoordigers van de moderne en confessionele bonden. Deze bonden stelden het volgende voor: 5% loonsverlaging, ten hoogste 100 overuren voor het jaar waarvoor de overeenkomst gold, tenminste 62 werkweken van maximaal 48 werkuren en drie dagen vakantie met behoud van loon. In feite was er dus al bereidheid tot kapitulatie, zo stelde het NSV: men was bereid een loonsverlaging van 5% en een 52-urenweek voor de helft van het jaar te aanvaarden. 114)

De werkgevers aksepteerden de voorstellen van de bonden echter niet en dus ging de strijd door. Op 24 december werden nog eens 12.000 arbeiders uitgesloten in Almelo, Borne, Deventer, Haaksbergen, Hengelo, Goor, Neede en Oldenzaal. *De Syndicalist* schreef hierover:

> "Aan den vooravond van den dag, dat overal in den lande de kreet weergalmt: 'Vrede op Aarde, in de menschen een Welbehagen', kunnen we waarnemen dat dit in Twente op een duidelijke wijze gedemonstreerd wordt, namelijk door het aantal in strijd gewikkelde mannen en vrouwen met nog eens 12.000 te vermeerderen." 115)

En zo stonden er op 24 december 22.000 mensen op de keien.

Het NSV uitte felle kritiek op de weigering van de andere organisaties om de 10.000 ongeorganiseerden te steunen. 116) Deze weigering had ertoe geleid dat een Comité van Ongeorganiseerden tot stand kwam dat zich ondermeer bezighield met het inzamelen van steungelden voor deze groep. Het NSV leverde ook felle kritiek op het NAS. Het NAS speelde in deze staking geen rol omdat kort tevoren de gehele textielfederatie zich had afgescheiden van het NAS om zich bij het NSV aan te sluiten. Nu steunde het NAS de staking niet, maar voerde aktie voor Duitse arbeiders. 117) Later zou deze beschuldiging van het NSV niet geheel terecht blijken: men ontving, zoals we reeds zagen, tijdens deze staking f 2000,– van het NAS, hetgeen pas na enkele jaren bekend werd gemaakt. 118)

Het NSV kreeg wel steun van de anarchistische groepen rond *De Vrije Socialist.* Dit anarchistische blad riep op tot steun aan de textielarbeiders:

> "Daar is een onverbreekbare geestelijke band tusschen ons en de menschen die in de vakbeweging en haar strijd onze denkbeelden willen doen doordeesemen. Dit kan men niet ontkennen, hoe men ook de vakbeweging apprecieert... Het stuk anarchisme dat in de Twentsche arbeidersbeweging zit, mag niet verloren gaan." 119)

Dat die band er inderdaad was, bleek wel uit hetgeen *De Vrije Textielarbeider* in november 1923 naar aanleiding van de staking had geschreven:

> "In alle plaatsen moeten de anarchisten, antimilitaristen en libertair socialisten in samenwerking met de syndicalisten een hechte onverbrekelijke band vormen niet alleen voor het moment van het oogenblik, doch ook voor de toekomst, omreden wij allen gedragen worden door één en hetzelfde beginsel, namelijk het streven naar een vrije gezagslooze maatschappij, zonder heerschers, zonder meesters." 120)

Hoe de sfeer in Twente inmiddels was komt duidelijk naar voren uit onderstaand citaat uit *De Vrije Textielarbeider* van december:

> "Wij kennen ze toch, de Van Heek's, de Ter Kuile's, de Blijdenstein's, de Jannink's, en hoe ze verder mogen heeten. Zelf voor het grootste deel van proletarischen afkomst, hebben ze zich van geslacht tot geslacht rijk gezogen aan het bloed, het zweet en de tranen van de Twentsche arbeidersbevolking. Alle levensenergie en levensvreugde van de arbeiders zijn van geslacht tot geslacht geofferd aan de gouddorst der fabrikanten. Nu zijn zij bulkend rijk, ze verpesten hun omgeving door hun tartende verwaandheid, nagenoeg alles en allen moeten zwichten voor hun machtswellust. In den wereldoorlog, die achter ons ligt, vulden zij de eerste rijen van de feestgangers der bloedbruiloft. Millioenen hebben zij toen geslagen uit dien menschen-

moord. Uit alle hoeken van hun groote pakhuizen werden de minderwaardige voorraden naar buiten gesleept en in de wagons gesleept. Treinen vol hebben ze toen verkocht tegen fabelachtig hooge prijzen."

Door de revolutiegolf tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werden de textielbaronnen wat handelbaarder, maar, werd vervolgd,

"Thans nu dat revolutiegevaar bezworen is, nu staan die uitbuiters weer aan de spits der reactie. De 8-urendag moet opgeruimd worden, er moet veel langer gewerkt, er moet loonsverlaging op loonsverlaging komen. De arbeiders moeten teruggedrongen worden tot pauperisme, de onverzadigbare winsthonger der roovers is niet te stillen ... Vrede op aarde, bij het laaien der hel, bibberend van koude en honger, drentelen de vrouwen en kinderen der werkers doelloos en wanhopig rond, terwijl tezelfder tijd de wulpsche vrouwen en van levenslust tintelende jongen der fabrikanten genieten van de genoegens die de winter hun biedt." 121)

Over het falen van een door de Twentse burgemeesters ondernomen bemiddelingspoging, inhoudende een overeenkomst voor een jaar, 5% loonsverlaging, uitbreiding van de werktijd gedurende het jaar van de overeenkomst met 154 uur, gedurende 26 weken niet langer dan 48 uur werken en drie dagen vakantie met behoud van loon; voorstellen die de andere bonden als onderhandelingsbasis wilden aksepteren maar door de fabrikanten geweigerd werden, schreef *De Syndicalist* in januari 1924 dat dit een nieuwe periode van reaktie inluidde. In de metaalindustrie en in de fabrieken zou het voorbeeld van de textielfabrikanten navolging vinden. Bovendien verwachtte men dat als in Twente de bazen het konflikt over de lonen zouden winnen, ze ook zouden pogen de arbeidstijd te verlengen. 122)

In januari schreef *De Vrije Textielarbeider* te verwachten de strijd te verliezen. De textielfabrikanten behoorden immers tot de brutaalste en kapitaalkrachtigste ondernemers. Ook werd het wantrouwen ten aanzien van partiële stakingen nog eens uitgesproken:

"Partieele stakingen, de feiten der laatste jaren hebben het herhaaldelijk overduidelijk bewezen, zijn altijd tot nederlaag gedoemd geweest, enkele uitzonderingen daargelaten." 123)

Hierbij werd gewezen op de stakingen die na de wereldoorlog plaatsgevonden hadden in het transportwezen en in de metaal- en sigarenindustrie, die alle verloren werden. Ook *De Syndicalist* wees hier nog eens op:

"Wij revolutionaire socialisten en syndicalisten, hebben vanaf den aanvang van het conflict zeer sceptisch tegenover dezen strijd gestaan." 124)

Nu werd het NSV door de andere organisaties verweten dat het geen strijd tegen de loonsverlaging wilde. Het was echter tegen de partiële staking omdat men daar niets van verwachtte. Er was een andere strijdwijze nodig. Elke partiële staking werd immers gevolgd door uitsluiting en liep uiteindelijk op een nederlaag uit, soms na maanden van strijd. Het NSV verwachtte dat dit ook in de textielindustrie gebeuren zou, tenzij ook de arbeiders in andere bedrijven in aktie zouden komen. Immers ook de spoorwegarbeiders, metaalarbeiders, transportarbeiders en het overheidspersoneel stond loonsverlaging en werktijdverlenging te wachten.

> "Daarnaast moeten de arbeiders niet lijdelijk toezien, dat de heeren de fabrieken en werkplaatsen gaan sluiten. O neen, de arbeiders moeten de bedrijven bezetten en zelf, door middel van hun economische organisaties, de regeling van de productie en distributie in handen nemen." 125)

Anders zou men vernietigd worden. Van belang is dat hier naast de solidariteitsstaking ook de bedrijfsbezetting in geval van uitsluiting bepleit werd, een tot dan toe door de Nederlandse vakorganisaties vrijwel niet gepropageerd strijdmiddel.

Anderzijds werd gesteld dat de enige mogelijkheid tot beëindiging van het konflikt was gelegen in de opheffing van de staking bij Kremersmaten; dan zou de uitsluiting ook afgelopen zijn. De uitgeslotenen stonden machteloos tegenover de besluitvorming ten aanzien van het al dan niet staken van de strijd, daarover beslisten alleen de 170 stakers bij Kremersmaten. Bovendien waren de uitgeslotenen afhankelijk van de ondernemers, ze voerden zelf immers geen aktie. Als de patroons de uitsluiting beëindigen zou het merendeel der arbeiders weer aan het werk gaan, ze hadden de loonsverlaging immers aanvaard. Dit alles was te voorzien geweest en was volgens het NSV de oorzaak van de slapte van het konflikt. 126)

In begin februari gaf het bestuur van de bij het RKWV aangesloten bond St. Lambertus op een vergadering van de hoofdbesturen der samenwerkende organisaties te kennen de strijd op te willen geven. De Eendracht en de bij het CNV aangesloten textielarbeidersorganisatie Unitas wilden echter doorgaan. 127)

Het NSV begon in deze tijd met het organiseren van grote openbare vergaderingen in Twente. Als sprekers traden veelal op Huve, de voorzitter van de Landelijke Federatie van Textielarbeiders en Lansink jr. De steunbeweging liep bij het NSV nog steeds goed: tot medio maart bracht men gemiddeld 30 cent per lid per week op. 128)

In maart diende Albarda, lid van de Tweede Kamer voor de SDAP, in de Kamer een voorstel in om een parlementaire enquete te houden over het konflikt in de textielindustrie. *De Syndicalist* had hier weinig vertrouwen in:

"Als de textielarbeiders nu maar goed uitkijken en zorgen, dat ze de oogen open houden. Want nu komt de politiek in het spel, en dat is bij conflicten als in Twente, die alleen slagen kunnen voor de arbeiders, als ze de grootst mogelijke eenheid van optreden demonstreeren, zeer gevaarlijk." 129)

Het optreden van Albarda werd beschouwd als partijreklame voor de SDAP, hetgeen wel hieruit bleek dat de SDAP het voorstel alleen indiende, hoewel de katholieken en christelijken er ook wel voor waren.

In deze tijd kwam Zaalberg met een tweede kompromisvoorstel. Het behelsde een loonsverlaging van 7,5%, een 48-urige werkweek met maximaal 100 overuren en één poetsuur per week. De konferentie die hierover op 26 maart in Den Haag gehouden werd, gaf te zien dat de patroons met dit voorstel akkoord wensten te gaan. De moderne, katholieke en protestantse bonden waren echter slechts bereid te adviseren tot een loonsverlaging van 5% bij een 48-urige werkweek. Het NSV besloot op een vergadering van de besturen der plaatselijke textielfederaties op 30 maart om geen enkele koncessie te doen. 130)

Toch werd op 5 mei 1924 de uitsluiting opgeheven. Hierbij zal waarschijnlijk de sterk verbeterde situatie in de afzetgebieden een belangrijke rol hebben gespeeld. De kerkelijke bonden zetten hierop hun aktie stop. Na aanvankelijke plannen ook de strijd te staken, en na veel vijven en zessen, sloot het NVV zich na een konferentie met de LFT en het Comité van Ongeorganiseerden aan bij het NSV en de ongeorganiseerden en stelde zich achter hun eisen: geen loonsverlaging en geen verlenging van de arbeidstijd. Zo gingen de arbeiders na een uitsluiting van vijf maanden dus tot de aanval over en werd de uitsluiting in een staking omgezet in Enschede, Goor en Neede. De 'terwille van de kerkelijken' gedane koncessies werden dus door De Eendracht teruggenomen, zo meldde het NSV later niet zonder trots. 131) Het akkoord tussen de christelijke bonden en de patroons bestempelde *De Syndicalist* als: "een drievoudig verbond van brandkast, kerk en machinegeweer'. 132) Bovendien verweet het deze organisaties dat ze tezamen met de ondernemers de arbeiders weer aan het werk poogden te krijgen. 133)

Half mei ging de burgemeester van Enschede er toe over samenscholingen van meer dan drie mensen te verbieden. *De Syndicalist* schreef dat de spoorwegarbeiders hadden moeten weigeren militairen naar Twente te vervoeren. 134)

In juni waren er nog ongeveer 9500 stakers. Na het aflopen van de uitsluiting hadden ruim 12.000 arbeiders het werk hervat en sedertdien hadden 2500 van de 12.000 arbeiders die doorstaakten de strijd opgegeven. De werkgevers maakten ondermeer gebruik van strooibiljetten om de arbeiders ertoe te bewegen het werk te hervatten. 135)

Dat het NVV niet erg strijdbaar meer was bleek uit hetgeen Stenhuis op een openbare vergadering van de SDAP en de bij het NVV aangesloten Algemene Bouwvakarbeiders Bond in Amsterdam over het textielkonflikt zei:

> "Wij weten, dat deze groote langdurige strijd moet eindigen met een compromis, een overwinning aan één kant zou in het belang van geen der partijen zijn, ook niet als men de fabrikanten op de knieën kon krijgen." (sic, VB/EvdT) 136)

Tenslotte werd, na 32 weken van strijd, op 27 juni de staking opgeheven. *De Vrije Textielarbeider* reageerde hierop met een artikel onder de kop 'De roovers hebben gezegevierd' 137) en *De Syndicalist* schreef in een kommentaar dat de textielbaronnen de arbeiders niet op eigen kracht verslagen hadden:

> "Zij zijn alleen in staat geweest de arbeiders te verslaan, dankzij het verraad en de onderkruiperij van de arbeidersklasse zelf. Door de krachtige hulp van anderen, lieden die ook tot de arbeidersklasse behoorden, door verraders van eigen klasse en eigen belangen, hebben de gouddorstigen gezegevierd. Niet door eigen macht en door eigen kracht." 138)

Integendeel: de arbeiders hadden de ondernemers ertoe genoopt de uitsluiting op te heffen en gingen vervolgens eensgezind tot de aanval over.

> "Dat was een groote nederlaag voor de Twentsche grootgrond- en fabrieksbezitters." 139)

De eensgezindheid onder de arbeiders verdween tenslotte door invloeden van buitenaf. Het kapitaal had in de strijd tegen de stakers vele bondgenoten gehad: de leiders van de christelijke bonden en de geestelijkheid die de arbeiders opriepen weer aan het werk te gaan, de onderkruipers die overal in Twente werden opgetrommeld en die door de christelijke organisaties zelfs in Duitsland werden aangeworven, woonwagenbewoners die anders altijd als paria's werden behandeld. 'meisjes van plezier' die in de fabrieken werden geëxploiteerd. Voorts was er de klassejustitie die herhaaldelijk mensen uit hun woningen dreigde te zetten en tenslotte

> "Het brutale geweld van de staat. Op de schandelijkste wijze werden mannen en vrouwen door de knokploegen van de brandkast geterroriseerd en afgeranseld bij elke gelegenheid die zich daartoe voordeed." 140)

De in Twente gelegerde huzaren gedroegen zich inderdaad schandalig: stakers werden voortdurend door hen geprovoceerd en op hun paarden zaten ze de mannen en vrouwen achterna tot in hun achtertuintjes. Aan weerskanten vie-

len dan ook harde klappen. Tenslotte konkludeerde *De Syndicalist:*

"Naast de leiders der kerkelijke vakbeweging, stonden onderkruipers uit buitengemeenten, dito uit Duitschland, woonwagenbewoners, meisjes met een 'eigen' levensopvatting, militair geweld, roomsche en protestantse geestelijkheid en de klassejustitie; broederlijk en zusterlijk spanden allen tesamen en, dankzij deze schoone staalkaart van hulptroepen, behaalden de fabrikanten hun schitterende overwinning! Het is niet prettig een nederlaag te lijden, – maar wij staan in dit geval toch liever aan de zijde van hen die de nederlaag leden, dan dat we in het gezelschap der overwinnaars willen verkeeren." 141)

Achteraf konstateerde men dat de arbeiders te laat tot de aanval waren overgegaan. Bovendien waren er dan nog eens de kerkelijke bonden, de geestelijkheid en de autoriteiten die tegen de stakers optraden en kwamen er onderkruipers. Zo was de taktiek van de partiële staking de arbeiders weer noodlottig geworden. Ook had het optreden van het NVV verwarrend gewerkt, dat wilde immers aanvankelijk de strijd staken. Dat het NVV op 5 mei doorging kwam door het optreden van het NSV en de ongeorganiseerden. Zo bleek de syndikalistische strijdwijze noodzakelijk te zijn: besmetverklaring, solidariteitsstaking en tot slot de algemene staking.

Het ging bij deze staking om de strijd tegen de reaktie: loonsverlaging en verlenging van de werktijd. Daarom was het standpunt van de LFT (weigering de partiële staking te proklameren en deel te nemen aan de leiding van de staking) het enig juiste. Een der oorzaken van het debakle in Twente was de verouderde taktiek van de moderne vakbeweging. Beperkte strijd was onvoldoende, zo stelde het NSV, zeker wanneer het industrieën en ondernemingen betrof, die niet van groot belang waren voor het funktioneren van het maatschappelijk raderwerk, zoals de textielindustrie. Dat het ook voor bedrijven die wel van vitaal belang waren het nog maar de vraag was of een partiële staking sukses opleverde was wel gebleken bij de grote havenstaking van 1920. Daarom wenste het NSV niet medeverantwoordelijk te zijn voor de staking die bij Kremersmaten in Enschede werd geproklameerd. 142)

Het NSV-bestuur besloot de steunbeweging voor de stakers en uitgeslotenen per 4 augustus stop te zetten. Er was toen f 95.390,20 uitgekeerd. 143) Een bedrag dat des te meer betekenis krijgt wanneer we vermelden dat het NVV, dat ongeveer 25 maal zoveel leden als het NSV had, f 816.546,145 uitkeerde. 144) De LFT voerde zelfs nog tot 1 januari 1925 een steunbeweging voor de ongeveer 50 NSV-leden die na de staking niet meer aan het werk mochten. 145)

3.2. Een aantal andere stakingen

In het begin van 1925 schreef *De Syndicalist* liever te doen te hebben met een organisatorisch goed opgezette staking dan met een wilde staking. Echter

> "Ons standpunt nu is dit, en dat is feitelijk geen nieuws, dat wij ten allen tijde de arbeiders, die tegen hun uitbuiters in verzet komen, zooveel als in ons vermogen is, zullen steunen." 146)

Die steun werd verleend ongeacht of het georganiseerde of wilde stakingen betrof.

In 1925 speelde het NSV echter geen vooraanstaande rol in de stakingsbeweging. Natuurlijk waren er wel diverse stakingen waarbij leden van het NSV betrokken waren, echter steeds als kleine minderheid. Het gebeurde ook nogal eens dat bij stakingen de NSV-bestuurders buiten het overleg werden gehouden.

In maart 1925 brak er een spontane staking uit onder de arbeiders in de werkverschaffing in de Friese Zuid-Oosthoek. De staking was het gevolg van de lage lonen in de werkverschaffing. In Friesland verdienden de werkverschaffingsarbeiders 20 à 25 cent per uur en ze eisten nu 35 cent. Al spoedig werd in Schoterland, Opsterland, Smallingerland, Oostellingwerf, Westellingwerf, Haskerland en Aengwirden de staat van beleg afgekondigd.

De brandpunten van de aktie waren Appelscha en Beets. De staking breidde zich snel uit. Op 1 april was er in Lippenhuizen een demonstratie van 5000 mensen. *De Syndicalist* schreef over de staking het volgende.

> "De strijd welke thans in den Frieschen Zuid-Oosthoek woedt, is voor de onteigende loonslaven wel een leerzame. Deze arbeiders krijgen thans een hardhandige les in wat klassenstrijd is." 147)

Men hoopte dat de arbeiders, die grotendeels ongeorganiseerd waren, lering zouden trekken uit deze staking en zich zouden organiseren.

Op 5 april schreef het NSV de andere vakcentrales aan om de situatie in de Friese en Drentse veenstreken te bespreken. Aanvankelijk reageerde het NAS niet, terwijl de andere vakcentrales weigerden. Hierop begon het NSV op 11 april een steunbeweging voor de stakers. De volgende dag kwam er bericht binnen van het NAS, dat geen behoefte aan overleg met het NSV bleek te hebben. Nu gingen de Lansinks op propagandatocht naar de veenstreken in een poging om de massa te organiseren. Over het resultaat van deze propagandatocht werd geen informatie verstrekt, hetgeen doet vermoeden dat de missie niet tot spektakulaire suksessen leidde. 148)

Dat het NSV toch bepaald niet zo gelukkig was met spontane stakingen blijkt ook uit het kommentaar op een spontane staking in Enschede van 12 tot 15 januari 1926, die kennelijk onbevredigend afliep:

> "Het was een staking, waarbij de organisaties niet zijn geraadpleegd, wat ons inziens niet goed te keuren is." 149)

Halverwege februari 1926 brak er in Deventer een staking uit bij de firma Horst en Maas. De patroons ontdoken al lange tijd de wettelijke voorschriften, voorts waren er te hoge tariefeisen en werden de sigarenmakers niet snel genoeg bevoorraad (de patroons waren verplicht om voor een kontinue voorraad grondstof te zorgen) en waren de tarieven willekeurig en veelal te laag. Ook een aantal ontslagen die er in 1924 waren gevallen waren een gevolg van dit wanbeleid.

De direkte aanleiding tot de staking was het ontslag van 13 arbeiders wegens 'slapte'. Toevallig waren hieronder veel aktivisten, ondermeer drie afdelingsbestuurders van het NSV. De werkelijke reden voor het ontslag was dan ook dat men de woordvoerders der arbeiders de laan uit wilde sturen. Toen patroon Maas het ontslag van de 13 weigerde in te trekken werd tot staking besloten, zonder vooraf de bonden te raadplegen. Deze staking brak op 27 februari uit. Er waren 115 stakers: 52 NVV-ers, 39 NSV-ers, 12 RKWV-ers, 1 CNV-er en 11 ongeorganiseerden.

Een bemiddelingskommissie boekte vooralsnog weinig resultaat. Op 3 april werd de staking na een uitspraak van de Raad van Beroep echter beëindigd. De firma werd er op gewezen zich aan de tarieven te moeten houden, voorts moest ze voor een kontinue voorraad zorgen. Bovendien gaf men de firma in overweging de 13 ontslagenen weer in dienst te nemen, teneinde vermoedens van rankune weg te nemen. De ontslagen bleven echter gehandhaafd. Het personeel besloot met 46 tegen 41 weer aan het werk te gaan. Het NSV beschouwde deze afloop van het konflikt als een nederlaag. 150)

Dat NSV-ers door de bazen wel vaker als onruststokers beschouwd werden kwam ook naar voren uit de gebeurtenissen bij de firma Van Buiten in Enschede, waar de CAO niet werd nageleefd. De patroon bond in toen de hoofdbestuurders der vakorganisaties kwamen praten, maar toen die de hielen gelicht hadden werd een der NSV-leden ontslagen omdat de patroon hem voor de aktie verantwoordelijk achtte. Dit resulteerde in een algehele staking op 5 juli als gevolg waarvan de patroon bakzeil moest halen. 151)

Ook de Groninger sigarenfabriek van de gebroeders Huizer betaalde te lage lonen. Dat begon echter te veranderen toen in 1925 een aantal arbeiders lid werd van het NSV, dat zich nu met sukses inzette voor loonsverhoging. Ook werden er afspraken voor loonsverhoging in de toekomst gemaakt. Op 29 januari weigerde de patroon iemand die 21 jaar geworden was de overeengekomen loonsverhoging te geven. Toen de betreffende arbeider zijn recht eiste

werd hij op 17 februari ontslagen. Door het NSV op de gemaakte afspraak gewezen, wist de patroon zich daarvan niets meer te herinneren. Hierop reageerde het personeel op 8 maart met een staking voor de volgende eisen: 10% loonsverhoging per 1 april en intrekking van het ontslag. Er stonden ondermeer 6 NSV-ers in de strijd. In de eerste stakingsweek groeide dit aantal tot 9 omdat 3 van de 4 ongeorganiseerden zich bij het NSV aansloten.

Aanvankelijk mislukte de staking door het geringe aantal georganiseerden. Nu ontdekte de patroon de groei van het NSV in zijn bedrijf, waarop per 13 april het ontslag van de sigarenmakers volgde, wegens zogenaamde slapte. De NSV-ers proklameerden nu weer een staking, omdat ze vermoedden dat Huizer na enkele weken andere, goedkopere en minder lastige arbeiders in dienst zou nemen. Er bleef één arbeider aan het werk en voorts waren er twee onderkruipers, die hoewel ze geen vaklieden waren een hoger loon kregen dan de arbeiders (f 11,– in plaats van f 9,– per 1000 sigaren), maar

> "Deze 'duikboten' worden elke avond door de stakers naar huis gebracht, 't zou alleen wel goed zijn als wat meer leden van het PAS zich hiervoor interesseeren." 152)

Eind mei stuurde het NSV alle afnemers van de firma een brief, waarin werd uiteengezet wat er gaande was. Hen werd gevraagd om voor de duur van het konflikt de firma, die nu op onderkruipers draaide, te boycotten. Medio juni bleek de boycot goed te verlopen: reeds vele klanten kochten geen sigaren meer bij Huizer. Hierdoor kreeg het bedrijf zo weinig werk dat er zelfs een onderkruiper ontslagen moest worden. In eind juni kwam het tot onderhandelingen. De federatie liet de patroon weten bereid te zijn zich voor een einde van de boycot in te zetten. Men zou echter geen genoegen nemen met een halve werkweek voor een deel van de arbeiders zoals werd voorgesteld, dat leek teveel op rankune; dan had men liever een werkweek van 38 uur voor alle arbeiders.

Op 16 augustus, na ruim 20 weken staken, ging men weer aan het werk. De patroon zou de CAO naleven, er kwamen geen rankunemaatregelen en het NSV zou proberen de boycot ongedaan te maken.

Dat het ook weleens voorkwam dat NSV-ers een aktie verziekten bleek bij een staking van Groningse voegers, die al tien weken duurde en op 20 oktober 1926 tot een voortijdig einde dreigde te komen omdat een aantal stakers, waaronder een viertal leden van het NSV, weer aan het werk wilde. Toen deze stakingsbrekers op het werkterrein kwamen werd hun aktie verhinderd door een spontane aktie van de daar aanwezige metselaars. De NSV-ers werden door het Groninger SAS op het matje geroepen en betoonden spijt over hun daad. Het NSV distancieerde zich nadrukkelijk van het viertal, dat overigens niet werd geroyeerd. 154)

In *De Syndicalist* werd in de rubriek 'Brieven uit Twente' regelmatig en uitvoerig geklaagd over de verslechterende arbeidsvoorwaarden in de textielindustrie in 1926 en 1927; zo werden er veel boetes geheven en vond regelmatig sabotage door werkgevers plaats. De textielfederatie poogde hiertegen regelmatig akties van de grond te krijgen, maar stuitte steeds op tegenwerking van de christelijke en katholieke bond, en in mindere mate ook van de modernen. Medio 1927 stuurde de federatie deze organisaties ook weer tevergeefs brieven waarin werd aangedrongen op eenheid van optreden. 155)

Het NSV werd in mei 1927 ook buiten een staking van stoelenmakers in Noordwolde gehouden. Deze staking werd door het NVV geproklameerd en de bij het NSV aangesloten organisatie 'Nieuw Leven' werd buiten het vooroverleg gehouden. Hierin zag het NSV een aanslag op het bestaan van de bij haar aangesloten organisatie. Uiteindelijk bereikten de stakers een tariefsverhoging voor het zogeheten hollandse werk; maar dat werk was er bijzonder weinig zodat het resultaat uiteindelijk vrijwel nihil was. Dit uiteraard tot groot ongenoegen van het NSV. 156)

In 1927 speelde het NSV een leidende rol bij de langdurige staking bij de asbestfabriek Martinit in Amsterdam. Dit bedrijf weigerde in te gaan op de eisen van de arbeiders, te weten loonsverhoging en regeling van aanname en ontslag. Op een door de arbeiders in de eerste helft van september gesteld ultimatum wilde de direktie pas aan het eind van de maand antwoorden.

Hierop ging het personeel op 15 september in staking. Er waren 165 stakers: 100 leden van de bij het NSV aangesloten asbest-cementbewerkingsvereniging 'Ons Belang', vier leden van de Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders, twee leden van het NAS, één CNV-lid en 58 ongeorganiseerden.

Op een dochteronderneming van het bedrijf in Vlaardingen werd een manifest verspreid waarin het personeel werd opgeroepen zich niet voor onderkruiperswerk te lenen: de direktie poogde namelijk onderkruipers te werven. De vier man die men hiervoor uiteindelijk wist op te trommelen werden op het station van Amsterdam door de stakers opgewacht en bedachten zich toen alsnog. Zo had men aanvankelijk geen last van onderkruipers. Bovendien werden er manifesten verspreid onder de havenarbeiders, die hierop reageerden met de weigering verder nog artikelen van de firma Martinit, die asbest-cementplaten produceerde, af te handelen. De politie begon zich echter steeds agressiever te gedragen en er werd ook een rijksbemiddelaar ingeschakeld. 157) Later kwamen er ook vijf onderkruipers. De stakers hadden met de onderkruiperij nogal wat te stellen doch wisten te voorkomen dat een en ander grote vormen aannam.

Ook wisten ze dankzij de solidariteit van vrachtwagenchauffeurs de afvoer van de produktie van de fabriek te blokkeren. Er werd bovendien aktie ondernomen tegen de Gemeentelijke Dienst voor Maatschappelijke Steun, die het presteerde om iemand naar het bedrijf te sturen om er te gaan werken. Voorts

gaf men een stakingsbulletin uit. De politie had echter al een aantal bulletins in beslag genomen en de kolporteurs opgepakt. Het NSV werkte voor deze staking, die ongeveer f 1500,– per week kostte, met steunlijsten.

Het werd de stakers zeer moeilijk gemaakt. Zo werd door het politieoptreden posten in de direkte omgeving van de fabriek onmogelijk. De politie nam ook een aantal bootjes, waarmee gepost werd, in beslag. Bovendien kwamen er steeds meer onderkruipers, die door de politie met veel machtsvertoon naar de fabriek gebracht werden. De politie presteerde het zelfs om een kollekterende staker te verbaliseren en het ingezamelde steungeld in beslag te nemen. De landelijke steunaktie van het NSV verliep overigens goed.

In het begin van november verklaarde de patroon zich bereid om de arbeiders individueel tegen individuele kontrakten weer in dienst te nemen. Wat de inhoud van de kontrakten behelsde was echter niet duidelijk. Hierop eiste de stakingsleiding dat eerst de inhoud van de kontrakten bekend gemaakt zou worden. Inmiddels was het aantal onderkruipers gestegen tot 35. 159)

Op 21 november werd na negen weken staking de strijd opgegeven. De overmacht was te groot: de steun aan Martinit door de Rotterdamse Bank, het optreden van de politie die ondermeer het posten in de direkte omgeving van de fabriek onmogelijk maakte en een aantal stakers verbaliseerde, de onderkruipers, de gemeente die de steun aan de werklozen bij de meelfabriek stopzette omdat er bij Martinit gestaakt werd. Voorts kregen de stakers last met de werklozen en vormden de ongeorganiseerden een onbetrouwbaar element. Het loon bleef uiteindelijk gelijk. Wel werden een aantal sekundaire arbeidsvoorwaarden verbeterd. Het NSV sprak van een, gezien de omstandigheden, morele overwinning. 160)

In de jaren 1926 en 1927 stonden er in *De Syndicalist* bijzonder veel verslagen van stakingen en akties (onderhandelingen en dergelijke). Het NSV had hierbij meestal slechts een of enkele leden betrokken. Het kwam zelfs voor dat men in het geheel niet in een bedrijf vertegenwoordigd was en verslag deed of kritiek leverde als buitenstaander.

In deze jaren waren er veel akties in de textielindustrie, waar een gunstige konjunktuur was. De meeste akties werden hier gewonnen. Zo brak er in mei 1928 een anderhalve week durende staking uit in Enschede. Het betrof hier ongeorganiseerde wevers, die de textielfederatie van het NSV lieten bemiddelen. De staking, die was uitgebroken omdat bij de uitbetaling van het loon een toeslag over de week ervoor was gehouden, werd gewonnen en het NSV hield aan haar bemiddeling enkele leden over. 161)

In 1928 raakte het NSV betrokken bij een staking bij de maatschappij 'De Schelde' in Vlissingen. De lonen lagen hier reeds jaren lager dan bij vergelijkbare werven in Amsterdam en Rotterdam. In de voorafgaande jaren waren er dan ook al de nodige problemen geweest. Bovendien had de direktie van de werf buiten de vakorganisaties om een vergunning voor de 55-urenweek aan-

gevraagd en gekregen.

Op 25 mei brak de staking uit met als eisen 2 cent loonsverhoging voor lonen tot 30 cent, 3 cent voor lonen van 31 tot 45 cent en 2 cent voor lonen van 46 en hoger, voorts eiste men doorbetaling van de vakantie en van de christelijke feestdagen en een gesprek over de overwerkregeling. Er waren zo'n 2000 stakers, waaronder 90 leden van het NSV .

Het NSV besloot tot een steunaktie voor de stakende leden van de Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders, waarvoor ruim f 1000,– per week nodig was. Er waren ongeveer 170 onderkruipers en maffers. Uiteraard trad de politie gewelddadig tegen de stakers op. De stakers kregen 5% korting op brood en 10% op levensmiddelen bij de middenstand.

In Amsterdam werkten in opdracht van De Schelde 5 Amsterdammers en 10 Vlissingers aan een nieuwe ketel voor de Amstelbrouwerij. NSV en NVV proklameerden hier met sukses de solidariteitsstaking. 162)

Aanvankelijk weigerde de direktie toe te geven. Rijksbemiddelaar Aalberse werd er bij gehaald. De patroonsorganisatie weerde de SFMA van het overleg dat op 23 augustus werd gevoerd; de andere bonden werden wel toegelaten. Dit is des te vreemder omdat er voordien wel overleg tussen het NSV en de patroons had plaatsgevonden.

Op het gemengde kongres van het NSV en het Syndicalistisch Verbond van Bedrijfsorganisaties (SVB) dat in deze tijd plaatsvond stelde NSV-voorzitter Rosseau dat de steunbeweging voor de stakers ontoereikend was. Dit naar aanleiding van een diskussie over de Algemene Weerstandskas (AW). 163)

Na 17 weken werd de staking beëindigd. In *De Syndicalist* wilde men geen kritiek op de andere organisaties uitoefenen, omdat er met grote eensgezindheid gestreden was. Er werd geschreven dat de steunbeweging toch bevredigend gedraaid had: men kon steeds steun uitkeren. Resultaat van de staking was een loonsverhoging van één cent voor iedereen, doorbetaling van de christelijke feestdagen, vierenhalve dag vakantie in de pinksterweek, per 1 januari 1926 een 48-urenwerkweek en geen rankunemaatregelen door de direktie. De arbeiders zouden het eerste halfjaar geen bezwaar maken tegen overwerk. Het NSV vond het geen volledige overwinning, doch was toch niet ontevreden. 164)

4.4. Relaties met andere organisaties

We willen hieronder vooral de verhouding van het NSV tot het NAS en de Nederlandsche Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel (NSFvO) bespreken. De verhouding met de anarchisten is al aan de orde geweest in de paragraaf over de ideologische ontwikkeling van het NSV en die met het IAMV

en het IAMB komt aan de orde in de paragraaf over het antimilitarisme. Over de verhouding tot de politieke partijen kunnen we kort zijn: het NSV had zich van het NAS afgesplitst omdat het van mening was dat het NAS niet langer onafhankelijk was van alle politieke partijen, en wenste die onafhankelijkheid zelf wel te behouden. Er werd dan ook slechts incidenteel en op praktische punten met politieke partijen samengewerkt.

Aanvankelijk kon de verhouding tussen het NSV en het NAS natuurlijk niet anders dan slecht zijn, er had immers niet voor niets een scheuring plaatsgevonden en men moest nu het eigen gelijk tegenover de tegenpartij bewijzen. Die slechte verhouding verergerde daarbij nog eens door een aantal financiële konflikten tussen beide organisaties.

Een aantal federaties hadden toen ze zich van het NAS afsplitsten nog schulden te betalen aan het NAS. Het NAS liet hierop op 20 augustus beslag leggen op de girosaldi van de federaties van sigarenmakers en tabaksbewerkers, van fabrieksarbeiders en van kleermakers. In zijn jaarverslag over de jaren 1923/24 schreef Lansink jr. dat de federaties niet eens gesommeerd waren om te betalen en dat er bovendien geen beslag gelegd was op de rekeningen van federaties die in hetzelfde schuitje zaten doch bij het NAS aangesloten waren gebleven (transportarbeiders, meubelmakers, handelspersoneel, mijnwerkers, huishoudpersoneel en overheidspersoneel). De verschillende federaties kregen hierdoor met financiële problemen te kampen, vooral de kleermakers, die toch al krap zaten. 165)

De Landelijke Federatie van Metaalarbeiders werd op 21 september 1923 op verzoek van het NAS zelfs failliet verklaard. Deze organisatie had tijdens de grote staking van 1921 namelijk nogal wat geld van de LFBA geleend. Op de dag dat het faillisement werd uitgesproken werd toen de Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders gesticht. Naar aanleiding van deze kwestie sprak *De Syndicalist* van "Het Eenheidsfront van Moscou en de klassejustitie". 166)

Zoals reeds vermeld liet het NAS ook beslag leggen op het girosaldo van de tabaksbewerkers. Dit terwijl het kongres van deze federatie had bepaald dat ondanks de afsplitsing de achterstallige kontributie aan het NAS zou worden betaald.

> "Dit was niet de handeling van iemand, die, na alle andere middelen tevergeefs te hebben aangewend, tot het uiterste overgaat om zijn geld te krijgen, doch een poging om met behulp van de klasse-justitie de bij het NSV aangesloten organisaties lam te slaan en zoodoende tevens de 'Berlijnsche' Centrale te treffen. Dat de uitkering van honderden werkloozen in gevaar kon komen, kon deze klassestrijders niets schelen",

zo schreef men in het jaarverslag van de tabaksbewerkers. 167)

Uiteindelijk werd er toch een regeling met het NAS getroffen. 168)

Het NSV wilde samenwerking met het NAS op praktische punten niet uitsluiten. Dat men hier toch wel moeilijk toe kwam bleek ondermeer bij de uitnodiging die het van het NAS kreeg voor de vorming van een gemeenschappelijk front tegen de Vlootwet in 1923. Behalve aan het NSV stuurde het NAS hiertoe uitnodigingen naar het Algemeen Nederlandse Vakverbond (ANV), het NVV, de SDAP, de CPH, de IAMV, de LFSA, de Bond van Religieuze Anarcho-Communisten (BRAC), de SP en het Sociaal-Anarchistisch Verbond (SAV).

Het NSV was van mening dat in het kader van de strijd tegen de reaktie de strijd tegen de vlootwet alleen niet voldoende was. Er zou ook aktie gevoerd moeten worden tegen allerlei bezuinigingen en tegen aantasting van de arbeidsvoorwaarden. Men weigerde dan ook aan de vorming van dit front deel te nemen. Bovendien zou zoiets verwarring zaaien onder de arbeiders "omtrent het ware wezen en de bron der reactie in staat en maatschappij". Voorts achtte het een positieve in plaats van een negatieve aktie nodig en waren volgens het NSV een aantal organisaties, te weten NVV, SDAP en CPH niet eens echte tegenstanders van de vlootwet. 170)

Op 29 mei 1924 stuurde het NAS een brief aan het ANV, NVV, NSV, SDAP, CPH en LFSA, waarin gewezen werd op de toenemende aktiviteit van de aktualisten, de Nederlandse fascisten. Er werd een vergelijking getrokken met Italië: ook de aktualisten poogden immers stakingen te breken. De aangeschreven organisaties werden uitgenodigd voor een vergadering op 15 juni om te overleggen over gezamenlijk optreden tegen de fascisten. In een brief van het NSV-bestuur dd. 17 juni stond dat men onder bepaalde voorwaarden wel wilde deelnemen aan een gemeenschappelijke aktie. Er werd echter bezwaar gemaakt tegen samenwerking met politieke partijen, die in hun opvatting van de klassenstrijd in wezen fascistisch te werk zouden gaan en dat ook als een voorwaarde voor sukses beschouwden. Daarom was men wel bereid tot een gemeenschappelijke aktie met de vakorganisaties, maar werd samenwerking met de politieke partijen geweigerd. Gezien de verschillen tussen de betrokken vakcentrales achtte men een platform voor gemeenschappelijke principiële bestrijding van het fascisme onmogelijk en dus zou een gezamenlijke aktie van praktische aard moeten zijn en zich moeten beperken tot afweer in bepaalde gevallen van fascistische misdaden tegenover de arbeidersbeweging. Daarover moest dan maar een konferentie worden gehouden.

Hierop betoogde het NAS nogmaals dat het een breed front tegen het fascisme noodzakelijk achtte, waarvan zowel politieke als ekonomische organisaties deel zouden moeten kunnen uitmaken, waarop het NSV terugschreef dat dit niet de benodigde basis voor een gezamenlijke aktie kon zijn. Van de aktie is verder niets gekomen. 171)

Naar aanleiding van een artikel in 'De Haagsche Bouwvakarbeider', waarin de redakteur van dit blad een fusie tussen het NSV en het NAS bepleitte werden de verschillen tussen beide organisaties in *De Syndicalist* van november 1924 nog eens opgesomd: het NAS was pro-Moskou terwijl het NSV onafhankelijk van elke regering was, de kommunisten waren tegen de reformistische en kleinburgerlijke beweging van de produktieve associaties terwijl het NSV deze beweging steunde, en het NSV was in tegenstelling tot het NAS antimilitaristisch. 172)

Toch ontbrak de bereidheid om met het NAS samen te werken niet geheel. Zo verklaarde het NSV zich in een brief van 18 november 1924 bereid om zo mogelijk gezamenlijk op te treden voor de arbeiders in de werkschaffing in Jispingshuizen. Dit gebeurde naar aanleiding van een brief van het NAS van 14 november met een uitnodiging tot samenwerking. Daar de andere vakcentrales samenwerking met het NAS weigerden zag het NAS uiteindelijk ook af van een gezamenlijke aktie met het NSV. 173)

Bij de visserijstaking van 1924 in IJmuiden riep het NSV zijn leden op om te steunen op de lijsten van het NAS:

> "Onze principieele verschillen met het NAS mogen ons er in geen geval van terughouden in den practischen strijd tegen de vijanden der arbeiders onzen klassenplicht te vervullen." 174)

Dat men anderzijds ook weleens gesteund werd door het NAS bleek ondermeer uit de scherpe afwijzing van de weigering van de patroons om de Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders uit te nodigen voor de bespreking van een nieuwe arbeidsovereenkomst door de LFBA in november 1924. 175)

Ook in 1925 liet de relatie met het NAS toch nog veel te wensen over. In veel artikelen in *De Syndicalist* werd heftig geageerd tegen het 'communistische NAS'. Dat gebeurde zowel met betrekking tot algemene tegenstellingen als op plaatselijk niveau (akties, vergaderingen, etc.). Met name de afdelingen Zaandam en die uit Twente gingen zo ongeveer wekelijks tekeer tegen het NAS. In deze artikelen moest vooral de relatie tussen het NAS en de CPH en de RVI het ontgelden. 176) In mei 1925 stond er in *De Syndicalist* een open brief aan de leden van het NAS naar aanleiding van konflikten tussen Sneevliet en Wijnkoop. Er werd geschreven dat het hier geen principiële maar een in de vakbeweging uitgevochten interne partijstrijd betrof:

> "Is uwe vakcentrale iets anders, onder de communistische leiding van thans, dan een organisatie ten gunste van de macht en de invloed van de communistische beweging? De leiding betrekt u zelfs in den innerlijken strijd in een politieke partij!" 177)

In de tijd hierna werden de konflikten in het NAS steeds breed uitgemeten. In augustus drukte *De Syndicalist* een eerder in *De Tribune* van 28 juli verschenen brief af van een aantal NAS-leden (ondermeer Dissel en Langkemper) die schreven tot de CPH te zijn toegetreden. Het door *De Syndicalist* geleverde kommentaar op deze brief was typerend voor de verhouding tussen het NSV en het NAS: het NSV beschuldigde het NAS van kommunisme:

> "... En het NAS dan? Slippendraagster van de communistische politiek." 178)

Ook in september ging men weer in op de konflikten binnen het NAS, waarvoor de kommunisten aansprakelijk werden gesteld. *De Syndicalist* schreef niet te begrijpen dat de arbeiders van het NAS zich hiervoor leenden:

> "De communistische NAS-leiding heeft wel succes van haar werk! Het communisme zet zijn vernietigende en ontbindende werking voort. En de arbeiders in het NAS laten zulks maar gaan. Laten zich om de tuin leiden en worden per slot van rekening verkwanseld aan de moderne vakbeweging." 179)

Naar aanleiding van het komende NAS-kongres schreef *De Syndicalist* in december 1925 dat het NAS organisatorisch voorzichtig te werk ging. Zo waren er nog steeds NAS-leden die zichzelf anarchist of syndicalist noemden en ook was het NAS formeel nog steeds niet bij de RVI aangesloten hoewel het in de praktijk wel de RVI-lijn volgde. Bij de bestudering van de beschrijvingsbrief voor het kongres waren het NSV een drietal zaken opgevallen: de voortgaande konsekwente bolsjewiseering van het NAS', de centralisatie, vooral op financieel terrein, en de oppervlakkigheid met betrekking tot beginselen, feitelijk werd over beginselen niet gerept: bij de kwestie van de eenheidsfronttaktiek volgde het NAS volgens *De Syndicalist* volkomen de richtlijnen dienaangaande van de Komintern. Over de aansluiting van het NAS bij de RVI werd geschreven dat dit slechts een formele zaak was, daar het in de praktijk al bij de RVI aangesloten was. Konkluderend schreef *De Syndicalist:*

> "Het NAS is in vollen opmarsch naar rechts, naar de communistische beginselen en tactiek, en heeft als onafhankelijke vakcentrale afgedaan. Dat te beregelen is de belangrijkste historische taak van het komende NAS-congres." 180)

Het NSV daarentegen, zo vervolgde het artikel, hield vast aan de oude beginselen, zoals de onafhankelijke positie, de zelfstrijd der arbeiders, de handhaving van de federalistische struktuur.

Na het NAS-kongres verscheen in *De Syndicalist* een oproep aan de leden

van het NAS, waarin te lezen viel dat degenen die de oude principes van het NAS huldigden zich nu toch wel bij het NSV moesten aansluiten daar het NAS op het kerstkongres zijn oude principes had verraden en nu volkomen in communistisch vaarwater geraakt was. 181) Dat was ondermeer gebleken uit de aansluiting bij de RVI, waarvoor een der voorwaarden was dat men erkende dat de macht van het proletariaat slechts door centralisatie tot stand kon komen. Tot groot verdriet van het NSV had het NAS dit geaksepteerd. 182)

Over de eenheid van de vakbeweging schreef men dat die uitsluitend mogelijk was als die vakbeweging los stond van partij, regering en kerk, dat wil zeggen zelfstandig en onafhankelijk was en eigen doel en taktiek had. Hierbij zette men zich af tegen bijvoorbeeld een fusie van het NAS met het NVV, die ongetwijfeld tot interne strijd tussen sociaaldemokraten en kommunisten zou leiden. Men schreef de noodzaak van eenheid van het proletariaat heel goed te zien, dan moest echter wel de ondergeschiktheid van de andere vakorganisaties aan kerk en politieke partijen beëindigd worden. 183) Men wilde

> "Een zelfstandige en onafhankelijke revolutionair economische arbeidersorganisatie, ontdaan van elke invloed van partij, kerk en regeering." 184)

Naar aanleiding van de Engelse mijnwerkersstaking van 1926 nam de Syndicalistische Federatie van Transportarbeiders kontakt op met de transportarbeidersbond van het NAS en het NVV, die gezamenlijk de haven beheersten, en werden deze organisaties uitgenodigd voor een aktievergadering op 20 augustus. Sedert enige tijd werd er vanuit de Amsterdamse haven namelijk steenkool naar Engeland verscheept. Hier wilde de SFTA een stokje voor steken. Tot grote woede van het NSV kwamen de aangeschreven bonden niet opdagen zodat er van de aktie niets terechtkwam. 185)

Overigens stond het NSV zelf ook nog steeds niet te trappelen om gezamenlijk akties te voeren. Zo kreeg het begin 1926 een uitnodiging van het NAS en de CPH om aktie te voeren tegen de repressie in Nederlands Indië, waarop afwijzend gereageerd werd. Men verklaarde tegen repressie in Indië te zijn omdat men tegen repressie waar dan ook was. Dat was met het NAS en de CPH niet het geval, die verdedigden immers de repressie in de Sowjet Unie en streefden zelfs naar de staatsdiktatuur in Nederland. Als ze die zouden weten te bemachtigen zou dat voor veel NSV-ers weleens onaangename gevolgen kunnen hebben. Vandaar de weigering. 186)

In *De Syndicalist* van januari 1927 uitte NSV-voorzitter Rosseau felle kritiek op het eenheidsstreven van het NAS, waarbij hij vooral NAS-voorzitter Sneevliet op de hak nam. Hij beschuldigde deze ervan eenheid met het NVV na te streven, zulks naar de direktieven vanuit Moskou. Elders in deze aflevering van *De Syndicalist* stonden nog meer artikelen over het NAS, die gebaseerd waren op artikelen uit het door de ex-CPH-er Jacques de Kadt's Bond van Kommunistische Strijd- en Propaganda-Club (BKSP) uitgegeven blad *De*

Kommunist. Beide artikelen spuiden felle kritiek op het NAS. 187)

Enige dagen later was er weer felle kritiek op het NAS vanwege pogingen van NAS-bestuurders om bij de gemeenteraadsverkiezingen via eigen lijsten in de raad te worden gekozen; zo stond in Amsterdam de bijzonder populaire Nelis Kitsz kandidaat. Er werd gretig ingehaakt op de diskussies die hierover in het NAS werden gevoerd. 188) In mei stond in *De Syndicalist* ook weer een open brief aan de leden van het NAS waarin men kon lezen dat het NAS na de kommunistische machtsovername het werktuig van een drietal politieke groeperingen geworden was: de CPH-Amstel van Lou de Visser, de CPH van Wijnkoop, en Sneevliet en Kitsz met hun eigen lijsten voor de gemeenteraad. Vervolgens hield men het welhaast traditionele pleidooi voor een vakbeweging die los stond van kerk, staat en partijpolitiek, waarop de al evenmin verrassende konklusie volgde dat alle NAS-leden zich nu maar snel bij het NSV moesten aansluiten. 189)

Uit het bovenstaande komt naar voren dat er vooral in *De Syndicalist* genadeloos tegen het NAS tekeer gegaan werd. Omgekeerd moest het NSV het in de kolommen van *De Arbeid* ook vaak behoorlijk ontgelden. Dat betekent niet dat er aan de basis, bij akties, niet werd samengewerkt. Op de bedrijven waren het veelal de leden van het NAS en het NSV die de kat de bel moesten aanbinden als er aktie moest worden gevoerd. Samenwerking was dan geboden, en dat gebeurde ook. Men respekteerde elkaar op de bedrijven toch wel. 190)

Was de verhouding tot het NAS duidelijk negatief, dat kan van die tot de Nederlandsche Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel zeker niet gezegd worden. Omdat het NSV aanvankelijk de oude ongeacht-klausule van het NAS handhaafde, dat wil zeggen de bepaling dat iedereen, ongeacht politieke of godsdienstige overtuiging tot de organisatie kon toetreden, sloot de NSFvO, die vooral Amsterdamse gemeentewerkers omvatte, zich niet aan bij het NSV. 191) In 1923 scheidden zich diverse organisaties van arbeiders in dienst van rijk en gemeente van het NAS af. In Amsterdam waren dit ondermeer de gas- en elektriciteitswerkers en enkele ambtenarengroepen, die zich van de Nederlandsche Federatie van Overheidspersoneel afscheidden. Ook de Groningse afdeling en delen van de afdeling Rotterdam en Haarlem scheidden zich af.

In overleg met het NSV-bestuur richtte men een nieuwe organisatie op: de Nederlandsch Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel. De NSFvO nam deel aan het eerste NSV-kongres en algemeen werd spoedig aansluiting bij het NSV verwacht, hetgeen echter niet gebeurde. De belangrijkste door de NSFvO opgegeven reden hiervoor was, dat leden van parlementaire organisaties gewoon NSV-bestuurder konden worden en dat mensen die aan de verkiezingen deelnamen niet als NSV-lid geweigerd werden. Het NSV reageerde hierop als volgt:

"Deze Federatie is als reactie op de bolsjewistische verovering van het NSV (een drukfout, bedoeld werd natuurlijk het NAS, VB/EvdT) tot een andere uiterste vervallen, namelijk van de anarchistische leerstellingen, waardoor de leiding schijnbaar blind is geworden voor de vakvereenigingswerkelijkheid." 192)

In 1925 noemde de NSFvO het relatief grote aantal gesalarieerden bij het NSV als reden om zich niet aan te sluiten. 193) In plaats van op deze bepaald niet onterechte kritiek in te gaan schreef *De Syndicalist* niet bepaald gelukkig met dit besluit te zijn:

"... deze oriëntering gaat in de richting van de enghartige afzondering, isolatie en afsluiting der organisatie van de massa der arbeiders." 194)

Het blad sprak de hoop uit dat de NSFvO tot inkeer zou komen.

In 1926 werd weer een aantal andere redenen aangevoerd voor niet-aansluiting bij het NSV. Het probleem was nu, dat het NSV de bepaling geschrapt had dat bestuursleden geen lid mochten zijn van een politieke partij, terwijl de NSFvO voorts verklaarde tegen bezoldigde vakbondsbestuurders te zijn en bovendien een wat andere opvatting had over aansluiting bij de IAMV en de IAA. Wat de preciese verschillen van inzicht nu waren bleef onduidelijk. Voorts was de verklaring van het NSV dat het "onafhankelijk en zelfstandig tegen elke regeering" stond voor de NSFvO onvoldoende; men wilde "vijandig tegenover elke regeering" in die verklaring hebben. Het NSV vond dit geen werkelijke argumenten om zich niet aan te sluiten. 195)

Dat er in de praktijk wel door beide organisaties werd samengewerkt bleek ondermeer uit een gezamenlijke Bakoenin-herdenking op 11 juli 1926, waarvoor ze samen 10.000 brochures en 50.000 manifesten verspreidden en uit een gezamenlijke vergadering voor Sacco en Vanzetti in dat jaar. 196) Ook op 10 juli 1927 deed de NSFvO mee aan een grote protestbijeenkomst ten gunste van Sacco en Vanzetti. 197) De NSFvO was in dat jaar ook aktief in de steunbeweging voor de stakers van de asbest-cementfabriek Martinit te Amsterdam; zo droeg ze f 840,– voor de stakers bij. 198)

Op 25 en 26 februari 1927 hield de NSFvO een kongres, waar een aantal besluiten genomen werden waar het NSV kritiek op had. Zo ging men een aktie voeren voor een 55-jarige pensionering, hetgeen door het NSV verworpen werd omdat een dergelijke maatregel zou moeten worden uitgevoerd door de staat of de lokale overheid. Akties die gericht waren op het handelen van de staat achtte het NSV in strijd met het anarcho-syndikalisme. 199)

Een van de belangrijkste bezwaren die de NSFvO op dit kongres tegen het NSV liet horen was dat het niet antiparlementair genoeg was. Voorts zou de weerstandskas die het NSV had ten koste van de solidariteit gaan.

Op het kongres werd over een drietal moties gestemd: ten eerste over een

motie voor aansluiting bij het NSV die met twaalf tegen twee werd verworpen; ten tweede over een motie voor aansluiting bij de IAA, waarover de stemmen staakten met zeven tegen zeven zodat ook dit voorstel werd afgewezen. Tenslotte een motie waarin pogingen om tot aansluiting bij het NSV te komen werden bepleit: ook hier staakten de stemmen met zeven tegen zeven. De voorstanders van aansluiting wilden de nationale en internationale eenheid laten prevaleren. 200)

De gezamenlijke bestuursvergadering van de bij het NSV aangesloten federaties en SASsen besloot naar aanleiding van het NSFvO-kongres op 3 juli om de IAA voor alle zekerheid nog eens mee te delen dat het de aansluiting van de NSFvO bij de IAA ongewenst achtte, omdat het van mening was dat de nationale krachtsontwikkeling (d.w.z. de aansluiting bij het NSV) vooraf diende te gaan aan de internationale krachtsontwikkeling. 201)

In Amsterdam ontstond op een aantal terreinen wel een samenwerkingsverband tussen het NSV en de NSFvO. Het Amsterdamse SAS had sedert eind 1926 een zogeheten ontwikkelingsraad, die zich ten doel stelde het kulturele peil der arbeiders te verhogen. De Amsterdamse afdeling van de NSFvO had een soortgelijke instelling, die echter geen subsidie kreeg. Men zou wel subsidie kunnen krijgen als er een fusie met de instelling van het NSV zou plaatsvinden. Hierop werd besloten tot de vorming van een gezamenlijke ontwikkelingsraad van het SAS-Amsterdam en de NSFvO-Amsterdam. 202)

De door de NSFvO aangevoerde argumenten om zich niet bij het NSV aan te sluiten wisselden nogal. Een en ander wekt de indruk dat men voortdurend redenen zocht om zich niet bij het NSV te hoeven aansluiten. We hebben dan ook de indruk dat de bezwaren wat algemener van aard waren en dat de NSFvO zich niet wenste aan te sluiten bij het NSV omdat er bezwaren waren tegen de toenmalige politiek van het NSV en tegen de leiding van Lansink jr. 203)

5. De strijd tegen het militarisme

Een van de eerste akties waaraan het NSV deelnam was de kampagne tegen de ontwerp-vlootwet van 1923, die de bouw van een oorlogsvloot, – zogenaamd ter bescherming van Nederlands Indië beoogde. Al wat links was (inklusief SDAP en NVV) kwam hiertegen in het geweer.

Het NSV-bestuur nodigde de besturen van de LFSA, het SAV, de BRAC, de IAMV en de SP uit voor een op 18 augustus 1923 te houden vergadering teneinde een gezamenlijke aktie op principieel antimilitaristische grondslag tegen deze wet te ontketenen. 204) Op deze vergadering was de LFSA niet aanwezig omdat ze al samen met het NAS en de CPH een komité had gevormd. Het NSV weigerde met de CPH in één komité te zitten omdat het van mening

was dat de kommunisten niet principieel antimilitaristisch waren: ze bestreden weliswaar Ruys en Colijn, maar verheerlijkten onderwijl wel de vloot van Trotsky.

> "Het NSV wil de actie voeren op de grondslag van het principieele antimilitarisme, beschouwd in verband met het internationaal politiek gebeuren en het dreigende oorlogsgevaar." 205)

Zo werd besloten tot vorming van het Revolutionair Comité tegen de Vlootwet (RCV) met als voorzitter Harm Kolthek van de SP; sekretaris werd Lansink jr. en penningmeester Bertus Bot van de IAMV. Het RCV plande voor de avond van 18 september een twintigtal manifestaties, te organiseren door de plaatselijke afdelingen van het NSV. Voorts werd voor zondag 23 september een landelijke meeting in Rotterdam georganiseerd. Dat het NSV het NAS niet uitgenodigd had gebeurde omdat dit middels een persbericht te kennen zou hebben gegeven niet met het NSV samen te willen werken en men bovendien verwachtte dat het NAS toch geen zitting zou nemen in een komité waarin de CPH niet werd toegelaten. 206)

De standpunten van het RCV werden ondermeer naar voren gebracht in de brochure *Colijn en de Vlootwet*, waarin men aangaf tegen de vlootwet te zijn,

> "... omdat het maatschappelijk stelsel waarin een oorlogsvloot past, de gedachte waaruit dat stelsel leeft, menschvijandig is en in flagranten strijd met alles wat noodig is om welvaart en beschaving te bevorderen." 207)

Bovendien konden de 300 miljoen gulden die voor de bouw van de vloot nodig waren alleen maar verkregen worden door bezuinigingen op zaken als volksgezondheid, tbc-bestrijding, werklozensteun en ambtenarensalarissen. Voor alle landen op kapitalistische grondslag gold overgens dat zij kwamen

> "... tot steeds grooter uitgaven voor leger en vloot en beperking van uitgaven voor sociale en cultureele doeleinden." 208)

De meest effektieve strijd tegen de oorlogsuitgaven was die tegen het stelsel waarin dit mogelijk was, dus tegen het kapitalisme. Alleen dan had agitatie tegen de vlootwet zin. De brochure eindigde aldus:

> "Wij weigeren ons medeplichtig te maken aan uwe (bedoeld wordt de regering, VB/EvdT) misdadige politiek. Wij gevoelen ons menschen en willen niet moorden, noch den moord mogelijk maken. Wij weigeren op enigerlei wijze het militarisme te steunen. Wij willen geen soldaat zijn, geen munitie maken, geen oorlogsschepen bouwen of wat ook van dien aard. Wie het wel meent met de menschheid steune ons." 209)

In artikelen in *De Syndicalist* werd duidelijk naar voren gebracht dat de vlootwet diende ter bescherming van de koloniale kapitalistische belangen in Nederlands Indië. Men schreef over misdadige vlootplannen en oorlogsmonsters. De arbeiders moesten die plannen verhinderen: "Oorlog aan den oorlog". 210)

Ook degenen die het imperialisme en het militarisme met een ethisch sausje poogden te overgieten door te beweren dat de zogenaamde roeping die Nederland had om Indië te beschaven en te kerstenen de bescherming ervan noodzakelijk maakte, kregen er van langs. Waarom interesseerde het Nederlandse grootkapitaal zich dan niet voor de mensonterende toestanden in de achterhoeken van Brabant en Limburg, Drente en Gelderland? Men beweerde in Indië beschaving te willen brengen

> "en laat heele streken in de onmiddellijke nabijheid in achterlijkheid en verwording ronddolen en aan hun lot over". 211)

Het vlootplan hield ten nauwste verband met de imperialistische tendenzen in het kapitalisme, zo schreef *De Syndicalist* in oktober nog eens:

> "Want de vlootwet van Colijn en zijn kapitalistische klassegenoten is niet een ding op zichzelf, maar dat is de schakel in de keten van tal van maatschappelijke en politieke factoren en verschijnselen, die vooral in de huidige tijdsperiode van het kapitalisme uit zijn fundamentele grondslagen onverbiddelijk en met ijzeren konsekwentie voortkomen en zich openbaren." 212)

In september 1923 was nog eens aangegeven tegen de vlootwet te protesteren uit

> "principieel antimilitaristische overwegingen en om duidelijk te maken dat alleen omverwerping van de burgerlijke orde en de verwezenlijking van het libertaire socialisme ons van legers en vloten kan bevrijden." 213)

Bovendien werd NVV en SDAP nog eens verweten niet principieel tegen de vlootwet te zijn en schreef men dat het NAS en de bolsjewisten door de aktie de macht wilden grijpen om dan zelf een leger en vloot op te bouwen. Met het RCV lag dat heel anders:

> "Onze actie is niet alleen gericht tegen de aangekondige vlootwet, doch wij nemen deze regeeringsplannen tot aanvalspunt om de oogen der massa te openen voor het gevaar der burgerlijke orde en haar duidelijk te maken, dat die orde grondig moet worden vernietigd." 214)

Men verklaarde zich tegen elke oorlogsvloot van ongeacht welke regering.

Een reeks plaatselijke betogingen werd afgesloten met een landelijke demonstratie in Rotterdam, waar ongeveer 1500 mensen aanwezig waren en waar werd gesproken door Bart de Ligt, Bernard Lansink jr., Harm Kolthek en Albert de Jong. 215)

Hoe sterk het zich afzijdig hield van andere akties tegen de vlootwet blijkt wel uit de weigering van het NSV om in te gaan op een uitnodiging van het NAS voor een gezamenlijke aktie van NAS, NSV, NVV en ANV op de dag dat de Kamer de ontwerpwet in behandeling zou nemen. Men schreef nu te hebben geweigerd omdat het NAS bij de bestrijding van het NSV van dezelfde autoriteiten als die welke het nu bestreed gebruik gemaakt had door een aantal bij het NSV aangesloten organisaties failliet te laten verklaren. 216) Wel besloot de RCV-vergadering van 5 oktober de leden van de aangesloten organisaties te adviseren het petitionnement van NVV en SDAP tegen de wet niet tegen te werken.

Op die vergadering werd tevens besloten tot de uitgave van het periodiek *De Duikboot.* Tenslotte organiseerde men voor de week dat de wet in de Kamer kwam op 16 oktober nog een protestvergadering in Den Haag waar Bart de Ligt, Lansink jr., Harm Kolthek en Bertus Bot spraken. 217)

Tot verrassing van het NSV werd de ontwerpwet niet aangenomen. 218) *De Syndicalist* schreef hierover in november 1923 dat dit resultaat niet door massa-aktie bereikt was. Behalve de aktie van het RCV waren de akties tegen de Vlootwet immers niet wezenlijk revolutionair en niet principieel antimilitaristisch. Er was in de Tweede Kamer ook geen principiële tegenstelling tussen voor- en tegenstanders van de wet. Bovendien zou de vlootwet er toch wel komen. De binnenlandse politiek was immers ondergeschikt aan de buitenlandse grootimperialistische machtsverhoudingen. 219)

Al eerder had Bot in *De Duikboot* geschreven dat er drie groepen tegenstanders van de vlootwet waren. Allereerst de burgerlijk denkenden, die de vloot pas wilden versterken als dat financieel mogelijk geacht werd. Vervolgens de sociaaldemokraten en de moderne vakbeweging, die voorstanders waren van staatsexploitatie van Indië en de aktie voerden als een verkiezingsaktie. Tenslotte waren er de principiële antimilitaristische revolutionaire organisaties. Deze derde groep had een drietal strijdmiddelen. Om te beginnen de staking; de Nederlandse arbeidersbeweging was echter dermate verdeeld en zo weinig revolutionair dat dit er niet in zat. Dan was er de boycot:

> "Iedere bout, geklonken in de geraamten van de Nederlandschen vloot brengt het oorlogsgevaar nader." 220)

Daarom moest als de wet eenmaal was aangenomen geweigerd worden de schepen te bouwen. Een derde middel was te weigeren de vloot te beman-

nen. 221)

Op 27 juli 1924 belegde de IAMV een internationale betoging tegen de oorlog. Daarover was met andere libertaire organisaties geen overleg gepleegd. Hierop kwam felle kritiek van het NSV:

> "Om wezenlijke anti-oorlogsmacht te ontwikkelen, zal de arbeidersbeweging een stevige, doelbewust organisatorische macht moeten worden." 222)

Dat was een strijd die niet alleen door

> "een vereeniging gevoerd kan worden die zich louter en alleen op ideologische gronden beweegt". 223)

Men ging er absoluut niet mee akkoord dat de anti-oorlogsaktie buiten de arbeidersbeweging kwam te staan.

Op het Algemeen Congres voor Dienstweigering, dat in april 1925 te Utrecht gehouden werd, sprak Lansink jr. over "Dienstweigering en massale staking", waarbij hij naar voren bracht dat de syndicalistische vakbeweging massale dienstweigering, ook ekonomische, wilde als er een oorlog werd voorbereid. 224)

Tijdens de verkiezingskampagne van 1925 hadden veel politieke partijen de mond vol over ontwapening. *De Syndicalist* verweet hen in de praktijk echter slechts te streven naar reducering van het geweldsapparaat. Geen van de partijen – behalve de SP – stelde zich op het standpunt dat het militarisme het gevolg was van het kapitalisme. De arbeiders moesten het kapitalisme bestrijden en het socialisme nastreven teneinde het militarisme uit te bannen. Middelen daartoe waren de dienstweigering, niet werken bij de wapenindustrie, het weigeren om oorlogstuig te transporteren en het weigeren van leveranties aan het leger. 225)

In juli van dat jaar memoreerde *De Syndicalist* het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en meldde dat de wapenindustrie, waaronder de produktie van gifgas, nog steeds op volle toeren draaide. De oorlog en het oorlogsgevaar zouden alleen door toedoen van de arbeiders beëindigd en voorkomen kunnen worden:

> "Door algemeene werkstaking in fabriek en werkplaats en door massale dienstweigering moeten de machtsinstellingen van het kapitalisme en van den staat ondermijnd worden." 226)

Kapitalisme en militarisme moesten tezamen bestreden worden, uitkomst bood slechts de socialistische maatschappij.

In samenwerking met de IAMV organiseerde het NSV op 2 augustus 1925

een groot aantal anti-oorlogsbetogingen in ondermeer Amsterdam, Bilthoven, Groningen, Den Haag, Hengelo en Leeuwarden. De demonstraties trokken nergens meer dan 1000 mensen, vooral Amsterdam viel met een opkomst van slechts 450 mensen nogal tegen. 227) In het kader van deze aktie werden 100.000 manifesten verspreid. In 1925 was ook het kerstnummer van *De Syndicalist* grotendeels gewijd aan de problemen van oorlog en vrede. Zo luidde de kop op de voorpagina "Vrede op aarde? – Oorlog en Oorlogsgevaar woedt alom! Marokko, Syrië, Mosoel, Mandsjoerije, Indië!" 228)

Ook in 1926 werd rond 1 augustus veel aandacht aan het antimilitarisme besteed. In *De Syndicalist* van 17 juli stond reeds een artikel onder de titel 'Oorlog aan den oorlog!', waarin een – ook in Nederland – groeiende wapenproduktie werd gekonstateerd. Instellingen als de Volkenbond vermochten slechts de schijn van vrede te handhaven. Hierop moesten de arbeiders niet vertrouwen. Het enige antwoord was een internationaal antwoord: algemene werkstaking en massale militaire dienstweigering. In een afgedrukte verklaring van de IAA ter gelegenheid van de verjaardag van de Eerste Wereldoorlog werd geschreven:

> "Wat in nationaal opzicht het parlement en de arbeidsgemeenschap tusschen uitbuiters is, dat zal op internationaal gebied de Volkenbond en het Internationaal Arbeidsbureau zijn." 229)

De Volkenbond was immers het produkt van kapitalistische staten en het Internationale Arbeidsbureau dat van reformistische vakbonden. Ook in dit jaar werden weer een aantal herdenkingsbijeenkomsten tegen de oorlog georganiseerd. 230)

In *De Syndicalist* stonden regelmatig berichten van de IAMV, meestal met betrekking tot bepaalde akties; een van de regelmatige schrijvers was Gé Nabrink. Voorts werden regelmatig namen en verblijfplaatsen van dienstweigeraars afgedrukt met het verzoek aan de lezers hen niet te vergeten.

Vooral in de jaren 1924 en 1925 kreeg de in 1923 opgerichte IAMB problemen, die ondermeer hieruit voortvloeiden dat de IAA het lidmaatschap van de IAMB voor de bij haar aangesloten organisaties overbodig vond omdat de IAA immers zelf ook al het antimilitarisme propageerde. In december 1925 kreeg IAMB-sekretaris Albert de Jong opdracht te pogen tot samenwerking met de IAA te komen. Op 3 augustus 1926 werd op een gezamenlijke konferentie van IAA en IAMB besloten tot de oprichting van de Internationale Antimilitaristische Kommissie (IAK), waarvan het sekretariaat in Nederland werd gevestigd. In dat sekretariaat zaten voor het IAMB J. Björklund, Gerrit van Oort en Albert de Jong en voor de IAA Bernard Lansink jr., Arthur Lehning en Augustin Souchy.

Sedert mei 1927 verzorgden de IAK-sekretarissen De Jong en Lehning een

antimilitaristische persdienst, 231) die ook een min of meer regelmatige berichtgeving in *De Syndicalist* verzorgde.

6. Internationale verbindingen en buitenlandse gebeurtenissen

Voordat de breuk in het NAS een feit geworden was hadden medio juni 1923 de RVI-gezinde bestuurders van het NAS de IAA verzocht te trachten tot eenheid met de RVI te komen en de aanhangers van de IAA in het NAS tot een kompromis te bewegen. In een brief dd. 10 juli 1923 schreef de IAA zich niet met de oprichting van het NSV te hebben bemoeid, doch de herleving van de revolutionair syndicalistische beweging in Nederland wel toe te juichen. Men besloot het NSV als landelijke centrale voor Nederland te erkennen en wees eenheid met de RVI uiteraard af. 232) Op de van 1 tot 5 december 1923 gehouden zitting van de IAA in Innsbruck werd dan ook met algemene stemmen een resolutie aangenomen, waarin de oprichting van het NSV juist genoemd werd. Hierop besloot het NSV-kongres van 24 en 25 december van dat jaar tot aansluiting bij de IAA. 233)

Het tweede IAA-kongres werd van 20 tot 27 maart 1925 in Amsterdam gehouden. Hier werd besloten tot oprichting van een drietal beroepeninternationales: van bouwvakkers met Lissabon als zetel, die van metaalarbeiders te Berlijn en die van zeelieden in Rotterdam. Het overwegen van de wenselijkheid van de vorming van deze internationales was op voorstel van het NSV op de agenda gezet. 234) Het kongres aanvaardde bovendien een voorstel van Lansink jr. om op de eerste zondag van augustus 1927 overal te demonstreren tegen de oorlog.

Op het kongres werd voorgesteld het IAA-sekretariaat naar Amsterdam te verplaatsen, waarop Lansink jr. verklaarde dat dan een der Berlijnse sekretarissen naar Amsterdam zou moeten komen omdat men daar anders het werk niet aan zou kunnen. De overplaatsing vond hierop niet plaats. Wel werd Lansink jr. in het sekretariaat gekozen. 235)

In *De Syndicalist* stonden regelmatig manifesten van de IAA afgedrukt. Zo verscheen er in april 1927 een manifest waarin een drietal eisen centraal stonden: de zesurendag, die werd beschouwd als de enige methode om binnen het kapitalisme iedereen werk te geven; volledige vrijlating voor alle politieke gevangenen; strijd tegen oorlog en oorlogsgevaar. 236)

In 1927 werden alle NSV-leden opgeroepen om naast het NSV-zegel ook een IAA-zegel te kopen voor 10 cent. Met de ontvangen gelden werden kameraden geholpen in landen met reaktionaire of fascistische regiems. 237) In hetzelfde jaar besloot het NSV tot de oprichting van het Fonds voor Internationale Solidariteit (FIS). Dit fonds moest slachtoffers, waaronder syndikalistische organisaties, van fascisme en terreur gaan ondersteunen. Voor 5 cent per week kon men lid van het FIS worden. Van de opbrengsten ging tweeder-

de deel naar het IAA-fonds voor slachtoffers van terreur en fascisme, terwijl eenderde in eigen land bleef en gebruikt zou worden voor naar Nederland gevluchte buitenlanders. Het FIS werd opgericht omdat syndikalisten en anarchisten nooit geld hadden ontvangen van de Internationale Roode Hulp (IRH), een kommunistisch geörienteerde organisatie. 238)

De visie van het NSV op de ontwikkelingen in de Sowjet Unie blijkt ondermeer uit de resolutie die op het kerstkongres van 1925 werd aangenomen aangaande het sturen van een delegatie naar de Sowjet Unie. De resolutie sprak uit dat kennis van de methoden en resultaten van de Russische revolutie van groot belang was voor de arbeidersklasse. Men achtte het echter weinig zinvol mensen naar de Sowjet Unie te sturen. Beter was vrij en kritisch onderzoek en mededeling van de resultaten daarvan door de Russische arbeiders zelf. Voorwaarde daarvoor was:

> "... dat in Rusland de vrijheid van critiek, de vrijheid van spreken en schrijven en de vrijheid van briefwisseling van alle Russische arbeiders met hun kameraden in het buitenland, volledig gewaarborgd werd." 239)

Dat was helaas op dat moment niet het geval. Bovendien verwachtte men ook geen eerlijke informatie van de Sowjet-autoriteiten. Er werd dan ook geen delegatie gestuurd en men riep alle Nederlandse arbeiders op tot medewerking aan de verwezenlijking van de socialistische eis tot

> "... vrijheid van critiek, spreken, schrijven en briefwisseling, waardoor onze Russische kameraden zelf in staat zijn, met meer vrucht dan welke delegatie ook, ons de juiste informatie te verstrekken." 240)

Enkele aanwezigen waren het niet eens met dit besluit, maar het kongres bleek volgens *De Syndicalist*

> "... van een dergelijke Nassiaanse en communistische disciplinebreuk in het NSV niet gediend te zijn." 241)

Het NSV ageerde veelvuldig tegen de wantoestanden in de Sowjet Unie. Zo stond in *De Syndicalist* van 29 oktober 1927 een oproep van de IAA afgedrukt waarin vrijlating van alle Russische politieke gevangenen geëist werd. In *De Syndicalist* van 26 november van dat jaar werden de namen van 93 Russische politieke gevangenen gepubliceerd.

Buitengewoon veel aandacht besteedde het NSV ook aan de zaak Sacco en Vanzetti. Zo was er op 14 november 1925 in Amsterdam een door de jeugdbond van het NSV georganiseerde protestbijeenkomst, waar NSV-voorzitter

August Rosseau en Gerhard Rijnders (redakteur van *De Vrije Socialist*) spraken. 242) In *De Syndicalist* van 2 oktober 1926 stond een schrijven van het NSV-bestuur aan de Amerikaanse ambassade afgedrukt, waarin werd geprotesteerd tegen het lot van beide anarchisten.

Er werd een Landelijk Comité van Actie gevormd, bestaande uit het NSV, de NSFvO, de BRAC, de Vereeniging van Vrije Socialisten (VVS), het IAMB, de Internationale van Anarchistische Jeugd, het Vrije Jeugd Verbond (VJV), het Verbond van Opstandige Jeugd en het Landelijk Verbond van Mokergroepen. Doel van het komité was de ondersteuning van de internationale aktie die er ten gunste van Sacco en Vanzetti gevoerd werd. Er werd een manifest in een oplage van 100.000 exemplaren uitgegeven. Ook de aktiviteiten van de SASsen stonden vooral in 1927 sterk in het teken van de aktie voor Sacco en Vanzetti. Zo werden er meetings gehouden in Amsterdam, Culemborg, Den Haag, Haarlem, Halfweg, Enschede, Rotterdam, Utrecht, Wormerveer en Tijnje. 243)

Op 10 juli 1927 werd een protestmeeting in Amsterdam georganiseerd, waaraan behalve het NSV en allerlei anarchistische groeperingen ook het NAS en de CPH deelnamen. Als sprekers traden op Rosseau, Roodveldt, De Visser, Albert de Jong en ds. de Jong. 244) Ook in de weken voorafgaande aan de gerechterlijke moord op Sacco en Vanzetti op 23 augustus 1927 besteedde *De Syndicalist* veel aandacht aan deze zaak.

Voor het standpunt van het NSV ten aanzien van kolonialisme en imperialisme is een resolutie van belang die op het kongres van 1925 werd aangenomen, waarin steun werd betuigd aan het arbeidersverzet in China en Indië tegen het imperialisme en werd uitgesproken dat het de taak van de arbeidersklasse was die beweging te steunen door de toevoer van oorlogsmateriaal door de imperialisten te verhinderen, de produktie van oorlogstuig te staken en tenslotte massaal dienst te weigeren. 245)

In 1927 gaf het NSV een manifest uit over het sturen van een detachement mariniers naar Indonesië. De mariniers werden opgeroepen om niet te gaan, omdat ze daar zouden moeten optreden ten gunste van de heersers, dezelfde heersers als in Nederland, die het Indonesische volk uitbuitten. 246) Vooral vanaf eind augustus tot oktober 1927 werd in *De Syndicalist* veel aandacht besteed aan de repressie in Indonesië naar aanleiding van een aantal doodvonnissen daar.

Al eerder in dat jaar had Albert de Jong in *De Syndicalist* geschreven dat de onderdrukking der koloniale volken primair van ekonomische aard was en dat de politieke onderdrukking daaraan ondergeschikt was. De politiek moest de uitbuiting een legaal tintje verschaffen. Een revolutionair syndikalist diende de strijd tegen het kolonialisme te beschouwen als een strijd tegen de internationale bourgeoisie, tegen elke vorm van imperialisme en uitbuiting. Er waren twee taken voor de revolutionaire syndikalist schreef hij: verzet tegen de

nationale bourgeoisie en rechtstreekse ondersteuning van de strijd in de koloniale gebieden. 247)

De aandacht die *De Syndicalist* aan ontwikkelingen in het buitenland besteedde nam in de jaren 1925/26 sterk toe, hetgeen ondermeer zal hebben samengehangen met het feit dat het NSV niet meer betrokken was bij grote akties in Nederland (in de voorafgaande jaren was er immers de strijd tegen de vlootwet en de grote textielstaking). Per aflevering werd zeker een halve tot een hele pagina aan gebeurtenissen en ontwikkelingen in het buitenland gewijd. Enkele zaken die in *De Syndicalist* uitgebreid aan de orde kwamen waren de grote Belgische metaalstaking, de strijd van de CNT in Spanje, de arbeidersstrijd in het buitenland in het algemeen en de strijd tegen het fascisme.

In 1926 werd veel aandacht besteed aan de Engelse mijnwerkersstaking, die uitgroeide tot een algemene staking. Het NSV poogde hieruit lering te trekken voor de algemen werkstaking, zoals die zou moeten plaatsvinden. *De Syndicalist* van 10 juli 1926 maakte melding van een steunbeweging voor de Engelse stakers die het SAS-Den Haag voerde. In dat jaar maakte het NSV f 1275,– over aan de stakende mijnwerkers. 248)

In juli 1926 was de staatsgreep in Portugal een steeds terugkerend thema in *De Syndicalist*, terwijl ook Mussolini nooit over belangstelling te klagen had. Er werd veel aandacht aan het opkomend fascisme besteed.

V. FUSIEBESPREKINGEN TUSSEN HET NAS EN HET NSV

In dit hoofdstuk worden de fusiebesprekingen tussen het NAS en het NSV besproken. De direkte aanleiding tot deze besprekingen vormde de breuk tussen het NAS en de RVI in juni 1927. In dit hoofdstuk zal niet op de oorzaken van deze breuk worden ingegaan; dit gebeurde reeds elders. 1) Als slot van dit hoofdstuk is februari 1929 gekozen, omdat in deze maand aan de laatste fusie-besprekingen een einde kwam.

De eerste reaktie van het NSV op de breuk van het NAS met de RVI getuigde van een zekere zelfgenoegzaamheid. Wat er nu gebeurd was, werd volgens *De Syndicalist* al op het NAS-kongres van 31 maart en 1-2 april 1923 door de afsplitsers, d.i. het NSV, voorspeld. 2) Het bleef evenwel niet bij kranten-kommentaren. Op een vergadering van de gezamenlijke besturen van de NSV-federaties en SAS-en dd. 3 juli 1927, kwam de relatie met het NAS ter sprake. Op deze vergadering kwam een resolutie aan de orde, waarin gekonstateerd werd dat het NAS serieus overwoog de banden met de RVI te verbreken. Tegen de achtergrond van de motieven die tot de afsplitsing van het NSV geleid hadden, zou men de mogelijkheid van een hereniging van beide centrales in overweging moeten nemen. Bij de stemming bleek een ruime meerderheid voor deze resolutie te zijn: 15 voor, 5 tegen en 2 blanko. Tot de voorstemmers behoorden de federaties van fabrieksarbeiders, bouwvakarbeiders, tabaksbewerkers- en sigarenmakers (Wolf) en de textielarbeiders (Huve), alsmede Lansink jr. Tegen stemden Rosseau en Hooze (gesalarieerde bij de metaalfederatie) en de Amsterdamse asbest-cementbewerkersvereniging 'Ons Belang'. Het NSV-bestuur keeg nu opdracht het NAS tot een gezamenlijk gesprek uit te nodigen waarbij men dan van gedachten kon wisselen over een mogelijk samengaan. Ook werd er al een onderhandelingskommissie in het leven geroepen, welke bestond uit: Wolf, Lansink jr., De Bruin, Huve, Lansink sr., Vonk en Walraven. Zolang deze kommissie aan het werk was, mocht geen enkele federatie of

SAS eigenmachtig onderhandelingen met het NAS beginnen. Nadrukkelijk werd nog een bepaald dat als de onderhandelingskommissie tot de konklusie zou komen dat er met het NAS gefuseerd zou moeten worden, het laatste woord hierover bij de leden zou liggen door het houden van een referendum. 3) Lansink jr. ging in *De Syndicalist* uitgebreid in op de achtergronden die tot bovenstaand besluit geleid hadden. Het besluit was ingegeven door de krachtig toenemende reaktie, uitbuiting en imperialisme. Bestrijding hiervan zou beter mogelijk zijn door een 'massa-organisatie'; dit gold volgens hem voor de syndikalisten nog sterker dan voor de centralistisch ingestelde organisaties. 4)

Het NAS-bestuur bleek bereid tot een gezamenlijk gesprek met het NSV, zij het met geheel eigen bedoelingen. In de bestuursvergadering van 1 juli 1927 liep men al vast wat vooruit op de NSV-bestuursvergadering van 3 juli daaropvolgend. Met name de krachtsverhoudingen binnen het NSV werden op deze vergadering getaxeerd. Voorzitter Sneevliet had de indruk dat het met Wolf wel goed zat, terwijl ook Huve sterk naar fusie zou neigen. Rosseau was zijns inziens sterk tegen fusie gekant, terwijl Lansink jr. en Walraven (tabaksbewerkers en sigarenmakers) een middenpositie innamen. Sneevliet stelde voor om Harkema, een gesalarieerd NAS-propagandist, een paar dagen per week naar Enschede te sturen. Hier moest hij dan in kontakt met Huve treden, om na te gaan hoe ver Huve gaan wilde. Tevens kon hij dan pogen wat afdelingen op de NAS-lijn te krijgen.

Bouwman deelde mee dat hij een schrijven van een zekere Peskens, een pro-fusie NSV-er uit Vlissingen, had ontvangen. Harkema zou volgens Bouwman ook maar eens met deze Peskens moeten gaan praten. Dissel wist te melden dat Hooze een cirkulaire had doen rondgaan, waarin redelijk positief op samengaan der beide centrales werd gereageerd. Het zou volgens Dissel wenselijk zijn om nu een dusdanig groot deel van de NSV-metaal naar het NAS te halen, dat Hooze als gesalarieerde gehandhaafd kon worden. Kitsz wilde tenslotte alleen "... het deel wat safe voor ons is..." naar het NAS halen. 5)

Op de volgende NAS-bestuursvergadering was de uitnodiging van het NSV inmiddels ontvangen. Hierover werd nu uitgebreid gediskussieerd. De stemming op deze vergadering werd het beste verwoord door Sneevliet. Hij stelde dat het NAS geen afstand moest doen van zijn organisatorische standpunten: zaken als het NAS-regelement en de parlementaire inslag (bijv. Kitsz in de Amsterdamse gemeenteraad) moesten buiten de diskussie staan. De strategie van de NAS-onderhandelingsdelegatie diende erop gericht te zijn om de NSV-delegatie eventueel een scheuring tussen voor- en tegenstanders van een fusie te laten riskeren. Voordat men tot fusie zou besluiten, moest men eerst in praktische akties samenwerken, bijv. tegen fascisme, tegen werkloosheid, en ten aanzien van Indonesië. In deze samenwerking:

"... groeit bij hun reeele deelen de etenslust bij het eten. Het is geen ver-

sterking van het N.A.S. wanneer we een Rosseau en een Wolfson daarin opnemen."

Later in de diskussie liet Sneevliet nog eens duidelijk uitkomen dat hij het meeste zag in een tweedeling van het NSV:

"Het (NSV, VBV/EvdT) zit nu in een val en wij moeten ons op het standpunt stellen van het uit elkaar praten van het zaakje. We moeten aantrekken wat voor ons winst is en de rest afwijzen."

Opvallend was verder dat Kitsz Lansink jr. als de grote moeilijkheid zag in de komende onderhandelingen. Tenslotte werd men het eens over de volgende onderhandelingsdelegatie: Sneevliet, Dissel, Maters, Bouwman, Brandsteder, De Klerk, Bartels, Kitsz, Schilp en Woudt. 6)

Op 20 juli 1927 vond de eerste vergadering tussen het NAS en het NSV plaats. Op deze vergadering stelde Lansink jr. dat eenheid van de linkse beweging wenselijk was wegens de situatie zowel in eigen land als in het buitenland. Vervolgens keerde hij zich tegen de aantasting van de onafhankelijke positie der vakcentrale, zoals bijv. door de RVI geschiedde. Tenslotte keerde hij zich tegen cellenbouw, waarbij men de belangen van een andere organisatie boven die van de vakorganisatie wilde stellen.

Sneevliet begon met een toejuiching van het door het NSV genomen initiatief. Hij hield vervolgens een pleidooi voor samenwerking op praktische punten; daarna zou men tot organisatorische samenwerking kunnen komen. Het NAS had volgens hem steeds de praktische aktie benadrukt vanuit de optiek der onverzoenlijke klassenstrijd; dit zonder een beginselverklaring, want deze was door het NAS afgeschaft. (Het NAS had zijn beginselverklaring afgeschaft, maar sindsdien stond er nog wel zoiets als een beginselverklaring in de Reglementen en Statuten, VB/EvdT.) Alle middelen dienden hierbij benut te worden, ook het parlementaire werk. Cellenbouw was volgens Sneevliet door het NAS nooit principieel afgewezen. Zo bouwde het NAS in het verleden cellen binnen het NVV. Alleen echter als cellenbouw schadelijk voor de organisatie zou zijn, dan diende dit bestreden te worden. Ten aanzien van de internationale betrekkingen stelde Sneevliet:

"...dat de nationale verbinding zoo overwegend is, dat daarvoor internationale verbindingen moeten worden losgelaten; ..." 7)

Verder voltrokken de onderhandelingen zich buiten ons gezichtsveld. In *De Syndicalist* verscheen bij tijd en wijle een summier kommunikee over de vorderingen van de onderhandelingen, waarin feitelijk niet veel meer stond dan dat men bijeen was geweest en waarover men gesproken had. De notulen van de vervolgvergaderingen waren onvindbaar. Alleen enkele korte opmerkingen,

gemaakt tijdens NAS-bestuursvergaderingen, verstrekten ons wat informatie. Zo scheen de opstelling van Lansink jr. zich tijdens de onderhandelingen enigszins ten gunste van samengaan gewijzigd te hebben. Dit althans volgens Sneevliet die een persoonlijk onderhoud met Lansink jr. had. 8) Verder bleef het NAS onveranderd tegen een grondslag aankijken; op een bestuursvergadering dd. 16 september 1927 werd de grondslag van het NSV nog eens afgewezen, omdat het NAS tegen elke afzonderlijke grondslag was. 9)

Uiteindelijk werden in *De Syndicalist* van 17 december de resultaten van de onderhandelingen gepubliceerd. Deze resultaten vormden de uitgangspunten voor de kongressen van beide organisaties. Hier zou immers in eerste instantie over hereniging beslist moeten worden. De belangrijkste resultaten der onderhandelingen waren dat de hereniging zou plaatsvinden binnen het NAS. Dit met het oog op geschiedenis en traditie, maar wel met dien verstande dat er gewijzigde statuten zouden komen. Alle buitenlandse relaties zouden verbroken worden en mochten bovendien de eerstkomende twee jaar niet aan de orde gesteld worden. De 'ongeacht-klausule' zou gehandhaafd blijven. Georganiseerd fraktiewezen, cellenbouw, uitgaande van buiten de nieuwe centrale staande organisaties werd verboden. Tenslotte zou er een onafhankelijke besluitvorming moeten plaatsvinden, met andere woorden los van ekonomische, politieke of godsdienstige organisaties. 10)

Kort hierna lanceerden Lansink jr. en Sneevliet ook nog een procedure-voorstel om tot hereniging te komen. Deze procedure zou per 1 april 1928 in werking moeten treden. De belangrijkste punten er uit waren dat de federatiebesturen samengesteld zouden worden uit NAS-mannen en NSV-ers op basis van de door elke organisatie ingebrachte ledenaantallen, alle vrijgestelden zouden in dienst blijven van de nieuwe centrale en het nieuwe orgaan zou *De Arbeid* gaan heten. 11)

Sedert het begin van de onderhandelingen was de verstandhouding tussen beide organisaties aanzienlijk verbeterd. De gebruikelijke stroom van kritiek op het NAS in *De Syndicalist* was tot stilstand gekomen. Zelfs vond er samenwerking in de praktijk plaats. Aanvankelijk zag dit er niet naar uit. Zo weigerde het NSV deelname aan een demonstratief kongres van het NAS, waarop de kapitalistische reaktie aan de kaak gesteld zou moeten worden. Reden hiervoor was de houding van het NAS ten aanzien van de Sowjet Unie. Overigens was deze afwijzing niet bot gesteld. 12) Kort hierna bleek samenwerking toch niet onmogelijk te zijn. Op 28 oktober 1927 besloten de dagelijkse besturen van de beide organisaties tot de oprichting van een gezamenlijk werklozenkomitee. Dit komitee zou zich met praktische punten moeten bezighouden, zoals werkverruiming, steunuitkeringen en voorwaarden voor binnenlandse migratie. 13) Het werklozenkomitee bleek niet alleen een bestuurlijke aangelegenheid te zijn. Zo werden ook plaatselijke komitees opgericht in onder-

meer Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Groningen. 14) Van de aktiviteiten van deze komitees hebben wij ons geen volledig beeld kunnen vormen, wel hielden zij zich bezig met een onderzoek naar werkobjekten binnen de eigen omgeving en richtte men adressen aan de regering betreffende produktieve werkverschaffing. 15) Verder gaf het werklozenkomitee een krantje, *De Werkloosheid*, uit dat overigens slechts een paar keer verscheen. 16)

De ontwikkelingen rond de fusie-besprekingen werden binnen het NSV niet kritiekloos gevolgd. Het was de GSV die als eerste aan de bel trok. Dit gebeurde op een huishoudelijke vergadering op 7 augustus 1927. Hier nam de GSV een motie aan waarin gesteld werd dat de fusiebesprekingen niet mochten plaatsvinden, omdat de leden hierbij niet van te voren geraadpleegd waren. De onderhandelingen zouden gestaakt moeten worden totdat de leden in de gelegenheid geweest zouden zijn hun mening over de fusiebesprekingen te geven. De GSV veronderstelde dat de fusie gepousseerd werd, hetgeen dan moest blijken uit de summiere berichtgeving in *De Syndicalist*. Tenslotte waren de fusiebesprekingen te overhaast; het NAS was immers officieel nog steeds bij de RVI aangesloten. 17) Overigens is het, gezien het verdere verloop van de fusiebesprekingen, zeer waarschijnlijk dat deze procedurele kritiek van de GSV ingegeven werd door een principiële veroordeling van een samengaan met het NAS.

Een summiere verslaggeving over de stand van zaken bij de fusiebesprekingen was overigens niet het enige waaraan *De Syndicalist* zich schuldig maakte. Zo was ook een diskussie, door middel van ingezonden brieven, niet mogelijk. Pas in *De Syndicalist* van 31 december, veertien dagen na de publikatie van de onderhandelingsresultaten, verschenen de eerste diskussiebijdragen. Sedertdien nam deze diskussie wel één tot twee van de in totaal vier pagina's in beslag. Dit duurde voort tot aan het kongres van 17-18 februari 1928. 18)

Het leek ons het beste de weergave van deze diskussie te beperken tot de belangrijkste argumenten van de voor- en tegenstanders van de fusie. De voorstanders wezen op het ledenverlies van het NSV gedurende de afgelopen vijf jaar. Volgens Lansink jr. bedroeg dit verlies in totaal zo'n 4000 leden. Als hoofdoorzaken hiervan wees hij aan: de afsplitsing van de Nederlandsche Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel (NSFvO) in begin 1924 (600 leden), de leegloop van de metaal-federatie (1200 leden) en het royement van de zeeliedenvereniging 'De Eendracht' medio januari 1928 (700 leden). 19) Als belangrijkste argument voor een fusie hanteerden de voorstanders de praktische noodzaak hiervan. Gezien de toenemende reaktie was een krachtenbundeling van de linkervleugel van de arbeidersbeweging een steeds groter vereiste geworden. 20)

De tegenstanders van fusie hadden een veel breder skala van argumenten. Ten eerste was er de tegenstelling tussen libertair- en autoritair socialisme. Het NSV stond dan voor eerstgenoemde vorm van socialisme, terwijl het NAS

voor laatstgenoemde vorm stond. Deze tegenstelling werd als onoverbrugbaar gezien. 21) Ten tweede was er de parlementaire opstelling van het NAS, hetgeen voor vele NSV-ers onaanvaardbaar was. 22) Het derde argument hield nauw verband met het tweede, namelijk de 'ongeacht-klausule'. Deze klausule was volgens de tegenstanders de bron van alle verdeeldheid binnen de onafhankelijke vakbeweging. Door de 'ongeacht-klausule' was huns inziens de onafhankelijke vakbeweging tot strijdtoneel van diverse politieke partijen geworden. 23) Ten vierde was er het antimilitarisme. Veel NSV-ers wensten een volstrekt antimilitaristische opstelling; het zg. rode militarisme van het NAS was voor hen onaanvaardbaar. 24) Ten vijfde was er het punt van de internationale verbindingen. Voor de tegenstanders van fusie was het niet aanvaardbaar dat er gebroken zou gaan worden met de IAA, de internationale vakorganisatie welke stond voor libertair socialisme, antimilitarisme en antiparlementarisme. 25) Ten zesde was er kritiek op de praktische instelling van het NAS. Hier werden de houding van het NAS ten opzichte van de Sowjet Unie en het mislukken van een gezamenlijk demonstratief kongres in november 1927 met name genoemd. 26) Ten zevende werd door de tegenstanders veel kritiek geuit op de gang van zaken rond de fusiebesprekingen. Deze kritiek, reeds eerder verwoord door de GSV, spitste zich met name toe op het feit dat de leden onvoldoende geraadpleegd waren en op het uitstel van de diskussie over deze zaak in *De Syndicalist*. 27) Tenslotte keerden bij de tegenstanders enkele opmerkingen herhaaldelijk terug, die niet tot de duidelijke argumenten behoorden, maar welke veeleer voortvloeiden uit een sterke afkeer van een samengaan met het NAS. Enerzijds sprak men van een oplossen van het NSV in het NAS, anderzijds stelde men dat in het NAS nog niets veranderd was. 28)

Deze diskussie in *De Syndicalist* werd op het kongres van 17-18 februari 1928 voortgezet. Namens de meerderheid van het NSV-bestuur verdedigde Lansink jr. het samengaan van de beide vakcentrales. Rosseau verdedigde het minderheidsstandpunt dat van een fusie afgezien moest worden. Vervolgens kwam een hele serie sprekers aan bod. Een der grootste tegenstanders van fusie was Albert de Jong. De fusiebesprekingen waren volgens hem voortgekomen uit het ledenverlies van het NSV in de afgelopen jaren. Dit ledenverlies was volgens hem een intern probleem: de NSV-grondslag was onzuiver, doordat de 'ongeacht-klausule' nog steeds bestond. Het NSV zou deze klausule, evenals de NSFvO al gedaan had, moeten schrappen. Pas dan had het NSV een zuivere grondslag en zou groei weer mogelijk moeten zijn. Het standpunt der voorstanders van fusie werd wellicht het meest kernachtig verwoord door De Bruin namens de fabrieksarbeiders:

> "Niet omdat wij het vertrouwen in onze beweging hebben verloren, maar omdat wij overtuigd zijn dat wij elkaar nodig hebben bij het veroveren van een hap vreten!"

Na afloop van deze diskussie werd het voorstel in stemming gebracht. Met 31 voor, 30 tegen en 1 blanko werd het fusievoorstel aangenomen, met dien verstande dat deze uitslag nog aan een referendum onderworpen diende te worden. 29)

Op deze kongresuitslag werd met gemengde gevoelens gereageerd. *De Tabaksbewerker* had eigenlijk een veel grotere meerderheid verwacht:

> "Wij hadden een grootere meerderheid verwacht. Een grootere meerderheid, omdat nog naar onze stellige overtuiging er geen enkel redelijke motief door voorstanders van een reeele, bonafide vakbeweging tegen het fuseeringsplan kon en ook niet is aangevoerd." 30)

Geheel anders was de reaktie der GSV. Deze vereniging publiceerde in een *'Open brief aan de Arbeiders van het NSV'*, ondermeer in *De Fakkel*, het orgaan van de NSFvO. In deze *'Open brief'* liet men zich zeer krities uit over het NAS en het NSV:

> "Het was de politieke partij, die het N.A.S. in 1922 vernielde. Het is de politieke partij, die het thans opnieuw verscheurt. Het is de politieke partij, die het N.S.V. verhindert tegenover de bolsjewistische scheurpolitiek een eigen syndicalistische politiek te stellen. Het was de ongeacht opvatting, die den groei van een krachtige, onafhankelijke vakbeweging onmogelijk heeft gemaakt, omdat men geen stelling durfde nemen tegen de politieke partijen, die scheuring zaaien, waar zij den voet maar kunnen zetten. Het was het grote aantal gesalarieerden, dat het N.S.V. topzwaar maakte (plm. f 26.000,– salaris per jaar op 4000 leden!) en financieel ten gronde richtte. Het congres van het N.S.V. heeft het bestuursbeleid aanvaard. Van het N.S.V. is voor het revolutionair syndicalisme niets meer te verwachten. De vraag of de fusie wordt aangenomen of verworpen is voor het voortbestaan eener onafhankelijke vakbeweging in Nederland van geen beteekenis. Daarom is thans het ogenblik gekomen om over te gaan tot het stichten van een nieuw SYNDICALISTISCH VERBOND VAN DEN ARBEID dat den dagelijkschen strijd voert op basis van de beginselen van Berlijn, het anti-parlementarisme, strijdende tegen alle parlementair-politieke partijen met een uiterst minimum van gesalarieerde bestuurders.
> Daarom sluiten wij ons aan bij den oproep van de Ned. Synd. Fed. van Overheidspersoneel. Daarom wekken wij het revolutionair-syndicalistische deel van de arbeid in het N.S.V. op om met hun organisaties dit lichaam te verlaten en zich aan te sluiten bij de stichting van een nieuw SYNDICALISTISCH VERBOND VAN DEN ARBEID!" 31)

Het bleef niet bij deze oproep. Op 1 april 1928 kwamen zeventien organisaties ter vergadering bijeen, waaronder de gehele NSFvO en de GSV. Zij besloten

tot de oprichting van een nieuwe vakcentrale: het Syndicalistisch Verbond van Bedrijfsorganisaties (SVB). Dit SVB aanvaardde de syndikalistische uitgangspunten. Het grote verschil met het NSV was dat het SVB zich uitsprak voor een krachtige bestrijding van elke vorm van parlementaire aktie en dat tevens elke vorm van medewerking aan wetgevende arbeid verworpen werd. Tevens beoogde het SVB aansluiting bij de IAA. Men besloot ook tot de uitgave van een eigen orgaan, *De Arbeid Vrij!*, dat voorlopig als bijblad van *De Fakkel* zou verschijnen. Albert de Jong, G. de Kromme en Arthur Müller-Lehning werden tot redakteuren van dit blad benoemd. 32)

In maart 1928 had het NAS zich inmiddels met overgrote meerderheid voor het fusie-voorstel uitgesproken: 4070 stemmen voor, 651 tegen, 250 blanko en 65 ongeldig. 33) Kort hierna zou ook het NSV zich uitspreken voor een samengaan van beide centrales, maar de meerderheid was hier aanzienlijk kleiner dan bij het NAS, namelijk: 1019 stemmen voor, 956 tegen, 106 blanko en 23 ongeldig. Opmerkelijk was dat er grote verschillen tussen de federaties onderling bestonden. Zo waren de tabaksbewerkers en sigarenmakers in overgrote meerderheid voor een fusie (552 stemmen voor, 112 tegen). Zeer minimale meerderheden voor een fusie waren er bij de federaties van fabrieksarbeiders (102 stemmen voor, 96 tegen en 21 blanko), kleermakers en transportarbeiders; respektievelijk bedroegen de verschillen zes, één en twee stemmen. Drie federaties waren in meerderheid tegen, te weten de bouwvakarbeiders, de textielarbeiders (163 stemmen voor en 198 tegen) en de metaalarbeiders (39 stemmen voor en 360 tegen). Van de inmiddels afgescheiden GSV kwam geen enkel referendumbiljet binnen. 34)

Deze uitslag van het referendum werd door het NSV-bestuur zo onduidelijk gevonden, dat men het nodig oordeelde een extra vergadering van besturen van federaties en SASsen te beleggen. Bovendien speelde mee dat volgens artikel 34 van de Statuten van het NSV de meerderheid ontoereikend was:

> "Tot ontbinding van het N.S.V. kan een Congres besluiten op voorstel van het Bestuur of één der aangesloten organisaties. Het desbetreffende besluit is echter eerst dan van kracht, wanneer bij referendum van de leden der aangesloten organisatie minstens vier vijfde deel van de uitgebrachte stemmen het congesbesluit bekrachtigt." 35)

Bovengenoemde vergadering vond plaats op 14 april 1928. Hier viel het besluit om niet tot fusie over te gaan. Naast het argument dat er geen statutaire meerderheid was, werd de te grote interne verdeeldheid binnen het NSV benadrukt. De kans zou immers groot zijn dat in geval van fusie de helft van het NSV zou besluiten niet mee te doen. Een dergelijke scheuring van het NSV was nooit beoogd; dit zou namelijk slechts in het nadeel van de arbeidersklasse werken. Vandaar dat de vergadering besloot dat het NSV op de oude voet

door zou gaan. 36)

Kort hierna zou Lansink jr. in een tweetal artikelen in *De Syndicalist* het voortbestaan van het NSV verdedigen. In het eerste artikel ging hij uitgebreid in op de beginselen van het NSV: libertair socialisme, federalisme, antimilitarisme, antikapitalisme, zelfdoen en direkte aktie. Voorts diende het NSV positieve propaganda te voeren, dat is propaganda voor eigen doel en taktiek, inplaats van negatieve propaganda door het zich afzetten tegen andere groeperingen. Verder was het NSV zelfstandig en onafhankelijk ten opzichte van elke politieke stroming, ook het anarchisme. Binnen het NSV was alleen plaats voor arbeiders die op basis van de NSV-grondslag wilden werken aan de bevrijding van de arbeidersklasse. 37)

In het tweede artikel ging Lansink jr. in op de taken van het NSV, te weten de direkte belangenbehartiging en de strijd voor het socialisme. De verbetering van het levenspeil van de arbeiders moest het kreëren van tijd en middelen, met behulp waarvan de arbeiders zich op een geestelijk hoger niveau konden brengen, tot doel hebben. Tevens dienden de arbeiders te beschikken over sociale verantwoordelijkheid, opdat zij na de revolutie de zaken konden overnemen. Met andere woorden door de strijd voor de dagelijkse belangen moesten de mogelijkheden gekreëerd worden om beginsel en ideaal te verwezenlijken. 38)

Spoedig bleek echter dat niet iedereen ervan overtuigd was dat het NSV op de oude voet door zou moeten gaan. De periode volgende op bovengenoemde vergadering van 14 april zou het beeld te zien geven van delen van het NSV die overstapten naar het NAS. Als eerste stapte de federatie van tabaksbewerkers en sigarenmakers over naar het NAS. Deze beslissing werd reeds op hun kongres van 29-30 april 1928 genomen met 23 stemmen voor en 4 tegen. Dit betekende voor het NSV een verlies van ruim duizend leden. 39) De volgende federatie waarin het rommelde was die der textielarbeiders. Op 20 mei 1928 hield deze federatie een kongres. Hier werd door voorzitter Huve voorgesteld zich van het NSV af te splitsen om zich daarna bij het NAS aan te sluiten. Dit voorstel haalde het niet. Een ander voorstel, afsplitsing van het NSV om daarna een onafhankelijke opstelling te kiezen, haalde het wel. 40) Het referendum zou de definitieve beslissing moeten brengen. Hier bleek dat Huve er zeer veel belang aan hechtte dat zijn voorstel alsnog aangenomen werd. Verder bleek dat Huve met betrekking tot deze ontwikkelingen in de textielfederatie nauw kontakt onderhield met NAS-voorzitter Sneevliet. In een brief aan Sneevliet bleek eens te meer dat Huve veel waarde hechtte aan de overgang naar het NAS. Zo schreef hij over het kongresverslag dat in verband met het komende referendum aan alle leden van de textielfederatie toegestuurd zou worden ondermeer het volgende:

"Daar ik zelf aan het verslag medewerk, zal ik wel zorgen, dat het er voor

ons behoorlijk uitziet." 41)

Het had er overigens alle schijn van dat de kontakten tussen Huve en Sneevliet zich niet beperkten tot brieven. In dezelfde brief stelde Huve aan Sneevliet voor dat zij elkaar in Amsterdam zouden ontmoeten. Het viel echter niet te achterhalen of deze ontmoeting daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. 42)

In *De Vrije Textielarbeider* zou de beslissing van de textielfederatie nog eens gemotiveerd worden. Men had zich bij het NSV aangesloten op basis van de 'ongeacht-klausule'. Al vrij spoedig bleek het anarchistische element binnen het NSV naar voren te treden, hetgeen door *De Vrije Textielarbeider* niet zo positief beoordeeld werd:

> "Het N.S.V. werd en wordt kapot gevreten door de anarchistische kanker en kon en kan daardoor het vertrouwen van de arbeiders niet winnen."

Nu, na het verlies van de tabaksbewerkers en sigarenmakers werd het NSV helemaal onbetrouwbaar voor de arbeiders:

> "Echter, een levensvatbare en strijdbare vakcentrale is het N.S.V. niet en terwille van eigen behoud, terwille van de strijdbaarheid der organisatie, terwille van met meer gerustheid een strijd te kunnen aanvaarden, moet dan ook door onze Federatie met het N.S.V. gebroken worden en aansluiting gezocht bij een vak-centrale, welke met handhaving der revolutionaire ideeën, zoals die door onze Federatie altijd gehuldigd zijn, meer perspectieven biedt." 43)

Helaas was het voor ons onmogelijk om precies na te gaan in hoeverre het NAS invloed uitoefende op de diverse delen van het NSV die met het NSV braken en zelfs voor een deel naar het NAS overstapten. Een aktieve rol van het NAS in dit geheel zou overigens niet verwonderlijk zijn. Hierbij kan men denken aan de bestuursvergaderingen van juli 1927, de kontakten tussen Huve en Sneevliet en aan beschuldigingen in deze van het NSV aan het adres van het NAS. Hard te maken zijn deze beweringen echter geenszins, ondermeer omdat de notulen van de bestuursvergaderingen van het NAS voor de periode onvindbaar zijn.

Het NSV had overigens weinig tijd om zich met deze grote ledenverliezen bezig te houden. Op 27-30 mei 1928 werd namelijk een IAA-kongres te Luik gehouden, waarop de relatie tussen het NSV en het SVB, dat aansluiting bij de IAA had gevraagd, ter sprake zou komen. Deze kwestie met het SVB eiste veel van de aandacht van het NSV op.

De bezwaren van het SVB tegen het NSV leken zich meer te richten tegen de

voorstanders van de fusie met het NAS, dan tegen de uitgangspunten van het NSV op zich. Zo schreef Albert de Jong in *De Arbeid Vrij!*:

"Zeker wij bestrijden dit N.S.V. onder deze leiding. Om de doodeenvoudige reden, dat wij het syndicalisme verdedigen tegenover de geestverwanten der N.A.S.-bolsjewisten en de parlementariërs, ook al zitten zij nog in het N.S.V." 43)

In hetzelfde nummer bekritiseerde De Jong nog eens de houding van Lansink jr. die volgens hem van voorstanders van fusie met het NAS tot verdediger van de onafhankelijkheid van het NSV was geworden. Tot slot riep hij alle NSV-leden op om met deze leiding te breken ten gunste van het ware syndikalisme. 44) Lansink jr. zou op zijn beurt deze artikelen in *De Syndicalist* aan zijn kritiek onderwerpen. 45)

Toch waren beide organisaties min of meer tot elkaar veroordeeld. Het NSV was aangesloten bij de IAA, terwijl het SVB dit lidmaatschap beoogde. Nu was het volgens de IAA-statuten onmogelijk dat twee organisaties uit één land bij de IAA aangesloten waren. Dit was één van de redenen dat de 'Hollandse kwestie' op de agenda van dit IAA-kongres stond. Als woordvoerder van het NSV trad Lansink jr. op. In zijn uiteenzetting ging hij in op de toenemende reaktie en werkloosheid in Nederland en op de versplintering van de vrijheidlievende verenigingen. Hij stelde dat er een grotere eenheid moest komen teneinde nog iets aan praktisch werk te kunnen doen. In een zuiver ideologische organisatie zag hij weinig heil. Tijdens een latere diskussie liet Lansink jr. zich ook nog eens uit over het parlementarisme. Hij wilde arbeiders met politieke gedachten niet weren, evenmin wilde hij zich "...encailleren met de anarchisten..." die volgens hem tegen de vakorganisatie waren.

Namens het SVB werd door De Jong het woord gevoerd. De Jong zag voor het NSV geen toekomst, zolang Lansink jr. leider bleef; Lansink jr. was volgens hem in geval van een grotere meerderheid bij het fusie-referendum al lang NAS-bestuurder geweest. Een en ander was voor het SVB voldoende reden op duidelijk antiparlementaire grondslag te gaan staan. Als oplossing voor de Hollandse kwestie zag De Jong allereerst toelating van het SVB tot de IAA en vervolgens een oproep van het IAA-kongres aan de Nederlandse syndikalisten om met hun leiders, die hen aan parlementaire en marxisme wilden overleveren, te breken.

Het kongres nam tenslotte de volgende resolutie, van de Fransman Huart, aan:

"Het congres begrijpt het verlangen van de Federatie van Syndicalistische Bedrijfsorganisaties, zich bij de I.A.A. aan te sluiten; anderzijds wijst het er nadrukkelijk op, dat in Holland reeds een syndicalistische landelijke centrale, het N.S.V., bestaat en dat volgens de statuten geen twee landelijke

centralen bij de I.A.A. aangesloten kunnen zijn; teneinde echter aan beide organisaties mogelijk te maken onder de beste voorwaarden tot éénheid te komen, besluit het congres de Federatie van Syndicalistische Bedrijfsorganisaties bij uitzondering in de rijen der I.A.A. toe te laten; het stelt echter als voorwaarde tot deze provisorische opname, dat beide organisaties hun vereeniging op 1 januari 1929 voltrokken moeten hebben." 46)

In navolging van deze IAA-kongresresolutie verzond het SVB op 5 juni 1928 een uitnodiging voor een gemeenschappelijk kongres naar het NSV. Een gekombineerde besturenvergadering van NSV-federaties en SASsen op 10 juni besloot om hierop positief te reageren. 47) Een en ander resulteerde in een gezamenlijke vergadering van het SVB-bestuur en het NSV-bestuur op 21 juni. Op deze vergadering werd besloten in september een gezamenlijk kongres te houden. Op dit kongres moest elke organisatie de gelegenheid krijgen haar mening over een eventueel samengaan tussen het NSV en het SVB naar voren te brengen. De kongresuitspraken dienden uiteindelijk nog eens aan een referendum onderworpen te worden. 48)

In deze tijd bleek de overgang van delen van het NSV naar het NAS nog steeds door te gaan. Zo besloot de bouwvak-afdeling te Alkmaar naar het NAS over te stappen, terwijl de rest van deze federatie bij het NSV aangesloten bleef. 49) De federatie van fabrieksarbeiders had op haar kongres besloten zich van het NSV af te scheiden. Dit werd later door een referendum bekrachtigd: 124 stemmen voor, 58 tegen en 22 blanko. Hoewel besloten werd zich voorlopig onafhankelijk op te stellen, scheen het federatiebestuur, waaronder sekretaris Dekker, inmiddels onderhandelingen met het NAS begonnen te zijn. 50) Ook de afscheiding van de federatie van textielarbeiders werd met ingang van 28 juli 1928 definitief na een uitslag van het referendum in deze zin. Dit hield in dat deze federatie sinds deze datum een onafhankelijke positie innam. Overigens scheen voorzitter Huve een baan als bezoldigd propagandist voor het NAS aanvaard te hebben. Volgens het NSV zou het dan ook niet zo lang meer duren of de textielfederatie zou zich bij het NAS aansluiten. 51)

Het gezamenlijk kongres van NSV en SVB vond uiteindelijk plaats op 8-9 september 1928 in Amsterdam. Een voorstel van de bouwvakarbeiders om te fuseren op basis van de IAA-grondslag (zie bijlage I), in principe vanaf 8 september en in praktijk vanaf 1 november, werd zonder veel diskussie aangenomen met 23 stemmen voor, 1 tegen en 1 onthouding. Dit besluit betekende dat het NSV bereid was de oude grondslag, aangenomen op het kongres van november 1923, te vervangen door een nieuwe grondslag, namelijk die der IAA.

Veel meer omstreden waren voorstellen van GSV-Amsterdam en van de Vereeniging van personeel der gemeente-elektriciteitswerken Vooruit (GEW-Vooruit). In deze voorstellen werd gevraagd om een verbod voor voorstanders

van de fusie met het NAS om in de nieuw te vormen centrale bestuursfunkties te bekleden; GEW-Vooruit had Lansink jr. zelfs met naam in haar voorstel vermeld. Daarnaast lag er een ordevoorstel om beide resoluties van de agenda af te voeren. Een lange diskussie volgde, met als voorlopig resultaat dat beide eerstgenoemde voorstellen verzacht werden, met gevolg dat men nu sprak over de wenselijkheid van een dergelijk verbod. Lansink jr. was fel tegen dit voorstel gekant. Men zou volgens hem op deze wijze tweede-rangs leden kweken. De Jong, namens GSV-Amsterdam, bleek de grote opponent van Lansink jr. te zijn. De Jong bleek evenwel niet bereid om met Lansink jr. in diskussie te gaan over de argumenten die laatstgenoemde had om een fusie met het NAS te overwegen:

> "Wij hebben met Uwe motieven en met Uwe argumenten niets te maken. Wij willen daar niet over spreken en wij gaan ze niet weerleggen. Wij zijn en blijven tegenstanders van de fusieonderhandelingen met het N.A.S. wat ook Uwe motieven en argumenten kunnen zijn of geweest zijn." 52)

Na het kongres zou De Jong deze weigering verdedigen door te stellen dat Lansink jr. nog nooit met hem over beginselen had willen diskussiëren. 53) Het kongres besloot uiteindelijk met 18 stemmen voor en 9 tegen beide omstreden voorstellen van de agenda af te voeren. Op verzoek van het SVB werd het kongres nu geschorst. Na intern beraad besloot men toch verder mee te doen aan het kongres. Wel bracht men eerst een voorstel naar voren, waarin gesteld werd dat toekomstige fusie-onderhandelingen alleen na raadpleging van de leden plaats konden vinden. Dit voorstel werd met algemene stemmen aangenomen. Een voorstel om alle gesalarieerde funkties af te schaffen werd verworpen met een ruime meerderheid; er zou één gesalarieerde komen, namelijk een sekretaris-propagandist-redakteur. Een voorstel om het lidmaatschap van een parlementair politieke partij onverenigbaar te verklaren met het lidmaatschap der nieuwe centrale was aanleiding tot meer diskussie. Wederom waren De Jong en Lansink jr. de grote tegenpolen. De Jong wilde de arbeiders in de ekonomische organisatie tot eenheid brengen; politieke partijen brachten alleen maar verdeeldheid. Lansink jr. vond dat de 'ongeacht-klausule' gehandhaafd diende te worden; de IAA-beginselen waren zijns inziens voldoende. De stemming eindigde tenslotte in een gelijke stand namelijk 12 stemmen voor en 12 tegen, waarmee het voorstel verworpen was. Wel werden enkele andere voorstellen betreffende dit onderwerp aangenomen.

" 1 leden, ook tevens lid zijnde van een parlementair politieke partij, mogen geen bestuursfuncties in het NSV bezetten;
2 leden, welke zitting hebben in een of ander openbaar bestuurslichaam als gemeenteraad, provinciale staten, 2e kamer etc. moeten als lid van het NSV worden geroyeerd;

3 het NSV zal een intensieve anti-parlementaire actie voeren."

De beslissing over een Algemene Weerstandskas (A.W.) werd ook vooraf gegaan door een flinke diskussie. Tegenstanders van de A.W. wezen erop dat deze ten koste van de solidariteitsgedachte zou gaan. Bovendien was de A.W. ook niet alles; zo was bij het NAS deze kas regelmatig leeg. Voorstanders wilden niet alleen op de spontane solidariteit vertrouwen, omdat dit volgens hen niet toereikend was. Ter kongresse bleek een grote meerderheid voor de invoering van de A.W. te zijn. Als laatste punt werd bepaald dat het referendum over de kongresuitspraken per federatie gehouden zou worden. 54)

Al spoedig bleek dat niet iedereen even gelukkig was met het verloop van het NSV-SVB-kongres. Zo verscheen in *De Fakkel* een artikel, waarin twee bedenkingen geuit werden. Ten eerste vroeg men zich af wie die ene post van gesalarieerde moest gaan bezetten; men hoopte dat Lansink jr. dit niet zou zijn. Ten tweede toonde men zich duidelijk ongelukkig met de A.W.: dit ging ten koste van de solidariteit bij de arbeiders. 55)

Enkele weken later verscheen in *De Fakkel* een artikel van Albert de Jong waarin hij Lansink jr. bekritiseerde. 56) Lansink jr. reageerde hierop in *De Syndicalist.* 57) Hierop ontstond er een polemiek tussen beide personen, waarin de reeds eerder genoemde tegenstellingen naar voren gehaald werden. Dit alles kwam de verstandhouding tussen het NSV en het SVB niet ten goede.

Toch bleek aanvankelijk het fusie-referendum in beide organisaties een ruime meerderheid te hebben ten gunste van een samengaan. De stemverhouding in het NSV was: 539 stemmen voor, 3 tegen, 15 blanko en 22 ongeldig. In het SVB waren de verhoudingen als volgt: 118 stemmen voor, 9 tegen, 15 blanko en 4 ongeldig. 58) Een fusie lag nu voor de hand, maar het kwam er vooralsnog niet van.

Op 29 december 1928 ontving het NSV een schrijven van het SVB waarin meegedeeld werd dat deze organisatie van fusie afzag. Reden hiervoor was dat de NSFvO de A.W. als een onverteerbare zaak ervoer. Men had hierover binnen de eigen organisatie een referendum gehouden met als resultaat dat de A.W. afgewezen werd. De NSFvO zag om deze reden alsnog van de fusie af. Dit was aanleiding voor het NSV-bestuur de NSFvO te verwijten dat deze organisatie doelbewust naar een mislukken van de fusie tussen NSV en SVB gestreefd had. 59)

Ook na het gezamenlijk NSV-SVB-kongres bleef het onrustig binnen het NSV. Weliswaar hadden de kleermakers zich ten gunste van het NSV uitgesproken, maar in andere federaties bleek dit een meer omstreden zaak te zijn. 60) Zo verloor de bouwvak-federatie nog enkele afdelingen aan de Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders van het NAS (LFBA), te weten Deventer en

Oostzaan. 61) De meest verwarrende situatie heerste wellicht in de Federatie van Fabrieksarbeiders. De eerder genomen beslissing zich van het NSV los te maken en een onafhankelijke positie in te nemen, bleek niet voor iedereen even logisch te zijn. Het bestuur van de Pellers- en Meelbewerkersvereniging 'Streven naar Verbetering' uit Wormerveer besloot alle afdelingen van deze federatie uit te nodigen voor een kongres op 2 september 1928. Op dit kongres zou dan een Syndicalistische Federatie van Fabrieksarbeiders opgericht moeten worden, welke zich dan bij het NSV moest aansluiten. Door deze formele oprichting van een nieuwe federatie kon men het oude besluit van het innemen van een onafhankelijke positie omzeilen. De achterliggende beweegreden van 'Streven naar Verbetering' was dat sekretaris Dekker en anderen ervan verdacht werden regelrecht op aansluiting bij het NAS aan te sturen. 62) Kort na de bovenstaande aktiviteiten van 'Streven naar Verbetering' bleek sekretaris Dekker inderdaad naar het NAS overgestapt te zijn. De groei van de NAS-federatie van fabrieksarbeiders in deze periode met ruim 200 leden doet vermoeden dat Dekker niet de enige NSV-fabrieksarbeider was die de stap naar het NAS maakte. 63)

We hebben niet kunnen achterhalen of, en zo ja in hoeverre, het voorbeeld van 'Streven naar Verbetering' gevolgd werd door andere afdelingen. Wel bleek dat het bestuur van deze 'nieuwe' federatie voornamelijk samengesteld was uit mensen die uit Wormerveer en omstreken afkomstig waren. 64) Op 1 januari 1929 kreeg deze federatie wel versterking: de Amsterdamse asbestcementbewerkersvereniging 'Ons Belang' stapte van de bouwvak-federatie over naar deze 'nieuwe' federatie van fabrieksarbeiders. 65)

Door bovenstaande verwikkelingen was de positie van het NSV in januari 1929 weinig rooskleurig. Grote verliezen waren geleden in 1928 (zeelieden, sigarenmakers en tabaksbewerkers en textielarbeiders in hun geheel; de fabrieksarbeiders voor een belangrijk deel en dan nog een paar afdelingen van de bouwvak-federatie). Het ledenaantal was nu gedaald tot 1550. Volgens Lansink jr. was hard werken en veel propaganda een uiterste noodzaak. De onafhankelijke positie van het NSV moest volgens hem gehandhaafd blijven: noch relaties met politieke partijen, noch anarchistische dominantie waren gewenst. Verder bepleitte hij een centraler aanpak van financiële en organisatorische zaken. 66)

Op 20 januari 1929 kwam een gezamenlijke bestuursvergadering van NSV-federaties en SAS-en bijeen, om zich te beraden over de door het ledenverlies en door het afketsen van het samengaan met het SVB ontstane situatie. Besloten werd tot een kontributieverhoging van drie cent en tot een versterking van de weerstandskas.

Ten aanzien van de relatie met parlementair politieke partijen besloot men met 13 stemmen voor, 12 tegen en 1 blanko zich te houden aan de uitspraken

van het NSV-SVB-kongres van september 1928. Hiermee kwam de ongeacht-klausule dus definitief te vervallen en koos het NSV dan uiteindelijk toch voor een antiparlementaire opstelling. Dit besluit bleek voor Lansink jr. onaanvaardbaar te zijn; hij besloot zijn funktie van redakteur neer te leggen. August Rosseau volgde hem nu op. 67) Wel bleef Lansink jr. sekretaris van de Synd. Fed. van Bouwvakarbeiders. Dit tot 13 februari 1929, hoewel hij volgens berichten in *De Syndicalist* reeds op 26 januari lid van het NAS geworden zou zijn. Bovendien werd hij er door *De Syndicalist* van beschuldigd dat hij eigenmachtig aan alle leden van de bouwvakfederatie een referendumbiljet had doen toekomen, waarin twee voorstellen stonden: ten eerste afscheiding van het NSV per 28 februari 1929 en ten tweede aansluiting bij het NAS per 1 maart daarop volgend. Dit zou gebeurd zijn zonder medeweten van de andere bestuurders. 68) Op het kongres van de bouwvakfederatie op 17 februari werd Lansink jr. voor alle zekerheid nog eens geroyeerd. 69)

De besluiten van de vergadering van 20 januari hadden wisselende gevolgen voor het NSV. Enerzijds was er de Federatie van Werkers in de Kleedingindustrie, die zeer teleurgesteld reageerde op de stellingname van deze vergadering inzake het parlementarisme.Het federatiebestuur riep de leden nu op om zich van het NSV af te scheiden. 70) Anderzijds werd er met groot enthousiasme gereageerd door de NSFvO. Het opstappen van Lansink jr. deed hen deugd:

> "De leiding van het N.S.V. is nu in handen van mannen, waarin wij het volste vertrouwen kunnen en moeten hebben."

De NSFvO besloot nu zijn isolement op te heffen en haar leden te adviseren zich bij het NSV aan te sluiten. 71) Dit advies werd een maand later gevolgd door een oproep van Albert de Jong en Arthur Müller-Lehning zich bij het NSV aan te sluiten. De aktieve antiparlementaire opstelling van het NSV maakte deze organisatie nu aanvaardbaar voor hèn. De aanwezigheid van politieke figuren was volgens hen ten koste gegaan van de werfkracht van het NSV: nu was er een gezonde basis gekreëerd van waaruit men verder kon werken. 72)

VI. HET NSV IN DE DERTIGER JAREN

1. Ideologische uitgangspunten

Voor de ideologische opstelling van het NSV tijdens de dertiger jaren waren de besluiten van de besturenvergadering van 20 januari 1929 van groot belang. Zoals we reeds zagen sprak deze vergadering zich uit voor een aktieve antiparlementaire stellingname. Dit betekende in feite dat het NSV haar neutraal-syndikalistische stellingname verruilde voor een anarcho-syndikalistische stellingname. Hierdoor kwam het NSV op één ideologische lijn met de andere bij de IAA aangesloten organisaties. Gedurende de gehele dertiger jaren zou het NSV onverkort vasthouden aan dit anarcho-syndikalisme, waarvan de uitgangspunten reeds in hoofdstuk IV aan de hand van Arthur Lehnings brochure *Anarcho-Syndikalisme* besproken zijn.

Deze keuze voor het anarcho-syndikalisme betekende geenszins dat men zich gedurende de dertiger jaren verder niet met theorievorming bezighield. Zo werd in de dertiger jaren veel aandacht besteed aan de arbeidersraden. Een speciale studiekommissie bracht in 1932 een rapport over de arbeidersraden uit. Volgens dit rapport ontstonden raden spontaan op alle plaatsen waar mensen samenwerkten en waar arbeid te organiseren was of bepaalde belangen te behartigen waren. De radenorganisatie beperkte zich niet tot het ekonomische leven, maar zou de gehele maatschappij omvatten. Als organisatorische instellingen moesten de raden van beneden naar boven werken:

> "Ze zijn de algehele ontkenning van het politieke centralisme en van iedere staatsorganisatie. De raden zijn anti-parlementair: ze zijn geen vertegenwoordigende, maar regerende organisaties. (...) De raden zijn decentraliserend en federalistisch. (...) Het partijsysteem en het radensysteem zijn onverenigbaar." 1)

Daarnaast werd uitgebreid ingegaan op de struktuur van de toekomstige radenrepubliek. De raden zouden per bedrijf en niet per beroep georganiseerd moeten worden. De voor de produktie bepalende faktor diende de behoefte te zijn. Deze behoefte zou zich in de distributieorganen als warenhuizen en winkels uiten; hier zou men dan ook distributieraden op zowel plaatselijk, gewestelijk, landelijk als internationaal niveau moeten hebben. Deze distributieraden zouden door ekonomische raden in verbinding moeten staan met de produktie- of bedrijfsraden. In perioden met relatieve tekorten zou de distributie moeten plaatsvinden door verbruiksraden, welke samengesteld moesten worden uit alle konsumenten; ook hier weer de eerder genoemde regionale gradatie. De typerende kenmerken van het ekonomische leven op basis van de arbeidersraden zouden drieledig moeten zijn:

- iedere arbeider zou deel nemen aan het beheer van het ekonomische leven;
- een opbouw van onderen op;
- de uitvoering van beslissingen zou niet aan ambtenaren worden overgelaten, maar aan medearbeiders die direkt terugroepbaar dienden te zijn.2)

Hoe moest men dit alles nu bereiken? Volgens het rapport over de arbeidersraden diende men voor alles uit te gaan van de stelregel: 'De bevrijding van de arbeidersklasse zal het werk van de arbeiders zelf zijn'. Na de sociale omwenteling moest het staatsapparaat direkt vernietigd worden en het ekonomisch leven direkt onder kontrole van de bedrijfsraden worden gebracht. Of dit zou lukken, zou in sterke mate afhangen van de arbeiders zelf. Essentieel was namelijk of de arbeiders voldoende voorbereid zouden zijn op hun taak, zowel technisch-ekonomisch als in geestelijk opzicht, door het bewustzijn van de eigen kracht en macht.

Als voorbereiding op deze toekomstige maatschappijstruktuur zou de vakorganisatie, in casu het NSV, zich naar het model van de toekomstige radenrepubliek dienen te organiseren, wat praktisch neerkwam op een omvorming tot federatie van bedrijfsgroepen. Deze bedrijfsgroepen zouden zich dan met een drietal taken moeten belasten:

- de andere arbeiders van de gedachte doordringen dat het socialisme alleen door hun eigen strijd te realiseren zou zijn;
- het verzamelen van technische en ekonomische gegevens die de arbeid van de bedrijfsorganisatie konden verlichten;
- het opwekken van de medearbeiders tot onverzoenlijke klassenstrijd. 3)

Op 28-29 november 1936 werd een speciaal kongres gehouden om de radengedachte te bespreken. Hier werd een dokument over de raden aangenomen, waarvan de inhoud in zeer sterke mate in overeenstemming was met het radenrapport uit 1932. Vervolgens werden in het verlengde hiervan een aantal

praktische besluiten genomen:

- omvorming van het NSV, tot organisatie in bedrijfsorganisaties en industriefederaties, en deze organen te beschouwen als organen ter voorbereiding van de sociale rekonstruktie;
- versterking van het bewustzijn bij het Nederlandse proletariaat dat de oplossing van al hun problemen alleen gezocht kon worden in het in eigen beheer nemen van de bedrijven;
- voorbereiding van de arbeiders op de overname der bedrijven ondermeer door bestudering van de administratie, techniek en dergelijke van hun bedrijf;
- het verzamelen van statistisch materiaal over beschikbare arbeidskrachten, omvang van de produktie, verbruik en behoefte;
- het richten van alle strijd op de bedrijfsovername;
- verscherping en verbreding van de strijd ten einde de kans op een sociale revolutie te vergroten.

Tenslotte stelde het NSV dat een organisatie per bedrijf en niet per beroep geboden was. Derhalve besloot men dit te realiseren in de struktuur van de eigen organisatie. 4) Of dit laatste daadwerkelijk ten uitvoer is gebracht, is ons onbekend.

Enigszins in het verlengde van de radengedachte lag een voorstel van het SAS-Enschede, waarin gevraagd werd het werk en de oprichting van produktieve associaties zoveel mogelijk moreel en financieel te ondersteunen. Dit voorstel werd gemotiveerd door te stellen dat de produktieve associaties socialistische eilanden in de kapitalistische maatschappij waren en dat de arbeiders hier ervaring konden opdoen, alsmede 'strijdend rijpen' voor hun toekomstige zaak. Het voorstel stuitte op nogal wat bezwaren van de zijde der kongresgangers. Er werd op gewezen dat bij vroegere associaties in de bouwwereld regelmatig botsingen optraden tussen de produktieve associaties enerzijds en de vakbeweging anderzijds, met name over het loonpeil. Anderen stelden dat dit geen taak van het NSV was, maar veeleer van bijv. de vereniging Gemeenschappelijk Grond Bezit (GGB). Dit horende besloot het SAS-Enschede haar voorstel in te trekken.

Reeds eerder in 1936, namelijk op het januari-kongres, had het NSV besloten haar antiparlementaire stellingname aan te scherpen. De 'ongeacht-klausule' werd nu ook formeel geschrapt. Hiervoor in de plaats kwam onderstaande bepaling:

"A Leden van parlementair-politieke partijen kunnen niet als leden van het NSV worden gehandhaafd;
B Leden van het NSV, die een propaganda maken in strijd met de beginse-

len van het NSV, moeten worden geroyeerd."

Op ditzelfde kongres bleek nog eens dat men niet geneigd was het anarcho-syndikalisme te verlaten. Een voorstel van het SAS-Wormerveer-Krommenie om de propaganda primair te richten op de beginselverklaring van het NSV, ter wille van een betere samenwerking met de anarchisten, werd verworpen. Albert de Jong, tegenstander van dit voorstel, stelde dat men met propaganda voor alleen een beginsel nooit tot een sterke strijdbare arbeidersbeweging kon komen. 6)

Binnen het kader van deze paragraaf verdienen een tweetal aktiviteiten van het NSV vermelding. Als eerste de aktiviteiten ten tijde van de verkiezingen. In deze perioden voerde het NSV gewoonlijk antiverkiezingsakties. 7) Als tweede de aktie die het NSV voerde om in Amsterdam een monument voor Domela Nieuwenhuis te krijgen. Het initiatief hiervoor was uitgegaan van de NSFvO op het kongres van april 1928. De aktiviteiten voor dit monument beperkten zich niet tot de inzameling van de nodige gelden, maar impliceerden ook een stuk vrijwilligerswerk. Zo werd het hei- en metselwerk verricht door respektievelijk de syndikalistische heiers en metselaars. 8)

2. Interne organisatie

Nadat de problemen rond de fusiebesprekingen met het NAS uit de wereld waren, braken er rustiger tijden voor het NSV aan. Zo was het wat betreft het oude strijdpunt, de ideologie, nu rustig geworden binnen het NSV. De gezamenlijke besturenvergadering van 20 januari 1929 had er immers toe geleid dat de leden met een duidelijke parlementair politieke gezindheid zich van het NSV losgemaakt hadden. Dat deze interne rust en ideologische eensgezindheid ook binnen het NSV zo ervaren werd, kwam tot uiting in de openingsrede van voorzitter Rosseau op het september-kongres van 1930:

> "(...) Nog nooit is in het NSV, zoo eendrachtig samengewerkt. Natuurlijk hebben wij in het begin wel moeilijkheden moeten overwinnen, omdat je nog niet zoo op elkaar ingesteld bent, maar er heerscht op het ogenblik een harmonie, die niet gegrond is op de centenkwestie, maar op een overeenstemming van levensinzicht en maatschappelijk beginsel." 9)

Alleen in het midden der dertiger jaren was er een interne ruzie van enige betekenis. De oorzaak lag bij een bestuurswisseling bij het Fonds voor Internationale Solidariteit (FIS), een organisatie waarin het NSV tezamen met de IAMV en de Bond van Anarcho-Socialisten (BAS) participeerde. Het kongres van het FIS, eind 1935, had Henk Eikeboom tot voorzitter gekozen. Het

januari-kongres van 1936 van het NSV tekende tegen deze keuze van Eikeboom bezwaar aan, vanwege zijn minder betrouwbare financiële optreden in voorafgaande jaren. Eikeboom reageerde op deze kongresuitspraak middels een felle kampagne tegen het NSV in *De Arbeider*. Hierbij werd hij gesteund door het NSV-lid De Bruin die in hetzelfde blad het kongresbesluit van het NSV bekritiseerde. Uit dit artikel bleek dat De Bruin over vertrouwelijke informatie beschikte over de gang van zaken op dit kongres, hoewel hij daar niet aanwezig geweest was. Een nader onderzoek toonde aan dat De Bruin deze informatie gekregen had van het NSV-lid Deutekom. Het NSV besloot nu deze beide leden te royeren, waarop zij zich bij het NAS aansloten. De problemen rond het FIS-bestuur werden opgelost in een door het NSV bijeengeroepen algemene vergadering van het FIS op 10 april 1936. Hier werd Eikeboom uit het FIS-bestuur gezet en men besloot het FIS-bestuur naar haar oude standplaats, Groningen, terug te brengen.

Deze problemen rond het FIS waren nog maar nauwelijks opgelost of er brak een konflikt uit in de jeugdbeweging. Geschilpunt was of de besturen van de Ontspanningsscholen de Jonge Proletaar (OJP) door de ouders of door de SAS-besturen benoemd dienden te worden. Het novemberkongres van 1936 moest hierover een uitspraak doen. Voor dit kongres verklaarden de OJP-afdelingen Centrum en Noord te Amsterdam dat men zich niet aan de kongresuitspraak zou houden. Tevens bleken deze afdelingen nog relaties te onderhouden met De Bruin en Deutekom, welke men weigerde te beëindigen. Het novemberkongres besloot in principe tot het royement van deze opposanten indien zij in hun standpunt bleven volharden. Dit laatste bleek inderdaad het geval te zijn, zodat de betreffende afdelingen tot daadwerkelijk royement besloten: tien leden van de metaal-Amsterdam, drie van de metaal-Rotterdam en nog enkelen van de bouwvak-Amsterdam. 10)

In deze periode bleek de aanhang van het NSV onder de arbeiders zeer klein te zijn. Zeker als men dit vergelijkt met het totaal aantal georganiseerde arbeiders in Nederland. Uit onderstaande tabel zal blijken dat het percentage van het aantal in het NSV georganiseerde arbeiders zeer minimaal was. Bovendien vertoonde dit percentage een dalende lijn.

datum	**totaal georg. arbeiders**	**leden NSV**	**percentage**
1-1-1929	416.933	2.943 (a)	0,706
1-1-1930	510.224	2.748	0,539
1-1-1931	556.912	2.260	0,406
1-1-1932	661.871	2.638	0,399
1-1-1933	718.339	2.828	0,394
1-1-1934	696.650	2.357	0,338
1-1-1935	651.814	2.003	0,307

datum	totaal georg. arbeiders	leden NSV	percentage
1-1-1936	626.333	1.995	0,319
1-1-1937	617.511	1.872	0,303
1-1-1938	632.716	2.005	0,317
1-1-1939	655.864	1.600	0,244
1-1-1940	686.830	1.614	0,235

(a) = inkl. leden SVB 11)

Overigens verschillen bovenstaande ledenaantallen voor het NSV, afkomstig uit *Voor de bevrijding van de arbeid* van Harmsen en Reinalda, nogal sterk met de opgaven zoals die door het NSV gedaan werden. Voor dit verschil hebben wij geen afdoende verklaring kunnen vinden; een zekere onnauwkeurigheid van het NSV zelf is echter een faktor die hierbij van invloed geweest zal zijn.

datum	Harmsen/Reinalda	NSV-zelf	verschil
1-1-1929	2943	1550(12)	1393
1-1-1930	2748	1766(13)	982
1-1-1931	2260	1925(14)	335
1-1-1932	2638	2401(15)	237
1-1-1933	2828	2385(16)	443
1-1-1934	2357	–	–
1-1-1935	2003	–	–
1-1-1936	1995	1911(17)	84
		1932(18)	62
1-1-1937	1872	1871(19)	1
1-1-1938	2005	1775(20)	230
1-1-1939	1600	–	–
1-1-1940	1614	–	–

Zelfs in Amsterdam, waar zoals verder in deze tekst nog zal blijken het merendeel van de in het NSV georganiseerde arbeiders woonachtig was, was het percentage van het aantal in het NSV georganiseerde arbeiders in de jaren 1932-'33 niet meer dan twee procent van het totaal aantal Amsterdamse arbeiders. 21)

Dat men relatief weinig arbeiders organiseerde werd door het NSV zelf ook wel ingezien, getuige ondermeer een passage uit het IAA-verslag van 1932:

> "Wij zijn nog steeds een kleine minderheidsbeweging en onze grootste beteekenis ligt in onze propaganda voor onze Syndicalistische ideeën." 22)

Deze beperkte omvang van het NSV werd nog versterkt doordat een groot deel van de leden werkloos was. Gedurende de jaren 1936-'38 was de helft van het aantal leden werkloos. 23) Voor de individuele federaties was het aantal werklozen ook ongeveer de helft van het aantal leden, bijv. bij de kleermakers 40% en bij de bouwvakarbeiders 50%. 24)

Wat betreft de ledenaantallen der federaties zijn we slechts verspreide gegevens tegengekomen. De enige uitzondering was het *Jaarverslag van het NSV 1932-1935*, waarin een verdeling van het aantal leden over de federaties gegeven werd.

federatie	**31-12-1932**	**31-12-1935**	**afdelingen (a)**
bouwvak	386	300	12
fabrieken	70	60	4
kleding	172	117	6
metaal	1023	854	13
transport	135	185	4
GSV	28	55	7
textiel	57	45	2
NSFvO	505	ambtenarenverbod	
landbouw	9	opgeheven per 1-2-1935	
verspreide leden	–	295	
Totaal	**2385**	**1911**	**48**

(a) = datum onbekend 25)

Verder troffen we slechts verspreide gegevens aan over de ledenaantallen der federaties. Zo liep de transportfederatie van 1 januari 1936 tot 1 juli 1937 terug van 240 leden naar 221 leden. 26) Opvallend bij het aantal leden per 1 januari 1936, 240, is het verschil met het aantal leden per 31 december 1935 uit bovenstaande tabel, 185. Dit is een teken dat men de door het NSV zelf gegeven cijfers niet al te absoluut mag nemen. Ook de bouwvakfederatie vertoonde in de tweede helft van de dertiger jaren het beeld van een lichte teruggang: begin 1936 telde men 315 leden, eind 1937 had men nog 296 leden en eind 1939 waren er nog 287 leden over. 27)

Een aantal veranderingen in het ledenbestand verdient een afzonderlijke bespreking. Met name in de periode welke direkt volgde op de besturenvergadering van 20 januari 1929 waren er een aantal belangrijke veranderingen. Kort na deze vergadering werd het NSV versterkt met het SVB, bestaande uit de GSV en de NSFvO. Dit was voor het NSV een welkome versterking. De beslissing

van de NSFvO was definitief geworden op haar kongres van 5-6 april 1929. Het punt der A.W., dat enige maanden eerder nog onoverkomelijke bezwaren voor de NSFvO opleverde, speelde nu geen rol: de NSFvO ging nu gewoon meebetalen aan de A.W. 28) Tegenover deze aanwinst stonden een aantal verliezen. Zo werd de onafhankelijke positie van de kleermakers door een referendumuitspraak defenitief per 10 maart 1929. Deze onafhankelijke opstelling zou overigens slechts een paar jaar duren. In het voorjaar van 1931 besloot deze federatie naar het NSV terug te keren. 29) De onafhankelijke federatie van textielarbeiders ging al vrij snel definitief verloren voor het NSV. Deze federatie had zich namelijk in een referendum in grote meerderheid uitgesproken voor aansluiting bij het NAS. Een uitzondering hierop vormde de afdeling Almelo, welke als enige afdeling in meerderheid tegen aansluiting bij het NAS was. Deze afdeling besloot dan ook de textielfederatie de rug toe te keren om zich vervolgens weer bij het NSV aan te sluiten. 30) Over de gedragingen van de individuele leden verkeren wij in het ongewisse, hoewel we het niet onmogelijk achten dat een aantal van hen besloot naar het NAS over te stappen. Tenslotte was er nog het ambtenarenverbod van 1933, hetgeen voor het NSV het verlies van de NSFvO betekende, zo'n twintig procent van haar ledenbestand.

Een volgend onderwerp is de regionale spreiding van het NSV. Het zwaartepunt van het NSV lag in Amsterdam. Zo telde het SAS aldaar op 1 januari 1932 in totaal 1745 leden. 31) Als men dit aantal vergelijkt met het totale ledenaantal voor het NSV als geheel op deze datum, volgens de bovenstaande ledentabellen, 2401 of 2638, dan blijkt dat volgens deze cijfers respektievelijk ruim 72% of ruim 66% van het NSV-ledenbestand in Amsterdam woonachtig was. Hierna hebben we de regionale spreiding van de afzonderlijke federaties bekeken. 32)

De *metaalfederatie* had haar meeste leden in Amsterdam. In *De Syndicalist* stonden regelmatig opgaven van de ledenaantallen van de metaalafdeling te Amsterdam:

29 december 1928 543
eind december 1931 799
1e week januari 1933 920
1e week januari 1934 825
4e week december 1934 . . . . .725 33)

Ten einde een indruk te krijgen van het percentage der leden van de metaalfederatie dat uit Amsterdam afkomstig was, kan men het totale ledental van de federatie op 31 december 1932, 1023, vergelijken met het aantal Amsterdamse leden tijdens de eerste week van januari 1933. Daaruit blijkt dat volgens de cijfers bijna 90% van de syndikalistische metaalarbeiders uit Amsterdam zou

moeten komen. Gezien de verschillende herkomst van deze cijfers mag men dit percentage evenwel niet te absoluut interpreteren. In Amsterdam had de metaal ondermeer aanhang in de scheepsbouw, waaronder de Ned. Droogdok Mij. en de Ned. Scheepsbouw Mij. Buiten Amsterdam had de metaalfederatie afdelingen in Zaandam (ondermeer scheepswerf Conrad), Haarlem (drukkerij Enschede), Den Haag, Utrecht, Rotterdam (scheepsbouw), Hengelo (Stork en Hazemeyer), Enschede (Fokker-Assink), Vlissingen en Souburg (scheepswerf De Schelde), Groningen en IJmuiden (waarschijnlijk gedurende slechts enkele jaren).

De *NSFvO* had ook de meeste aanhang in Amsterdam; onderverdeeld in afzonderlijke verenigingen per gemeentedienst, zoals het trampersoneel, het beplantingspersoneel, de elektriciteitswerkers, de gaswerkers, de brandweerlieden, het personeel bij de telefoondienst en de badmeesters. Verder waren er afdelingen in Groningen, Utrecht, Rotterdam en Den Haag.

De *bouwvakfederatie* had relatief veel afdelingen, waaronder Amsterdam, Groningen, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Almelo, Enschede, Hengelo, Halfweg, Haarlem, Wormerveer-Krommenie en Velzen-IJmuiden (waarschijnlijk gedurende slechts enkele jaren). Sedert 1936 bestond er een bouwvakafdeling te Wieringen, die een bloeiend bestaan leidde. Eind 1939 telde deze afdeling 29 leden. In 1937 heeft een korte tijd een afdeling te Hensbroek bestaan. Soms waren de bouwvakafdelingen zeer klein, bijv. die te Wormerveer-Krommenie, welke in de jaren 1937-'38 slechts een vijftal leden telde. 34)

De *textielfederatie* organiseerde als gevolg van de fusieperikelen met het NAS nog maar weinig arbeiders. Er waren twee afdelingen: sinds 1929 een in Almelo en enkele jaren daarna ook een te Enschede.

De *fabrieksarbeiders* hadden slechts weinig aanhang. Het zwaartepunt van deze federatie lag in Wormerveer-Krommenie. De alhier gevestigde Pellers- en Meelbewerkers hadden immers het initiatief genomen door te gaan binnen het NSV. Slechts eenmaal zijn we voor de Pellers- en Meelbewerkers een ledenaantal tegengekomen, namelijk 35 voor de jaren 1937-'38. In dezelfde plaats was nog een afdeling in een cacao-fabriek, welke in bovengenoemde jaren 10 leden had. Verder bleek er althans gedurende een aantal jaren een afdeling in Veendam te zijn. 35)

Over de *kleermakers* is weinig bekend. Er waren afdelingen in Groningen, Amsterdam, Den Haag (vereniging 'De Ster') en Rotterdam. De kleermakers te Enschede waren opgenomen in de plaatselijke afdeling van de textielfederatie. 36)

Voor de *transportarbeiders* zijn we eenmaal een zeer gedetailleerde opgave van de spreiding van de leden tegengekomen, te weten voor 1 juli 1938:

afdeling	**leden**
Rotterdam	95

afdeling	leden
Amsterdam	48
Den Haag	45
Groningen	24
Haarlem	6
Almelo	1
Bergen	1
Delft	1
Totaal	**221** 37)

Verder zijn we afdelingen voor de plaatsen Hengelo, Utrecht en Wormerveer-Krommenie tegengekomen. Onduidelijk hierbij is hoe lang deze afdelingen bestaan hebben.

De *landarbeiders* speelden in de periode 1929-'40 in feite geen rol van betekenis. Zoals we reeds zagen werd de federatie per 1 februari 1935 opgeheven. Latere pogingen van het NSV om weer een landarbeidersfederatie van de grond te krijgen zijn mislukt. Wat betreft de spreiding hebben we de indruk dat er slechts één afdeling bestond, namelijk in Woldendorp (Groningen). 38)

De *GSV*. De spreiding van de GSV-afdelingen was sterk aan verandering onderhevig. In de GSV waren immers alleen personen georganiseerd voor wie in hun woonomgeving onvoldoende leden waren voor een afdeling van hun eigen bedrijfsfederatie. Als er binnen een GSV-afdeling echter voldoende leden van een bepaalde bedrijfstak waren, dan splitsten deze zich af en vormden een eigen afdeling. Een duidelijk voorbeeld hiervan was de GSV-Den Haag die in de periode 1936-'38 ter ziele ging, omdat zich eerst een afdeling metaal en later een afdeling bouwvak afsplitste. Min of meer permanente GSV-afdelingen waren er in Amsterdam, Groningen, Haarlem en Wormerveer-Krommenie. Vaak kwam het voor dat in plaatsen waar reeds een SAS was, er gedurende een kortere of langere tijd ook een GSV bij het SAS aangesloten was. Verder kwam het voor dat in een bepaalde plaats gedurende een aantal jaren alleen een GSV bestond, zoals in Hoorn, Breezand en Hilversum. 39)

SAS-en. In plaatsen waar meerdere afdelingen van afzonderlijke federaties bestonden werd gewoonlijk een SAS in het leven geroepen. Naast de federatie-afdelingen konden ook een afdeling van de Landelijke Syndicalistische Vrouwen Bond (LSVB) en van de OJP en de Syndicalistische Arbeiders Jongeren Organisatie (SAJO) bij een SAS aangesloten zijn. Het grootste SAS was dat te Amsterdam. Verder waren er SAS-en in Groningen, Den Haag, Rotterdam, Wormerveer-Krommenie, Haarlem, Utrecht, Almelo, Hengelo en Enschede. Eind dertiger jaren werd een SAS te Wieringen in het leven geroepen. Vele SAS-en hadden een betrekkelijk kleine omvang; zo telde het SAS-Hengelo halverwege 1935 42 leden en werd voor het SAS-Wormerveer-Krommenie voor

de periode 1937-'38 het ledenaantal van 54 genoemd. 40)

Op organisatorisch gebied kampte het NSV voortdurend met ernstige problemen. Als gevolg van de besturenvergadering van 20 januari 1929 zag Lansink jr. zich genoodzaakt zijn funkties van sekretaris van het NSV en van redakteur van *De Syndicalist* neer te leggen. Voorzitter Rosseau volgde hem op als redakteur. In de loop van 1929 zou J. Wolthuis, afkomstig uit de NSFvO, het sekretariaat voor zijn rekening nemen. Verder waren er in deze periode nog een aantal vakatures in het NSV-bestuur. Deze werden opgevuld door een drietal leden van de NSFvO, te weten Priem, die tweede voorzitter werd, De Boer en De Kromme. Toen de eerste problemen na de 20e januari uit de wereld waren, zou De Kromme zich terugtrekken ten gunste van Wolthuis. 41)

De positie van *De Syndicalist* werd verstevigd doordat de NSFvO besloot zijn orgaan *De Fakkel* in *De Syndicalist* te laten opgaan. Overigens zou *De Fakkel* in 1931 weer verschijnen, zij het nu naast *De Syndicalist*. Beweegreden hiervoor was dat de NSFvO van mening was dat de interne berichtgeving over de eigen federatie niet de gewenste aandacht kon krijgen. 42) Rosseau zou het redakteurschap tot januari 1933 bekleden. Hij werd in deze maand opgevolgd door Albert de Jong die tot april 1940 redakteur zou blijven. 43)

Van begin 1932 tot begin 1936 werd door het NSV een theoretisch orgaan uitgegeven, *Grondslagen*. Het principebesluit hiertoe was genomen op het september-kongres van 1930. Arthur Müller-Lehning werd tot hoofdredakteur gekozen. Zoals we verder nog zullen zien werd de uitgave van het blad in 1936 vanwege te grote financiële moeilijkheden stopgezet.

Ernstige moeilijkheden werden veroorzaakt door een tweetal verboden. Het eerste was het ambtenarenverbod, waardoor de uit de NSFvO afkomstige hoofdbestuurders gedwongen waren hun positie op te geven. Het betrof hier J. Wolthuis, eerste sekretaris, H. Kulderij, penningmeester en A. de Boer. Albert de Jong zou nu sekretaris worden, een funktie die hij met een onderbreking in 1938 tot april 1940 zou blijven vervullen.

Het tweede was het verbod voor buitenlanders om in Nederland politieke aktiviteiten te ontplooien. Hierdoor werden zowel Arthur Müller-Lehning als August Rosseau politiek monddood gemaakt (beide verboden komen uitgebreider aan de orde in paragraaf 5: Repressie door de staat). Mr. Calland werd nu formeel de nieuwe redakteur van *Grondslagen*; in de praktijk zou Müller-Lehning deze funktie blijven bekleden. J. Lambo werd de nieuwe voorzitter van het NSV. 45) Lambo is het pseudoniem van *Lam*bertus *Bo*t. Bot had voor dit pseudoniem gekozen, omdat hij als gevolg van permanente werkloosheid een eenmanszaakje begonnen was. Binnen het NSV genoot hij evenwel voldoende vertrouwen om ondanks deze ekonomische positie lid te kunnen blijven. 46)

Het oktober-kongres van 1938 nam een resolutie aan waardoor de samen-

stelling van de toekomstige NSV-besturen sterk beïnvloed zou worden:

> "Het Octobercongres van het NSV., van oordeel, dat het in het algemeen in het belang is van de organisatie en de propaganda, dat aftredende bestuurders door nieuwe functionarissen worden vervangen, acht het noodzakelijk dat van de in artikel 9 der Statuten voorziene mogelijkheid van onmiddellijke herverkiezing van aftredende bestuurders alleen wordt gebruik gemaakt, indien het niet mogelijk is gebleken, om op andere wijze in een vacature voor een bestuurslid behoorlijk te voorzien." 47)

Een van de overwegingen bij deze resolutie was dat het in het belang van de kadervorming was dat zoveel mogelijk leden bestuurlijke ervaring opdeden. Deze resolutie was voor het eerst van invloed tijdens de bestuursverkiezingen op het april-kongres van 1940. Albert de Jong wilde de resolutie respekteren en stelde zich niet meer herkiesbaar. Piet Wiegman volgde hem op; zowel als redakteur van *De Syndicalist* als in de funktie van sekretaris van het NSV. 48)

Binnen het NSV funktioneerden een aantal kommissies die zich met deeltaken bezighielden. Zo waren er de geschillenkommissie voor *De Syndicalist*, de jeugdkommissie en de kampkommissie voor de organisatie van de jaarlijkse Pinksterkampen. Op het oktober-kongres van 1938 werden een drietal nieuwe kommissies in het leven geroepen, namelijk de kommissies die zich moesten bezighouden met achtereenvolgens de kaderscholing, sociale adviezen (ondermeer ziekte- en ongevallenwet, arbeids- en burgerrecht, steunregeling, sociale verzekering en belastingen) en de bestudering van de sociale wetgeving. Geen van deze drie laatstgenoemde kommissies heeft ooit optimaal gefunktioneerd. Dit gold met name voor de laatste kommissie als gevolg van permanente vakatures. 49)

Naast het werk van deze kommissies kende het NSV nog een aantal andere permanente aktiviteiten. In Amsterdam funktioneerde gedurende de gehele periode 1929-'40 een syndikalistische inkoopkoöperatie. Deze koöperatie werkte zonder winstoogmerk, de winst kwam ten goede aan de leden, en men werkte met behulp van de arbeidskracht van de leden, die dit kosteloos deden. Een der belangrijkste produkten was brandstof. Zo verkocht men in de winter van 1928-'29 45,5 ton steenkool en 1050 kilo briketten. Aan het eind van de dertiger jaren kwam in Haarlem een bescheiden inkoopkoöperatie voor kruidenierswaren tot stand. Het opzetten van een brandstofkoöperatie mislukte in deze stad als gevolg van de konkurrentie van reeds bestaande koöperaties. 50)

Verder werden in diverse plaatsen kulturele aktiviteiten ontplooid. In Amsterdam bestond het 'Amsterdamsch Comité voor Arbeiders Ontwikkeling',

dat vele kulturele aktiviteiten organiseerde. Ook elders bestonden kulturele verenigingen, soms in samenwerking met bevriende organisaties. Zo waren er muziekverenigingen te Haarlem, Amsterdam, Koog aan de Zaan en in Twente. Zangverenigingen waren er in Haarlem, Amsterdam, Groningen, Enschede en Hengelo. 51)

Een andere steeds belangrijker taak voor het NSV was de werklozenkas, door middel waarvan de werklozen hun uitkering kregen. Ideologisch gezien lag deze werklozenkas nogal moeilijk binnen het NSV, omdat deze kas gesubsidieerd werd door gelden van de staat. Dit viel moeilijk te rijmen met de antistaatsgezinde opstelling van het NSV. Toch wilde men de werklozenkas niet afstaan, omdat dit nadelige financiële konsekwenties had voor de werkloze leden en ten koste van de werfkracht van de organisatie zou gaan. De werklozenkas had nog een ander voordeel: doordat de werkloze leden wekelijks hun geld bij iemand van de eigen bond moesten halen, behielden zij toch nog enig kontakt met hun organisatie. 52)

Tenslotte waren er de vrouwenbeweging, de LSVB die 1 mei 1932 opgericht was, en de jeugdbeweging, de SAJO en de OJP. Hun relaties met het NSV werden op het novemberkongres van 1936 geregeld. De LSVB kreeg vanaf die tijd spreekrecht en een adviserende stem op kongressen en op algemene bestuursvergaderingen. De plaatselijke vrouwenbonden kregen dezelfde rechten bij vergaderingen der desbetreffende SAS-besturen en plaatselijke besturen. Een voorstel van de zijde van de LSVB om deze organisatie precies dezelfde rechten te geven als alle andere federaties, werd zonder hierover uitspraak te doen door het kongres op de lange baan geschoven. In later jaren is dit onderwerp ook niet meer ter sprake gekomen.

Ten aanzien van de SAJO en de OJP werd ondermeer bepaald dat het NSV in de landelijke jeugdbeweging vertegenwoordigd zou zijn met een uit drie van haar ledenbestand benoemde personen bestaande uit de Landelijke Jeugdkommissie. Uitgezonderd van deze kommissie werden bestuursleden van de SAJO en de OJP. In plaatsen met een SAJO- en OJP-afdeling kon een plaatselijke jeugdraad benoemd worden; wederom met eerder genoemde uitsluiting van de bestuursleden van SAJO en OJP. Betreffende de OJP werden nog een aantal artikelen aangenomen. Artikel 38 gaf de afdelingsbesturen van het NSV het recht op financiële kontrole op de OJP-en. In artikel 5 werd de benoeming van de plaatselijke afdelingsbesturen geregeld:

> "Het bestuur ener plaatselijke afdeling wordt, indien de afdeling niet in secties is gesplitst, benoemd door het bestuur van de plaatselijke centrale van het NSV ter plaatse (SAS)." 53)

De jeugdbeweging heeft in feite alleen in Amsterdam enige betekenis gehad;

dit vooral door de aktiviteiten van Rosseau. In andere plaatsen was geen afdeling van de SAJO, of bestond deze afdeling uit slechts enkele mensen. Dit laatste was bijvoorbeeld het geval in Enschede waar slechts enkele mensen aktief waren. Dit kwam ook doordat in Enschede reeds een afdeling van de Jongeren Geheel Onthouders Bond (JGOB) bestond die in grote lijnen dezelfde uitgangspunten had als de later opgerichte SAJO. Aan het eind van de dertiger jaren bestond de jeugdbeweging van het NSV nauwelijks meer. Zo stelde Madlener op het kongres van 1940 dat de SAJO overleden was en dat het met de OJP ook niet goed ging. 54)

In financieel opzicht bleek het een moeilijke tijd voor het NSV te zijn. In 1930 bleek dat *De Syndicalist* een zware schuldenlast had, namelijk f 700,–. Oorzaken hiervan waren achterstallige betalingen door de aangesloten federaties en een nog niet betaalde schuld door de zeeliedenvereniging 'De Eendracht'. Besloten werd de krant wat extra financiële steun te geven. 55) Ook de daaropvolgende jaren kostte het moeite om *De Syndicalist* financieel gezond te houden. Zo bleek in mei 1938 de schuld van de krant dermate hoog te zijn dat een stevige financiële injektie noodzakelijk bleek. Bij de drukker had de krant een schuld van f 2448,67 en bij het NSV nog eens f 1350,–. Het NSV besloot nu om de prijs voor de krant te verhogen van vijf tot zes cent per week per lid. Verder kreeg *De Syndicalist* financiële ondersteuning in de vorm van bijdragen uit de weerstandskassen van de diverse federaties en afdelingen; dit voor een bedrag van f 1550,–. Het NSV zag op haar beurt af van het vorderen van f 350,– van haar tegoed, terwijl de resterende f 1000,– door de krant gelijkelijk over 1938 en 1939 afgelost werd. De oorzaak van deze noodlijdende positie van *De Syndicalist* lag in de eerste plaats bij de daling van de gemiddelde oplage (zie onderstaande tabel), hetgeen weer direkt verband hield met het dalende ledental.

datum	**gem. oplage**
1-1- 1938	3008
1-1-1939	2753
1-1-1940	2669 56)

Grondslagen bleek vanaf de oprichting een financieel zorgenkind te zijn. In 1934 bedroeg het exploitatietekort f 78,85, terwijl dit tekort in 1935 tot f 261, 53 opgelopen bleek te zijn. Ook hier lag de oorzaak bij een te gering aantal abonnees. Eind 1935 had men 179 abonnees, terwijl voor de probleemloze kontinuering van het blad zo'n 600 à 700 abonnees nodig waren. Toen dit geen haalbare kaart bleek te zijn, werd de uitgave van *Grondslagen* stopgezet. 57)

Als gevolg van de beperkte financiële mogelijkheden kon het NSV zich niet

veroorloven er een groot aantal vrijgestelden op na te houden; afgezien nog van de vraag of men dit uit principieel oogpunt wenselijk achtte. Alleen de metaalfederatie kon zich een vrijgestelde permiteren, eerst Rosseau en nadat hij politiek monddood gemaakt was Madlener. Zelfs Albert de Jong, die jarenlang zowel redakteur van *De Syndicalist* als sekretaris van het NSV was, was niet volledig vrijgesteld. Hij ontving wel een gedeeltelijke vergoeding. 58)

De noodzaak om de tering naar de kleine nering te zetten leidde ertoe dat het NSV er steeds sterk op lette dat de kosten van de organiatie tot een minimum beperkt bleven. Vandaar ook het streven om de reiskosten zo laag mogelijk te houden. Toen op het januarikongres van 1936 Gerard ten Vaanholt uit Hengelo kandidaat stond voor het NSV-bestuur werd tegen zijn kandidatuur bezwaar gemaakt, omdat hij te ver weg woonde van Amsterdam, het vergadercentrum van het NSV. Dit zou een te zware financiële last voor de organisatie gaan betekenen. Ook bij de bestuursverkiezingen van 1938 werd hetzelfde argument tegen Ten Vaanholt aangevoerd. 59) De te hoge reiskosten waren er ook de oorzaak van dat voorzitter Lambo uit Den Haag, tegen alle gebruiken in, niet in het dagelijks bestuur van het NSV gekozen werd. Voor hem in de plaats kwam Luc Madlener, die wel in Amsterdam woonde. Het dagelijks bestuur bestond toen alleen uit Amsterdammers. Korte tijd later werd Lambo echter alsnog in het dagelijks bestuur opgenomen. 60)

Op het kongres van de bouwvakfederatie, op 23-24 mei 1936, kwam het probleem van de reiskosten ook aan de orde. De afdeling Enschede stelde voor het kongres in het vervolg in aansluiting op het NSV-kongres te houden, zodat slechts eenmaal reiskosten betaald hoefden te worden. Bovendien stelde deze afdeling voor om als er geen belangrijke punten waren helemaal geen kongres te houden; dit om dezelfde reden. Beide voorstellen werden evenwel verworpen. Op ditzelfde kongres kwamen nog een aantal financiële kwesties aan de orde. Een voorstel om de kontributie te verlagen in verband met de gedaalde lonen werd verworpen vanwege de zwakke financiële positie van de federatie. Tenslotte besloot het kongres f 350,– uit de weerstandskas te halen ten einde de schulden van de federatie af te lossen en noodlijdende afdelingen de helpende hand toe te steken. 61)

Ook op lokaal niveau kwamen de financiële problemen steeds nadrukkelijker naar voren. In 1939 nam de Groningse afdeling van de kleermakers zelfs het besluit zich van het SAS af te scheiden. Reden hiervoor was dat men niet langer aan het SAS-gebouw wenste mee te betalen. De hierdoor bespaarde gelden wilde men aanwenden voor de aktiviteiten van de eigen afdeling. 62) Op het NSV-kongres van 1940 werd een voorstel van de bouwvak-, GSV- en metaal-Groningen aangenomen, waarin afdelingen van NSV-federaties verplicht werden zich bij het SAS ter plaatste aan te sluiten, zij het dat bemiddeling mogelijk bleef. De Groningse kleermakers werden op deze manier gedwongen terug te keren naar het SAS. Of dit inderdaad nog voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog gebeurde, is niet bekend. 63)

Het SAS-Amsterdam bleek met strukturele financiële tekorten te kampen. Zo erg zelfs dat de plaatselijke metaalafdeling in 1938 moest bijspringen door middel van een bijdrage uit haar weerstandskas, ten einde de financiële problemen van het SAS uit de wereld te helpen. 64)

3. Sociaal-ekonomische problematiek

De sociaal-ekonomische problemen werden door het NSV als zeer belangrijk ervaren. De redenen hiervoor waren tweeërlei. Enerzijds wilde het NSV in de eerste plaats een ekonomische strijdorganisatie zijn; aandacht voor sociaal-ekonomische problemen is dan een logisch voortvloeisel uit dit streven. Anderzijds was de ekonomische situatie in de dertiger jaren een harde realiteit voor de arbeiders: loonsverlagingen, werkloosheid, steunverlagingen en de zogenaamde werkverschaffing.

Door het NSV werd regelmatig stilgestaan bij de oorzaken van de krisis. In zijn kritiek op het rapport van de kommissie-Welter waarin een aantal krisisbestrijdende maatregelen aan de regering werden voorgesteld, wees Albert de Jong de stijgende produktiviteit per arbeider als belangrijke oorzaak aan. Door deze stijgende produktiviteit ontstond volgens hem een dodelijke cykus: stijgende produktiviteit – stijging van de totale produktie – ontstaan van overschotten – overproduktie – krisis. Konkluderend stelde De Jong dat de arbeiders zelf het slachtoffer werden van de groter hoeveelheid produkten die zij voortbrachten. 65) Arthur Müller Lehning ging in zijn brochure/rede *Rationalisatie en de 6-urige arbeidsdag* nog wat dieper op dit thema in. Bij de stijgende produktiviteit wees hij op het proces van de toenemende rationalisatie binnen het produktieproces. Dit proces was drie-ledig: een vérgaande mechanisering van de arbeid (ondermeer automatisering en de lopende band), een toenemende standaardisering (grotere uniformiteit der produkten en specialisatie per bedrijf) en een koncentratie van de bedrijven (onder andere kartels, koncerns en trusts). dit alles lag ten grondslag aan een tweetal nadelige verschijnselen. Enerzijds een verscherpte uitbuiting van de arbeiders. Anderzijds, en daarmee kwam hij bij de oorzaken van de krisis, een vergroting van de produktie en een verkleining van de werkgelegenheid. 66) Samenvattend kan men dus stellen dat zowel De Jong als Müller Lehning de oorzaken van de krisis zochten bij strukturele ekonomische verschijnselen.

Het NSV had de nodige kritiek op de regeringsaanpak van de krisis. Albert de Jong verwoordde dit duidelijk in zijn kritiek op het rapport-Welter. De voorstellen die in dit rapport gedaan werden om de krisis aan te pakken, kwamen er op neer dat de tekorten op de nationale begroting weggewerkt moesten worden door bezuinigingen. Zo moest volgens de kommissie-Welter op het budget voor 1933, in totaal 600 miljoen, zo'n 100 miljoen bezuinigd worden op ondermeer het aantal ambtenaren en hun salarissen, de budgetten van de

lagere overheden, de lonen in de werkverschaffing, de werklozensteun, onderwijs, de oorlogsuitgaven en waterstaat. 67) Allereerst had De Jong kritiek van financiële aard: de laagstbetaalden zouden het zwaarst gebukt gaan onder deze bezuinigingen, de hoogstbetaalden zouden er weinig last van hebben, en bovendien bleek er op oorlogsuitgaven relatief minder bezuinigd te worden dan op bijvoorbeeld onderwijs. 68) Bovendien had De Jong ook nog principiele kritiek op de voorstellen van de kommissie-Welter. Deze kommissie wilde bezuinigen om de internationale konkurrentie-positie van Nederland ten minste konstant te houden. De loonsverlagingen en ontslagen, welke het gevolg zouden zijn, zouden volgens De Jong een negatief effekt hebben op de Nederlandse ekonomie. In plaats hiervan wilde hij op korte termijn juist loonsverhogingen, openbare werken en dergelijke ten einde de nationale ekonomie aan te zwengelen. 69) Ondanks deze konkrete voorstellen zag De Jong geen uiteindelijke oplossing binnen het kader van de kapitalistische maatschappij. Hier stond men immers steeds voor een dilemma: wilde men zijn internationale konkurrentiepositie handhaven dan moest men bezuinigen en wilde men de nationale ekonomie nieuw leven inpompen door openbare werken dan moest men juist extra hoge staatsuitgaven doen. De konklusie van De Jong luidde dan ook dat men de krisis alleen definitief kon oplossen door een socialistische strijd, welke internationaal van aard diende te zijn. Hierbij moest men gebruik maken van de direkte aktie, de staking, de algemene staking, de boycot en de sabotage. 70) Met deze kritiek op het rapport-Welter verwoordde De Jong op een goede wijze een aantal gedachten over de krisis, zoals die gedurende de dertiger jaren voortdurend door het NSV benadrukt zouden worden. Gedachten die in essentie hier op neer kwamen dat de regering een kapitalistische oplossing beoogde, hetgeen ten koste ging van de arbeidersklasse, en dat de uiteindelijke oplossing alleen te verwezenlijken viel in een libertair-socialistische maatschappij, welke bevochten moest worden met behulp van bovenstaande specifieke strijdmiddelen. 71)

De werkloosheid was een der terreinen waar de krisis het duidelijkst merkbaar werd voor de arbeidersklasse. De regering zocht de oplossing hiervoor in de werkverschaffing. Het NSV had hier felle kritiek op. Men sprak in dit verband zelfs van 'dwangarbeid', omdat zowel loon als soort werk de arbeiders opgelegd werd; opleiding en aanleg van de desbetreffende personen speelden geen enkele rol. Een ander punt van kritiek op de werkverschaffing was dat er steeds meer normale werken in onder gebracht werden, zoals de aanleg van wegen, de aanleg van rioleringssystemen en het graven van kanalen. Op zich zou dit niet zo bezwaarlijk zijn, ware het niet dat de arbeiders hier genoegen moesten nemen met een lager loon dan in de desbetreffende bedrijfstak gebruikelijk was. Het NSV stelde hier tegenover dat men produktief werk wilde, zoals de bouw van arbeiderswoningen en het maken van kleding voor arbeiders, met behoud van het volledige loon. 72)

Het NSV zocht echter ook naar verdergaande oplossingen voor de werkloosheid. Hierbij dacht men dan vooral aan verkorting van de arbeidsduur. Müller-Lehning zou de ideeën hierover uitwerken in zijn brochure/rede *Rationalisatie en de 6-urige arbeidsdag*. Zoals we reeds zagen, had hij hier een direkt verband gelegd tussen de toenemende rationalisatie en de afnemende werkgelegenheid. Bij de oplossing van het probleem der werkloosheid diende men dan ook rekening te houden met deze rationalisatie. Als eerste wilde hij de rationalisatie beperkten. Daar waar een verhoogde uitbuiting van de menselijke arbeidskracht plaatsvond of daar waar de menselijke gezondheid geschaad werd, was rationalisatie volgens hem niet toelaatbaar. 73) Indien geen van deze twee nadelige nevenverschijnselen optrad, dan was rationalisatie wel toelaatbaar. Als er dan nog sprake was van werkloosheid, moest men de oplossing hiervan op een heel ander terrein zoeken, namelijk in verkorting van de arbeidsduur. Als belangrijkste punt noemde Müller-Lehning hier de eis van de zes-urige arbeidsdag; een eis die reeds op het IAA-kongres te Amsterdam in 1925 was aangenomen. Verder zou men kunnen denken aan langere vakanties voor de arbeiders en aan mogelijkheden voor de arbeiders elkaar in het arbeidsproces af te wisselen. 74) In zijn geschriften, tijdens akties en op vergaderingen in de dertiger jaren zou het NSV deze eisen voor arbeidsverkorting steeds weer naar voren halen, vooral de eis van de zes-urendag.

De devaluatie van de gulden in 1936 had volgens het NSV de bezitters van grond en van produktiemiddelen bevoordeeld en degenen die leefden van normaal loon of van een steunuitkering benadeeld. Tevens had de devaluatie een prijsverhoging effekt gehad, terwijl de steunuitkering in oktober 1936 nog eens verlaagd was. Op basis hiervan kwam het NSV tot een negatief oordeel over de devaluatie. 75)

De lichte opleving van de ekonomie aan het eind van de dertiger jaren werd evenmin als een positief verschijnsel gezien. Het NSV zag hierin allerminst een terugkeer naar normaler verhoudingen, omdat deze opleving het gevolg was van een oplevende wapenindustrie en aanverwante bedrijven. Voor antimilitaristen was een dergelijke gang van zaken ten ene male onaanvaardbaar. 76)

De aard van het door ons bestudeerde materiaal maakt het voor ons tot een onmogelijke opgave een kompleet beeld van de aktiviteiten van het NSV binnen de bedrijven te schetsen. Een faktor die dit nog eens bemoeilijkt was dat het NSV in (nagenoeg) geen bedrijf een meerderheid onder de arbeiders bezat. Hierdoor was het nauwelijks in staat een eigen gezicht te tonen. Een enkele keer bleek het hier wel toe in staat; in onderstaand gedeelte hebben wij ons tot deze gevallen beperkt. Overigens hebben we wel de indruk dat de individuele leden van het NSV zich, zoals het leden van een ekonomische strijdorganisatie betaamt, gewoonlijk aktief opstelden. Vaak waren het de NSV-ers, veelal tezamen met de NAS-mannen, die in de bedrijven de kat de bel aanbon-

den. 77)

In 1929 was het NSV een aantal malen betrokken bij stakingen bij het metaalbedrijf Rijsdijk te Amsterdam, waar het personeel, dertien in getal, voor een groot deel uit NSV-ers bestond. In juli vond er een korte, suksesvolle staking plaats voor een kortere werkweek, hoger loon en betaling van overwerk. In oktober van datzelfde jaar weigerden twee NSV-ers, kraandrijver van beroep, aan het werk te gaan, omdat niet voldaan werd aan de veiligheidsvoorschriften. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het NSV juist in deze periode veel aandacht besteedde aan wantoestanden bij de sociale wetgeving, ongevallenwet, ziektewet en arbeidswet. Toen bovengenoemd tweetal in hun weigering bleef volharden, volgde er ontslag door de patroon. De patroon ging vervolgens over tot het werven van onderkruipers en van andere kraandrijvers. Dit was voor de rest van het personeel reden om de staking te proklameren. De nu volgende onderhandelingen leidden ertoe dat de kraan gerepareerd werd en dat de beide kraandrijvers weer in dienst genomen werden. 78)

In 1931-'32 vond er weer een grote textielstaking in Twente plaats. In tegenstelling tot de staking van 1923-'24 kon het NSV ditmaal geen rol van betekenis spelen. Dit vanwege het feit dat de textielfederatie voor het grootste deel overgegaan was naar het NAS. Het enige wat het NSV deed, was het organiseren van een steunbeweging voor ongeorganiseerden in samenwerking met het Algemeen Nederlandsch Vakverbond (ANV). Het NSV droeg f 1060,– bij. 79)

Een goed voorbeeld van de syndikalistische stakingstaktiek is de staking bij aannemer Joosten te Enschede in 1932. Oorzaak van het konfikt was de ontduiking van de Collectieve Arbeids Overeenkomst (CAO) door de patroon: een te laag uurloon, geen vakantiebonnen en geen regenverzuim. Toen Joosten het uurloon met nog eens negen cent wilde verlagen, kwamen de arbeiders in vergadering bijeen. De leden van de bouwbonden van het nederlands Verbond van Vakvereenigingen (NVV), het Roomsch-Katholiek Werklieden Verbond (RKWV) en het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) gaven te kennen dat zij eerst met hun besturen wilden overleggen, alvorens zij tot aktie zouden besluiten. De leden van de LFBA vonden dit niet noodzakelijk, maar legden zich neer bij de wens van de andere bonden. Het NSV, bij monde van B.H. Lansink, een plaatselijk bestuurder, bepleitte daarentegen een direkte aktiestaking. Lansink vond echter geen bijval. De afdelingspenningmeester van de LFBA te Enschede, De Heer, schreef hierover het volgende:

> "Maar de Heer Lansink bestuurder van de Sindicalist was het daar niet mee eens en wou dat de menschen niet weer aan 't werk zouden gaan maar de menschen van de drie andere organisaties wilde dat niet omdat hun bestuur dat niet zou willen en zullie dan geen steun zouden krijgen toen zei Lansink dan moet de Fed menschen en Sindicalisten het maar alleen doen

gekker heb ik het no niet meegemaakt. waarop Kam Rooiveld hem dan ook terdege op heeft gewezen het schijnt dan Lansink nog niet veel begrip heeft van Vakorganisatie." 80)

De tweede vergadering, drie dagen later, gaf wederom een voorzichtig optreden van het CNV, het RKWV en het NVV te zien. Zij wilden eerst een ultimatum stellen met de duur van twee dagen. Mocht dit niet het gewenste resultaat opleveren dan kon er altijd nog gestaakt worden. De LFBA toonde zich inschikkelijk, maar B.H. Lansink brak nog eens tevergeefs een lans voor de direkte aktiestaking. Toen het ultimatum verstreken was, zonder dat Joosten hierop gereageerd had, werd de staking geproklameerd. Al vrij spoedig werd de staking met een gunstig resultaat beëindigd. 81)

De Amsterdamse bouwvakstaking van oktober 1939 was de laatste staking waarbij het NSV intensief betrokken was. De mobilisatie had een sterke stijging van de kosten van levensonderhoud met zich meegebracht. Dit was voor de bouwvakarbeiders reden een duurtetoeslag te eisen. Toen hun eis niet ingewilligd werd, proklameerden zij de staking. De gekontrakteerde bonden, NVV, RKWV en CNV, deden niet mee; in de CAO stond immers een bepaling dat tijdens de lopende CAO niet gestaakt mocht worden. Het NSV, evenals het NAS, had deze CAO niet ondertekend. Het NSV had namelijk een aantal principiële bezwaren tegen CAO's. Zij zag dit als een kontrakt tussen twee ekonomisch onevenwichtige partijen, hetgeen slechts één resultaat kon hebben: nadeel voor de zwakste partij, de arbeiders. Verder zag zij CAO's als een remmende faktor bij direkte akties. Tot slot was er dan de in het eind van de dertiger jaren steeds vaker voorkomende antistakingsbepaling; voor het NSV was dit volstrekt onaanvaardbaar. De Amsterdamse bouwvakstaking stond onder leiding van een stakingskomitee, de in deze jaren gebruikelijke taktiek bij stakingen. Als een bond namelijk te openlijk een staking steunde dan werd er van staatswege gedreigd met een stopzetting van de subsidie aan de werklozenkas van de betreffende organisatie. Wel deden het NAS en het NSV aktief mee in de steunbeweging ten gunste van de stakers. Zo werd door het NSV in totaal f 393, 24 ingezameld. Daarnaast was het NSV-lid Boellaard voorzitter van het stakingskomitee. De sociaaldemokratische minister Van den Tempel zorgde evenwel voor het einde van de staking. Hij dwong de stakers het werk te hervatten door te dreigen met een inhouding van de steun aan de bouwvakkers van het NSV en het NAS in Amsterdam en omgeving. Tevens werden er mensen uit de werkverschaffing in de Amsterdamse bouw te werk gesteld. Deze overmacht bleek te veel voor de stakers; de staking werd zonder enig resultaat opgeheven. *De Syndicalist* sprak met betrekking tot het optreden van de regering over fascistische verschijnselen. 82)

En andere indikatie voor de NSV-aktiviteiten bij stakingen is de hoogte van de steunuitkeringen. Hierover kwamen we slechts enkele gegevens tegen, die bo-

vendien niet altijd even duidelijk waren. Alleen voor de jaren 1936-'38 hebben we een overzicht van de in totaal door het NSV uitgekeerde steunbedragen:

1-1-1936 tot 31-12-1936 f 633,45
1-1-1937 tot 31-12-1937 f 1178,59
1-1-1938 tot 31-08-1938 f 152,96

Als kommentaar bij deze bedragen gaf het NSV dat deze bedragen niet zo hoog waren als in de voorgaande jaren. Het NSV zag dit als een gevolg van de dalende stakingslust van de Nederlandse arbeiders; een verschijnsel dat ook van invloed was op de eigen aktiviteiten. Bij deze stakingsuitkeringen is nog opvallend de f 220,– steun die verleend werd aan het ongeorganiseerde deel van de stakende vissers te IJmuiden in 1938. 83)

Evenals bij de stakingen is het ondoenlijk een kompleet beeld te schetsen van de aktiviteiten van het NSV bij akties op het terrein van de werkloosheid, de steunverlening en de werkverschaffing. Vandaar slechts een beperkte bloemlezing.

Een van de manieren voor het NSV om haar misnoegen te uiten over bovenstaande zaken, waren merkwaardig genoeg adressen aan parlementaire lichamen. Begin 30-er jaren ging het NSV hier geregeld toe over. In feite was hier sprake van een botsing tussen theorie en praktijk. Het betrof immers pogingen de besluitvorming binnen parlementaire lichamen te beïnvloeden, organen wier bestaansrecht door het NSV juist verworpen werd. Een vergelijkbaar dilemma zagen we reeds bij de door de staat gesubsidieerde werklozenkas. In deze gevallen was het NSV toch min of meer door de omstandigheden gedwongen te kiezen voor de praktijk boven de leer. In 1930 richtte de NSFvO zich tot de Tweede Kamer voor een verbetering van de pensioenwet. 84) In april van datzelfde jaar richtte de Amsterdamse afdeling van de NSFvO zich over hetzelfde onderwerp tot de gemeenteraad. 85) Het SAS-Amsterdam had een maand eerder ook al een adres aan de Amsterdamse gemeenteraad gericht, ten gunste van een hogere steunuitkering en een lagere prijs van gas en electriciteit. De extra kosten die als gevolg van deze maatregel zouden ontstaan, moesten bekostigd worden uit een hogere vermogensbelasting onder het motto '...te verlichten waar een permanent tekort is en te belasten waar vermogen is...' De inhoud van dit adres werd als manifest in Amsterdam verspreid. 86) Het SAS-Rotterdam richtte zich in juni van dat jaar met een vergelijkbaar adres tot de Rotterdamse gemeenteraad. 87) In 1932 werd door het SAS-Amsterdam, in samenwerking met de andere Amsterdamse vakorganisaties, een adres aan het kollege van B&W gericht. Hierin werd geprotesteerd tegen de steunverlagende maatregelen van dit kollege. 88) In januari van datzelfde jaar richtten dezelfde organisaties een adres aan de Amsterdamse ge-

meenteraad, waarin gevraagd werd om een hogere brandstoftoeslag voor de steuntrekkenden. 89) Het is ons niet bekend of een van deze adressen het beoogde resultaat heeft opgeleverd.

In 1934 werden in diverse plaatsen vergaderingen belegd, waar geprotesteerd werd tegen de steunverlaging. In dit jaar vond ook de bekende opstand in de Jordaan plaats. Het NSV achtte dit verzet in de Jordaan van grote betekenis. Men verwachtte dat de regering nu wel een toontje lager zou gaan zingen. Het grote probleem hierbij was volgens het NSV dat de werklozen geen werkstaking konden beginnen. Daarom werd in *De Syndicalist* de leuze 'alle arbeiders in de bedrijven' gepropageerd. De werklozen moesten nu maar naar het bedrijf toestappen waar zij voor het laatst gewerkt hadden en daar werk opeisen. Indien dit door de patroon geweigerd werd dan moesten de arbeiders die nog in dat bedrijf werkzaam waren in staking gaan, maar wel in het bedrijf aanwezig blijven. Dit tot het moment dat de werklozen wel toegelaten zouden worden. 95) In dezelfde periode liep het SAS-Amsterdam rond met het idee van een solidariteitsstaking met de steuntrekkenden.. De andere vakorganisaties reageerden afwijzend; uitgezonderd het Plaatselijk Arbeids Secretariaat (PAS) dat nog wel bereid was tot een staking in de vitale bedrijven. 96)

Een enkele keer steunde het NSV een staking in de werkverschaffing. Dit is opvallend, omdat de drie grote vakcentrales zich distantiëerden van elke vorm van arbeidersstrijd in de werkverschaffingen. In april 1936 brak in een werkverschaffingsobjekt in de Wieringermeer een staking uit. De reden hiervoor was de invoering van een rouleerstelsel, dat is een systeem waarbij de werklozen afwisselend tewerkgesteld werden. In de praktijk betekende dit een inkomensverlaging. De staking werd door veel politiegeweld omgeven. De stakers werden van diverse kanten gesteund. Zo verstrekten de plaatselijke bakkers goedkoop brood. Het NSV, met f 117,90 en het NAS waren de enige organisaties die deze staking financieel steunden. Na enkele weken werd de staking zonder resultaat beëindigd. 92)

Midden 1937 ging een aantal arbeiders te Deventer, die in een werkverschaffingsobjekt aan het Twente-Rijnkanaal tewerkgesteld waren, in staking. De oorzaak lag hier bij de slechte werkomstandigheden. De stakers werden van hogerhand met harde hand aangepakt. Zij kregen aanvankelijk nog 70% van het normale steunbedrag, maar inzamelingen en dergelijke voor de stakers waren verboden. Herhaaldelijk poogde het gemeentebestuur andere werklozen naar het Twente-Rijnkanaal uit te zenden. Toen het merendeel van deze werklozen weigerde, dekreteerde minister Romme vanuit Den Haag dat alle steun aan de stakers stopgezet moest worden. Verder mocht B&W van Deventer niet meer met het stakingskomitee onderhandelen. Onder de bevolking ontstond nu een grote steunaktie; wekelijks werd zo'n 700 gulden opgehaald. Ook nu waren het NAS en het NSV (f 425,–) de enige organisaties die daadwerkelijk steun verleenden. Het NSV verspreidde ook een pamflet in een op-

lage van 4000 exemplaren. De staking werd door de moderne en konfessionebonden geboycot. De Arbeiderspers weigerde zelfs een advertentie waarin opgeroepen werd de staking te steunen. De staking resulteerde tenslotte in een wat hoger loon, terwijl rankune-maatregelen achterwege zouden blijven. 93)

4. Relaties met andere groeperingen

Tussen het NSV en politieke partijen bestonden fundamentele verschillen. Het NSV streefde er naar de macht aan de arbeidersklasse in haar geheel te brengen, waarbij de maatschappij dan een federalistische struktuur moest krijgen. Politieke partijen brachten daarentegen, volgens het NSV, de macht in handen van enkelen. Met andere woorden, de politieke partijen beoogden juist een centralistische maatschappij-struktuur. 94)

Het bezwaar van het NSV tegen de andere vakorganisaties was nauw gekoppeld aan bovenstaande geschilpunten tussen het NSV en de politieke partijen. Volgens haar werden de andere vakorganisaties overheerst door politieke partijen, bijvoorbeeld het NVV door de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) en het NAS door de Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij (RSAP). Albert de Jong zou de verschillen met het NAS nog eens nader toelichten in een brochure. Hoewel het NAS niet meer aan Moskou gebonden was, was het volgens hem in feite nog steeds bolsjewistisch en marxistisch, en daarmee afkerig van federalisme en syndikalisme. Bovendien was het NAS parlementair ingesteld. Het NSV daarentegen kende nog steeds de afkeer van staat en staatsdiktatuur, van bolsjewisme en parlementarisme. Het stond voor het vrije kommunisme en de direkte aktie. Deze uitgangspunten waren reeds in 1920 door Rudolf Rocker zo geformuleerd en door het 'oude-NAS' aanvaard. De Jong zag op basis van bovenstaande konstateringen het NSV, en niet het NAS (van 1936), als de legitieme opvolger van het 'oude-NAS'. 95)* Later kwam De Jong nog terug op de relatie tussen het NAS en de RSAP. Volgens hem werd het NAS-standpunt niet door het NAS zelf bepaald, maar door zijn voormannen die handelden onder invloed van het RSAP-lidmaatschap. Dat het NAS als gevolg van de 'ongeacht-klausule' politiek neutraal zou zijn, was volgens De Jong een illusie: partijdiktatuur was in het NAS in de plaats gekomen voor het syndikalisme. 96) De relatie van het NSV met politieke partijen en de andere vakcentrales dient men steeds vanuit deze achtergrond van bovenstaande fundamentele verschilpunten te bezien.

---

* Het is volgens ons niet geheel terecht dat De Jong het NSV hier als legitieme opvolger van het 'oude-NAS' ziet. Het 'oude-NAS' was neutraal-syndikalistisch, terwijl het NSV (van 1936) met haar aktieve bestrijding van het parlementarisme juist anarcho-syndikalistisch was.

De verhouding tot het NAS was in 1929 slecht te noemen; niet zo verwonderlijk na alle fusieperikelen in de hieraan voorafgaande periode. Met name van de zijde van de NSFvO werd het NAS regelmatig onder vuur genomen. Een van de hoofdpunten van kritiek was het parlementarisme van het NAS: Kitsz in de Amsterdamse gemeenteraad, de oprichting van de RSP in 1929 en de deelname van deze partij aan de Kamerverkiezingen van dat jaar. Verder waren een aantal personen het doelwit van aanvallen. Dekker, ex-sekretaris van de federatie van fabrieksarbeiders en nu lid van het NAS, werd vooral door de afdeling Wormerveer-Krommenie, de Pellers en Meelbewerkers, aangevallen. Huve, ex-voorzitter van de textielfederatie en inmiddels ook NAS-man werd vooral door de textiel-afdeling Almelo bekritiseerd. Het was echter Lansink jr. die zich in de meeste belangstelling mocht verheugen. 97) Dit had hij niet alleen te danken aan zijn optreden binnen het NSV, maar ook aan zijn vertrek uit het NSV, zijn direkte overgang naar het NAS en zijn optreden in de bouwfederatie. Ten aanzien van dit laatste bleef het niet alleen bij het eigenmachtig uitschrijven van een referendum. In februari had hij samen met Roodveldt, hoofdbestuurder van de LFBA, een schrijven doen uitgaan aan alle leden van de bouwvak-afdeling in Enschede. Lansink jr. had hier waarschijnlijk de adressen doorgespeeld. In dit schrijven werden de desbetreffende leden uitgenodigd voor een vergadering, waaroop Roodveldt en Lansink jr. het uittreden uit het NSV en het toetreden tot de LFBA zouden regelen. Niet zonder enige genoegdoening meldde *De Syndicalist* dat deze vergadering wegens gebrek aan belangstelling niet door kon gaan. 99)

Wat betreft samenwerking met andere groepen in 1929, was een gezamenlijke 1 mei-viering in Groningen van het SAS, de GGB (inklusief De Pionier), de IAMV, de vrijdenkersbeweging en groepen rond *De Vrije Socialist*, het enige dat we hierover aangetroffen hebben. 99)

In 1930 bleef de verhouding met het NAS gespannen. Bij een der belangrijkste aktiepunten van dat jaar, de vlootwet van Deckers, kwam geen samenwerking tussen het NAS en het NSV tot stand. Op een uitnodiging van het NAS aan alle vakcentrales om tot samenwerking op dit punt te komen werd afwijzend gereageerd. Het NSV motiveerde dit door te stellen dat men alleen samenwerking wilde met:

> "... vereenigingen staande op anti-militaristischen grondslag van: geen man, geen arbeid en geen cent voor elk militarisme in alle landen." 100)

Enkele maanden later werd op initiatief van de IAMV een vergadering belegd tussen de IAMV, de RSP, het NAS, het NSV en de GGB, met als doel tot samenwerking te komen tegen de vlootwet van Deckers. Ook deze keer wenste het NSV niet samen te werken met het NAS wegens bovengenoemde reden. Tevens was de deelname van de RSP, een parlementaire politieke partij, een

voor het NSV onverteerbare zaak. 101) Later zou het NSV een aantal protestvergaderingen tegen deze vlootwet beleggen; veelal in samenwerking met groepen rond *De Vrije Socialist* en ook wel met de IAMV. 102)

In 1930 kwam de samenwerking met de anarchistische organisaties uitvoerig ter sprake op het kongres. Hier lag namelijk een voorstel op tafel, waarin de wens werd uitgesproken van een fusie tussen enerzijds *De Syndicalist* en anderzijds de anarchistische bladen *De Arbeider* en *De Vrije Socialist*. Dit voorstel werd met bijna algemene stemmen verworpen. De tegenstanders brachten naar voren dat een fusie tussen deze bladen een fusie tussen de organisaties, welke achter deze bladen zaten, onvermijdelijk zou maken. Hiertegen tekenden zij bezwaar, omdat de anarchisten volgens hen te weinig aandacht besteedden aan vak-aktie en vakbeweging. 103)

In 1931-'32 verdwenen de scherpe randjes van de tegenstelling met het NAS. Zo kwamen er in *De Syndicalist* steeds minder artikelen tegen het NAS te staan; wel echter nog kleine kritische artikelen. 104) In Amsterdam werd zelfs een gezamenlijke vergadering van PAS en SAS tegen de werkloosheid belegd. 105) In dezelfde periode werd het SAS-Amsterdam door het PAS-Amsterdam uitgenodigd om te komen tot de vorming van een gezamenlijk komitee dat zich bezig zou moeten gaan houden met de verdediging van het levenspeil der werkenden en werklozen. Hoewel het SAS welwillend reageerde, kwam dit komitee niet voor maart 1932 tot stand. Het PAS was hiermee duidelijk ontevreden en verweet het SAS een sektarische opstelling. 106) Of dit komitee na maart 1932 nog tot stand gekomen is, is ons niet bekend.

Een min of meer permanente samenwerking zijn we in Amsterdam tegengekomen. Hier bestond een soort overlegorgaan tussen de plaatselijke vakcentrales: de Amsterdamsche Bestuurders Bond (ABB) van het NVV, de neutrale Bestuurders Bond Amsterdam (BBA), de Roomsch-Katholieke Volksbond (RKV), de Amsterdamsche Christelijke Bestuurders Bond (ACBB), het PAS en het SAS. Ook had men hier een gemeenschappelijk sekretariaat dat bij de ABB gevestigd was. Verder participeerde het SAS in Maatschappelijke Steun (MS), een overlegorgaan tussen B&W en de zes plaatselijke vakorganisaties. MS hield zich vooral bezig met de steunverlening. August Rosseau vertegenwoordige gedurende geruime tijd het NSV in MS. 107) Een van de belangrijkste aktiviteiten van de zes samenwerkende centrales was, zoals we reeds zagen, het richten van adressen aan B&W en aan de gemeenteraad met als inhoud voorstellen over konkrete verbeteringen in het levenspeil van de verdrukten in de maatschappij.

In 1932 vond er ook een landelijke samenwerking plaats met andere vakorganisaties in het 'Comité uit de Samenwerkende Organisaties tegen Loonsverlaging en Regeeringsdictatuur in het Bouwbedrijf'. Hierin participeerden naast de syndikalistische bouwvakfederatie, de LFBA, de neutrale bouwbond, de Amsterdamsche Timmerliedenvereeniging en de beide timmerliedenverenigin-

gen 'Eensgezind' en 'Vooruitgang is ons Streven'. Dit Comité belegde een aantal protestvergaderingen tegen de situatie in het bouwbedrijf in ondermeer Utrecht, Rotterdam, Leiden, Amsterdam, Leeuwarden, Den Haag en Haarlem. 108)

Een aantal malen werd in andere plaatsen samengewerkt. In Groningen werd zoals gebruikelijk samengewerkt met de plaatselijke groepen rond *De Vrije Socialist* en met de GGB. 109) In dezelfde stad werd samen met het PAS een brochure uitgegeven over werkverschaffing. 110) In Velzen-IJmuiden bestond een 'Comité van Eenheid', waarin de plaatselijke besturen van het NSV, de Onafhankelijk Socialistische Partij (OSP), de CPH en het lokale werklozenkomitee participeerden. 111) In Haarlem kwam ook tijdelijk een breder werklozenkomitee tot stand. Deelnemers waren hier het PAS, het SAS en de plaatselijke neutrale voegersvereniging. 112)

In 1932 bleef het NSV buiten een van de belangrijkste linkse samenwerkingsverbanden staan, te weten het ANTIFO, een komitee Anti Fascisme en Oorlog. Deelnemers waren ondermeer de RSP, de OSP, het NAS en later ook de IAMV. Het NSV was overigens wel aanwezig op de oprichtingsvergadering, maar besloot hier reeds om niet mee te doen. 113) Later zou men deze beslissing in *De Syndicalist* motiveren met de verklaring dat:

> "... het NSV een uitgesproken anti-parlementaire beweging zijnde, er niets voor gevoelt RSP en OSP aan wat meer belangstelling te helpen, opdat zij beiden, met de verkiezingen in 1933, daarvan de vruchten zullen plukken." 114)

Opvallend hierbij is dat het SAS-Groningen wel deel uitmaakte van het Groningse ANTIFO; dit dus in strijd met de landelijke opstelling van het NSV. In dit Groningse ANTIFO zaten verder het PAS, de RSP, de OSP en de Vrij-Socialisten. 115)

Het NSV sloot zich in deze periode wel aan bij een tweetal andere samenwerkingsverbanden. Als eerste het Nederlandsch Anti-Militaristisch Bureau (NAMB), waarin naast het NSV de IAMV en andere libertaire organisaties participeerden. Het NAMB bleek evenwel niet naar wens te funktioneren, ondermeer omdat de Vrij-Socialisten te weinig interesse ten toon zouden spreiden. 116) Ten tweede besloot het NSV te participeren in het FIS. Hiertoe was reeds op het kongres van 1930 besloten. Het FIS hield zich voornamelijk bezig met inzamelingen voor vervolgde kameraden in het buitenland. Daarnaast bleef twintig procent van de hulp in Nederland, grotendeels voor bijstand aan hier verblijvende vluchtelingen. 117)

Het ambtenarenverbod in 1933 leidde tot een gesprek tussen het NAS-bestuur en het NSV-bestuur om zich over de ontstane situatie te beraden. Tot serieuze samenwerking kwam het evenwel niet, omdat het NAS tot een samenwerking tegen fascisme en oorlog in het algemeen wilde komen. Het NAS

beschouwde het ambtenarenverbod namelijk als een fascistische maatregel. Het NSV zag in bovenstaand voorstel van het NAS de vorming van een ANTIFO in verkapte vorm en weigerde haar medewerking om dezelfde redenen waarom zij niet aan het ANTIFO deelnam. 118) Plaatselijk kwam het zo hier en daar wel tot een bredere vorm van samenwerking. In Rotterdam organiseerden het SAS, het PAS, de RSP, de CPH, de Dageraad en de IAMV een massaal bezochte protestvergadering tegen het fascisme. 119) In Almelo maakte het SAS, tezamen met het PAS, de RSP, de OSP en de IAMV, deel uit van een plaatselijk 'Comité van Verweer tegen fascisme en oorlog'. 120)

In 1935 namen RSAP en NAS het initiatief tot een 'Comité van Verweer'. Op een gezamenlijke vergadering van besturen van NSV-federaties en SAS-en werd besloten niet aan dit komitee mee te doen. Wel wilde het NSV samenwerking bij konkrete akties, maar in permanente organisatorische samenwerking zag het geen heil. 121)

De Spaanse burgeroorlog leidde tot een brede samenwerking in het komitee 'Rood Spanje', dat in november 1936 opgericht werd. Deelnemende organisaties waren het NSV (inklusief LSVB en SAJO), het NAS (inklusief NAS-vrouwen en NAS-jongeren) en de RSAP. Omdat 'Rood Spanje' een beperkt doel nastreefde, te weten inzamelen van geld voor hulp in natura, dat wil zeggen voedsel en kleding, was samenwerking hierin voor het NSV aanvaardbaar. Toen na Barcelona – mei 1937 de RSAP en het NAS agitatie wilden gaan voeren ten gunste van de vervolgden in de Republiek, alsmede steun verlenen aan bevriende organisaties, weigerde het NSV hieraan mee te doen. Het gevolg hiervan was dat het NSV uit 'Rood Spanje' stapte en verder ging in een nieuw komitee, 'Helpt Spanje'. 122) De Federatie van Anarchisten in Nederland (FAN), een onder invloed van de Spaanse burgeroorlog en naar analogie van de Spaanse Federación Anarquista Ibérica (FAI) opgerichte organisatie, deed ook mee aan 'Helpt Spanje'. Het verschil met de Vrij-Socialisten was dat de FAN wel bereid was bepaalde vormen van organisatie te aksepteren. Bovendien kende de FAN niet het geweldloze standpunt ten aanzien van Spanje zoals dat door de Vrij-Socialisten gehuldigd werd. Het NSV beoordeelde de FAN zeer positief en er was een sterke mate van samenwerking. Zo was het leden van de FAN toegestaan de pinksterkampen van het NSV te bezoeken. 123)

In deze late dertiger jaren bleef het NSV deel uitmaken van het FIS, dit tezamen met de IAMV, de BAS en de FAN. Overigens ging het in deze jaren niet zo goed met het FIS, getuige een schuld van f 629, 70 welke het FIS had aan de Algemene Weerstandskas van het NSV. 124)

De relatie met de IAMV was in al deze jaren goed geweest. Dit is niet zo vreemd als men zich realiseert dat velen zowel lid van de IAMV als van het NSV waren. Duidelijk is dit ook bij Bot en De Jong die in beide organisaties hoofdbestuursfunkties vervulden. Onder invloed van de Spaanse burgeroorlog

zou het echter tot een breuk tussen de beide organisaties komen. Tussen het NSV en de IAMV bleken nu fundamentele verschillen te bestaan over het vraagstuk van geweld en geweldloosheid. In de paragraaf over het antimilitarisme wordt nader op deze verschillen ingegaan.

Midden 1939 probeerde het NAS nog eens een brede linkse samenwerking tot stand te brengen tegen de reaktionaire maatregelen van de regering. Op 25 mei 1939 werd een openbare vergadering te Den Haag belegd waar zowel Sneevliet als De Jong het woord voerden. Toch kwam er geen landelijke samenwerking tot stand, als gevolg van een afwijzende beslissing van een gezamenlijke besturenvergadering van NSV-federaties en SAS-en op 4 juni 1939. Als reden voor deze afwijzende beslissing werd een artikel in *De Arbeid* van 26 mei daaraan voorafgaand genoemd, waarin werd opgeroepen tot deelname aan het nieuwe komitee tegen de reaktionaire regeringsmaatregelen. In dit artikel kwam echter tevens een stuk propaganda voor Sneevliets kandidatuur bij de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam voor. Het NSV had er weinig trek in zich te laten gebruiken voor verkiezingspropaganda voor Sneevliet. 125)

De toch al nooit zo goede relatie met de CPH/Communistische Partij Nederland (CPN) en de SDAP werd in deze laatste jaren voor WO-II alleen maar slechter. De CPN werd verweten dat zij zich opgeofferd had aan de nationale belangen. De SDAP had dit reeds eerder gedaan; de regeringsdeelname van deze partij in midden 1939 was hiervan volgens het NSV een logisch uitvloeisel. 126)

5. Repressie door de Staat.

Als centraliserend lichaam en als verdediger van de belangen van de heersende klasse, de kapitalisten, was de rol van de staat in lijnrechte tegenspraak met enkele fundamentele uitgangspunten van het NSV, te weten het federalisme en het streven naar macht voor de gehele arbeidersklasse. Een konfrontatie tussen de staat enerzijds en het NSV anderzijds is gezien deze tegenstelling dan ook niet zo verwonderlijk. Dat het NSV, als zwakste partij in deze, hier aan het kortste eind trok zal in deze paragraaf naar voren komen.

De protestaktie tegen de soldijverlaging door het personeel van de kruiser 'De Zeven Provinciën' had voor een aantal groeperingen ter linker en ter rechter zijde in het politieke spektrum in Nederland een vervelende nasleep. Het betrof het zogeheten ambtenarenverbod van 1933 met behulp waarvan het aan het overheidspersoneel verboden werd lid te zijn van politiek extreme groeperingen, waartoe ook de NSFvO gerekend werd. Voor het NSV betekende dit verlies van de NSFvO een verlies van ruim 20% van haar leden. Het NSV protesteerde hier fel tegen. Colijn plaatste op deze manier de ambtenaren buiten de grondwet, aldus *De Syndicalist* in een van zijn kommentaren.

Door deze maatregel verloor het NSV tevens drie van haar hoofdbestuurders: J. Wolthuis, eerste sekretaris, H. Kulderij, eerste penningmeester, en A. de Boer. 127) In NSV-kring vielen ook nog enige ontslagen. Het eerste ontslag werd de Hagenaar J. Bakker aangezegd per 1 november 1933. Motivering hierbij was dat Bakker anarchistische sympathieën zou hebben. 128) Jos van der Waaij, sekretaris van de Amsterdamse gaswerkervereniging, was het volgende slachtoffer. Hoewel een kommissie van beroep het ontslag onrechtmatig verklaarde, werd het ontslag van Van der Waaij waarschijnlijk niet meer ongedaan gemaakt. 129) Bij beide ontslagkwesties protesteerde het NSV fel bij de betreffende overheden.

In 1935 werd een verbod van kracht dat zeer nadelige gevolgen voor het NSV met zich meebracht. Het betrof hier het verbod voor buitenlanders om verder nog politiek aktief te zijn in Nederland. Arthur Müller-Lehning werd op grond van zijn Duitse paspoort als buitenlander aangemerkt. Het gevolg hiervan was dat hij eind 1935 politiek monddood gemaakt werd. Dit betekende dat *Grondslagen* een nieuwe redakteur moest zoeken, officieel althans, want in praktijk zou Lehning deze funktie blijven vervullen. Begin 1936 werd voorzitter Rosseau verboden verder nog politieke aktiviteiten in Nederland te ontplooien. Rosseau, die sedert 1914 in Nederland woonachtig was, werd hiertoe veroordeeld vanwege zijn Belgische afkomst. Ook hier protesteerde het NSV, ondermeer door een grote protestvergadering in Amsterdam, tevergeefs. Vervolgens besloot Rosseau naar België terug te keren, waar hij nog wel politiek aktief mocht zijn. 130)

Een ander element van het staatsoptreden waren de aktiviteiten van het politie-apparaat. Het kwam regelmatig voor dat de politie met harde hand optrad tegen postende stakers en bij demonstraties. Van dit laatste is het optreden tijdens de opstand tegen de steunverlaging in de Jordaan in 1934 een duidelijk voorbeeld. Ook kolporteurs van *De Syndicalist* werden zo nu en dan door de politie lastig gevallen. Een enkele keer gebeurde het zelfs dat zij opgepakt werden en dat zij, nadat hun materiaal in beslag genomen was, weer op vrije voeten gesteld werden. 131)

In al deze vrijheidsbeperkende maatregelen zag het NSV in feite een geleidelijke voorbereiding op het fascisme. Fascisme kon volgens *De Syndicalist* niet met één slag ingevoerd worden. Het vereiste een geleidelijke aanpassing van de publieke opinie:

> "Daarom wordt het ingeleid door een reeks elkaar steeds sneller opvolgende en steeds brutaler reactionaire maatregelen, als waarvan wij thans in Nederland getuige zijn. Met iedere nieuwe vrijheidsbeknotting door de 'democratie' doet het fascisme een stap voorwaarts naar de macht, die het des te eerder zal veroveren, naarmate het minder tegenstand ontmoet." 132)

Al deze gebeurtenissen in de dertiger jaren hadden tot gevolg dat de anti-

staatsgezinde propaganda door het NSV onverminderd doorging en wellicht in omvang toenam. Verder werd tegen het staatsoptreden regelmatig aktie gevoerd. Een van de meest in het oog lopende akties was die voor de uit Duitsland gevluchte dienstweigeraar Gustel Doster. Doster was sedert twee jaar in Nederland woonachtig en had zich gedurende al die tijd niet met politiek bemoeid. Toch werd hij plotseling door de Nederlandse politie gearresteerd en gevangen gezet. Als reden hiervoor werd aangevoerd dat Doster geen papieren had en dat hij vroeger in Duitsland als revolutionair propagandist aktief geweest was. Het NSV bracht hier tegen in dat Doster geen papieren kon hebben, omdat hij in Duitsland in een koncentratiekamp gezeten had. De politie wilde hem nu zonder papieren over de grens zetten, waarop hij uit protest in hongerstaking ging. Hoewel hij fysiek deze hongerstaking niet lang kon volhouden, volgde er nu wel een proces over zijn zaak. Dit resulteerde erin dat Doster met een 'gunstpas' over de Belgische grens gezet werd. 133)

In de tweede helft van de dertiger jaren werd in *De Syndicalist* steeds weer op de toenemende reaktie gewezen. De Jong deed dit ondermeer naar aanleiding van de kamerverkiezingen van 1937. Hij toonde zich verheugd over de nederlaag van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB). Daar tegenover stond de winst van Colijn en van de Rooms-Katholieke Staats Partij (RKSP), hetgeen volgens hem een versterkte reaktie betekende. Een reaktie die niet werkte in de richting van vrijheid en demokratie, maar juist in de richting van het fascisme. De Jong sprak in dit verband over een 'Pyrrhusoverwinning' op Mussert:

> "Nog een paar zulke overwinningen op Mussert, en het laatste restje democratie zal in Nederland voorgoed ter ziele zijn." 134)

Aan het eind van de dertiger jaren werd door allerlei maatregelen het handelen van ondermeer het NSV beknot. In feite losstaand van de overheidsmaatregelen, maar daarom niet minder funest, was de situatie in de Amsterdamse metaal. Hier kregen leden van het NSV geen werk meer, tenzij zij zich lieten overschrijven naar het NVV, CNV of RKWV. Zoals we reeds eerder zagen was de metaalfederatie verreweg de grootste federatie binnen het NSV, waarvan de Amsterdamse afdeling het zwaartepunt vormde. Door bovenstaande maatregelen werd dus een groot deel van het NSV van de kans op werk beroofd; voor een ekonomische strijdorganisatie een fatale ontwikkeling. 135)

Het optreden van staatswege bij stakingen werd aan het eind van de dertiger jaren steeds harder. Hierbij kan men ondermeer denken aan de stakingen in de werkverschaffing, bijvoorbeeld die te Deventer, en aan de Amsterdamse bouwvakstaking van midden 1939. Beide stakingen worden elders uitvoeriger beschreven. 136) In deze jaren kwam het ook steeds vaker voor dat bijeenkomsten, filmvertoningen, straatakties en dergelijke van groepen als de vrijdenkers, de vredesgroepen en de neo-malthusiaanse bond hinder ondervon-

den van het optreden van staat en politie. In begin 1939 werd het recht van vereniging en vergadering beperkt door de Wet-Goseling. Door middel van een tweetal bepalingen kreeg de politie toegang op alle openbare vergaderingen en op alle niet-openbare vergaderingen van tien of meer personen waar uitsluitend of mede buitenlanders aanwezig waren. Eind 1939 moesten alle groeperingen links van de sociaal-demokratie in de grote steden toestemming van de burgemeester hebben voor het houden van openbare vergaderingen. Het NSV ondervond hiervan de nodige hinder. Dit kwam ondermeer naar voren in Amsterdam, waar een openbare herdenking van Domela Nieuwenhuis niet toegestaan werd. Ook huiskolportage, een van de belangrijkste propagandamethoden van het NSV, werd in Amsterdam verboden. 137) In dit steeds vijandiger wordende klimaat hield het NSV haar laatste kongres in april 1940. Bij de ingang van het kongres werden de mandaatkaarten van de kongresgangers door de politie gekontroleerd. Op het kongres sprak men naar aanleiding van dit gebeuren nog eens de bezorgdheid uit over de vrijheidsbeperkende maatregelen en over de dreigende oorlog. 138)

Kort na dit kongres werden de aktiviteiten van het NSV in het geheel onmogelijk gemaakt door de inval van nazi-Duitsland.

6. Antimilitarisme

Uit het voorgaande is reeds gebleken dat het NSV zich stelde op het uitgangspunt van:

> "...geen man, geen arbeid, en geen cent voor elk militarisme in alle landen." 139)

Bij de beantwoording van de vraag naar het waarom van deze volstrekte afwijzing, zijn een tweetal punten van essentieel belang. Ten eerste het feit dat het leger een centralistische struktuur kende. Dit was in lijnrechte tegenspraak met de federalistische uitgangspunten van het NSV. Ten tweede dat de bescherming van de belangen van de heersende klasse, de kapitalisten, als belangrijkste taak van het leger gezien werd door het NSV. In de diverse publikaties werd dit laatste herhaaldelijk verwoord, waarvan nu één voorbeeld volgt. In 1930 kwam de toenmalige minister van oorlog, Deckers, met een voorstel de vloot uit te breiden, ter waarde van een bedrag van 200 miljoen. Deze uitbreiding werd in een brochure van de hand van Gé Nabrink verklaard vanuit de behoefte van de Nederlandse regering om de oliebelangen in Indonesië veilig te stellen. Dit paste geheel in het internationale beeld; alle staten waren immers bezig met het opvoeren van hun bewapening. Het resultaat hiervan was volgens Nabrink dat niet alleen de koloniën uitgezogen werden, maar ook de arbeiders in het moederland. Toch stond volgens hem de uit-

komst van elke oorlog reeds bij voorbaat vast:

> "Welke staat er ook in een oorlog verliest, een groote macht is er die overal en altijd wint. Winnen doet steeds de kapitalistische klasse. Evenzoo is er maar een klasse die altijd verliest: het proletariaat." 140)

Volgens Nabrink was er dan ook maar één manier om de oorlog te bestrijden:

> "Wie strijd zegt tegen den oorlog, zegt strijd tegen het kapitalisme en den staat." 141)

In haar propaganda tegen het militarisme liet het NSV steeds weer naar voren komen dat de antimilitaristische strijd geïntegreerd diende te worden in de ekonomische strijd. Regelmatig werd een aantal konkrete mogelijkheden op dit terrein genoemd. Zo werd niet alleen gedacht aan persoonlijke dienstweigering en het bedrijven van antimilitaristische propaganda, maar ook aan werkweigering in de oorlogsindustrie, het weigeren om mee te werken aan militaire transporten en als laatste middel de algemene staking. 142)

De arbeid in de oorlogsindustrie kwam binnen het NSV een aantal malen aan de orde. In 1935 besloot de metaalfederatie om geen leden meer aan te nemen die werkzaam waren in munitiefabrieken. 143) Op het januarikongres van 1936 van het NSV kwam ditzelfde onderwerp ter sprake. Het kongres besloot tot de aanname van onderstaande resolutie:

> "Het NSV, in Congres bijeen, is van mening, dat elke voorbereidende of directe oorlogsarbeid moet worden afgekeurd, zonder daarbij pressie uit te oefenen op haar leden;
> dat er een principiële propaganda moet worden gevoerd onder de direct of indirect te werk gestelde arbeiders in de oorlogsindustrie met het doel deze lam te leggen;
> besluit om zich onvoorwaardelijk solidair te verklaren met allen, die individueel arbeid weigeren of overgaan tot staking in de bij de oorlog betrokken bedrijven."

Een voorstel om de in de oorlogsindustrie werkzame leden te royeren haalde het echter niet. 144)

Een centraal diskussiepunt in deze periode was de relatie tussen enerzijds de sociale revolutie en anderzijds het gebruik van geweld. Op het IAA-kongres van 1928 werd duidelijk dat hierover binnen de IAA verschillend gedacht werd. Als grote tegenpolen fungeerden de Fransman Huart en de Nederlanders De Jong en Müller-Lehning.

Op het kongres in Luik bestonden er geen meningsverschillen over de af-

wijzing van het militarisme, maar wel over de strategie met behulp waarvan men het militarisme kon uitbannen. Door De Jong werd hier een resolutie verdedigd, waarin de volgende passage voorkwam:

> "2. – De arbeiders in de oorlogsindustrie en in fabrieken, die voor oorlogsdoeleinden aangewend kunnen worden, er van te overtuigen, dat het de taak van klassebewuste arbeiders is bij het uitbreken van de oorlog te staken, *(dit) na de voorraden oorlogsmateriaal en grondstoffen hiervoor vernietigd te hebben,* en door middel van sabotage de fabrieken voor verdere produktie onbruikbaar te maken." 145)
> (cursivering VB/EvdT)

Deze resolutie werd niet aangenomen door het kongres. Wel aangenomen werd een resolutie die in Huart een van haar sterkste verdedigers vond. Onderstaande passage is essentiëel voor deze resolutie:

> "2. – Arbeiders in wapenfabrieken en in fabrieken, die voor oorlogsdoeleinden veranderd kunnen worden, er van te overtuigen dat het de taak van de klassebewuste arbeiders is bij het uitbreken van de oorlog te staken, *zich meester te maken van de voorraden oorlogsmateriaal en de grondstoffen die voor oorlogsmateriaal gebruikt kunnen worden* en het beheer van de fabrieken te ontrukken aan de handen van de kapitalisten." 146)
> (cursivering VB/EvdT)

De aangenomen tekst eindigde met de volgende zin:

> "Kortom, alle middelen moeten worden toegepast om de algemene staking in een zegevierende revolutie te veranderen." 147)

Samengevat kan men dus stellen dat zowel De Jong als Huart een staking bij het uitbreken van de oorlog bepleitten. Over de hierna te volgen strategie verschilden zij echter. De Jong wilde een vernietiging van alle wapentuig, terwijl Huart juist een verovering van alle wapentuig door de arbeiders bepleitte ten einde de sociale revolutie tot een goed einde te kunnen brengen.

In de jaren na het Luikse kongres ging de diskussie over bovenstaande tegenstelling door. In de loop van deze diskussie namen de ideeën van enerzijds Huart en anderzijds De Jong en Müller-Lehning steeds duidelijker vormen aan. Hieronder zullen de kernpunten van beide opvattingen weergegeven worden.

De Jong en Müller-Lehning zagen weinig heil in een gewapende verdediging van de sociale revolutie. Dit zou volgens hen een kontrarevolutionaire uitwerking hebben. In een tijd met allerlei moderne oorlogstechnieken, zoals vliegtuigen en gas, zouden de kontrarevolutionaire legers in hun bestrijding van de

revolutie al deze technieken aanwenden. Bij een gewapende verdediging van de sociale revolutie moest men, wilde men sukses hebben, dan ook gebruik maken van deze moderne oorlogstechnieken. Dit zou er toe leiden dat de revolutionairen een kompleet leger moesten vormen, waarbij een centralistische opbouw onvermijdelijk zou zijn. Juist deze centralisatie, welke lijnrecht tegenover de uitgangspunten der IAA stonden, was kontrarevolutionair. Daarom wilden Albert de Jong en Arthur Müller-Lehning het niet tot een gewapende revolutie laten komen. Hiervoor was een zeer doelbewuste opstelling van de arbeidersklasse vereist. Zij moest namelijk verhinderen dat een oorlog uitbrak; dit door de bezetting van de bedrijven en distributieorganen, alsmede de vernietiging van het wapenarsenaal. De sociale revolutie moest vervolgens verdedigd worden door de ekonomische organisaties, zoals die tijdens de revolutie door de arbeiders zelf gevormd waren. Op deze manier bleef men trouw aan de federalistische uitgangspunten. 148)

Huart ging er van uit dat de kapitalisten zich tot het uiterste tegen de sociale revolutie zouden verzetten; daarom was volgens hem een gewelddadige verdediging vereist. De arbeiders zouden zich hierop van te voren moeten voorbereiden. Dit kwam duidelijk naar voren in een door de Franse sektie voorgestelde, en door Huart geïnspireerde, resolutie op het IAA-kongres van 1931:

> "... het is van nu af aan noodzakelijk voor de arbeidersorganisatie korpsen op te richten voor de voorbereidingen van de revolutie, voor de verdediging van de revolutie en voor de aanval." 149)

Op het kongres werd deze resolutie niet in stemming gebracht. Wel blijkt hier duidelijk dat Huarts gedachten gingen in de richting van de vorming van 'rode legers'. Huart ontkende overigens dat zijn ideeën over een gewapende verdediging van de sociale revolutie onvermijdelijk moesten leiden tot legers met een centralistische opbouw. Hij stelde dat zowel in het ekonomische leven als in het militaire apparaat een federalistische struktuur mogelijk en noodzakelijk was. 150)

Het gebeuren in Spanje vanaf 1936 stelde het NSV voor de vraag of zij inderdaad solidair moest zijn met een gewelddadige revolutie. Volgens Albert de Jong moest men de Spaanse revolutie steunen, ondanks het feit dat de Confederación Nacional del Trabajo (CNT) een andere taktiek volgde dan het NSV graag zou zien. De Jong voerde een tweetal argumenten voor de steun aan de CNT aan. Enerzijds was het zo dat de Spanjaarden zelf hun taktiek moesten bepalen en niet de Nederlanders, anderzijds moest men zich afvragen waarmee de CNT het meest gediend was: gewelddadige revolutie of een geweldloze overgave aan de fascisten? De Spaanse situatie in ogenschouw nemend kon men het de CNT niet kwalijk nemen dat zij naar de wapenen greep. Dat de

CNT dit deed was volgens De Jong een bewijs dat het Spanje van 1936 onvoldoende was voorbereid op de strategie zoals hij die de afgelopen jaren bepleit had. 151) Dat de CNT nu naar de wapenen gegrepen had betekende volgens De Jong niet dat de CNT-strategie van dienstweigeren en van werkweigering in de oorlogsindustrie gefaald had. Nog steeds bleek volgens hem het antimilitaristische karakter van de CNT, ondermeer uit hun voorkeur voor milities in plaats van geregelde legers. Om te bewijzen dat de CNT-strategie relatief suksesvol geweest was, trok Albert de Jong een vergelijking met Duitsland. Hier hadden de socialisten en kommunisten zich op het standpunt gesteld dat men wel in het leger moest gaan en dat men wel in de oorlogsindustrie moest gaan werken. Het resultaat van de in Duitsland gevolgde strategie was dat er nauwelijks verzet was geweest tegen het opkomend fascisme, terwijl de in Spanje gevolgde strategie juist wel tot massaal verzet tegen het fascisme geleid had. 152)

Het vraagstuk over geweld en geweldloosheid in Spanje leidde tot een verschil in opvatting met de IAMV. De IAMV stelde zich namelijk op het uitgangspunt dat het gebruik van geweld door de Spaanse revolutionairen veroordeeld diende te worden. Het kerstkongres van 1936 van de IAMV besloot zelfs tot een herziening van de uitgangspunten van deze organisatie. Elke vorm van geweld werd nu veroordeeld, omdat aanvaarding van geweld onherroepelijk moest leiden tot voorbereiding op gewelddadig optreden, militarisme en de totalitaire staat. De Jong verweet de IAMV dat de uiterste konsekwentie van dit geweldloze standpunt was dat men liever een fascistische diktatuur had, dan een met geweld verdedigde sociale revolutie. De nu door de IAMV ingenomen standpunten waren volgens hem nu dezelfde als die van de reeds bestaande War Resisters International (WRI), een zuiver geweldloze organisatie. Voor Albert de Jong was dit reden te stellen dat de IAMV nu haar bestaansrecht verloren had. 153)

Deze verschillen in opvatting over geweld en geweldloosheid zouden tot een breuk leiden in het Internationaal Anti-Militaristisch Bureau (IAMB), een overkoepelend lichaam van antimilitaristische organisaties waarin ondermeer de IAMV, het NSV en de BAS participeerden. Op een vergadering van 27 juni 1937 kwam onderstaande resolutie in stemming:

> "De vergadering van het IAMB op 27 juni 1937 te Amsterdam stelt vast, dat de bestrijding van elke vorm van revolutionair georganiseerd geweld niet tot de taak behoorde van het IAMB en de IAK, daar dit niet uit hun grondslagen voortvloeit."

Het desbetreffende deel van de grondslag luidde:

> "Zij (de syndicalisten) aanvaarden daarom het geweld als verdedigingsmiddel tegen de geweldsmethoden der regerende klassen in de strijd voor de

bezetting der bedrijven en van grond en bodem door het revolutionaire volk."

Mede door toedoen van de IAMV en de BAS, werd deze resolutie verworpen. Dit was voor de NSV-leden Bot, Wessels en De Jong reden om uit het sekretariaat van het IAMB te stappen. Hiermee was de breuk tussen het NSV en de IAMV een feit. 154)

7. Houding ten opzichte van buitenlandse gebeurtenissen.

In *De Syndicalist* werd gewoonlijk zeer veel aandacht aan buitenlandse gebeurtenissen besteed. Niet zo verwonderlijk overigens als men de internationalistische visie van het NSV hierbij in ogenschouw neemt. Binnen dit kader leek het ons zinvol de bespreking te beperken tot een aantal belangrijke gebeurtenissen in deze periode en tot een enkele algemene indruk.

Bij de berichtgeving over gebeurtenissen in het buitenland ondervond het NSV veel steun van de IAA-persdienst. Dit was echter niet de enige manier waardoor de relatie met de IAA merkbaar werd. Zo werden veel van de door de IAA geformuleerde eisen tevens door het NSV gepropageerd, bijvoorbeeld de eis van de zes-urendag. In de speciale nummers van *De Syndicalist,* zoals het kerstnummer en een één-mei-nummer, trof men gewoonlijk wel een artikel van een vooraanstaand IAA-er aan, veelal in de vorm van vertalingen. Toch moet men zich niet al te veel voorstellen van de band met de IAA; de opzet van deze arbeidsinternationale was namelijk sterk federalistisch. Hierdoor genoot het NSV een zeer sterke mate van autonomie. Van groot belang waren wel de persoonlijke relaties tussen de beide Nederlanders Albert de Jong en Arthur Müller-Lehning enerzijds en vele vooraande IAA-ers anderzijds. Deze relaties waren ondermeer het gevolg van de funkties die De Jong en Müller-Lehning vervulden in het internationale sekretariaat van de IAK. 155)

Een regelmatig terugkerend onderwerp in *De Syndicalist* was de situatie in de Sowjet-Unie. Vooral de politieke gevangenen in dit land kregen veel aandacht. 156) Het NSV voerde op dit terrein ook een duidelijke aktie namelijk voor Zensl Mühsam, de vrouw van de vermoorde Duitse anarchistische dichter Erich Mühsam. Zensl Mühsam was na de moord op haar man op uitnodiging van de Internationale Roode Hulp (IRH) naar Moskou gegaan. In juni 1936 kreeg het NSV van de IAA het bericht dat Zensl sedert 23 april van dat jaar spoorloos verdwenen was. Dit was voor het NSV aanleiding om mee te doen aan een internationale perskampagne ten gunste van Zensl. Verder stuurde het NSV brieven naar de Sowjet Unie, waarin om opheldering over de situatie van Zensl gevraagd werd. Na het bekend worden van haar arrestatie in Moskou, juni 1936, werd in elke aflevering van *De Syndicalist* plaats ingeruimd voor deze aktie. De eerste maanden na haar arrestatie verscheen steeds

een foto van haar op de voorpagina met daarbij de centrale vraag: 'Waar is Zensl Mühsam?'. Op 20 juli 1937 kreeg het NSV bericht uit Moskou dat Zensl betrokken was bij een proces tegen trotzkisten. Op 14 oktober van datzelfde jaar kreeg het een brief van haar persoonlijk. Hierin vertelde zij dat zij in het gebouw van de IRH in Moskou verbleef. Verder bedankte zij het NSV voor de hulp aan haar; over haar arrestatie repte zij met geen woord. 157) De positie van Zensl Mühsam bleek echter geenszins zeker te zijn. Op 18 januari 1939 werd zij weer gearresteerd. Protesten hiertegen van ondermeer het NSV, mochten dit keer niet baten. 158)

In *De Syndicalist* werd vaak stilgegstaan bij de ontwikkelingen in Duitsland. Tegen het bewind van Hitler werd scherp stelling genomen. In een eerste reaktie op zijn machtsovername stelde het NSV reeds:

"... het is de regeering van de reactie,
de regeering van het fascisme,
de regeering van de openlijke dictatuur." 159)

Een vergadering van de bestuursraad op 18-19 maart 1933 benadrukte nog eens de afkeer van het Hitler-bewind. In een motie werd eerst de nazi-terreur, waaronder de jodenvervolgingen, veroordeeld en vervolgens werd een oproep gedaan tot protest en tot een boycot van Duitse goederen, totdat de naziterreur ten einde was. 160) Uit het gebeuren in Duitsland trok het NSV een aantal konklusies. Volgens haar was nu de machteloosheid en de waardeloosheid van het parlementarisme eens te meer bewezen. De vakbewegingspolitiek die gericht was op samenwerking met staat en kapitaal was mislukt. Het moest nu duidelijk zijn dat de door het NSV voorgestane strijdmethoden en opstelling de enige juiste waren. De Nederlandse arbeiders zouden deze uitgangspunten massaal moeten navolgen. 161)

Een ander aspekt was de houding ten aanzien van de koloniën, met name Indonesië. Het NSV was van mening dat de koloniën onafhankelijk moesten worden. In *De Syndicalist* werd hieraan herhaaldelijk aandacht besteed. De protestaktie tegen de soldijverlaging van het personeel van 'De Zeven Provinciën' was een van de meest in het oog lopende gebeurtenissen in Nederland op dit terrein. In *De Syndicalist* werd enthousiast gereageerd op dit gebeuren:

"De Indonesische bemanning heeft het Nederlandsche proletariaat een prachtig voorbeeld van verzet tegen het ge-'Welter' en de onderdrukking der Nederlandsche bourgeoisie gegeven. " 162)

Op de harde onderdrukking van deze protestaktie waarbij 23 doden vielen, reageerde het NSV verontwaardigd. *De Syndicalist* sprak in dit verband van een '23-voudige gezagsmoord'. Verder kreeg de Nederlandse arbeidersbeweging, waaronder met name de SDAP, felle kritiek te verduren vanwege zijn passieve

houding in deze zaak. Dit terwijl de gevangenname van Sneevliet de Nederlandse arbeidersklasse juist tot verzet had moeten stimuleren, wilde ze Duitse toestanden in Nederland voorkomen. 163)

Een regelmatig terugkerend thema in de dertiger jaren was het protest tegen de gevangenisstraf van de Amerikanen Tom Mooney en Warren Billings. Beiden waren totdat ze gearresteerd werden zeer aktief in de Amerikaanse vakbeweging. Beiden werden zij ten onrechte verdacht van moord, waarvoor zij echter wel veroordeeld werden tot langdurige gevangenisstraf. Begin 1939 werd Mooney, na 22 jaar celstraf, vrijgelaten, omdat zijn onschuld ook voor de autoriteiten onontkenbaar geworden was. Voor zover ons bekend is, werd Billings niet voor mei 1940 vrijgelaten. 164)

Een andere gebeurtenis waar het NSV veel aandacht aan besteedde waren de grote stakingen in Frankrijk in juni 1936. De massale stakingen en bedrijfsbezettingen vonden veelal bijval van de zijde van het NSV. Onverdeeld optimistisch toonde men zich echter niet; dit vanwege de sterke reformistische invloeden in Frankrijk. 165)

De Spaanse burgeroorlog kreeg zeer veel aandacht van het NSV. Dit is niet zo vreemd: in een periode van reaktie in eigen land en van fascisme in andere landen, Duitsland en Italië, was de Spaanse revolutie een lichtpunt voor alle revolutionairen in Nederland. Voor het NSV kwam hier nog eens bij dat haar Spaanse zusterorganisatie, de CNT, een vooraanstaande rol in het revolutionaire proces speelde. Onder invloed van deze CNT en de met haar geassocieerde FAI werd gepoogd een maatschappij te kreëren, welke beantwoordde aan de doelstellingen der IAA. Dit gold met name voor Catalonië, met Barcelona als centrum, waar de CNT-FAI de sterkste organisatie binnen de arbeidersbeweging was.

De Spaanse revolutie van 1936 en later kwam overigens niet als een volslagen verrassing voor het NSV. Lange tijd was al duidelijk dat Spanje een land was met een zeer groot revolutionair potentiëel. Zo schreef Arthur Müller-Lehning in 1932 (de periode van de republiek met een links-liberale parlementaire meerderheid, waarin de CNT zich zeer strijdbaar opstelde) reeds de profetische woorden:

> "Alleen een nieuwe revolutie, de komende Spaansche revolutie zal in staat zijn, het wereldproletariaat, dat heden in kapitalistische reactie en fascisme verstrikt is, met nieuwe hoop te bezielen en tot nieuwe daden te inspireren." 166)

Na het uitbreken van de burgeroorlog verklaarde het NSV zich direkt solidair met de CNT. Op het novemberkongres van 1936 werd dit door een resolutie nog eens tot uitdrukking gebracht. In deze resolutie werd de antifascistische strijd in Spanje toegejuicht. Tevens sprak men van een sociale revolutie, omdat

kerk, adel en kapitalisten onteigend waren. Het NSV sprak haar vertrouwen uit in de strijd der CNT-FAI, welke geheel in het teken stond van de IAA-beginselen. Men verklaarde zich derhalve volledig solidair met deze organisaties, alsmede met de gehele antifascistische strijd in Spanje. 167) Hoewel de steun aan de CNT op de eerste plaats kwam, betekende dit niet dat het NSV de gebeurtenissen in Spanje kritiekloos volgde. De kritiek die men had werd evenwel als opbouwend gepresenteerd. Deze kritiek spitste zich toe op de regeringsdeelname door de CNT en op het gebruik van geweld (zie ook de paragraaf over het antimilitarisme). 168)

De solidariteit van het NSV met de Spaanse revolutie bleef niet bij woorden alleen. Men belegde veel vergaderingen en er werd gewerkt met brochures en manifesten. Begin 1937 ging er zelfs een tweetal NSV-ers, Albert de Jong en Gerard ten Vaanholt (een werkloze metaalarbeider uit Hengelo die daar een geheelonthouderscafe dreef), voor een studiereis naar Catalonië. Naast de aandacht voor het verloop van de strijd, werd veel aandacht besteed aan het funktioneren van de aldaar bestaande koöperatieve bedrijven. Na hun terugkomst zouden zij ondermeer in *De Syndicalist* uitgebreid verslag doen van hun ervaringen. 160) Bij de verlening van daadwerkelijke steun aan de Spaanse revolutie kwam het tot een samenwerking tussen NAS, RSAP en NSV in het komitee ‘Rood Spanje’. Dit in november 1936 opgerichte komitee hield zich alleen bezig met het verlenen van hulp in natura (voedsel en kleding). Toen de RSAP en het NAS na de gebeurtenissen in Barcelona in mei 1937 ook financiële steun aan bevriende organisaties in Spanje wilde gaan geven en politieke agitatie wilde voeren ten gunste van de vervolgde geestverwanten in de Republiek, trok het NSV zich terug uit ‘Rood Spanje’. Het ging nu samen met de FAN over tot de stichting van een nieuw komitee, ‘Helpt Spanje’. 170)

De door het NSV ingezamelde bedragen voor Spanje waren, gelet op de kleine omvang van deze organisatie, aanzienlijk. In de periode na het uitbreken van de Spaanse revolutie tot aan 1 september 1938 had het NSV in totaal f 10.933, 56 ingezameld. 171) Hiernaast had het NSV nog een aandeel in de f 6000,– welke reeds door ‘Rood Spanje’ besteed was. Tevens hadden de LSVB en de NAS-vrouwen nog eens f 517, 82 ingezameld, terwijl in deze periode bovendien nog eens f 705, 56 aan het FIS afgedragen was. 172) Het totaal voor 1938 ingezamelde bedrag was f 2.214,85; het jaar daarna werd f 2.487,10 ingezameld. 173) Na de val van Barcelona in 1939 werd het komitee ‘Helpt Spanje’ omgedoopt in het ‘Steunfonds voor Spaanse vluchtelingen’. 174)

Tegen de slechte behandeling van Spaanse vluchtelingen in kampen in Frankrijk werd door het NSV met kracht geprotesteerd. Het meest opvallend hierbij was de briefkaartenaktie van 25 mei 1939 te Amsterdam. Op die dag boden een aantal NSV-ers op het hoofdpostkantoor een aantal briefkaarten met een formaat van 125 cm x 90 cm ter verzending aan. Ze waren gericht

aan de Franse gezant, met als tekst:

> "Excellentie, Wij verzoeken u dringend, er bij uw regering op aan te dringen, de 400.000 Spaanse vluchtelingen menselijker te behandelen. Dagelijks sterven er tientallen! Wij hopen op uw medewerking."

De postambtenaar weigerde deze briefkaarten te verzenden, omdat deze te groot waren. Vervolgens gingen de NSV-ers naar Van Gend en Loos. Hier werden deze kaarten in beslag genomen door de politie. Hierop werd besloten een telegram naar de Franse gezant te sturen. 175)

Halverwege 1939 zou Albert de Jong in een artikelenserie in *De Syndicalist* het gebeuren in Spanje nog eens aan een evaluatie onderwerpen. Zijn centrale vraagstelling was of de afwijkingen van beginsel en doel door de CNT het ideaal van de vrij-kommunistische maatschappij, dichterbij gebracht hadden of dat dit juist het tegenovergestelde effekt teweeg gebracht had. Hierbij ging het volgens hem om een viertal deelproblemen. Ten eerste de regeringsdeelname door de CNT. Dit werd ingegeven door het idee dat men, als CNT, dan meer kontrole kon krijgen over de oorlogsvoering en dat men dan een einde kon maken aan de sabotage, waaraan de legers van de CNT-FAI blootstonden. Volgens De Jong was het resultaat van deze regeringsdeelname echter dat ze door de kommunisten gebruikt was om een einde te maken aan de milities. Aan de sabotage van de CNT-FAI-legers was evenmin een eind gekomen. Bovendien bleek later dat de verdediging van Cataloniё verwaarloosd was. Ten tweede was er het gebruik van geweld door de CNT. Dit was op zich niet in strijd met de beginselverklaring der IAA. In deze beginselverklaring werd echter gedacht aan een 'georganiseerd geweld' door de ekonomische organisaties, en niet aan de vorming van legers buiten de ekonomische organisaties om. Dit laatste gebeurde in Spanje en had volgens De Jong geresulteerd in een sterke militarisering van de maatschappij. Ten derde de samenwerking met andere groeperingen. Ook dit werd door De Jong afgekeurd. De CNT had volgens hem zuiver op de kracht van de arbeiders moeten vertrouwen. Het steunen van oude leiders als Companys en Azana had slechts in het nadeel van de sociale revolutie gewerkt. Ten vierde het feit dat de CNT de oorlog tegen Franco van groter belang achtte dan het doorvoeren van de sociale revolutie. Ook hier had De Jong zijn twijfels. Deze keuze had namelijk tot gevolg gehad dat de strijd tegen het fascisme ontaard was in een oorlog-zonder-meer. Na al deze punten van kritiek kon De Jong over het resultaat van de door de CNT-FAI gevolgde strategie kort zijn:

> "In Catalonië heerste een fascistische dictatuur nog vóór Franco er overwonnen had: de dictatuur der stalinisten." 176)

Volgens De Jong was er maar één manier geweest om deze diktatuur te voor-

komen en dus de sociale revolutie te realiseren: de CNT had al haar vertrouwen in de arbeiders moeten stellen, waarbij zij onverkort aan de IAA-beginselen had moeten vasthouden. 177)

Aan het eind van de dertiger jaren stond de inhoud van *De Syndicalist* steeds meer in het teken van de dreigende oorlog. Het oorlogsgevaar werd reeds vroeg onderkend en naarmate de dreiging hiervan sterker werd, werd hiertegen steeds sterker en duidelijker gewaarschuwd. Steeds weer werd gewezen op de toenemende wapenproduktie, met Duitsland als een der gangmakers. 178) Het in 1938 gesloten Verdrag van München werd door het NSV allerminst beoordeeld als een bijdrage tot de vrede:

> "In München waren de Vier het erover eens, dat de oorlog nu nog niet moest uitbarsten. Straks zal een nóg sterker oorlog kunnen uitbarsten. Dáárover zijn de vier het ook eens. Vandaar de verdere opvoering der reeds zo formidabele bewapening." 179)

Na de val van Barcelona verscheen op de voorpagina van *De Syndicalist* een artikel met als kop: 'De val van Barcelona – de wereldoorlog nadert.' 180) Ook in de Italiaanse inval in Albanië zag het NSV een verdere stap op weg naar de oorlog. 181) Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, de Duitse inval in Polen, opende *De Syndicalist* met een artikel onder de kop: 'De Herhaling van 1914.' De eerste zin van het artikel luidde:

> "De tweede wereldoorlog is losgebarsten. De domme slaafse herhaling van 1914."

Als verklaring voor het uitbreken van de oorlog werd in dit artikel aangevoerd dat de 'vier heren' het in tegenstelling tot september 1938 dit keer niet eens konden worden. Vandaar deze herhaling van 1914, waarbij Duitsland en Engeland om de wereldheerschappij vochten. 182) Als een der direkte oorzaken van het uitbreken van de wereldoorlog werd het tussen Stalin en Hitler afgesloten verdrag gezien:

> "Er kan geen twijfel over bestaan, dat het verdrag tussen Stalin en Hitler de kracht was, die de lawine aan het rollen bracht." 183)

Het NSV stelde over het karakter van dit verdrag dat dit allerminst een neutraliteitsverdrag was,

> "... maar een vriendschapspact met zulk een karakter, dat het voor de oorlog, die Hitler beoogde, een zeer bijzonder hulp betekende." 184)

De gebeurtenissen na de Duitse inval in Polen werden door het NSV gezien als een verscherping en een verbreding van de oorlog, een oorlog die het einde van het NSV als vakorganisatie met zich mee zou brengen.

8. Het einde van het NSV als vakorganisatie.

Uit het voorgaande is reeds duidelijk gebleken dat het NSV het gevaar van de komende oorlog duidelijk onderkende. Er werden dan ook diverse voorzorgsmaatregelen genomen, voor het geval dat nazi-Duitsland mocht besluiten Nederland binnen te vallen. Toen in 1939 het Duitse plan om Nederland binnen te vallen bekend werd, vond er een bespreking plaats tussen ondermeer het NAS en het NSV. De informatie over het bestaan van deze plannen was bekend geworden via Sneevliet. Op deze bijeenkomst werd gesproken over mogelijke maatregelen die men kon treffen als Duitsland inderdaad tot een aanval zou besluiten. De Duitse aanval in 1939 ging, zoals bekend, niet door. In april/mei 1940 vond, merkwaardig genoeg, een dergelijk gesprek tussen NAS en NSV niet plaats. 185)

In 1939 had het NSV besloten om haar archief naar Frankrijk over te brengen; dit met het oog op de dreigende oorlog. In de omgeving van Tours woonde namelijk Mr. Calland, de oud-redakteur van *Grondslagen.* Het transport, een zevental kisten, ondervond enige moeilijkheden bij de Franse grens, maar kwam uiteindelijk toch op de plaats van bestemming aan. De Franse overheid bleek echter op de hoogte te zijn van de plaats waar dit archief opgeborgen was. Toen Duitsland Frankrijk binnenviel, werd het archief direkt door de krijgsraad van Tours in beslag genomen. Sedertdien is het niet meer teruggevonden. 186) Een andere voorzorgsmaatregel was het overbrengen van het grootste deel van de kas van het NSV naar de Verenigde Staten. In totaal werd één aktentas met gouden tientjes op deze manier gered. Na de oorlog is met dit geld ondermeer het blad *Buiten de perken* uitgegeven. 187)

De Duitse inval in Nederland betekende het einde van het NSV als vakorganisatie. Officieel kwam dit einde op 16 juli 1940. Op deze dag vond de overval van Woudenberg op het NVV plaats. Als onderdeel van deze aktie moest het werk van het NAS en het NSV verder onmogelijk gemaakt worden: beide organisaties werden op deze dag officieel verboden. 188)

Na de bezetting zou het NSV niet meer terugkeren als vakorganisatie. Het merendeel van haar leden sloot zich nu aan bij de Eenheids Vak-Centrale (EVC) en later voor een groot deel bij het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties (OVB). Het NSV dat na de oorlog wel terugkeerde zou zich voornamelijk bezighouden met propaganda voor ideeën, waarvan de reeds eerder genoemde uitgave van *Buiten de Perken* onder redaktie van Albert en Rudolf de Jong speciale vermelding verdient.

NOTEN

Zie voor de hier gebruikte afkortingen de lijst van geraadpleegd materiaal, pag. 173.)

HOOFDSTUK I

1. WICHMANN p. 7 e.v. CORNELISSEN II p. 69.
2. CORNELISSEN II p. 49.
3. WICHMANN p. 9-10.
4. Ibid. p. 10.
5. CORNELISSEN I p. 3, 8.
6. WICHMANN p. 11.
7. Ibid. p. 14 e.v.
8. CORNELISSEN II p. 23.
9. REIJNDORP p. 94.
10. JOCHHEIM p. 90 e.v.
11. CORNELISSEN II p. 104, 115 e.v.
12. Ibid. p. 47 e.v.
13. WICHMANN p. 8, 25 e.v.
14. Ibid. p. 26 e.v.
15. Ibid. p. 22.
16. Ibid. p. 22 e.v.
17. WOODCOCK, p. 301 e.v.
18. Ibid. 331 e.v.
19. Ibid. p. 350 e.v.
20. Ibid. p. 408 e.v.
21. GEDENKBOEK p. 12.
22. Ibid. p. 13 e.v.
23. Ibid. p. 59.
24. Ibid. p. 59 e.v.
25. Ibid. p. 12, 60 e.v.

HOOFDSTUK II

1. LEHNING V p. 2.e.v.
2. LOSOFSKY p. 1.
3. Souchy, Die Gründung der IAA, in IAA p. 3.
4. BUREAU p. 3.
5. Ibid. p. 4.
6. DER SYNDIKALIST nr. 51/52, 1920. BUREAU p. 2.
7. JV. NAS 1920 p. 120 e.v. DE ARBEID 1-4-1922.
8. LOSOFSKY p. 22
9. BUREAU p. 8.
10. LEHNING V p. 7, 17. Interview Lehning.
11. LEHNING V p. 14 e.v.
12. Geciteerd bij LEHNING V p. 15.
13. LEHNING V p. 18.
14. Geciteerd bij Souchy, Die Gründung der IAA in IAA p. 5.
15. LEHNING V p. 18.
16. BULLETIN III p. 20 e.v.
17. DER SYNDIKALIST nr. 25, 1922.
18. BULLETIN II p. 2 e.v.
19. Ibid. p. 8.
20. Ibid. p. 12 e.v.
21. Ibid. p. 16.
22. Ibid. p. 3.
23. DER SYNDIKALIST nr. 25, 1922.
24. Ibid.
25. LEHNING V p. 23.
26. BULLETIN I p. 1 e.v.
27. Ibid. p. 3.
28. Ibid. p. 6.
29. Ibid. p. 6 e.v.

HOOFDSTUK III

1. HARMSEN I p. 19, 27 e.v.
2. Zie voor de kommunistische vakbewegingspolitiek: HARMSEN II p. 331 e.v. DE JONGE p. 38 e.v.
3. BECKER p. 188 e.v.
4. DE ARBEID 27-12-1919.
5. Notulen bestuursvergadering NAS 10-4-1920.
6. DE ARBEID 26-8-1922. BECKER p. 207 e.v.
7. SPANJER p. 4 e.v.
8. BECKER p. 210.
9. Ibid.
10. R. DE JONG p. 25 e.v.
11. Notulen vergadering NAS 1-12-1921.

12. BUREAU INTERNATIONALE p. 10 e.v., 21.
13. JOCHHEIM p. 230 e.v., 267 e.v.
14. Notulen buitengewone bestuursvergadering NAS 12-5-1922.
15. Notulen bestuursvergadering NAS 21-7-1922.
16. DE ARBEID 21-10-1922.
17. Notulen algemene bestuursvergadering NAS 18-1-1923.
18. Notulen vergadering dagelijks bestuur NAS 20-9-1920.
19. Notulen bestuursvergadering NAS 14-10-1920.
20. Ibid. 16-10-1920.
21. Ibid. 18-3-1921.
22. Ibid. 8-4-1921.
23. Notulen buitengewone bestuursvergadering NAS 4-11-1921.
24. Notulen bestuursvergadering NAS 18-12-1921.
25. Notulen vergadering dagelijks bestuur NAS 12-1-1922.
26. Notulen bestuursvergadering NAS 3-2-1922.
27. Rapport van de zittingen van den Centralen Raad der Roode Vak Internationale op 30 januari en volgende dagen te Moscou, in DE ARBEID 25-3-1922.
28. Ibid.
29. Ibid.
30. Ibid.
31. Ibid.
32. Artikel 'Ons Congres', in De Arbeid 25-3-1922.
33. Notulen buitengewone bestuursvergadering NAS 20-3-1922.
34. DE ARBEID 25-3-1922, 1-4-1922.
35. Ibid. 1-4-1922.
36. Ibid. 25-3-1922. Verslag NSV p. 12 e.v.
37. DE ARBEID 1-4-1922, 8-4-1922.
38. Ibid. 1-4-1922.
39. Ibid. 8-4-1922.
40. Ibid. 1-7-1922, 8-7-1922.
41. Notulen vergadering dagelijks bestuur NAS 29-5-1922.
42. Notulen bestuursvergadering NAS 27-5-1922.
43. Verslag bestuursvergadering NAS 21-4-1922, in DE ARBEID 27-5-1922
44. Notulen bestuursvergadering NAS 21-7-1922.
45. DE ARBEID 22-7-1922.
46. Ibid. 12-8-1922.
47. DE TABAKSBEWERKER 9-8-1922.
48. DE ARBEID 19-8-1922.
49. Verslag bestuursvergadering NAS in DE ARBEID 16-9-1922.
50. Volgens het JV-NAS 1922 deelde Lansink Jr. dit mee op een algemene bestuursvergadering van het NAS op 6-10-1922.
51. Verslag bestuursvergadering NAS 6-10-1922, in DE ARBEID 14-10-1922.
52. EEKMAN p. 17.
53. Zie voor deze oprichting hoofdstuk II.
54. DER SYNDIKALIST nr. 1, 1923. DISSEL p. 51.

55. DISSEL p. 52 e.v.
56. DE ARBEID 13-1-1923.
57. DE TABAKSBEWERKER 27-11-1923.
58. DE KLEEDINGINDUSTRIE januari 1923.
59. Artikel 'Wij eischen konsekwentie', in DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 3-2-1923.
60. HET TRANSPORTBEDRIJF 10-2-1923.
61. Notulen bestuursvergadering NAS 8-1-1923.
62. Artikel 'Er moet gekozen worden', in DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 3-2-1923.
63. EEKMAN p. 9. VERSLAG NSV. p. 9.e.v.
64. DE ARBEID 7-4-1923.
65. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 14-4-1923.
66. DE TABAKSBEWERKER 14-4-1923.
67. DE ARBEID 7-4-1923.
68. DISSEL p. 1.e.v.
69. Ibid. p. 15.e.v.
70. Ibid. p. 24.e.v.
71. Ibid. p. 28.
72. Ibid. p. 58.
73. Ibid. p. 38 e.v., 47.
74. Ibid. p. 58 e.v.
75. VERSLAG NSV p. 9 e.v.
76. Nawoord van Bouman in LOSOFSKY p. 31 e.v. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 9-6-1923. CV-NAS p. 4, 7.
77. EEKMAN p. 20.
78. VERSLAG NSV p. 15 e.v.
79. Nawoord Bouwman in LOSOFSKY p. 31.e.v.
80. VERSLAG NSV p. 15 e.v. DE SYNDICALIST 7-7-1923.
81. DE SYNDICALIST 30-6-1923.
82. VERSLAG NSV p. 15 e.v.
83. DE TABAKSBEWERKER 23-6-1923.
84. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 23-6-1923.
85. DE KLEEDINGINDUSTRIE juni 1923.
86. JV NAS 1920 p. 51, 56.
87. Notulen bestuursvergadering NAS 2-4-1920. JV NAS 1920 p. 57.
88. Notulen bestuursvergadering NAS 8-2-1923.
89. DE SYNDICALIST 30-6-1923.
90. Ibid.
91. Ibid.

HOOFDSTUK IV

1. DE SYNDICALIST 30-6-1923.
2. BEGINSELVERKLARING I p. 6 e.v.
3. VERSLAG NSV p. 46. BEGINSELVERKLARING I p. 8 e.v. Kongres-

verslag, in DE SYNDICALIST 1-12-1923.
4. DE TABAKSBEWERKER 8-12-1923.
5. VERSLAG NSV p. 7 e.v.
6. LANSINK p. 6 e.v.
7. Ibid. p. 10 e.v.
8. Ibid. p. 13 e.v.
9. DE SYNDICALIST 2-1-1926.
10. Artikel 'Het NSV en het Anarchisme', in DE SYNDICALIST 10-1-1925.
11. Ibid.
12. CONSTANDSE p. 5 e.v.
13. Ibid. p. 10.
14. DE SYNDICALIST 30-5-1925, 20-6-1925.
15. A. DE JONG I, in Buiten de Perken nr. 21 p. 16 e.v.
16. LEHNING I p. 5 e.v., 11 e.v.
17. Ibid. p. 17.
18. Ibid.
19. Ibid. p. 17 e.v.
20. Ibid. p. 18.
21. Ibid. p. 19.
22. Ibid. p. 20.
23. Ibid. p. 22.
24. Ibid. p. 23.
25. Ibid. p. 25.
26. Ibid.
27. A. DE JONG I, in Buiten de Perken nr. 21 p. 16 e.v.
28. DE SYNDICALIST 19-11-1926.
29. Ibid. 30-6-1923.
30. DE TABAKSBEWERKER 21-7-1923.
31. DE SYNDICALIST 30-6-1923.
32. Kongresverslag, in DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 14-7-1923.
22. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 11-8-1923.
34. DE SYNDICALIST 30-6-1923. VERSLAG NSV p. 22.
35. VERSLAG NSV p. 22 e.v.
36. DE SYNDICALIST 7-7-1923. VERSLAG NSV p. 50 e.v.
37. VERSLAG NSV p. 46..
38. Kongresverslag, in DE SYNDICALIST 1-12-1923.
39. VERSLAG NSV p. 22 e.v.
40. Ibid. p. 11.
41. Cijfers afkomstig uit HARMSEN III p. 430 e.v.
42. Deze begroting troffen we (vreemd genoeg) aan tussen de financiële stukken van het NAS.
43. C. Kitsz., De aftakeling van het NSV, De Cijfers, gedateerd 16-12-1925, in financieel archief NAS.
44. Kongresverslag, in DE SYNDICALIST 12-12-1925, 2-1-1926.
45. DE SYNDICALIST 2-1-1926.
46. Zie hiervoor paragraaf 6.5.

47. DE SYNDICALIST 11-4-1925.
48. Ibid. 26-1-1925.
49. Ibid. 28-6-1924.
50. Ibid. 8-11-1924.
51. Ibid. 11-4-1925.
52. DE BOUWVAKARBEIDER november 1925.
53. Ibid. mei 1926.
54. Volgens de cijfers van Lansink jr. in het VERSLAG NSV zou de bond in 1924 in ledental gestegen zijn van 295 tot 306. Verslag van het kongres van 31-8-1924 en 1-9-1924, in DE KLEEDINGINDUSTRIE oktober-november 1924. DE KLEEDINGINDUSTRIE juli 1926.
55. DE KLEEDINGINDUSTRIE juli 1926, september 1926.
56. Kongresverslag, in DE KLEEDINGINDUSTRIE, oktober-november 1924.
57. DE KLEEDINGINDUSTRIE september 1927, juni 1928.
58. Ibid. januari 1928.
59. Ibid. december 1928-januari 1929.
60. VERSLAG NSV p. 22, 25, 111.
61. Ibid. p. 11. DE METAALARBEIDER 15-10-1925.
62. DE SYNDICALIST 12-9-1925, 10-10-1925, 17-10-1925. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 1-10-1925, 1-12-1925.
63. Ibid. 1-4-1926, 1-5-1925, 1-7-1926, 1-3-1926, 1-3-1927.
64. Ibid. 14-7-1923. VERSLAG NSV p. 111.
65. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 21-3-1925.
66. Ibid. 1-8-1927.
67. Ibid. 1-7-1926.
68. JV NFST 1923/24 p. 10 e.v.
69. DE TABAKSBEWERKER 8-5-1926, 22-5-1926. DE SYNDICALIST 8-5-1926.
70. DE TABAKSBEWERKER 22-5-1926.
71. VERSLAG NSV p. 22 e.v., 111.
72. Ibid.
73. Ibid.
74. Ibid.
75. DE SYNDICALIST 7-7-1923.
76. Ibid. 23-5-1925.
77. DE ZEEMAN 6-5-1925.
78. VERSLAG NSV p. 22 e.v., 111.
79. DE ZEEMAN juni 1925.
80. DE SYNDICALIST 18-9-1926, 9-11-1926.
81. VERSLAG NSV p. 22 e.v.
82. DE SYNDICALIST 11-7-1925.
83. Ibid. 27-6-1925.
84. VERSLAG NSV p. 6. DE SYNDICALIST 6-12-1924.
85. DE SYNDICALIST 28-3-1925.
86. VERSLAG NSV p. 1.
87. DE SYNDICALIST 12-4-1925. VERSLAG NSV p. 63 e.v.

88. DE SYNDICALIST 3-1-1925.
89. Ibid. 23-8-1924.
90. Ibid.
91. Ibid. 28-11-1925, 16-1-1926. TEGEN p. 6 e.v.
92. TEGEN p. 7 e.v.
93. DE SYNDICALIST 2-4-1927.
94. Ibid. 3-4-1926.
95. DE BOUWVAKARBEIDER augustus 1926.
96. Zie voor de loonsituatie DE SYNDICALIST 29-12-1923, VERSLAG NSV p. 92.
97. INSIDER p. 6.
98. Ibid. p. 26.
99. Ibid. p. 3 e.v.
100. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 14-4-1923.
101. INSIDER p. 9 e.v.
102. Ibid. p. 4.
103. Ibid. p. 24.
104. Ibid. p. 26.
105. HARMSEN III p. 149 e.v.
106. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 8-9-1923.
107. Ibid. 8-9-1923.
108. Ibid. 6-10-1923.
109. Ibid. 20-10-1923, 17-11-1923.
110. OUDEGEEST p. 357.
111. VERSLAG NSV p. 93.
112. DE SYNDICALIST 17-11-1923.
113. INSIDER p. 5 e.v.
114. VERSLAG NSV p. 95 e.v. OUDEGEEST p. 360.
115. DE SYNDICALIST 22-12-1923.
116. Ibid. 24-11-1923.
117. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 15-12-1923.
118. Ibid. 1-7-1926.
119. Geciteerd in DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 15-12-1923.
120. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 17-12-1923.
121. Ibid. 29-12-1923.
122. DE SYNDICALIST 5-1-1924.
123. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 12-1-1924.
124. DE SYNDICALIST 19-1-1924.
125. Ibid.
126. Ibid. 26-1-1924.
127. OUDEGEEST p. 360.
128. DE SYNDICALIST 22-3-1924.
129. Ibid. 29-3-1924.
130. OUDEGEEST p. 361. DE SYNDICALIST 5-4-1924. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 5-4-1924.
131. VERSLAG NSV p. 96.
132. DE SYNDICALIST 10-5-1924.

133. Ibid. 24-5-1924.
134. Ibid. 17-5-1924.
135. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 14-6-1924.
136. Geciteerd in VERSLAG NSV p. 96.
137. DE SYNDICALIST 28-6-1924. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 28-6-1924.
138. DE SYNDICALIST 28-6-1924.
139. Ibid.
140. Ibid.
141. Ibid.
142. VERSLAG NSV p. 97 e.v. DE SYNDICALIST 28-6-1924, 5-7-1924.
143. DE SYNDICALIST 9-8-1924, 18-6-1924.
144. OUDEGEEST p. 359. DE SYNDICALIST 27-6-1925.
145. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 27-12-1924.
146. DE SYNDICALIST 7-2-1925.
147. Ibid. 11-4-1925.
148. Ibid. 11-4-1925, 25-4-1925, 9-5-1925.
149. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 1-2-1926.
150. DE SYNDICALIST 13-3-1926, 27-3-1926, 10-4-1926. DE TABAKSBEWERKER 13-3-1926, 14-4-1926.
151. DE SYNDICALIST 17-7-1926.
152. Ibid. 29-5-1926.
153. Ibid. 20-3-1926, 27-3-1926, 29-5-1926, 5-6-1926, 3-7-1926, 21-8-1926. DE TABAKSBEWERKER 27-3-1926, 10-4-1926.
154. DE SYNDICALIST 6-11-1926.
155. Ibid. januari 1927. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 1-6-1927.
156. DE SYNDICALIST 7-5-1927, 14-5-1927.
157. Ibid. 24-9-1927, 1-10-1927.
158. Ibid. 8-10-1927, 22-10-1927, 29-10-1927.
159. Ibid. 12-11-1927.
160. Ibid. 26-11-1927.
161. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 1-2-1928, 1-6-1928.
162. DE SYNDICALIST 2-6-1928, 9-6-1928.
163. Ibid. 21-7-1928, 1-9-1928, 29-9-1928.
164. Ibid. 6-10-1928.
165. VERSLAG NSV p. 37. DE KLEEDINGINDUSTRIE september 1923.
166. VERSLAG NSV p. 28 e.v., 39. DE SYNDICALIST 29-9-1923.
167. JV NFST 1923/24 p. 7.
168. DE TABAKSBEWERKER 1-9-1923. JV NFST p. 7.
169. DE SYNDICALIST 9-2-1924.
170. Ibid.
171. Ibid. 2-8-1924. VERSLAG NSV p. 73 e.v.
172. DE SYNDICALIST 8-11-1924.
173. VERSLAG NSV p. 79.
174. DE SYNDICALIST 27-12-1924.
175. Ibid. 22-11-1924.
176. Ibid. begin 1925.

177. Ibid. 9-5-1925.
178. Ibid. 15-8-1925.
179. Ibid. 26-9-1925.
180. Ibid. 19-12-1925.
181. Ibid. 16-1-1926.
182. Ibid. 9-2-1926.
183. Ibid. 13-2-1926, 25-12-1926.
184. Ibid. 25-12-1926.
185. Ibid. 28-8-1926.
186. Ibid. 9-2-1926.
187. Ibid. 15-1-1927.
188. Ibid. 2-4-1927, 7-5-1927.
189. Ibid. 21-5-1927.
190. Deze algemene indruk uit DE SYNDICALIST werd beaamd door de geïnterviewden.
191. R. DE JONG p. 34 e.v.
192. DE SYNDICALIST 16-8-1924.
193. JV NSFvO 1924-26 p. 15.
194. DE SYNDICALIST 5-12-1925.
195. JV NSFvO 1924-26 p. 28 DE SYNDICALIST 7-8-1926.
196. JV NSFvO 1924-26 p. 28 e.v.
197. DE FAKKEL algemeen.
198. Ibid. 29-10-1927 tot en met 10-12-1927.
199. DE SYNDICALIST 5-3-1927.
200. DE FAKKEL 26-3-1927.
201. DE SYNDICALIST 9-7-1927.
202. Ibid. 24-9-1927.
203. Dit werd beaamd in de interviews met Bot, Cassa en Lehning.
204. DE SYNDICALIST 18-8-1923.
205. Ibid. 25-8-1923.
206. VERSLAG NSV p. 55. DE SYNDICALIST 25-8-1923.
207. COLIJN p. 3.
208. Ibid.
209. Ibid. p. 7.
210. DE SYNDICALIST 4-8-1923.
211. Ibid. 11-8-1923.
212. Ibid. 27-10-1923.
213. Ibid. 1-9-1923.
214. Ibid.
215. Ibid. 29-9-1923.
216. Ibid. 6-10-1923.
217. Ibid. 6-10-1923, 20-10-1923.
218. Blijkens een artikel in DE SYNDICALIST van 29-3-1923 had men weinig hoop op sukses omdat afwijzing de grondslag van het kapitalisme en het kapitalistisch herstel zou raken.
219. DE SYNDICALIST 17-11-1923.
220. L.J. BOT, 'Hoe verhinderen wij de vlootwet', in DE DUIKBOOT nr. 1.

221. Ibid.
222. DE SYNDICALIST 19-7-1924.
223. Ibid.
224. Ibid. 25-4-1925.
225. Ibid. 4-7-1925.
226. Ibid. 25-7-1925.
227. Ibid. 25-7-1925, 8-8-1925.
228. Ibid. 26-12-1925.
229. Ibid. 31-7-1926.
230. Ibid. 31-7-1926, 7-8-1926, 14-8-1926.
231. JOCHHEIM p. 230 e.v.
232. Brief IAA-sekretariaat 10-7-1923, in VERSLAG NSV.
233. VERSLAG NSV p. 44 e.v.
234. DE SYNDICALIST 24-1-1925, 4-4-1925.
235. Ibid. 11-4-1925.
236. Ibid. 23-4-1927.
237. Ibid. 12-3-1927.
238. Ibid. 22-10-1927.
239. TEGEN p. 13.
240. Ibid. p. 12 e.v.
241. DE SYNDICALIST 2-1-1926.
242. Ibid. 7-11-1925.
243. Ibid. 7-5-1927 tot en met 28-5-1927.
244. Ibid. 9-7-1927.
245. TEGEN p. 2 e.v.
246. DE SYNDICALIST 12-3-1927.
247. Ibid. 2-7-1927.
248. Ibid. 25-8-1926.

HOOFDSTUK V

1. HARMSEN II p. 339 e.v.
2. DE SYNDICALIST 4-7-1927.
3. Ibid. 9-7-1927. Notulen bestuursvergadering NAS 1-7-1927.
4. DE SYNDICALIST 16-7-1927.
5. Notulen bestuursvergadering NAS 1-7-1927.
6. Ibid. 8-7-1927.
7. Notulen gekombineerde bestuursvergadering NAS-NSV 20-7-1927.
8. Notulen bestuursvergadering NAS 1-9-1927.
9. Ibid. 16-9-1927.
10. DE SYNDICALIST 17-12-1927.
11. Ibid. 7-1-1928.
12. Brief van het NSV aan het NAS gedateerd 26-10-1927, in NAS-ARCHIEF.
13. DE SYNDICALIST 5-11-1927.
14. Brieven van het PAS-Amsterdam aan het SAS-Amsterdam gedateert

14-12-1927, 6-1-1928, 10-1-1928, in ARCHIEF-PAS. DE SYNDICALIST 24-12-1927, 31-12-1927, 28-1-1928.
15. DE SYNDICALIST 3-12-1927, 24-12-1927.
16. DE WERKLOOSHEID I, in LFBA-ARCHIEF
17. DE FAKKEL 10-9-1927. DE SYNDICALIST 13-8-1927.
18. DE SYNDICALIST 20-8-1927 t/m 18-2-1928.
19. Ibid. 4-2-1928, een artikel van Lansink jr. De Eendracht werd geschorst wegens het niet nakomen van financiële verplichtingen. De Zeelieden hadden hun contributiebetaling aan het NSV gestaakt wegens de gang van zaken bij de fusiebesprekingen.
20. DE SYNDICALIST 14-1-1928 (Huve en Chr. Cornelissen), 21-1-1928 (Wolf), 28-1-1928 (Schimmel en P. van der Velden), 4-2-1928 (Lansink jr.), 11-2-1928 (C. Dekker jr., bestuurslid van de Federatie van Fabrieksarbeiders, en Lansink sr.), 18-2-1928 (C. van Nimwegen en C. de Stoet).
21. Ibid. 7-1-1928 (A. Rosseau), 14-1-1928 (Spanjer, lid GSV), 28-1-1928 Freek Spoor, J.H. Footjes en H. Wijnands), 4-2-1928 (A. Müller Lehning), 18-2-1928 (A. de Jong).
22. Ibid. 31-12-1927 (N. Meijer) 7-1-1928 (A. Rosseau), 28-1-1928 (Freek Spoor), 4-2-1928 (A. Müller Lehning), 11-2-1928 (A.J.P. Hooze), 18-2-1928 (H. van Adrichem).
23. Ibid. 31-12-1927 (H. Smienk, sekretaris van de GSV), 11-2-1928 (F. van Dartel).
24. Ibid. 28-1-1928 (Freek Spoor en T. Lenstra), 7-2-1928 (A. Rosseau).
25. Ibid. 31-12-1927 (A.J.P. Hooze, H. Smienk en F. van Dartel), 7-1-1928 (A. Rosseau), 4-2-1928 (A. Müller Lehning), 18-2-1928 (A. de Jong).
26. Ibid. 31-12-1928 (N. Meijer), 14-1-1928 (Spanjer), 28-1-1928 (T. Lenstra).
27. Ibid. 31-12-1927 (A.J.P. Hooze en H. Smienk), 7-1-1928 (H. Kalk).
28. Ibid. 31-12-1927 t/m 18-2-1928.
29. Ibid. 25-2-1928, 3-3-1928.
30. DE TABAKSBEWERKER 10-3-1928.
31. DE FAKKEL 10-3-1928.
32. DE SYNDICALIST 7-4-1928. DE ARBEID VRIJ! 7-4-1928.
33. DE SYNDICALIST 31-3-1928.
34. Ibid. 7-4-1928.
35. BEGINSELVERKLARING I.
36. DE SYNDICALIST 21-4-1928.
37. Ibid. 12-5-1928.
38. Ibid. 19-5-1928.
39. DE TABAKSBEWERKER 5-5-1928. JV-NAS 1928-1931. p. 49: door de aansluiting van de sigarenmakers en tabaksbewerkers uit het NSV bij de tabaksfederatie van het NAS groeide deze organisatie van 25 leden per 1-4-1928 tot 1079 leden per 1-7-1928,
40. DE SYNDICALIST 26-5-1928.
41. Ongedateerd schrijven van Huve aan Sneevliet, in ARCHIEF NAS.
42. Ibid.

43. DE ARBEID VRIJ! 5-5-1928.
44. Ibid.
45. DE SYNDICALIST 12-5-1928, 19-5-1928.
46. Ibid. 9-6-1928. LUIK.
47. DE SYNDICALIST 16-6-1928.
48. Ibid. 30-6-1928.
49. Ibid. 16-6-1928, 14-7-1928.
50. Ibid. 28-7-1928.
51. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER 28-7-1928. DE SYNDICALIST 28-7-1928.
52. Verslag van het gezamenlijk kongres van NSV en SVB, in DE SYNDICALIST 15-9-1928 t/m 9-9-1928.
53. DE FAKKEL 29-9-1928.
54. Verslag van het gezamenlijke congres van NSV en SVB, in DE SYNDICALIST 15-9-1928 t/m 29-9-1928.
55. DE FAKKEL 15-9-1928.
56. Ibid. 29-9-1928.
57. DE SYNDICALIST 6-10-1928.
58. Ibid. 8-12-1928. Alle SVB-referendumbiljetten waren afkomstig van leden van de NSFvO, de GSV-leden hadden in het geheel geen referendumbiljetten teruggestuurd.
59. Ibid. 12-1-1929.
60. Verslag van het kongres van de Federatie van Kleermakers op 15-16-september 1928, in DE KLEEDINGINDUSTRIE oktober-november 1928.
61. DE SYNDICALIST 29-9-1928.
62. Ibid. 1-9-1928.
63. Ibid. 15-9-1928. De Fabrieksfederatie van het NAS groeide van 429 leden per 1-7-1928 tot 656 per 1-10-1928, vgl. JV-NAS 1928-1931, p. 49.
64. Ibid. 22-9-1928. De positie van de afdelingen Hoogezand, Groningen, Winschoten en Veendam was onduidelijk.
65. Ibid. 12-1-1929.
66. Ibid.
67. Ibid. 26-1-1929.
68. Ibid. 16-2-1929.
69. Verslag van het op 17-2-1929 gehouden kongres van de Syndikalistische Federatie van Bouwvakarbeiders, in DE SYNDICALIST 23-2-1929, 2-3-1929.
70. DE KLEEDINGINDUSTRIE februari 1929.
71. DE FAKKEL 26-1-1929.
72. Ibid. 9-3-1929. DE SYNDICALIST 16-3-1929.

Hoofdstuk VI

1. RAPPORT p. 4.

2. Ibid. p. 10 e.v.
3. Ibid.
4. Beschrijvingsbrief, in DE SYNDICALIST 1-8-1936. Verslag van het NSV-kongres van 28-29 november 1936, in DE SYNDICALIST 12-12-1936, 19-12-1936.
5. Ibid.
6. De stemverhoudingen bij deze voorstellen waren als volgt: eerste voorstel, deel-A: 32 voor, 6 tegen; eerste voorstel, deel-B: zonder hoofdelijke stemming aangenomen; voorstel SAS-Wormerveer-Krommenie: 11 voor, 18 tegen, 9 blanko. Vgl. CV-NSV.
7. DE SYNDICALIST mei 1933. Diverse interviews.
8. DE SYNDICALIST 1928-1930 algemeen.
9. Ibid. 20-9-1930.
10. SV NSV p. 19-22, 43-44.
11. HARMSEN III p. 430-433.
12. DE SYNDICALIST 12-1-1929.
13. Ibid. 27-8-1932 (ledental voor het eerste kwartaal van 1930).
14. Ibid. (ledental voor het eerste kwartaal van 1931).
15. Ibid. (ledental voor het eerste kwartaal van 1932).
16. JV NSV (ledental per 31-12-1932).
17. Ibid. (ledental per 31-12-1935).
18. SV NSV p. 40-41.
19. Ibid.
20. Ibid.
21. Stencils met ledenoverzichten van de Amsterdamse vakorganisaties, afkomstig van de ABB, in PAS-ARCHIEF.

bond	1-1-1932	percentage	1-1-1933	percentage
ABB	50.328	58,84	53.724	59,38
PAS	9.689	11,33	9.869	10,91
ACBB	7.630	8,93	8.184	9,05
BBA	8.100	9,46	8.494	9,39
RKV	8.041	9,40	8.399	9,28
SAS	1.745	2,04	1.800*	1,99

(* schatting)

22. DE SYNDICALIST 4-6-1932.
23. SV NSV p. 34-35.
24. Ibid. p. 41-43.
25. JV NSV
26. SV NSV p. 44-45.
27. SV NSV p. 41-42. OV NSV p. 37-38.
28. JV NSFvO p. 39 e.v. DE SYNDICALIST 13-4-1929. DE FAKKEL 13-4-1929.
29. DE KLEEDINGINDUSTRIE april 1929. DE SYNDICALIST 24-10-1931, 29-2-1932.
30. De uitslag van het referendum was als volgt:

afdeling	stemmen	voor	tegen	blanko	ongeldig
Enschede	186	133	37	15	1
Hengelo	51	39	7	5	0
Almelo	43	6	31	2	4
Arnhem	9	8	1	0	0
Goor	13	11	1	1	0
Totaal	302	197	77	23	5

Vgl. DE SYNDICALIST 4-5-1929, 11-5-1929.

31. Stencil met ledenoverzichten van de Amsterdamse vakorganisaties, in PAS ARCHIEF.
32. DE SYNDICALIST 1929-1940 algemeen; met name de presentielijsten van de diverse kongressen dienden hier als uitgangspunt. Bij de specifieke gegevens wordt de afzonderlijke bron vermeld.
33. DE SYNDICALIST 13-7-1929, 30-1-1932, 20-1-1934, 9-2-1935.
34. SV NSV p. 41-42 (Wieringen en Hensbroek), p. 45-47 (Wormerveer-Krommenie). OV NSV p. 46 (Wieringen).
35. SV NSV p. 44-45 (Wormerveer-Krommenie).
36. Interview Huisman (Enschede).
37. SV NSV p. 44-45.
38. Brief van De Groot gedateerd 5-1-1978. JAARBOEKJE p. 28.
39. SV NSV p. 42 (Den Haag).
40. DE SYNDICALIST 15-6-1935 (mededeling van het SAS-Hengelo op de NSV-landdag van 1935). SV NSV p. 45-47 (Wormerveer-Krommenie).
41. JV NSFvO p. 39 e.v. DE SYNDICALIST februari 1929.
42. HET NSFvO-kongres van 5-6 april besloot tot opheffing van DE FAKKEL, vgl. DE FAKKEL 13-4-1929, DE SYNDICALIST 13-4-1929. DE FAKKEL 1931.
43. DE SYNDICALIST 1929-1940 algemeen.
44. Ibid. 20-9-1930 t/m 15-11-1930. GRONDSLAGEN januari 1932.
45. JV NSV p. 3. SV NSV p. 35-36. Interview Lehning
46. Interview Bot.
47. OV NSV p. 12.
48. Verslag van het NSV-kongres van 15-16 oktober 1938, in DE SYNDICALIST 12-11-1938. OV NSV p. 12. Verslag van het NSV-kongres van 6-7 april 1940, in DE SYNDYCALIST 13-4-1940 t/m 4-5-1940.
49. Vgl. ondermeer OV NSV p. 27-28.
50. DE SYNDICALIST 4-5-1929 (Amsterdam). OV NSV p. 45 (Haarlem).
51. Vgl. DE SYNDICALIST 25-5-1929, 27-7-1929.
52. De hier genoemde voor- en nadelen van de werklozenkas kwamen naar voren in de interviews.
53. Verslag van het op 28-29 november 1936 gehouden kongres van het NVS, in DE SYNDICALIST 12-12-1936 t/m 26-12-1936. Ten aanzien van de reglementen van SAJO en OJP kon geen vollediger beeld worden geschetst daar in het kongresverslag uitsluitend de geamendeerde artikelen waren opgenomen en de beschrijvingsbrief onvindbaar was.

54. Verslag van het NSV-kongres van 6-7 april 1940, in DE SYNDICALIST 13-4-1940 t/m 4-5-1940. Interviews met Huisman en Freeling (Enschede).
55. Verslag van het NSV-kongres van 13-14 september 1930, in DE SYNdicalist 20-9-1930 t/m 15-11-1930.
56. OV NSV p. 24-25.
57. JV NSV (financieel overzicht).
58. Interviews met Cassa en De Bakker.
59. Verslag van het NSV-kongres van 25-26 januari 1936, in DE SYNDICALIST 8-2-1936. DE SYNDICALIST 4-6-1938.
60. SV NSV p. 15.
61. CV LSFvB.
62. OV NSV p. 44-45.
63. Verslag van het NSV-kongres van 6-7 april 1940, in DE SYNDICALIST 13-4-1940 t/m 4-5-1940.
64. SV NSV p. 45-47.
65. A. DE JONG III p. 17 e.v.
66. LEHNING III p. 2 e.v.
67. A. DE JONG III p. 3. e.v.
68. Ibid. p. 7 e.v.
69. Ibid. p. 11 e.v.
70. Ibid. p. 25.
71. DE SYNDICALIST 1929-1940 algemeen. Diverse publikaties van het NSV.
72. ARBEIDERS p. 8 e.v.
73. LEHNING III p. 12 e.v.
74. Ibid. p. 8 e.v.
75. SV NSV p. 12.
76. Vgl. ondermeer DE SYNDICALIST 6-3-1937.
77. Deze indruk kregen wij uit DE SYNDICALIST en werd bevestigd in de interviews.
78. Vgl. vooral DE SYNDICALIST 3-8-1929, 10-8-1929, 2-11-1929.
79. DE SYNDICALIST 20-2-1929, 5-12-1929.
80. Brief van De Heer, penningmeester van de afdeling Enschede van de LFBA, aan Roodveldt, gedateerd 28-11-1932, in LFBA ARCHIEF.
81. Ibid.
82. DE SYNDICALIST 14-4-1932, 11-11-1939, 18-11-1939. OV NSV p. 18-22.
83. SV NSV p. 27-28.
84. DE FAKKEL 11-3-1930.
85. Ibid. 1-5-1930.
86. DE SYNDICALIST 8-3-1930.
87. Ibid. 7-6-1930.
88. Adres aan B&W van Amsterdam, gedateerd februari 1932, in ARCHIEF PAS.
89. Adres aan de gemeenteraad van Amsterdam, gedateerd 31-1-1932, in ARCHIEF PAS.

90. DE SYNDICALIST 7-7-1934.
91. Ibid. 14-7-1932.
92. Ibid. 9-5-1936, 16-5-1936.
93. SV NSV p. 28-30. DE SYNDICALIST 24-7-1937, 21-8-1937, 16-10-1937.
94. Vgl. ondermeer DE SYNDICALST 11-1-1930, 25-1-1930. A. DE JONG IV p. 13.
95. A. DE JONG V p. 6 e.v.
96. Ibid. p. 10 e.v.
97. DE SYNDICALIST 1929 algemeen.
98. Ibid. 9-3-1929.
99. Vgl. ondermeer DE SYNDICALIST 16-3-1929, 20-4-1929, 11-5-1929, Mei-blad 1929.
100. Brief van het NSV-bestuur aan het NAS, gedateerd 26-5-1930, in NAS ARCHIEF.
101. DE SYNDICALIST 21-6-1930.
102. Ibid. 26-7-1930, 30-8-1930, 4-10-1930, 18-10-1930, 1-11-1930.
103. Verslag van het NSV-kongres van 13-14 september 1930, in DE SYNDICALIST 4-10-1930 t/m 15-11-1930.
104. DE SYNDICALIST 1931-1932 algemeen.
105. Ibid. 5-12-1931.
106. DE WERKLOOSHEID II 9-3-1932. Brief van het PAS aan het SAS, gedateerd 11-11-1932, brief van het SAS aan het PAS, gedateerd 17-11-1932, brief van het PAS aan het SAS gedateerd 19-12-1932, in ARCHIEF PAS.
107. Diverse losse stukken, in ARCHIEF PAS. OV NSV p. 43-44.
108. Stukken van het 'Comité uit de Samenwerkende Organisaties tegen Loonsverlaging en Regeeringsdictatuur in het Bouwbedrijf', in LFBA-ARCHIEF.
109. Vgl. ondermeer DE SYNDICALST 23-1-1932, 30-1-1932.
110. DE SYNDICALST 23-6-1932.
111. Ibid. 30-7-1932.
112. DE WERKLOOSHEID II 24-2-1932, 9-3-1932.
113. Verslag van de oprichtingsvergadering van het ANTIFO, in ARCHIEF PAS.
114. DE SYNDICALIST 3-9-1932.
115. Ibid. 27-8-1932.
116. Ibid. 25-3-1933. JV NSV. CV IAMV.
117. DE SYNDICALIST 27-8-1933.
118. Brief van het NSV-bestuur aan het NAS-bestuur, gedateerd 28-8-1933, brief van het NAS-bestuur aan het NSV-bestuur, gedateerd 5-9-1933, brief van het NAS-bestuur aan het NSV-bestuur, gedateerd 23-9-1933, brief van het NSV-bestuur aan het NAS-bestuur, gedateerd 17-9-1933, in NAS ARCHIEF.
119. DE SYNDICALIST 6-10-1934.
120. Ibid. 9-12-1933.
121. Ibid. 16-3-1935, 23-3-1935.

122. SV NSV p. 33-34.
123. Vgl. ondermeer DE SYNDICALIST 26-6-1937, 12-2-1938.
124. FIS-persdienst 26-6-1937. OV NSV p. 15-17.
125. DE SYNDICALIST 3-6-1939, 10-6-1939.
126. Ibid. 30-12-1939. OV NSV p. 9-10.
127. DE SYNDICALIST 2-9-1933. JV NSV p. 3.
128. DE SYNDICALIST 10-2-1934, 3-3-1934.
129. Ibid. 17-3-1934, 20-6-1934. Van der Waaij werd de eerste maanden na de uitspraak van de Commissie van Beroep zeker niet in dienst genomen; of dit daarna wel gebeurde is onduidelijk.
130. SV NSV p. 35-36.
131. DE SYNDICALIST vanaf juli 1932.
132. Ibid. 8-1-1934.
133. SV NSV p. 35-36. DE SYNDICALIST 4-7-1936.
134. DE SYNDICALIST 5-6-1937.
135. Ibid. 13-8-1938. Interview De Bakker.
136. Vgl. de paragraaf over de sociaal-ekonomische problematiek.
137. DE SYNDICALIST 21-1-1939, 25-2-1939. SV NSV p. 8 e.v. OV NSV p. 9 e.v.
138. Verslag van het NSV-kongres van 6-7 april 1940, in DE SYNDICALIST 13-4-1940 t/m 4-5-1940.
139. DE SYNDICALIST 31-5-1930.
140. NABRINK p. 6.
141. Ibid. p. 8.
142. Ibid. Vgl. ondermeer DE SYNDICALIST 18-5-1929, 31-1-1931.
143. DE SYNDICALIST 26-10-1935.
144. Verslag van het NSV-kongres van 25-26 januari 1936, in DE SYNDICALIST 15-2-1936.
145. IAK 16-7-1928.
146. Ibid.
147. Ibid.
148. Ibid. 20-5-1929, 18-12-1930, 3-7-1931.
149. Ibid. 10-8-1931.
150. Ibid. 19-6-1931, 10-8-1931. LE COMBAT februari-maart 1930.
151. DE SYNDICALIST 3-4-1937 t/m 29-5-1937.
152. Ibid.
153. Ibid.
154. Ibid. 3-7-1937.
155. Ibid. 1929-1940 algemeen. Interview Lehning.
156. DE SYNDICALIST 1929-1940 algemeen. Themanummer DE SYNDICALIST 6-12-1930 over de gevangenen in de Sowjet Unie.
157. SV NSV p. 37-38. DE SYNDICALIST 20-6-1936 t/m eind 1937. In DE SYNDICALIST 20-6-1936 t/m 26-9-1936 werd de vraag steeds op de voorpagina gesteld.
158. OV NSV p. 34-35. DE SYNDICALIST 28-1-1939. Vgl. ook R. Rocker, De lijdensweg van Zensl Mühsam, 1950.
159. DE SYNDICALIST 11-2-1933.

160. Ibid. 25-3-1933.
161. Ibid. 22-4-1933.
162. Ibid. 11-2-1933.
163. Ibid. 18-2-1933, 25-2-1933.
164. Ibid. 1929-1940 algemeen. Vgl. voor het bericht van de invrijheidstelling van Tom Mooney DE SYNDICALIST 14-1-1939.
165. DE SYNDICALIST midden 1936. LEHNING II.
166. LEHNING IV p. 24.
167. Verslag van het NSV-kongres van 28-29 november 1936, in DE SYNDICALIST 5-12-1936.
168. SV NSV p. 32-33. DE SYNDICALIST 1936-1937 diverse nummers.
169. SV NSV p. 30-32.
170. Ibid. p. 33-34-. JV NAS 1 juli 1937 t/m 31-12-1939 p. 26. DE SYNDICALIST 7-18-1937.
171. SV NSV p. 34-35. 'Rood Spanje had f 14.006,53 ingezameld. Hiervan waren reeds goederen ter waarde van f 6000,– verstuurd. Het NSV ontving een derde deel van het saldo van 'Rood Spanje' De genoemde f 10.933, 56 kwam als volgt bijeen:
– een derde saldo 'Rood Spanje' . . . . f 2776,39
– inzameling buiten 'Rood Spanje' om . . . . f 3157,17
– weerstandskas van het NSV . . . . f 1000,00
– weerstandskas metaal-Amsterdam. . . . . f 3000,00
– weerstandskas landelijke metaalorganisatie. . . . . f 1000,00
172. SV NSV p. 34-35.
173. OV NSV p. 18-23.
174. Ibid. p. 28-29.
175. Ibid. p. 33-34.
176. DE SYNDICALIST 15-7-1939.
177. DE SYNDICALIST 3-6-1939 t/m 15-7-1939 (een artikelenserie van Albert de Jong).
178. Ibid. 1929-1940 algemeen.
179. Ibid. 15-10-1938.
180. Ibid. 4-2-1939.
181. OV NSV p. 6.
182. DE SYNDICALIST 9-9-1939.
183. PACT p. 3.
184. Ibid. p. 5.
185. Ondermeer interview Bot.
186. A. DE JONG I. p. 13 e.v.
187. R. DE JONG p. 47.
188. L. DE JONG p. 453, 456.

GERAADPLEEGD MATERIAAL

a. archiefmateriaal

ARCHIEF VAN HET NATIONAAL ARBEIDS SECRETARIAAT
Notulenboeken van de bestuursvergaderingen 1920-1923 en 1927-1929.
Stukken over de fusiebesprekingen tussen het NAS en het NSV, 1927-1928.
Korrespondentie met de aangesloten federaties 1930-1933.
Financiële stukken.
Stukken over het komitee 'Rood Spanje'.

ARCHIEF VAN DE LANDELIJKE FEDERATIE VAN BOUWVAKARBEIDERS
Korrespondentie met de afdelingen Enschede, Hengelo en Groningen.
Stukken van het Comité ter behartiging van de belangen der werklozen NAS-NSV.

ARCHIEF VAN HET PLAATSELIJK ARBEIDS SECRETARIAAT-AMSTERDAM
Korrespondentie met plaatselijke vakcentrales 1929-1933.
Stukken betreffende ANTIFO en het Comité van Verweer.
Stukken met betrekking tot het NSV.

STUKKEN VAN HET IAA-KONGRES TE LUIK IN 1927
Deze stukken waren afkomstig van Albert de Jong en in bezit van Rudolf de Jong.

ARCHIEF VAN WIM DE BAKKER
Het betrof hier een nog niet geordende map met archiefstukken betreffen-

de diverse organisaties, afkomstig van Wim de Bakker.

b. periodieken

De Arbeid, orgaan van het Nationaal Arbeids Secretariaat, 1919-1923. DE ARBEID
De Arbeid Vrij!, orgaan van het Syndicalistisch Verbond van Bedrijfsorganisaties, 1928. DE ARBEID VRIJ
De Bouwvakarbeider, orgaan van de Landelijke Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders, 1925-1927. DE BOUWVAKARBEIDER
Bulletin d'Information de l'Association Internationale des Travailleurs (nummer 1), Berlin, 15 januari 1923. BULLETIN I
Bulletin International des Syndicalistes révolutionnaires et industrialistes (nummer 2-3), Berlin, augustus 1922. BULLETIN II
Bulletin International des Syndicalistes révolutionnaires et industrialistes, Publié par le Bureau d'Organisation de la Conférence Syndicaliste Internationale, Berlin, z.j. (1922). BULLETIN III
Le Combat Syndicaliste, orgaan van de CGTSR, febr.-maart 1930. LE COMBAT
De Duikboot, periodiek orgaan van het revolutionnair comité tegen de vlootwet, gewijd aan de colijniale en imperialistische politiek (nummer 1), oktober 1923. DE DUIKBOOT
De Fakkel, orgaan van de Nederlandsch Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel, 1926-1933. DE FAKKEL
FIS-persdienst, 1938-1939. PERSDIENST
Grondslagen, theoretisch tijdschrift van het NSV, 1932-1935. GRONDSLAGEN
IAK-persdienst 1927-1937 (inkompleet). IAK
De Kleedingindustrie, orgaan van de Federatieve Bond van Arbeiders in de Kleedingindustrie, 1923-1930. DE KLEEDINGINDUSTRIE
De Metaalarbeider, orgaan van de Syndicalistische Federatie van Metaalarbeiders, 1925-1926. DE METAALARBEIDER
De Syndicalist, orgaan van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond, 1923-1940. DE SYNDICALIST
Der Syndikalist, Organ der Freien Arbeiter Union Deutschland, 1920-1923. DE SYNDICALIST
De Tabaksbewerker, orgaan van de Landelijke Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers, 1923-1928. DE TABAKSBEWERKER
Het Transportbedrijf, orgaan van de Nederlandsche Federatie van Transportarbeiders, 1923. HET TRANSPORTBEDRIJF
De Vrije Textielarbeiders, orgaan van de Landelijke Federatie van Textielarbeiders, 1923-1928. DE VRIJE TEXTIELARBEIDER

De Wapens Neder, orgaan van de IAMV; themanummer '25 jaar oorlog aan den oorlog' (1928). DE WAPENS NEDER

De Werker in het Transportbedrijf, orgaan van de Syndicalistische Federatie van Transportarbeiders, 1936-1939. DE WERKER

De Zeeman, orgaan van de Nederlandsche Zeeliedenvereeniging 'Eendracht' gevestigd te Rotterdam, 1925-1926. DE ZEEMAN

De Werkloosheid, orgaan van het werklozencomitee NAS-NSV, 1927-1928. DE WERKLOOSHEID I

De Werkloosheid, orgaan van het NAS, 1929-1932. DE WERKLOOSHEID II

c. boeken, brochures en verslagen

Arbeiders, Werklozen. Pas op voor Romme. (uitgave NSV), Amsterdam z.j. (1938). ARBEIDERS

Becker F. en Frieswijk J., Bedrijven in eigen beheer, Nijmegen, 1976. BECKER

Beginselverklaring, Statuten en Huishoudelijk Reglement van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond, Amsterdam, 1924. BEGINSELVERKLARING I

Beginselverklaring, Statuten, Huishoudelijk Reglement en Algemene Weerstandskas (NSV), Amsterdam 1939. BEGINGSELVERKLARING II

Bureau d'Information des Syndicalistes révolutionnaires et industrielles, Communications Concernant la Conférence Syndicaliste internationale tenue à Berlin du 16 à 21 Décembre 1920, Amsterdam z.j. BUREAU

Bureau Internationale Antimilitariste, Bilthoven, 1923. BUREAU INTERNATIONALE

Colijn en de Vlootwet, Uitgave van het Revolutionnair Comité tegen de Vlootwet, Amsterdam z.j. COLIJN

Constandse A.L., Weg met de vakorganisaties, Rotterdam, 1922. CONSTANDSE

Cornelissen Chr., Directe Actie! Zelf doen! De taktiek van vakvereenigingen en revolutionaire groepen, Amersfoort, 1902. CORNELISSEN I

Cornelissen, Chr., Op weg naar een nieuwe maatschappij, Amsterdam, 1902. CORNELISSEN II

Dissel Th. en Lansink B. jr., Berlijn of Moscou. Internationale verbindingen van het NAS, Amsterdam, 1923. DISSEL

Eekman, M., B. Lansink junior, Amsterdam z.j. EEKMAN

Gedenkboek uitgegeven door het Nationaal Arbeids-Secretariaat ter gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan, Amsterdam, 1918. GEDENKBOEK

De Grondbeginselen van het Revolutionnair Syndicalisme. Beginselverklaring van de Internationale Arbeiders Associatie en het Nederlandsch Syndicalis-

tisch Vakverbond, Amsterdam, z.j. GRONDBEGINSELEN

Harmsen G., Daan Goulooze, uit het leven van een communist, Utrecht, 1967. HARMSEN I

Harmsen G., Kommunistische vakbewegingspolitiek tussen de wereldoorlogen, *in:* Te Elfder Ure no. 12 (1973) HARMSEN II

Harmsen G. en Reinalda B., Voor de bevrijding van de arbeid, beknopte geschiedenis van de nederlandse vakbeweging, Nijmegen, 1975. HARMSEN III

Hooze, A.J.P., Sloopen en bouwen, Amsterdam, 1925. HOOZE

IAA, 10 Jahre internationaler Klassenkampf, Hamburg, 1973. IAA

Insider, Het konflikt in de Twentsche Textielindustrie, Amsterdam, z.j. (1924). INSIDER

Jaarverslagen van de GEW 'Vooruit', 1929 en 1930. JV-GEW

Jaarverslagen van het Nationaal Arbeids Secretariaat, 1920-1939. JV-NAS

Jaarverslagen van de Nederlandsche Federatie van Sigarenmakers en Tabaksbewerkers (sters), 1921-1924. JV-NFST

Jaarverslagen van de Nederlandsche Syndicalistische Federatie van Overheidspersoneel, 1924-1930. JV-NSFvO

Jaarverslagen van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond, 1932-1935. JV-NSV.

Jochheim, G., Antimilitaristische Aktiontheorie, Soziale Revolution und Soziale Verteidigung. Zur Entwicklung der Gewaltfreiheitstheorie in der europäischen antimilitaristischen und sozialistischen Bewegung 1890-1940, unter besonderer Berücksichtigung der Niederlande, Frankfurt/Main, 1977. JOCHHEIM

Jong A. de, Fragmenten uit mijn leven, *in*: Buiten de Perken, nrs. 8-16, 18-20, 23, 25-26, 28-33, 35-38, 40, 42-44, 47-48, 54 (1961-1965). A. DE JONG I

Jong A. de, Nederland Slavenland (overdruk uit De Syndicalist, uitgave NSV), Amsterdam z.j. A. DE JONG II

Jong A. de, Het Rapport-Welter van socialistisch standpunt beschouwd, Amsterdam, 1932. A. DE JONG III

Jong A. de, SDAP en CPH – NVV en RVO (uitgave NSV), Amsterdam, z.j. A. DE JONG IV

Jong A. de, Syndicalisme, NAS of NSV, een ernstig woord aan de leden van het NAS, Amsterdam, 1936. A. DE JONG V

Jong L, de, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorog, deel IV, Den Haag, 1972. L. DE JONG

Jong R. de, Over mijn vader Albert Andries de Jong, *in*: Mededelingenblad nr. 39 (oktober 1971). R. DE JONG

Jonge A.A. de, Het Communisme in Nederland, de geschiedenis van een politieke partij, Den Haag, 1972. DE JONGE

Keesing F.A.G., De conjuncturele ontwikkeling van Nederland en de evolutie

van de economische overheidspolitiek 1918-1939, Nijmegen, 1978. KEESING.
Lansink B. jr., Wat wil het NSV, Amsterdam, 1924. LANSINK
Losofsky, A., De Balans van Vijf Jaar Werken, Geschiedenis der RVI, Amsterdam, 1925. LOSOFSKY
Meijer-Wichmann C., De theorie van het syndicalisme (een heruitgave van het NSV), z.p. z.j. WICHMANN
Müller Lehning, A., Anarcho-syndicalisme, Amsterdam, 1927. LEHNING I
Müller Lehning, A., Rationalisatie en de 6-urige arbeidsdag, Amsterdam, 1931. LEHNING II
(Müller Lehning A.), Directe Actie in Spanje, in Frankrijk, in België. Ook in Nederland? (uitgave NSV), Amsterdam, 1936. LEHNING III
Müller Lehning, A., De Spaansche Revolutie, Amsterdam, 1932. LEHNING IV
Lehning A., Du Syndicalisme Révolutionnaire à l'Anarcho-Syndicalisme. La naissance de l'Association Internationale des Travailleurs de Berlin (manuscript van een referaat gehouden op een konferentie in Ferrara in Italië), z.p., z.j. LEHNING V
Nabrink G., Het Nederlandsche Vlootwet Schandaal en de Internationale Bewapening (uitgave van het Anti-Vlootwet Comité 1930), Nieuwe Niedorp, z.j. NABRINK
Officiële verslagen van het NSV, 1 september 1938 - 31 december 1939 OV-NSV
Open brief aan de Arbeiders van het NSV en aan allen die in Nederland prijs stellen op een waarlijk revolutionnaire en onafhankelijke vakbeweging (uitgave van de Gemengd Syndicalistische Vereeniging), Amsterdam, z.j. (1928). OPEN
Oudegeest J., De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging in Nederland, deel II, Amsterdam, 1932. OUDEGEEST
Het Pact Stalin-Hitler (uitgave NSV), z.p., 1939, PACT
Persdienst IAA, Het pact Stalin-Hitler (uitgave NSV), Amsterdam, z.j. (1939) PERSDIENST
Rapport van de studiecommissie inzake de arbeidersraden, ingesteld door het NSV-Congres 1932, z.p., z.j. RAPPORT
Rees, J., Wat is syndicalisme? Iets over de zienswijze, de opvattingen, de strijdmiddelen van het anarcho-syndicalisme (uitgave NSV), Amsterdam, z.j. REES
Reijndorp B., Het Anarchistisch Socialisme en de Economische Actie. Een ernstig woord aan de denkende arbeiders. Amsterdam, z.j. (1906) REIJNDORP
Rocker R., Syndicalisten houdt stand. Rede uitgesproken op het NSV-congres door Rudolf Rocker als vertegenwoordiger van de IAA en de FAUD, Amsterdam, z.j. ROCKER

Secretariaats Verslag van het NSV, 1 januari 1936-31 augustus 1938. SV-NSV
Spanjer, L.B., De broederstrijd in het Amsterdamse bouwbedrijf. Tragedie der wankelmoedigen, Amsterdam, z.j. (1922). SPANJER
Syndicalistische Jaarboekjes 1926 en 1932. JAARBOEKJE
Tegen de Reactie. Hoe komen wij tot Eenheid? Resoluties aangenomen door het Tweede Congres van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond, op 25 en 26 december 1925 in het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht, Amsterdam, z.j. TEGEN
Een Tweede 1914? 1934: Neen, Nooit. Een oproep van bezinning van het IAMB (uitgave van het NSV en de IAMV), Nieuwe Niedorp, z.j. (1934) TWEEDE
Verslag over 1 januari 1924-31 december 1924 van het syndicalistisch plaatselijk arbeidssecretariaat te Wormerveer-Krommenie. VERSLAG-WORMERVEER
Verslag van de verrichtingen en werkzaamheden van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond van juni 1923 tot en met 31 december 1924, Amsterdam, z.j. (1925) VERSLAG-NSV
Verslag van het NAS-congres, gehouden op 25, 26 en 27 december 1925. Amsterdam, z.j. (1926) CV-NAS
Verslag van het NSV-congres, gehouden op 25 en 26 januari 1936. CV-NSV
Verslag van het IAMV-congres, gehouden op 24 en 25 december 1935, z.p., z.j. CV-IAMV
Verslag van het congres der Landelijke Syndicalistische Federatie van Bouwvakarbeiders, gehouden op 23 en 24 mei 1936, z.p., z.j. CV-LSFB
Woodcock G., Anarchism, a history of libertarian ideas and movements, Harmondsworth, 1975. WOODCOCK
De Zwarte vlek op het NSV (uitgave Vereeniging voor electriciteits- gaswerkers 'Vooruit'), Amsterdam, 1932. ZWARTE

mondelinge en schriftelijke informatie

W. de Bakker (Amsterdam), interview dd. 16 januari 1978.
L.J. Bot (Den Haag), interview dd. 21 december 1977.
J. Cassa (Haarlem), interview dd. 22 december 1977.
J. Freeling (Woudenberg), interview dd. 19 december 1977.
H. de Groot (Groningen), brief dd. 5 januari 1978.
J. Huisman (Enschede), interview dd. 19 december 1977.
A. Lehning (Amsterdam), interview dd. 23 februari 1978.
A. Rochard (Beverwijk), interview dd. 22 december 1977.

BIJLAGE I

NEDERLANDSCH SYNDICALISTISCH VAKVERBOND

DE GRONDBEGINSELEN VAN HET REVOLUTIONNAIR SYNDICALISME.

Beginselverklaring van het Int. Arb. Associatie: I.A.A.
en het Ned. Synd. Vakverbond: N.S.V.

1. Het revolutionnaire syndicalisme is de op den grondslag van den klassenstrijd staande beweging van het arbeidende volk, welke streeft naar de vereeniging van alle hand- en hoofdarbeiders in economische strijdorganisaties, teneinde hun bevrijding, zoowel van het juk der loonslavernij als van het onderdrukkingsapparaat van den staat voor te bereiden en practisch te verwezenlijken. Zijn doel is de reorganisatie van het geheele maatschappelijke leven op den grondslag van het vrije communisme door de directe revolutionnaire actie van de onderdrukten. Slechts de economische organisaties van het proletariaat in stad en land zijn voor de vervulling van deze taak geschikt. Het revolutionnaire syndicalisme richt zich daarom tot de arbeiders in hun hoedanigheid als voortbrengers en scheppers van maatschappelijke rijkdommen, en niet als leden van de moderne politieke arbeiderspartijen, die niet in aanmerking komen als stuwende kracht van den economischen opbouw.

2. Het revolutionnaire syndicalisme is een uitgesproken tegenstander van alle economische en sociale monopolies en streeft er naar deze op te heffen door middel van economische communes en bedrijfsraden, die door de industrie en landarbeiders worden gekozen op den grondslag van een vrij radensys-

teem, dat aan geen politieke macht of partij ondergeschikt is. Tegenover de politiek van den staat en van de partijen stelt het de economische organisatie van den arbeid; tegenover het beheerschen der mensen, het beheeren der zaken. Om deze reden streeft het niet naar de verovering van de politieke macht, maar naar het uitschakelen van iedere staatsfunctie uit het leven der maatschappij. Het is van oordeel dat met het eigendoms-monopolie ook het gezagsmonopolie moet verdwijnen en dat de staat in geen enkele vorm, ook niet in den vorm van de zoogenaamde 'diktatuur van het proletariaat', ooit een werktuig voor de bevrijding van den arbeid, maar altijd slechts een schepper van nieuwe monopolies en nieuwe privéleges zijn kan.

3. De taak van het revolutionnaire syndicalisme kan als volgt omschreven worden: enerzijds voert het den dagelijkschen revolutionnairen strijd voor de economische, geestelijke en zedelijke verbetering van den toestand der arbeiders in het raam der hedendaagsche maatschappij, anderzijds is het zijn voornaamste doel de massa op te voeden tot het zelfstandig beheeren der produktie en distributie en tot de overname van alle takken van het maatschappelijk leven. Het is er van overtuigd, dat de organisatie eener economische orde, die haar grondslag geheel vindt in de voortbrengers, niet door regeeringsbesluiten of staatsdecreten geregeld kan worden, maar slechts door de aaneensluiting van alle hoofd- en handarbeiders in iederen specialen tak van produktie, door de overname van het beheer van elk afzonderlijk bedrijf door de voortbrengers zèlf, en wel zoodanig, dat de afzonderlijke groepen, bedrijven en takken van produktie zelfstandige deelen van het algemeene economische organisme zijn, die op den grondslag van wederzijdsche overeenkomst de totale produktie en de algemeene verdeeling stelselmatig tot stand brengen in het belang der gemeenschap.

4. Het revolutionnaire syndicalisme is tegenstander van alle centralistische tendenzen en organisaties, die, aan kerk en staat ontleend, het zelfstandige initiatief en het eigen denken systematisch verstikken. Het centralisme is de kunstmatige organisatie van boven naar beneden, die de belangen van alle individuën geheel in handen legt van slechts enkelen. Daardoor wordt de enkeling tot een van boven bestuurde en geleide marionet en moeten de belangen der gemeenschap wijken voor de voorrechten van enkelen, de verscheidenheid voor de eenvormigheid, de verantwoordelijkheid voor een doode discipline, de opvoeding voor de dressuur.

Om deze reden staat het revolutionnaire syndicalisme op den grondslag van federalistische vereeniging, d.w.z. van de organisatie van beneden naar boven, van de vrijwillige aansluiting van alle krachten op den grondslag der gemeenschappelijke belangen en overtuigingen.

5. Het revolutionnaire syndicalisme verwerpt iedere parlementaire actie en iedere medewerking aan de wetgevende lichamen. Ook het meest vrije stemrecht kan de gapende tegenstellingen in de hedendaagsche maatschappij niet verzachten en het geheele parlementaire stelsel heeft slechts ten doel aan de heerschappij van den leugen en van de sociale ongerechtigheid een schijn van

legaal recht te geven – den slaaf te bewegen aan zijn eigen slavernij wettelijke sanktie te verleenen.

6. Het revolutionnaire syndicalisme verwerpt alle willekeurig getrokken politieke en nationale grenzen en ziet in het nationalisme slechts de religie van den modernen staat, waarachter zich enkel en alleen de belangen der bezittende klassen verbergen. Het eischt, zoowel voor enkelingen als organisaties, die op economischen, gewestelijken of nationalen grondslag verenigd zijn, het recht om hun eigen aangelegenheden zelf te kunnen regelen in solidaire overeenkomst met alle andere vereenigingen van denzelfden aard.

7. Om dezelfde reden bestrijdt het revolutionnaire syndicalisme het militarisme in elken vorm en beschouwt de anti-militaristische propaganda als een der belangrijkste onderdeelen van zijn taak in den strijd tegen het bestaande stelsel. De weigering van de persoonlijkheid aan den staat en vooral de georganiseerde boycot der arbeiders tegen de vervaardiging van legerbehoeften dienen in de eerste plaats in het oog te worden gehouden.

8. Het revolutionnaire syndicalisme staat op den grondslag der directe actie en is bereid aan iederen strijd van het volk deel te nemen, die niet in tegenstelling staat tot zijn doeleinden: afschaffing van het economische monopolie en de geweldheerschappij van den staat. Het erkent als strijdmiddelen de staking, de boycot, de sabotage, enz. De hoogste ontplooiing van de directe actie is de sociale, algemeene werkstaking, die, wil ze leiden tot een overwinning in den geest van het revolutionnair syndicalisme, tevens de inleiding moet zijn tot de sociale revolutie.

9. Hoewel de syndicalisten tegenstanders zijn van ieder georganiseerd geweld, in de hand van welke revolutionnaire regeering ook, ontkennen zij niet, dat de beslissende phasen van den strijd tusschen het kapitalistische heden en de vrije communistische toekomst zich niet zonder botsingen zullen voltrekken. Zij aanvaarden daarom het geweld als verdedigingsmiddel tegen de gewelds-methoden der regeerende klassen in den strijd voor de bezetting van de bedrijven en van den grond en bodem door het revolutionnaire volk. Evenzeer als de onteigening der bedrijven en van het land door de revolutionaire economische arbeidersorganisaties practisch moet worden doorgevoerd en in de banen der sociale revolutie geleid, mag ook de verdediging der revolutie niet worden overgelaten aan een bepaalde militaire of aan eenige andere organisatie, die buiten de economische groepeeringen staat; zij moet veeleer worden toevertrouwd aan de massa zelf en haar economische organisaties.

10. Slechts in de revolutionnair economische organisaties van het arbeidende volk ligt de hefboom tot zijn bevrijding en de scheppende kracht voor den weder-opbouw van de maatschappij in den geest van het vrije communisme.

BIJLAGE II

BEGINSELVERKLARING VAN HET NSV (1924)

1. De ontwikkeling van de op kapitalistische grondslagen berustende maatschappij heeft geleid tot zoodanige economische en politieke toestanden, dat de bevrediging van de materieele en geestelijke levensbehoeften van de arbeidende klasse en de met haar economisch gelijk gestelde groepen der bevolking, steeds minder mogelijk is en wordt;

2. deze ontwikkeling brengt eveneens met zich mede, dat de belangentegenstellingen tusschen de diverse groepen van kapitalisten voortdurend scherper worden, waardoor deze groepen in toenemende mate de politieke regeermacht in den Staat voor de bevrediging van hun imperialistische begeerten aanwenden – niettegenstaande de democratische hervormingen van het Staatsbestuur – tengevolge waarvan het oorlogsgevaar permanent is, ondanks de volkenbond en het internationaal gerechtshof, waardoor een steeds grooter deel van de opbrengst van den productieven arbeid wordt aangewend voor uitgebreider bewapening.

3. voor de bewapening en voor de rente en aflossing van de voor deze imperialistische politiek noodige kapitalen, hebben de bezittende klassen een zo groot deel van de opbrengst van den productieven arbeid nodig, dat er voor de niet bezittende klasse onvoldoende overblijft voor een menschwaardig bestaan en waardoor de bezittende klasse een in toenemende mate reactionaire politek moet voeren;

4. deze ontwikkelingsgang is een noodzakelijk gevolg van het kapitalistisch wezen van de grondslagen der maatschappij en kan met handhaving van deze basis van het maatschappelijk bestel niet worden gestuit. Het particulier eigendom van den bodem en de voortbrengingsmiddelen maakt elken hervormingsmaatregel – ook dien van wettelijken aard om ten gunste van den economisch zwakke in deze ontwikkeling beschermend op te treden – op den duur vruch-

teloos, omdat deze hervormingen het wezen van het kapitalisme niet raken en omdat de wet in wezen nooit iets anders kan zijn dan een omschrijving van de werkelijke verhoudingen in de maatschappij.

5. de eenige mogelijkheid om de rechten en vrijheden van de menschheid in materieelen en geestelijken zin te waarborgen is een sociale revolutie, die den grond en de productiemiddelen maakt tot gemeenschappelijk bezit – het socialisme. De geschiedenis bewijst, dat nog nooit een machthebbende klasse vrijwillig afstand heeft gedaan van haar bevoorrechte positie, zoodat de arbeidende klasse en de met haar gelijk gestelden zich moeten voorbereiden om aan de bezittende en machthebbende klasse de uitoefening van haar macht onmogelijk te maken;

6. de in de laatste jaren met de Europeesche revoluties opgedane ervaringen, hebben practisch de theorie van het syndicalisme en van het libertaire socialisme bevestigd, dat de politieke machtsmiddelen niet het voornaamste bolwerk van de kapitalistische uitbuiting en onderdrukking zijn, doch dat die in de allervoornaamste plaats steunen op de economische machtsverhoudingen en op den geest en den wil van de arbeidersklasse zelf;

7. zooals het kapitalisme leeft uit de individualistische gedachte en gericht is op de bevordering van het individueel belang, zoo leeft het socialisme uit de gemeenschapsgedachte en is gericht op de bevordering van het algemeen welzijn. Zooals het kapitalisme en de Staat tot voorwaarde hebben de onderworpenheid der groote massa en hare gedachtelooze opvolging van gegeven bevelen door met dwingend gezag bekleede leiders, waardoor bij de massa het verantwoordelijkheidsbesef, het initiatief en de zelfstandig energie worden gedood, zoo heeft het vrijheidlievende socialisme tot voorwaarde een zo hoog mogelijk opgevoerde zelfwerkzaamheid van de individuen, een levendig besef van verantwoordelijkheid en een krachtig initiatief;

8. deze kapitalistische geest beheerscht niet alleen de bezitters van de productiemiddelen, doch ook de overgroote meerderheid dergenen die van het particulier eigendom het slachtoffer zijn. De moreele gevolgen van het kapitalisme en van het dwingend gezag van de staatsmacht openbaren zich overal in toenemend gemis aan sociaal gevoel, egoisme en automatische onderworpenheid. Het is derhalve de voornaamste taak van de voorstanders eener sociale revolutie in socialistischen zin, den gemeenschapsgeest, het verantwoordelijkheidsbesef en het initiatief aan te kweeken en op dien grondslag de moreele, organisatorische en technische macht te bouwen, welke nodig is om de kapitalistische voortbrengingswijze door een socialistische te vervangen;

9. Deze revolutionairende arbeid, die steunen moet op de daadwerkelijke actie, omdat de geschiedenis bewijst, dat de prediking van verheven beginselen en idealen op zichzelf niet voldoende is, kan en moet worden verricht op elk terrein van het openbare leven, doch het voornaamste terrein is het economische, omdat dat de bron is, waaruit het maatschappelijke en politieke onheil

van thans ontspringt en daar de basis gelegd moet worden voor de socialistische maatschappij-orde;

10. het N.S.V. wil in Nederland zijn, het centrale verbond van allen, die zich om bovenstaande redenen willen vereenigen in op federatieven grondslag en op vrijwillige samenwerking van hoofd- en handenarbeiders berustende bedrijfsorganisaties, voor het voeren van de actie op economisch en politiek terrein, noodig ter verwezenlijking van het libertair socialisme, dat steunt op de vrijwillige samenwerking der menschen in systematisch en blijvend plaatselijk, nationaal en internationaal verband. Het zal zijn actie voeren en zijn macht als centrale van vakvereenigingen alleen rechtstreeks en direct aanwenden tegen de machtsinstituten van het kapitalisme en geenerlei parlementaire actie steunen of bevorderen.

Het wil samenwerken met andere organisaties in die gevallen en acties, die niet in strijd met deze beginselen zijn, zoovaak dat voor de bevordering van de belangen der arbeiders nuttig en noodig is, doch treedt daarbij steeds op als een volkomen zelfstandige en onafhankelijke organisatie voor de bevrijding van den arbeid.

BIJLAGE III

NSV-UITGAVEN IN DE DERTIGER JAREN:

1 januari 1929 - 31 december 1935. (a)

DE SYNDICALIST — OPLAGE

- Meiblad - 1929 .... 30.000
- Werkloosheidsnummer, febr. 1932 .... 35.000
- anti-oorlogsnummer, 28 juli 1934. .... 6.000

BROCHURES:

- Syndicalisten houdt stand 10.000
- Rationalisatie en de 6-urige arbeidsdag. 5.000
- Syndicalistisch Jaarboekje 1932 .... 5.000
- Nederland - Slavenland 5.000
- Een tweede 1914? Neen, nooit! 5.000
- SDAP en CPH. 3.000
- Spaanse lessen. 3.000
- Voor Spanje 5.000

MANIFESTEN:

- Vlootwet Dekkers; vergadering te Rotterdam dd 22-10-1932 . . . 30.000

1 januari 1936 - 31 december 1939. (b)

DE SYNDICALIST:

- 655 Directe actie bij de Citax. .... 200 extra nos.
- 661 Wantoestanden Kledingbedrijf .... 700 extra nos.
- 671 Een Mei 1936 .... 3.000 extra nos.
- 674 August Rosseau. .... 7.800 1 ct nos.
- 677 Bedrijfsbezetting Frankrijk .... 6.925 1 ct nos.

693 Oranje boven en de steun omlaag . . . . .8.225 1 ct nos.
723 Een Mei 1937 . . . . .2.350 extra nos.
729 Tragische Meiweek Barcelona. . . . . .7.000 extra nos.
778 Malaise in de Textiel .1.250 extra nos.
781 Anti-Sociale Overheidsbedrijven . . . . .1.000 extra nos.
782 Toestanden Sigarenfabrieken . . . . 600 extra nos.
783 Anti-Sociale Overheidsbedrijven . . . . .1.000 extra nos.
788 1-Augustusnummer tegen de Oorlog . . . . 250 extra nos.
790 Aan de Metaalarbeiders. . . . . .5.000 1 ct. nos.
791 Staking te Wijster . . . . 500 extra nos.
793 Wat deedt gij voor Madrid? . . . . 200 overdrukken
797 Loonsverlaging gemeentepersoneel . . . . .1.000 extra nos.
798 Anti-oorlogsnummer. .15.000 1 ct nos.
805 Tegen het anti-semitisme. . . . . .5.300 1 ct nos.
808 Aan het gemeentepersoneel . . . . .1.000 extra nos.
816 Katoentjes maken, katoentjes dragen. . . . . 300 extra nos
853 Bouwvakstaking en Havenstaking . . . . .2.000 extra nos.
854 Bouwvakstaking en Havenstaking . . . . .1.000 extra nos.

(a) fragmentarische gegevens ontleend aan DE SYNDICALIST jan. 1923 - dec. 1935 en aan het JAARVERSLAG 1932-1935.
(b) ontleend aan het SECRETARIAATS VERSLAG 1 JANUARI 1936 - 31 AUGUSTUS 1938 (p. 40) en aan de OFFICIELE VERSLAGEN 1 SEPTEMBER 1938 - 31 DECEMBER 1939 (p. 36).

BROCHURES:

Rapport van de Studiecommissie in zake Arbeidersraden. 2.000
Directe Actie (Het Voorbeeld van Frankrijk) 3.000
Syndicalisme; NAS of NSV 9.500
Revolutie in Spanje (CNT-FAI) 5.000
De Theorie van het Syndicalisme (Clara Meijer-Wichmann) 3.000
Wat is Syndicalisme? 3.000
Arbeiders, Werklozen, pas op voor Romme. 13.000
Secretariaatsverslag 1 januari 1936 - 31 augustus 1938 . . . . .1.600
Statutenboekje 2.000
Het Pact Hitler-Stalin 5.000
Nationalisme en Cultuur, deel III 1.500
Havenarbeider, breekt uw kluisters (uitgave SFTA) 5.000

MANIFESTEN:

Bedrijfsbezettingen in Frankrijk .10.000
Hongerstaking G. Doster. 118.700
Zensl Mühsam. 5.000
Barcelona spreekt 20.000
Spanje (openbare vergadering der delegatie) 15.000
De Spaanse Revolutie in gevaar 4.000
Een jaar Spaanse Revolutie (vergadering met FAN) 10.000

Vergadering Deventer	4.000
Oorlog? Neen! (Overrompeling Oostenrijk)	114.500
Meeting Heerenveen	3.000
Manifest tegen de oorlog, september 1938	100.000
Manifest tegen de oorlog, april 1939	100.000 (c)
De lessen der bouwvakstaking (LSFBA)	30.000
Lafaards, dat zijt gij (SAS Haarlem)	10.000
Waar haalt gij nu het geld vandaan? (SAS Wormeerveer-Krommenie)	5.000
Inzake de arbitrage te Rotterdam - maart 1939 (SFMA)	10.000
Manifest naar aanleiding Bouwvak- en Havenstaking november 1939 (SFMA)	25.000
Vlugschriften luchtbescherming (SAS Amsterdam)	13.000
Manifest tegen Oranje-ophitsing, september 1939 (SAS Amsterdam)	40.000
Plakmotto's met verschillende leuzen (SAS Amsterdam)	13.000

(c) waarvan 40.000 voor rekening van het NSV en 60.000 voor rekening van het SAS Amsterdam.

BIJLAGE IV

REGIONALE SPREIDING VAN HET NSV: 1923 - 1940.

Van niet alle afdelingen is bekend of zij de volledige periode 1923-1940 funktioneerden. Voor de met * gemerkte afdelingen geldt dat zij alleen in de jaren voor 1929 bestonden. Voor de met ** gemerkte afdelingen geldt dat hiervan zeker is dat zij slechts voor een deel van de periode 1929-1940 bestonden; de preciese jaren zijn echter onbekend. Voor de NSFvO geldt dat deze afdelingen alleen gedurende de jaren 1929-1933 bij het NSV aangesloten waren. Voor de afdelingen van de LSVB geldt dat zij alle na 1 mei 1932 bestaan hebben.

PLAATS:	AFDELINGEN:
1. Amsterdam	bouwvak
	GSV
	kleermakers
	LSVB
	metaal
	NSFvO
	OJP
	SAJO
	sigaren en tabak*
	transport
2. Zaandam	bouwvak**
	metaal**
3. Wormerveer-Krommenie	bouwvak
	fabrieksarbeiders
	GSV
	transport**
4. Halfweg	bouwvak
5. Haarlem	bouwvak
	GSV
	kleermakers**
	metaal
	transport
6. Velzen-IJmuiden	bouwvak**
	metaal**
7. Alkmaar	bouwvak*
	meubelmakers**
	transport**
8. Hensbroek	bouwvak (alleen 1937)
9. Hoorn	GSV**
	houtbewerkers**
10. Wieringen	bouwvak (va. 1936)
	LSVB (va. 1938)
11. Breezand	GSV**
12. Hiversum	GSV**
13. Utrecht	bouwvak
	metaal
	NSVvO

PLAATS:	AFDELINGEN:
	sigaren en tabak*
	transport **
14. Gouda	GSV**
15. Leiden	kleermakers**
	textiel*
16. Den Haag	bouwvak**
	GSV
	kleermakers
	metaal**
	NSFvO
	transport
17. Schiedam	transport**
18. Rotterdam	bouwvak
	kleermakers
	metaal
	NSFvO
	sigaren en tabak*
	transport
	zeelieden*
19. Vlissingen-Souburg	bouwvak**
	metaal
20. Beesd	sigaren en tabak*
21. Heerlen	mijnwerkers*
22. Wageningen	fabrieksarbeiders**
23. Arnhem	sigaren en tabak*
	textiel*
24. Apeldoorn	sigaren en tabak*
25. Deventer	bouwvak*
	kleermakers**
	sigaren en tabak*
	textiel*
	transport**
26. Overdinkel	textiel*
27. Glanerbrug	textiel*
28. Enschede	bouwvak
	kleermakers**
	LSVB
	metaal
	SAJO
	sigaren en tabak*
	textiel**
29. Hengelo	bouwvak
	metaal
	transport**
30. Goor	textiel*

PLAATS:	AFDELINGEN:
31. Borne	textiel*
32. Almelo	bouwvak
	metaal**
	LSVB
	textiel
33. Vroomshoop	textiel*
34. Zwolle............................	sigaren en tabak*
35. Noordwolde	landarbeiders**
	stoelenmakers**
36. Groningen	bouwvak
	GSV
	kleermakers
	metaal
	NSFvO
	sigaren en tabak*
	transport
37. Veendam	fabrieksarbeiders**
38. Woldendorp ...	landarbeiders (tot 1-2-1935)

BIJLAGE V

CHRONOLOGIE:

1893 oprichting van het NAS;
1903 (januari) eerste spoorwegstaking;
(april) tweede spoorwegstaking;
oprichting van de IAMV;
1906 oprichting van het NVV;
1907 het NAS stapt uit het internationaal vakbondssekretariaat;
1913 (sept-okt) internationaal syndikalistisch kongres te Londen;
1914-1918 eerste wereldoorlog;
1917 russische revolutie;
1919 oprichting van de Derde Internationale;
oprichting van het IVV;
1920 (juli) oprichting van de Internationale Raad van Vak- en Industriebonden;
(dec) syndikalistische konferentie te Berlijn, oprichting van het Internationale Syndikalistische Informatie Bureau;
1921 (maart) oprichting van de IAMB;
(maart) kommune van Kroonstad;
(juli) Internationale Raad van Vak- en Industriebonden wordt omgezet in Rode Vakverenigings Internationale;
1922 (juni) een syndikalistische konferentie in Berlijn neemt een nieuwe beginselverklaring van het revolutionair syndikalisme aan;
(okt) Mussolini neemt de macht over in Italië;
(dec) op het syndikalistisch wereldkongres te Berlijn wordt de IAA opgericht;
1923 (mei) de meerderheid van de leden van het NAS spreekt zich uit voor aansluiting bij de RVI;
(juni) scheuring van het NAS en oprichting van het NSV;
(midden) begin van de akties tegen de vlootwet, vorming van het Revolutionair Comité tegen de vlootwet;

(okt) begin van de twentse textielstaking, het NSV zal hierin een belangrijke rol spelen;
(24-25 nov) eerste NSV-kongres, August Rosseau wordt tot voorzitter gekozen;

1925 (maart) begin van de staking in de friese en drentse venen en werkverschaffing;
(sep) staking bij Martinit te Amsterdam;
(25-26 dec) tweede NSV-kongres, de bepaling die bestuurders verbood lid te zijn van een parlementair politieke partij wordt geschrapt;

1926 (nov) oprichting van de GSV;

1927 (juni) breuk tussen het NAS en de RVI;
(20 juli) begin van de fusiebesprekingen tussen het NAS en het NSV;
(23 aug) Sacco en Vanzetti vermoord;

1928 (17-18 feb) het derde NSV-kongres besluit met 31 voor en 30 tegen tot een samengaan met het NAS;
(1 april) oprichting van het SVB;
(april) de NSV-leden spreken zich middels een referendum met een kleine meerderheid uit voor een samengaan met het NAS, het NSV-bestuur besluit echter dat deze meerderheid te klein is en dat het NSV derhalve als zelfstandige vakcentrale blijft voortbestaan, de NSV-federatie van sigarenmakers en tabaksbewerkers stapt over naar het NAS;
(27-30 mei) het IAA-kongres te Luik dringt aan op een samengaan van NSV en SVB;
(juli) de NSV-textielfederatie spreekt zich middels een referendum uit voor een onafhankelijke opstelling, later zou zij vrijwel in haar geheel overstappen naar het NAS;
(8-9 sept) het vierde NSV-kongres, dat tezamen met de SVB wordt gehouden, spreekt zich uit voor een samengaan van NSV en SVB, dit besluit werd overigens niet uitgevoerd vanwege verzet hiertegen door de NSFvO;
(eind) een groot deel van de NSV-federatie van fabrieksarbeiders stapt over naar het NAS;

1929 (20 jan) een besturenvergadering van NSV-federaties en SAS-en besluit vast te houden aan de uitspraken van het NSV-SVB-kongres van sept. 1928, dit betekent in feite het loslaten van de 'ongeacht-klausule' en aanvaarding van de anarcho-syndicalistische uitgangspunten, Lansink jr. stapt n.a.v. deze beslissing over naar het NAS, de GSV en de NSFvO sluiten zich aan bij het NSV;
(24 okt) beurskrach te New York, begin van de wereldkrisis;

1930 (midden) het NSV voert akties tegen de vlootwet-Decker,
(13-14-sept) vijfde NSV-kongres;

1931 (einde) begin van de grote twentse textielstaking, in tegenstelling tot de staking van 1923-24 speelt het NSV ditmaal geen hoofdrol;

1932 (jan) eerste uitgave van 'Grondslagen';
(1 mei) oprichting van de LSVB;
(22-23 sept) zesde NSV-kongres;

1933 (jan) machtsovername door Hitler in Duitsland, het NSV-bestuur

roept op tot een boycot van nazi-Duitsland;
(feb) protestaktie op de kruiser 'De Zeven Provinciën', een der voortvloeisels hieruit is het zg. ambtenarenverbod, hetgeen een verbod van de NSFvO met zich meebrengt;

1934 (juli) opstand tegen de steunverlaging in de Jordaan, het SAS-Amsterdam roept op tot een solidariteitsstaking in de bedrijven;

1935 (einde) verbod voor buitenlanders om politiek aktief te zijn in Nederland, zowel Rosseau als Lehning moeten als gevolg hiervan hun politieke aktiviteiten beëindigen;

1936 (begin) de uitgave van 'Grondslagen' wordt wegens financiële tekorten stopgezet;
(25-26 jan) het zevende NSV-kongres neemt o.a. een bepaling aan waarin staat dat leden van parlementair politieke partijen niet langer als lid van het NSV gehandhaafd kunnen worden;
(juli) begin van de spaanse burgeroorlog, het NSV verklaart zich direkt solidair met de strijd van de spaanse revolutionairen;
(nov) NAS, NSV en RSAP richten 'Rood Spanje' op;
(28-29 nov) het achtste NSV-kongres besluit tot aanname van het zgn. radenrapport, tevens wordt de verhouding met de LSVB, SAJO en OJP geregeld;

1937 (mei) het NSV stapt uit 'Rood Spanje' en richt tezamen met de FAN het comité 'Helpt Spanje' op;
(juni) meningsverschillen tussen het NSV en de IAMV over het gebruik van geweld in Spanje leiden tot een breuk in het IAMB;

1938 (sept) verdrag van München, het NSV ziet dit allerminst als een bijdrage tot de vrede;
(15-16 okt) het negende NSV-kongres spreekt de wens uit om in de toekomst zo min mogelijk hoofdbestuurders in hun funktie te herkiezen;

1939 (26 jan) val van Barcelona;
(1 sept) nazi-Duitsland valt Polen binnen, begin WO-II;
(okt) Amsterdamse bouwvakstaking;

1940 (6-7 april) tiende en laatste NSV-kongres, Albert de Jong stopt met het sekretariaat en het redakteurschap;
(10 mei) nazi-Duitsland valt Nederland binnen;
(16 juli) NAS en NSV worden officieel tot verboden organisaties verklaard.

INDEX VAN NAMEN VAN PERSONEN, PERIODIEKEN, INSTELLINGEN EN ORGANISATIES

"De bevrijding der arbeiders moet het werk zijn der arbeiders zelf", aldus het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond.
Daartoe wilde het de arbeiders voor de klassenstrijd organiseren ongeacht hun politieke of godsdienstige overtuiging.
Aanvankelijk stelde het NSV zich neutraal op tegenover de politieke partijen.
Na 1929 werd gekozen voor een hechte band tussen anarchisme en vakbeweging, en dus voor een aktieve bestrijding van alle politieke partijen.

De organisatie verwierf nooit een brede aanhang onder de Nederlandse arbeiders.
Toch is ze van belang vanwege het geheel eigen geluid dat ze liet horen.
Dit kwam ondermeer tot uiting in propaganda voor de instelling van de zesurendag; voor de vorming van arbeidersraden; de nadruk op de geestelijke vorming van de arbeiders en op de strijd tegen het militarisme.